

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

TÖRÖK RÓBERT

DAYAN DEGEREKI MONGÓLIAI ISTENSÉG KULTUSZÁNAK
VIZSGÁLATA EGY TIBETI NYELVŰ
FELAJÁNLÁSI SZÖVEG ALAPJÁN

Nyelvtudományi Doktori Iskola Mongol Nyelvészeti Program

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Bańcerowsky Janusz egyetemi tanár

Programvezető: Dr. Birtalan Ágnes

A bizottság tagjai

A bizottság elnöke: Dr. Fodor Sándor egyetemi tanár

Hivatalosan felkért bírálók: Dr. Sárközi Alice CSC

Dr. Szilágyi Zsolt PhD

A bizottság titkára: Dr. Seres István PhD

A bizottság további tagjai: Dr. Fehér Judit CSC

Dr. Vinkovics Judit Dr. univ., Dr. Baski Imre CSC (póttagok)

Témavezető: Dr. Birtalan Ágnes CSC

Budapest, 2008.

Tartalom

1. Bevezető.....	5
1.1 Egy mongóliai istenség kultuszának vallástörténeti és vallásfenomenológiai megközelítése.....	5
1.2 A kutatómunka eddigi és tervezett lépései. A kutatás forrásai és módszerei.....	6
1.3 Rövid történeti áttekintés.....	8
1.4 Kutatástörténeti áttekintés.....	12
1.5 A mongol, tibeti és szanszkrit szavak latin betűs átírása.....	14
1.6 A rövidítések és a könyvészeti rövidítések listája.....	15
1.7 Köszönetnyilvánítások.....	18
2. Dayan Degereki: buddhista hegyistenség és a sámánbeavatások szelleme.....	19
2.1. Az istenség kultuszának földrajzi elterjedése.....	19
2.1.1. Dayan Degereki barlangja és kolostora.....	19
2.1.2. Dayan Degereki tiszteletének egyéb helyszínei.....	26
2.2. Dayan Degereki személye. Kultusz és tisztelet.....	27
2.2.1. A sámánok beavató szelleme, termékenységszűz és a Tan védelmezője.....	27
2.2.2. Az oltalmazó istenség.....	29
2.3. Néhány gondolat a mítoszok egyes motívumairól, elemeiről.....	30
2.4. Összegzés.....	32
3. Dayan Degereki istenség és a kultuszával kapcsolatos mitológiai alakok.....	33
3.1. Dayan Degereki.....	34
3.1.1. Ikonográfiai jellemzők.....	34
3.1.2. Dayan Degereki jellemzői, a neki tulajdonított erők és feladatkörök.....	37
3.1.2.1. Dayan Degereki alakja a sámáninvokációkban.....	37
3.1.2.2. Dayan Degereki alakja a tibeti nyelvű felajánlási szövegekben.....	45
3.1.2.3. Dayan Degereki jellemzőinek összefoglalása.....	45

3.2. Jóindulatú és segítségnyújtásra kérhető lények.....	47
3.3. Démonok és egyéb ártó lények.....	55
3.4. A Dayan Degereki kultuszában előforduló lények áttekintő táblázatai.....	59
3.4.1. Jó szándékú lények.....	59
3.4.2. Ártó lények.....	62
3.4.3. Egyéb ártalmak.....	63
4. Az áldozati felajánlások.....	65
4.1. A felhasznált szövegek adatai.....	65
4.1.1. A sámáninvokációk.....	65
4.1.2. A tibeti nyelvű szertartásszövegek.....	65
4.2. Az Alapszöveg bemutatása: az áldozati rituálé menete.....	67
4.3. A gonosz erők elhárítása érdekében végzett szertartás összefoglaló bemutatása...72	
4.4. A felajánlási tárgyak áttekintő táblázatai.....	75
4.4.1. A <i>gtor má</i> -k és díszítéseik.....	75
4.4.2. Az áldozati szöveg egyéb felajánlási tárgyai.....	76
4.4.3. A sámáninvokációk felajánlási tárgyai.....	78
4.5. Terepmunka.....	78
5. Egy tibeti nyelvű mongol felajánlási ceremónia. A szöveg fordítása.....	80
6. A felajánlási ceremónia két szövegváltozatának összehasonlító rendszere (Alapszöveg és MTA 629/11).....	101
6.1. A táblázat használata.....	101
6.2. A táblázat.....	102
6.3. A szövegváltozatok közötti főbb eltérések.....	132
6.3.1. A szótagszerkezetek írásképi eltérései.....	132
6.3.2. Eltérések a toldalékok alkalmazásában.....	133
6.3.3. A szótagok és szavak eltérései vagy hiánya.....	134
6.3.4. Eltérő vagy hiányzó szövegrészek.....	134
6.3.5. Összegzés.....	135
7. Összegzés.....	136

8. Könyvészet.....	138
9. Függelék.....	146
9.1. Az Alapszöveg (BT) latin betűs átírása. <i>Lha chen dge bsnyen skye ri chen po 'jigs med dpa' po ta yan te ri khe zhes grags pa la mchod gtor 'bul tshul 'dod dgu'i char 'bebs yid bzhin dbang rgyal zhes bya ba bzhugs so</i>	147
9.2. A gonosz erők elhárítása érdekében végzett rituálé latin betűs átírása. <i>Lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' bo ta yang te ri khe zhes grags pa'i sgo nas glo bur las bcol gtor bzlog pa'i cho ga bdud dpung phye mar 'thag pa'i gnas lcags rdo rje'i thog mda' zhes bya ba bzhugs so</i>	169
9.3. Egy tibeti <i>gtor ma</i> -felajánlási ceremónia előkészületei képekben.....	178

1. Bevezető

1.1. Egy mongóliai istenség kultuszának vallástörténeti és vallásfenomenológiai megközelítése

Dayan Degerekinek, a mongol sámánbeavatások szellemiségéből lett buddhista tanvédő hegyistenségnek a kultusza izgalmas, feltérképezendő területként szolgálhat a szinkretikus vallási jelenségekkel foglalkozó kutató számára. A Belső-Ázsia területén valaha is jelenlévő – akár domináns formában, akár csak érintőlegesen szerepet játszó – vallások hatást gyakoroltak egymásra; átadták és átvették lényegbeli vagy a felszínen működő sajátosságait és önnön rendszerükbe építették a közvetett vagy közvetlen formában felbukkanó¹ idegen elemeket. Mivel az egyes vallások közé szervezethez és intézményesülés szempontjából nem lehet egyenlőséget tenni (a buddhizmus például tételes vallás, a bon azzá vált, míg a sámánhit máig nem az),² és bizonyos „kölcsonzött” jelenségek a vallás egészét áthatják, míg mások csupán lokális szinten bukkannak fel, a szinkretizmus vizsgálatának több szinten kell folynia. Amennyiben a felszínre kerülő vallási jelenségek okait, az őket életre hívó vallási megnyilvánulásokat³ is fel szeretnénk tárni, még bonyolultabbá válik a helyzet.

E sorok írója elsősorban filológus, ám a kutatásának középpontjában álló felajánlasi szövegek vizsgálatán kívül megpróbálkozik az általuk leírt vallási jelenségek feltárásával is;

¹ Az éhségzörny (szkt. *preta*) alakja például közvetlenül jutott el az ind mitológiából Tibetbe (tib. *yi-dwags*) a mongolokhoz (mong. *birid*) viszont már az ujugrok közvetítésével (ujg. *priit*). (Lásd Kara Gy.: *Mongol-magyar kézisztár*, Terebess Kiadó, Budapest, 1998. p. 90.) Egy másik példa az északi buddhizmus egyetlen női tanvédő istensége, Csáva isten felesége, Devá, aki Lha mo névalakban került a tibeti mitológiába, onnan pedig Ökin tngriként a mongolokhoz. (Lásd Bethlenfalvy G.: Félrelmes és védő istenségek, égben, léghen, földön, hegyben, vízben, élő, ártó és segítséget nyújtó démonok, szellemek, kísértetek, ördögök és boszorkák. In: *Démonok és megmentők. Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban*. Szerk. Kelényi B., Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2003. p. 32. és Birtalan A.: *Miért jön a nyárra tél? Mongol eredetmondák és mítoszok*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998., p. 117.) Az egyes lények, istenségek azonosítása sokszor problémát okozhat és tévútra vezetheti a kutatót, ahogyan a mongol *lūs* esetében is történt; sokáig úgy tartották erről a lényről, hogy az indiai *nāga*, kígyószellem megfelelője és a tibeti *klu*-val megegyező lény, tehát közvetett átvétel. A későbbi kutatások azonban kimutatták, hogy Tibetben már a buddhizmus megjelenése előtt is léteztek hasonló lények, mongol formájára pedig a kínai sárkányképzet is hatást gyakorolhattak. (Birtalan, A.: *Die Mythologie der mongolischen Volksreligion*. In: *Wörterbuch der Mythologie. I. Abteilung, Die alten Kulturvölker*. Szerk. E. Schmalzriedt – H. W. Haussig, Klett-Cotta, Stuttgart 2000. pp. 1006-1007.

² Praktikus okokból használok csupán a nyugati tudományos nomenklatúra „izmusait” és a „vallás” elnevezést, egyes esetekben azonban pontosabb megjelöléseket próbáltam alkalmazni. (Pl. „lámaizmus” helyett északi buddhizmusról, „sámánizmus” helyett sámánhitről írok).

³ A vallás megnyilvánulásairól és a vallási jelenségekről lásd: Voigt V.: *A vallás megnyilvánulásai. Bevezetés a vallástudományba*. Timp Kiadó, Budapest, 2006. p. 9. passim.

ez a fázis nélkülözhetetlen első lépése egy hosszan tartó átfogó vizsgálódásnak. Jelen disszertáció célja tehát szövegelemzésen keresztül eljutni a Dayan Degereki kultuszában jelentkező vallási elemek egy részének – a buddhista áldozati felajánlásokhoz kapcsolható jelenségeknek – leírásához és csoportosításához.

1.2. A kutatómunka eddigi és tervezett lépései. A kutatás forrásai és módszerei

1. Anyaggyűjtés. Három tibeti nyelven írt felajánlási szöveg⁴ feldolgozása során listát készítettem az ezekben található vallási elemekről (felajánlási tárgyak, áldozati módszerek, istenségek és egyéb lények, Dayan Degereki megjelenési formái), majd összevettem őket egyéb szövegtípusokban (mongol nyelvű sámánszövegek, a gonosz erők elhárítására végzett ceremónia leírása tibeti nyelven) talált elemekkel. A tibeti szövegek közül kettőt – ezek egymás szövegváltozatai – nyelvi elemzésnek is alávettem, és készítettem egy táblázatot, amely alkalmas a változatok összehasonlítására. A vallási jelenségek bemutatásánál megpróbáltam feltárni azokat a tényezőket (történeti háttér, társadalmi berendezkedés, a hiedelemrendszerek érintkezésének egyéb, sajátos körülményei), amelyek segíthetnek megérteni a jelenség kilakulásának okait és mikéntjét. Írásom központi részét egy viszonylag hosszú felajánlási szöveg részletes magyarázatokkal ellátott fordításának bemutatása⁵ képezi; ennek a műnek az értékét elsősorban az adja, hogy a vallási megnyilvánulások sokféle részterületéről tartalmaz információt. A szöveg fordítását teljes terjedelemben közlöm az ötödik fejezetben.⁶ Az áldozati ceremónia lényegi részéről, a *gtor-ma*-felajánlásról rövid terepmunka keretében személyes tapasztalatot is szerezhettem: Karmadordzse, az ELTE

⁴ A vizsgált szövegek formai és tartalmi leírását lásd a 4. fejezetben.

⁵ Az áldozati szöveg címe tibetiül: *Lha chen dge bsnyen skye ri chen po 'jigs med dpa' po ta yan te ri khe zhes grags pa la mchod gtor 'bul tshul 'dod dgu'i char 'bebs yid bzhin dbang rgyal zhes bya ba bzhugs so* és magyarul: *A Lha chen Dge bsnyen Skye ri Chen po 'Jigs med Dpa' bo Ta yan Te ri khe* számára készített áldozat felajánlásának módszere, Az Esöként Hulló Vágyakat Teljesen Betöltő Drágakőkirály. Az istenség nevének etimológiájáról lásd az 5. fejezetben található fordítás első föliójának vonatkozó lábjegyzeteit. A továbbiakban BT (Basic Text) rövidítéssel jelölöm ezt a művet, amely elnevezés arra utal, hogy ehhez a szövegvariánshoz viszonyítom a további (a már meglévő és a reményeim szerint később birtokomba kerülő) változatokat. (Lásd. 4. fejezet). Az Alapszöveget a Mongol Magyar Nyelvjárás- és Népi Műveltségkutató Expedíció gyűjtötte Mongóliában és Birtalan Ágnes bízott meg a feldolgozásával.

⁶ A fordítást több évvel ezelőtt készítettem, és lábjegyzetekkel is elláttam. Bár a lábjegyzetek anyagát disszertációm törzsszövegében részletesen tárgyalom, mégis meghagytam őket a szöveghez fűzve, így a fordítás önálló szövegegységként kezelhető, a disszertáció többi részétől függetlenül is használható maradt. Azokat a könyvészeti hivatkozásokat azonban, amelyek a törzsszövegben is szerepelnek, nem adom meg újra a fordításban, mert a lábjegyzetek terjedelme a fordított szöveg rovására hatalmasra nőne.

Bölcsészettudományi Karának tibeti nyelvi lektora kérésemre lakásán bemutatta néhány áldozati sütemény elkészítésének és felajánlásának módszerét.⁷

A szövegek feldolgozásának eredményeiről több tanulmányban⁸ és előadásban⁹ is számot adtam.

2. Eddigi munkám folytatásaként fel kívánok dolgozni minden egyes Dayan Degerekiről szóló hozzáférhető tibeti szöveget, hogy kibővíthessem vizsgálódásaim körét. Ezzel egyidőben terepmunkán kívánok részt venni Mongóliában, Xöwsgöl megyében, Dayan Degereki kultuszának központjában, ahol további ismereteket szerezhetek a helyi hagyomány és a mongol kolostori élet vizsgálata révén.

3. A gyűjtött anyag feldolgozása során megpróbálok választ találni néhány, specifikusan a Dayan Degereki kultuszt jellemző szinkretizmust érintő kérdésre, majd általánosabb következtetéseket is levonni. Például szeretném megvizsgálni, vajon egy adott vallási jelenség ugyanolyan súllyal szerepel-e mindkét nomád népcsoport körében, vagy válhatnak-e egyes centrális elemek marginálissá az átvevő vallásban?)

Célom egy saját összehasonlító rendszer felállítása, amelynek keretein belül a belső-ázsiai vallási fejlődés szinkretikus jelenségei és megnyilvánulásai értelmezhetők.

4. Az egyes jelenségek vizsgálata közben megkísérlem feltárni azokat az okokat és motivációkat, amelyek szerepet játszottak a jelenség felbukkanásában és minőségi változásaiban. Ezeket a kutatásokat csakis a vallási fejlődés teljes történeti háttérének ismeretében lehet elvégezni, hiszen maguk a vallások, mitológikus elképzelések is különböző módon terjedtek el Belső-Ázsiában: egyéni akarat révén (például egyes leírások szerint NurhaČinak megtetszett az egyik leigázott nomád nép eredetmítosza [a három isteni lány], és úgy döntött, ez a történet éppen megfelel a mandzsu nép származásának leírására is),¹⁰

⁷ Lásd a 4. fejezetet és a Függelék fényképanyagát. Kutatásaim szempontjából előnyösebb lett volna mongol nemzetiségű lámat megkérni a szertartás elvégzésére, de az adott helyzetben és időpontban erre nem volt lehetőségem. Tisztában vagyok vele, hogy ez a fajta terepmunka nem szolgálhat kielégítő eredménnyel a tudományos vizsgálódás szempontjából, ám némi fogalmat alkothattam általa a hasonló ceremóniák körülményeiről.

⁸ Dayan Degereki mongol hegyistenséghez szóló tibeti nyelvű áldozati rituálészöveg, in: *Orientalista Nap 2004*, szerk. Birtalan Á. – Yamaji M., Budapest, 2004., pp. 126-135.; Gtor-ma-felajánlás, in: *Démonok és megmentők (Őseink nyomán Belső-Ázsiában IV)*, szerk. Birtalan Ágnes és Kelényi Béla, Új Mandátum Kiadó, Budapest, (várható megjelenés 2008., kb. 15 oldal); A Dayan Degereki hegyistenséghez szóló tibeti nyelvű áldozati rituálészöveg összehasonlítása, in: *Bolor-un gerel. The Chrystal-Spendlour of Wisdom. Essays Presented in Honour of Professor Kara György*. Szerk. Birtalan Á. – Rákos A., Budapest, 2005. pp. 821-826.

⁹ Dayan Degereki mongol hegyistenséghez szóló tibeti nyelvű áldozati rituálészöveg. *Orientalista Nap*, Szegedi Tudományegyetem Altajisztikai Tanszék, 2004. április 5-6; *Egy tibeti nyelvű felajánlási szöveg bemutatása*. Démonok és megmentők. Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban, Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2004. május 17.

¹⁰ Urayné Kóhalmi Katalin tanárnő szíves szóbeli közlése.

térítéssel (például 'Phags pa láma tevékenysége a mongol császári udvarban),¹¹ vagy lassú kulturális beszívárgás során (például keresztény elemek elterjedése a Selyemút kereskedőinek közvetítésével). Ha pedig az egyes jelenségeket tesszük részletesebb vizsgálat tárgyává, felmerülhet a kérdés, vajon az adott alkotóelem pusztán az átvett vallás velejárója, vagy egyéb praktikus okokat is szolgál?

1.3. Rövid történeti áttekintés

A buddhizmus azok közé a tételes vallások közé tartozik, amely híveinek missziós tevékenysége révén átlépte szülőföldje határait és széles körű elterjedésének köszönhetően kiérdemelte a „világvallás” elnevezést. Térítő gyakorlatában fontos szerepet játszott a türelem és hajlíthatóság; a lokális vallási formákat egyetlen területen sem szüntette meg, inkább „rátelepedett” a helyi hagyományokra, és saját rendszerét gazdagította velük. A kulturális kölcsönhatás természetesen a buddhizmussal kapcsolatba kerülő hiedelmekre is hatást gyakorolt, akár csupán jelleg-, akár lényegbeli változásokról legyen szó.

A tanok fejlődése, változása az indiai tantra misztériumában, majd később Tibetben és Mongóliában olyan jelenségeket hívott életre, amelyeket az eredeti buddhizmus nem ismert, vagy éppen nyíltan szembehelyezkedett velük. Utóbbiak közé tartozik az istenségek és egyéb transzcendens lények tisztelete: Buddha tanítása szerint a gyakorlóknak felesleges, sőt káros a világmegforgás egyetlen lakójára is időt vesztegetniük, míg későbbi követői a megvilágosodáshoz vezető út eszközeivé, az emberek segítőivé emelték ezeket az istenségeket.¹²

Eleinte buddhák és bódhiszattvák, majd kisebb jelentőségű szupernatúrális lények. kezdték benépesíteni az eget, a földet és az emberek képzeletét. A Himalája zordon tájain élő

¹¹ 'Phags pa láma, eredeti nevén Blo gros rgyal mtschan (1235-1280), Sa skya pandita unokaöccse többször is járt követségben a mongoloknál, majd nagybátyja halála után Kubiláj tanítómestere lett. A császári udvarban térítő tevékenységet folytatott, bevezette az általa készített 'phags pa-írást (amely alkalmas volt az összes, akkoriban a mongol birodalom fennhatósága alá tartozó nép nyelvének leírására, viszont bonyolultsága miatt nem terjedt el szélesebb körben), megkapta Kubilájtól a Tibet központi területei fölötti politikai hatalmat és a császár megajándékozta a *tishri*, „császári tanító” címmel is. (Lásd. Wylie, T. V.: *The first Mongol conquest of Tibet Reinterpreted*. In: *The History of Tibet. Vol. II. The Medieval Period.: c. 850-1895. The Development of Buddhist Paramountcy*. Ed. by A. McKay. pp. 328. passim.)

¹² A korai buddhista iskolák tanításaival szemben (akik szerint az *arhat*, a megvilágosodott szent halála után a *parinirvāya*-ba, a teljes nirvánába kerül, tehát többé nem vesz részt az evilági dolgokban), a mahájána buddhizmus eszményképeként megjelenő bódhiszattva már a világmegforgásban marad, hogy segítsen a megvilágosodás útjára lépő lényeknek. Később egyes buddhák (pl. Amitábha) saját mennyországokat hoznak létre, ahol a szellemi fejlődés utolsó fokozatait érhetik el az arra méltó lények, s végül a tantrikus buddhizmusban az addig csupán a *saḍsāra* lakóinak tartott istenségek meditációs objektummá, a beavatott tanítványok segítőivé válnak. Mélyebb spirituális szinten természetesen ezek a lények inkább tudatállapotokat, mintsem perszonális létezőket képviselnek, ám disszertációm témájához az utóbbi felfogást kell figyelembe vennem.

démonok Padmasambhava mester parancsára a Tan védelmezőivé váltak, az ősi ind kigyószellemek kielégítő áldozatért cserébe szolgálatra foghatók lettek, az egészséghez és a gazdasági gyarapodáshoz juttató támogatók száma végtelen, de a bon, a sámánhit, a hinduizmus, a perzsa zoroasztrianizmus, a népvallások és egyéb hiedelmek ugyanennyi, eredetileg ellenséges erőt is betagoztattak a buddhista pantheonba.

A mongóliai buddhista legendák szerint Bsod nams rgya mtsho, a későbbi 3. dalai láma a Padmasambhavához¹³ hasonló hőstettekkel szelidítette meg és ösztökelte a vallás védelmezésére azokat a helyi istenségeket és démoni lényeket, akikkel Altan tümet-mongol kán udvarába tartó útja során találkozott.¹⁴ Ha a mitikus értelmezés mögé pillantva megvizsgáljuk a történeti tényeket, kiderül, hogy ez az állítás nem is jár olyan messze az igazságtól, hiszen ekkor kezdődött a harcias nomádok békésebb életformára való készítése. Az alábbi néhány sorban szeretném összefoglalni az északi buddhizmus e mongóliai térhódításának főbb eseményeit, hogy pillantást vethessünk az általam vizsgált vallási változások történeti és társadalmi körülményeire.

1227-ben Dzsingisz kán csapatai végérvényesen legyőzték a tangutok birodalmát, a tibeti birodalom északi határvidékén elterülő Xi xia államot. Bár a nagykan életét veszítette a hadjárat során, a tibetiek számára nem maradt kétséges, hogy a terjeszkedő mongolok bármelyik pillanatban megindulhatnak délre. Egy Közép-Tibetben (Dbus-Tsang) összehívott nemesi gyűlésen úgy döntöttek, önként hódolnak be az új birodalomnak, s a hegyvidéki ország ennek megfelelően laza vazallusi függőségbe került. Mivel azonban a mongol seregek nagy részét lekötötte az Észak-Kínában folyó dzsürcsiellenes hadjárat, a tibeti nemesség (amely ebben az időben központi hatalom híján kisebb-nagyobb szövetségeket alkotva uralkodott) felhagyott az adófizetéssel. Ennek az engedetlen magatartásának a megtorlására

¹³ Padmasambhava, az indiai tantrikus buddhizmus legendás tanítómestere a második tankirály, 'Khri srong lde btsan (755-797) meghívására érkezett Tibetbe, hogy segítsen a buddhizmus elterjesztében és az egyes tantételek magyarázatában. Abban az időben a tibetiek még nem határoztak arról, a buddhizmus melyik ágát fogadják el mérvadónak az országban. Ennek eldöntésére rendezte meg a király a Bsam-yas-kolostor-beli hitvitát (792-794), amelynek eredményeképpen az indiai vonal vált hivatalossá, a kínai mestereket pedig kiűzték az országból. Utóbbi esemény arra enged következtetni, hogy a hitvitának nem csupán vallási, de politikai okai is voltak; a tibetiek ezen a módon akarták demonstrálni Kínától, s a kínai eszmerendszerektől való elhatárolódásukat. Padmasambhava alakja köré mitikus elképzelések szövődtek az idők során: a legendák szerint ő szelidítette meg és birta rá a buddhista tanok védelmére a Himalája hegyeiben élő démonikus lényeket. (Heissig, Walther, Padmasambhava in der mongolischen Volksreligion. In: *Synkretismus in den Religionen Zentralasiens*. Ed. Walther Heissig – Hans-Joachim Klimkeit. (Studies in Oriental Religions 13.) Wiesbaden, Otto Harrassowitz 1987. pp. 159–168.)

¹⁴ Bsod nams rgya mtsho (1543-1588), Avalokitéšvara újjászületése, a *dge lugs pa* rend harmadik *rgyal ba rin po che*-ja („nagyértékű győzedelmes”, egyházfő) és későbbi harmadik dalai láma nagy jelentőségű politikai kapcsolatokat tartott fenn a tümet-mongolokkal, amelyek eredményeképpen a buddhizmus újra elterjedt a mongol népek között, és megkezdődött a *dge lugs pa* irányzat dominanciája Tibetben. (Terjék J.: *Tibeti történeti kronológia* (Kézirat) p. 10.)

mongol csapatok törtek be a Kuku nór-tó környékén az országba és pusztítva, fosztogatva megindultak Lhasza felé.¹⁵

A tibeti nemesség ekkor felkért egy köztisztelőben álló személyt, a Sa skya kolostor főapátját, Kun dga rgyal mtshant – ismertebb nevén Sa skya panditát –, hogy tárgyaljon a mongol vezetőkkel és próbálja meg lecsendesíteni haragjukat. Az apát eleget is tett feladatának, s bár titkos reménye – miszerint Göden herceget, rajta keresztül pedig Ögödej kánt és a mongol elitet a buddhizmusra téríti – nem vált valóra, tevékenységével sikerült elhíntenie a magvát egy későbbi misszióknak is, amelynek során unokaöccse, Phags pa bla ma sikeres térítést végzett Kubiláj kán udvarában.¹⁶

Mongólia területén a birodalom *uluszainak* önállósodása után egymással hadakozó törzsek nomadizáltak, míg Tibetben a rivalizáló buddhista szekták próbálták minél nagyobb politikai hatalomhoz jutni. Az erényelvű *dge lugs pa* egyház¹⁷ felemelkedése sem ment zökkenőmentesen; belső szövetségeseik, a Phag mo gru pa uralkodóház meggyengülését követően egyre több támadásnak lettek kitéve, főként a központi területeket (Dbus) is uraló Gtsang tájegység királyának részéről. Ez a fenyegetettség készítette a *dge lugs pa* egyház fejét, Bsod nams rgya mtsho-t, hogy külföldön próbáljon meg támogatókra találni, és felvegye a kapcsolatot Altan kánnal, a tümet-mongolok uralkodójával.

1578-ban a kán udvarába hívta Bsod nams rgya mtsho-t, s ennek a találkozásnak egész Ázsia életére kiható következményei lettek: a mongol uralkodó és környezete felvette a buddhista vallást (ez lett a „mongolok második megtérése”), a kán a dalai láma¹⁸ címet adományozta Bsod nams rgya mtsho-nak, s megkezdődött az a társadalmi átalakulás, amelynek eredményeképpen Mongólia teljes társadalmi struktúrája átformálódott.¹⁹

¹⁵ Lásd Terjék J.: *Tibeti történeti kronológia* (Kézirat) p. 10.

¹⁶ A későbbi legendák ezt az eseményt a „mongolok első megtéréseként” értékelik.

¹⁷ A tibeti feudális anarchia idején (10-12. sz.) jöttek létre elsőként azok a buddhista kolostorok és egyházak, amelyek tanításaikban az indiai tantra gyakorlatát követték, ám a hitelvek és a vallási fegyelem tekintetében elődeiknél engedékenyebbek bizonyultak. A tibeti buddhizmus megreformálására és a szigorúbb vallásgyakorlás érdekében hozta létre Btsong kha pa (1357-1419) az erényelvű *dge lugs pa* egyházat; az öltözékük után „sárgasüvegeseeknek” nevezett hitújítók cölíbatásban éltek, tiltották az alkoholt, felülvizsgálták a buddhizmus filozófiai tételeit, s ők vezették be az egyházfők újjászületésének (a *sprul sku*-knak) a rendszerét. A dalai lámák intézményének legfőbb hatalmi szervvé válása (15. sz.) után ez a rend szerezte meg az egyeduralmat Tibetben, s Mongóliában is leginkább az ő tanításaik terjedtek el. A csahar Ligdan kán (1604-1634) idején számos tibeti szerzetes fejtett ki térítő tevékenységet az országban, kolostorok épültek és megkezdődött a tibeti nyelvű szent iratok (köztük a Bka' 'gyur) fordítása. (Terjék J.: *Tibeti történeti kronológia* (Kézirat) és az Encyclopedia Britannica internetes kiadása: www.britannica.com/eb/article-38719/sacred-kingship.)

¹⁸ Óceán láma, „akinek bölcsessége akkora, mint az óceán”; egyetemes tanítómaster.

¹⁹ A 20. századi mongol történetírásban és a közfelfogásban is ltalánossá vált az a sztereotípa, amely szerint a mongol társadalom a változások hatására nem csupán békésebbé, de erőteljesebbé is vált, s ez lehet az egyik oka annak, hogy a későbbiekben nem tudtak ellenállni a mandzsuk hódítási törekvéseinek.

A buddhista térítés módszereit ugyanaz a szigor jellemezte, mint Ral pa can, a harmadik tankirály működését Tibetben.²⁰ A káni parancs értelmében az új vallás képviselői felléptek a sámánhit és a népi vallásgyakorlás minden megnyilvánulási formájával szemben; eltolták a sámánokat tevékenységük gyakorlásától, helyettük ezentúl lámák gyógyítottak, jósoltak és végeztek asztrológia vizsgálatokat. Az ősök szellemeit jelképező *ongon*-okat elégették, a véres állatáldozatokat mellett megjelent a szelídebb a *seter*-áldozat (tib. *tshe thar*; egyes kiválasztott állatokat szalaggal megjelölnek, s ezeket többé nem fogják munkára.). A nemesifjakat jutalommal készítetik buddhista szövegek tanulására, a szerzetesnövendékeket pedig Tibetben, a híres Bkra shis lhun po kolostorban vezetik be a magasabb stúdiumokba.²¹

Az új tanok a pusztai nomádok hitvilágára is egyre jobban rányomták bélyegüket. Bár az ősi mongol vallási formákra – animizmus, sámánhit²² – már a mongol birodalom létrejöttét megelőzően is hatást gyakoroltak a buddhista elképzelések, most mélyrehatóbb változásokra került sor. Az istenségek és démonok kultusza átalakult, eredeti formájuk és funkciójuk buddhista jellegzetességeket öltött, s új lényekkel gazdagodott a nomádok pantheonja.²³ Neyiči Toyin a buddhista tanokkal összeférhetővé tette az eredeti vallási elképzeléseket, amelyeket eredeti formájukban *buruyu nom*-nak, „hamis tannak” nevezett. A kozmológia, a világgép szerkezete is átalakult: a szellemek oltára, az *oboja* már az ind alapokon nyugvó, tizenhárom osztatú világfelfogást szibolizálja, közepén a Sümber-aŷula hegygel (szkt. Meru, tib. Ti se gang ri), és megjelennek az indo-tibeti eredetű világteremtés-történetek.²⁴

A buddhizmus mongóliai elterjedése során tehát két, párhuzamosan történő vallási átalakulás vette kezdetét: a nomádok ősi hite a tételes vallás hatására átalakult, a tibeti eredetű

²⁰ A „harmadik tibeti tankirály”, (836/838-842) aki erős kézzel próbálta meg szélesebb körben elterjeszteni országában a buddhista vallásgyakorlást. Intézkedései (pl. minden hét családnak el kellett tartania egy szerzetest) erős ellenkezéssel találkoztak a nemesség körében; néhány évnyi uralkodása végén lázadást robbantottak ki ellene, amelyben életét veszítette. Halálát követően öccse, Glang dar ma lett az utolsó tibeti király; uralmát bon restauráció jellemezte, s mikor őt is megölték, a központosított tibeti hatalom szétesett, s az ország évszázadokra feudális anarchiába süllyedt. A királyi család Nyugat-Tibetbe tette át a székhelyét, a többi területen kisebb-nagyobb, egymással gyakran torzszalkodó klánok vették át a hatalmat. A buddhizmus a 10. században „parázsként szunnyadt”: néhány kisebb, rejtőző csoport gyakorolta csupán a vallást, akik megőrizték a korábban lefordított szent szövegeket. A 11. századtól kezdődően a nyugat-tibeti Ye shes 'od király tevékenységének köszönhetően újra virágzásnak indult a Tan, létrejöttek az első kolostorok és szerzetesrendek, s lassan kibontakozott a tibeti nyelvű vallásos irodalom. (Terjék J.: *Tibeti történeti kronológia* (Kézirat) pp. 11. passim.)

²¹ Vinkovics J.: Népi vallásosság a mongol tárgyak tükrében. In: *Démonok és megmentők. Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban*. Szerk. Kelényi B., Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2003. pp. 79-88. és Heissig, W.: A Mongolian Source to the Lamaist Suppression of Shamanism in the Seventeenth Century. In: *Anthropos* 48, 1-2, (1953.) pp 493-536.

²² Az animizmus a természeti erőket és jelenségeket megszemélyesítő, az ember életére hatást gyakorolni képes szellemlényekbe vetett hit. A sámánhit legfőbb jellemzője, hogy egy közösség „sajátos pszichikummal rendelkező” tagja, a sámán (mong. *böge*, *b»*) ekstatikus állapotban, a szellemvilágokba tett utazása során kapott instrukciók segítségével szerez megoldást a közösség vagy egyén problémájára. (Lásd: Voigt, p. 90. passim és disszertációm 2. fejezetét; a lélekhit fejlődéséről bővebben pedig Voigt, pp. 22-37.)

²³ Részletesebben lásd a 3. fejezetben.

iskolák tanai pedig a hagyományos belső-ázsiai elképzeléseknek is megfelelő, azok jellegzetességeit magába olvasztó speciális formát kezdtek öltetni.

1.4. Kutatástörténeti áttekintés

A mongol sámánhitű és népvallási elképzelésekről már A Mongolok titkos története is tartalmaz leírást, de a 13. századi európai utazók és misszionáriusok – pl. Marco Polo és Plano Carpini – is jegyezték fel értékes adatokat a korabeli mongolok hitvilágáról, a sámánhitű és buddhista rituálékról.²⁵ A tárgyhoz kapcsolódó írásos anyagok, invokációk és rituálészövegek azonban csak a 19. századtól váltak hozzáférhetővé a nyugati kutatás számára.

Az első rituálészöveget, amely egy buddhista szerzetesek által végzett tűszertartás során recitált sorokat tartalmaz, Peter Simon Pallas gyűjtötte és adta közre útbeszámolójában.²⁶ Ezt az anyagot később J. Jaerig német nyelvre fordította, műfajilag pedig imaként értékelte. Ezután irányul a nyugati orientalisztika figyelme a rituálészövegekre, megkezdődik az anyaggyűjtés és –feldolgozás; a jelentősebb korai kutatók közé tartozik J. Jaehrig, B. Jülg, H. A. Zwick (ők hozták az első írott rituálészövegeket Európába), W. Heissig²⁷ és Ch. R. Bawden²⁸ (több mint száz, népvallással kapcsolatos kéziratot katalogizáltak Európa könyvtáraiban) és N. Poppe²⁹ (katalógust készített az írott rituális és sámánszövegekről). Sámánhitű szövegeket gyűjtött B. Ja. Vladimircov is, aki 1925-ben Kelet-Mongóliában végzett terepmunkát.³⁰

²⁵Birtalan, Á.: *Die Mythologie*. pp. 900-901. és Birtalan, Ágnes, Typology of the Stone Cairns Obos and their Symbolical Meaning (Preliminary Report, Based on Mongolian Fieldwork Material Collected in 1991–1995). In: *Tibetan Mountain Deities. Their Cults and Representations. Proceedings of the 7th Seminar of the International Association for Tibetan Studies*. Graz 1995. Ed. A.-M. Blondeau. Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1998. pp. 199–210.

²⁶Heissig, W.: *The Religions of Mongolia*. Routledge and Kegan Paul, London and Henley 1980. passim.

²⁷Pallas, P. S.: *Sammlungen historischer Nachrichten über die mongolischen Völkerschaften*. I-II. Kaiserliche Akademie der Wissenschaften 1776, 1801, St. Petersburg. Vol. II. pp. 327-333.

²⁸Heissig, W.: *Mongolische volksreligiöse und folkloristische Texte aus europäischen Bibliotheken mit einer Einleitung und Glossar*. (Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland Supplementband 6.) Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden, 1966.

²⁹Bawden, Ch. R.: A Mongolian Ritual for Calling the Soul. In: *Confronting the Supernatural: Mongolian Traditional Ways and Means. Collected Papers*. Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1994.

³⁰Poppe, N. N. Opisanie mongol'skich šamanskikh rukopisej Instituta Vostokovedenija. In: *Zapiski Instituta Vostokovedenija Akademii Nauk* 1. 1932.

³¹Vladimircov, B. Ya., Etnologo-lingvističeskie issledovanija v Urge, Urginskom i Kentejskom rajonah. In: *Severnaja Mongolija II. Predvaritel'nye očety lingvističeskoj i archeologičeskoj ekspedicii o rabotah, proizvedennyh v 1925 godu*. Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Leningrad 1927.

A legnagyobb számú rituális és sámánszöveget B. Rinčen gyűjtötte és tette közzé háromkötetes művében.³¹ E terület kutatásának kapcsán ki kell még emelni S. Badamxatan, Diószegi V., O. Pürew, S. Dulam, G. Gantogtox és Ł. Coloo munkásságát, valamint a Magyar–Mongol Nyelvjárás- és Népi Műveltségkutató Expedíció tevékenységét.³²

Magáról *Dayan Degereki*-ről az 1880-as években készültek az első nyugati feljegyzések G. N. Potanin révén, aki a halhák, dörbötök és a török nyelvű tuvaiai között is találkozott az istenség mítoszával. Az 1920-as években A. P. Bennigsen és B. Ja. Vladimircov adott közre néprajzi anyagokat Dayan Degerekiről, majd az ötvenes években B. Rinčen és P. Poucha tett látogatást a központi kultushelynek számító Xöwsgöl megyei barlangnál, amely utazás eredményeképpen több invokációs szöveg is napvilágra került Rinčen jóvoltából.³³

Burját szerzetesek által írt tibeti nyelvű szertartáskönyvek, rituálé-leírások és szövegek feldolgozását végezte el K. M. Gerasimova. Az írott források, valamint burját kolostorokban végzett terepmunka alapján készült tanulmányaiban és könyvében³⁴ összegzi a különböző célú (az élet védelme, a javak gyarapítása, az ártalmas erők távoltartása, a jóslás) mágikus rituálék lefolyását, tárgyi világát, a szövegekben előforduló transzcendens lényeket. Átfogó tanulmányaiban új megközelítésből vizsgálja szövegeket, azonban egy-egy konkrét szöveg részletes filológiai elemzését eddig még nem adta ki.

Az 1980-as években G. P. Galdanova, N. L. Žukovskaja és G. N. Očirova végzett kutatásokat a témában Xöwsgöl megyében, valamint Burjátföld Zakamen, Oka, Tunka, Csita és Szelenga régióiban; eredményeiket átfogó publikációban is közzétették.³⁵

1991 és 1998 között a Magyar–Mongol Nyelvjárás- és Népi Műveltségkutató Expedíció keretében magyar és mongol kutatók végeztek terepmunkát Mongóliában; ennek során Dayan Degereki kultuszát illetően is folytak vizsgálatok. Birtalan Ágnes,³⁶ Sárközi Alice, J.

³¹Rintchen, B.: Matériaux pour l'étude du chamanisme mongol I. Sources littéraires. In: *Asiatische Forschungen* 3. Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1959., Rintchen, Matériaux pour l'étude du chamanisme mongol II. Textes chamanistes bouriates. In: *Asiatische Forschungen* 8. Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1961. és Rintchen, Matériaux pour l'étude du chamanisme mongol III. Textes chamanistes mongols. In: *Asiatische Forschungen* 40. Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1975.

³² Az írott rituális és sámánszövegek kutatásának történetéről részletesen lásd: Birtalan, *Darkhad Shamanic Texts*, pp. 177-185

³³ A fenti kutatókról és publikációikról lásd részletesen Galdanova p. 1. és a kapcsolódó jegyzetek.

³⁴ Gerasimova, K. M. *Obrjady zaščity žizni v buddizme Central'noj Azii*. Izdatel'stvo BNC SO RAN, Ulan-Ude 1999.

³⁵ Galdanova, G. P. – Žukovskaja, N. L. – Očirova, G. N.: The Cult of Dayan Derkhe in Mongolia and Buryatia. In: *Journal of the Anglo-Mongolian Society* 9 (1-2). pp 1-10. Galdanovák expedíciójáról lásd még Birtalan: *An Invocation*, p. 22.

³⁶Birtalan Ágnes bocsátotta rendelkezésemre a disszertációom központi részét képező felajánlási szöveget (BT), amelyet az expedíció során gyűjtött, több darhat nyelvű, Dayan Degerekihez szóló sámáninvokációt is elemzett és közzétett (lásd: Birtalan, Á.: *Darkhad Shamanic Texts. Performers – Communication – Genres*. Budapest, 2005. Kézirat.) és cikkekben összegezte a tárgyhoz tartozó kutatási tapasztalatait.

Coloo és az expedíció többi résztvevője³⁷ többkötetes cikkgyűjteményben összegezte tapasztalatait.³⁸

1.5 A mongol, tibeti és szanszkrit szavak latin betűs átírása

A disszertációmban szereplő mongol, halha, tibeti és szanszkrit szavak és szövegek latin betűs átírásánál többféle, már használatban lévő transzkripciót alkalmaztam. Az írott mongol nyelvállapotot tükröző szavak betűjelei közül a következők térnek el a magyar ábécében használatosaktól: Č (magyar cs), □ (magyar dzs), š (magyar s), q és γ (mely hangrendű k és g; a magyarban nincs ilyen megkülönböztetés); a magánhangzó-hosszúságot kettőzéssel jelöltem: aa, ee, ii, oo, öö, uu, üü,

A halha és darhat szavak átírásánál a következő megfelelések szerepelnek:³⁹

ā	hosszú a	γ	veláris réshang
ē	hosszú e	j	félzöngés dz
ā	hosszú i	□	félzöngés dzs
ō	hosszú o	η	veláris n
«	hosszú ó	š	s
ū	hosszú u	w	bilabiális w
ū	hosszú ü	x	veláris h
Č	cs		

A tibeti szövegek átírásánál az ún. Wylie-rendszert alkalmazom, amelynek magyartól eltérő betűjelei a következők: c, ch (magyar cs és hehezetes csh), j (magyar dzs), ts, tsh (magyar c és hehezetes c), zh (magyar zs), y (magyar j), sh, s (magyar s és sz). A két nyelvtani segédjelként alkalmazott betű jelölése: - (*a chen*), ' (*a chung*). A nemzetközi tudományos eljárásnak megfelelően a szóelemek között elhagytam a kötőjelezést.

A szanszkrit ábécé magyartól eltérő jeleinél szintén a nemzetközi átírást vettem alapul, amelynek átírási táblázata megtalálható Kortvélyesi T. *Szanszkrit nyelvtan*⁴⁰ című könyvének 18. oldalán. A magyar nyelvben meggyökeresedett kifejezéseken és szóalakokon nem változtattam, ezek népszerű írásmódját használom (pl. *Dzsingisz kán*, bódhiszattva).

³⁷ Az expedícióról lásd Birtalan Á.: *Őseink nyomán Belső-Ázsiában II. Hitvilág és nyelvészet*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998., p. 7.

³⁸ Sárközi Alice egy teljes, Dayan Degerekihez szóló sámáninvokáció két változatát is közzétette, lásd: Sárközi, *Dayan Degereki*.

³⁹ Erről az átírási rendszerről lásd Birtalan, *Darkhad Shamanic Texts*, p. 7.

⁴⁰ Kortvélyesi T.: *Szanszkrit nyelvtan*. A Tan Kapuja Buddhista Főiskola, Budapest, 1998. p. 18.

1.6. A rövidítések és a könyvészeti rövidítések listája

Általános rövidítések

darh.	darhat
hal.	halha
mong.	írott mongol
szkt.	szanszkrit
tib.	tibeti
ujg.	ujgur

A gyakran idézett művek könyvészeti rövidítései

Beer	Beer, R.: <i>The Encyclopedia of Tibetan Symbols and Motifs</i> . Shambala, Boston, 1999.
Beyer	Beyer, S.: <i>Magic and Ritual in Tibet. The Cult of Tara</i> . Delhi, Motilal Banarsidas, 1988.
Bethlenfalvy	Bethlenfalvy G.: Félelmetes és védő istenségek, égben, léghen, földön, hegyben, vízben, élő, ártó és segítséget nyújtó démonok, szellemek, kísértetek, ördögök és boszorkák In: <i>Démonok és megmentők. Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban</i> . Szerk. Kelényi B., Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2003. pp. 27-46.
Birtalan: <i>An Invocation</i>	Birtalan, Á.: An Invocation of Dayan Dērx Collected from a Darkhad Shaman's Descendant. In: <i>The Black Master. Essays on Central Eurasia in Honor of György Kara on His 70th Birthday</i> . Ed. S. Grivelet – R. I. Meserve – Á. Birtalan – G. Stary. Harrasowitz Verlag, Wiesbaden, 2005. pp. 21-32.
Birtalan: <i>Darkhad Shamanic Texts</i>	Birtalan, Á.: <i>Darkhad Shamanic Texts. Performers – Communication – Genres</i> . Bp. 2005. (Kézirat.)
Birtalan: <i>Die Mythologie</i>	Birtalan, Á.: <i>Die Mythologie der mongolischen Volksreligion. Wörterbuch der Mythologie. I. Abteilung, Die alten Kulturvölker</i> . Szerk. E. Schmalzriedt – H. W. Haussig, Klett-Cotta, Stuttgart 2000.
BT	A Nagy Isten, a Világi Hívő Nagy Skye ri, a Félelem

	Nélküli Hős Ta yan Te ri khe számára készített áldozat felajánlásának módszere. Az esőként hulló vágyakat teljesen betöltő drágakőkirály. A tibeti cím: <i>Lha chen dge bsnyen skye ri chen po 'jigs med dpa' po ta yan te ri khe zhes grags pa la mchod gtor 'bul tshul 'dod dgu'i char 'bebs yid bzhin dbang rgyal zhes bya ba bzhugs so.</i>
BTV	A BT-nek az MTA Keleti Gyűjteményében található, MTA 629/11-es számmal jelzett változata.
Galdanova	Galdanova, G. P. – Žukovskaya, N. L. – Očirova, G. N.: The Cult of Dayan Derkhe in Mongolia and Buryatia. In: <i>Journal of the Anglo-Mongolian Society</i> 9 (1-2) 1984. pp 1-10.
Kara: <i>A köztes lét</i>	Kara Gy.: <i>A köztes lét könyvei. Tibeti tanácsok halandóknak és születendőknak.</i> Farkas Lőrinc Imre Kiadó, Budapest, 1998.
Kara: <i>Szótár</i>	Kara Gy.: <i>Mongol-magyar kéziszótár.</i> Terebess Kiadó, Budapest., 1998.
Kelényi	Kelényi B.: A jó szerencse kultusza. In: <i>Démonok és megmentők. Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban.</i> Szerk. Kelényi B., Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Bp., 2003. pp. 47-78.
LhCh	A Nagy Isten, a Világi Hívó, a Félelem Nélküli Hős Ta yan Te-ri-khe néven ismert (istenség) segítségével végzendő azonnali ördögűző áldozati szertartás. Az ördögök seregének örlőmalmára sújtó villámvadászra. A tibeti cím: <i>Lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' bo ta yang te ri khe zhes grags pa'i sgo nas glo bur las bcol gtor bzlog pa'i cho ga bdud dpung phye mar 'thag pa'i gnas lcags rdo rje'i thog mda' zhes bya ba bzhugs so //</i>
Nebesky-Wojkowitz	Nebesky-Wojkowitz, P.: <i>Oracles and Demons in Tibet. The Cult and Iconography of the Tibetan Protective Deities.</i> Tiwari's Pilgrim Book House, Kathmandu, 1993.
Rigzin	Rigzin, Ts.: <i>Tibetan-English Dictionary of Buddhist Terminology.</i> Library of Tibetan Works and Archives, Dharamsala, 1986.
Sárközi: Dayan Degereki	Sárközi A.: Dayan Degereki megidézése. In: <i>Helyszellemek kultusza</i>

	Mongóliában. (Őseink nyomán Belső-Ázsiában 3.) Szerk. Birtalan Á., Új Mandátum, Budapest 2004., pp. 161-176
Sárközi: <i>Egy pogány istenség</i>	Sárközi A.: <i>Egy pogány istenség a buddhista pantheonban.</i> (Kézirat.)
Sárközi: <i>Hogyan kerül...</i>	Sárközi A.: <i>Hogyan kerül az ős-sámán a mongol lamaista egyház istenségei közé?</i> (Kézirat.)
Skilton	Skilton, A.: <i>A buddhizmus rövid története.</i> Corvina, Budapest, 1997.
Voigt	Voigt, V.: <i>A vallás megnyilvánulásai. Bevezetés a vallástudományba.</i> Timp Kiadó, Bp., 2006.

1.7. Köszönetnyilvánítások

Ezúton szeretnék köszönetet mondani azoknak a személyeknek és szervezeteknek, akiknek a hozzájárulása nélkül nem sikerült volna elkészítenem disszertációm: témavezetőmnek, Birtalan Ágnesnek a doktori képzésem idején kifejtett támogatásáért, tanácsaiért és a rendelkezésemre bocsátott anyagokért; Sárközi Alice-nak és Bethlenfalvy Gézának a munkámat érintő javaslataikért és azért, hogy több, kutatásaimban nélkülözhetetlen szövegre is felhívták figyelmemet; Orosz Gergelynek a felajánlási szövegek fordításának kezdetén nyújtott segítségéért; Karmadordze dge rgan lags-nak az ismeretlen szavakhoz fűzött magyarázataiért és terepmunkám lehetővé tételéért, Balogh Mátyásnak és Seres Istvánnak a mongol terminológia feldolgozásában nyújtott szakmai tanácsaiért; Varju Katalinnak, Debreczeni Ákosnak, Oláh Lászlónak, Szekeres Jánosnak, a *Greenpeace Magyarország Egyesületnek*, valamint a *Messzelátó Egyesületnek* azért, hogy biztosították munkám materiális feltételeit; és végül, de nem utolsósorban többi barátomnak támogatásukért, biztatásukért.

2. Dayan Degereki: buddhista hegyistenség és a sámánbeavatások szelleme

2.1. Az istenség kultuszának földrajzi elterjedése

2.1.1. Dayan Degereki barlangja és kolostora

1969-ben néhány magyar barlangász Észak-Mongóliában járt tanulmányúton. A Xöwsgöl-tó keleti partján fekvő Cagān Ūr városától 55 km-re északkeletre meglátogattak egy vulkáni kőzetben megbúvó tektonikus hasadék mentén elhelyezkedő barlangot, amelybe négyszög alakú bejáraton át lehetett bejutni. A bejárat mögött lévő 15-ször 15 méteres terem közepén kőekből emelt áldozati oltárt találtak, rajta ruhadarabok, hajtincsek, szent könyvek, füstölők és töltények heverték. Az oltár mögött buddhista imázszlók lógtak, ezek alatt pedig egy járaton újabb széles terembe lehetett bejutni. A terem jobb sarkából falétra vezetett a felső szintre. A kb. 200 m hosszú barlang falai mentén szalagokkal és színes rongyokkal díszített cseppkőfolyásokat találtak, mögöttük *airag*-gal teli tálkák álltak.⁴¹

⁴¹ Bencze G. – Székely K. – Tompa L.: Tanulmányúton Mongóliában. In: *Karszt és barlang. A Magyar Karszt- és Barlangkutató Társaság Folyóirata*. Budapest, 1969/II. pp. 75-76.

Ez a barlang Dayan Degereki kultuszának központi helyeként vált ismertté, ahol sámánhitű és buddhista hívek egyaránt áldoznak az istenségnek. A Magyar–Mongol Nyelvjárás- és Népi Műveltségkutató Expedíció a 90-es évek közepén már egy győzelmi lobogókkal felékesített szobrot is talált a helyszínen, amely az istenséget lovon ülve, felfegyverzett harcosként ábrázolta. A sisakos, kezében jogart tartó alak körül *kha-btags-ok* (mong. *qaday*, halh. *xadag*; tiszteleti ajándékkendő), lámpák, füstölőmaradványok, ételmaradékok, bankjegyek és fényképek heverték az istenség jelenkori tiszteletéről tanúskodva.⁴² A barlangba zárandóklók Dayan Degerekiben főként a termékenységistent látják, de az anyagi jólét érdekében is végeznek áldozatot. Aki bebújik az *exīn umai*-nak, „anyaméh”-nek nevezett kisebb üregbe és kimászik belőle, megtisztul bűneitől.⁴³

Cagán Ūr járásközpontban az 1990-es mongol rendszerváltás után egy új szentély épült Dayan Degereki tiszteletére, mivel a régit a harmincas évek vallásellenes propagandájának jegyében lerombolták. Az expedíció tagjai is itt szálltak meg útjuk során, s egy tiszteleti szertartást is alkalmuk volt megtekinteni; ez a ceremónia tantrikus buddhista alapokon nyugodott ugyan, ám magán viselte a sámánhit jegyeit.⁴⁴

Dayan Degereki egyes legendák szerint földi életében sámán volt Dzsingisz kán udvarában, egészen addig, amíg magára nem haragította az uralkodót, mivel ellopta annak jegyesét (más források szerint a lányát) az esküvőről. A kán üldözőbe vette őt, s utolérve már majdnem levágta kardjával, amikor a sámán az elrablott nővel együtt hirtelen kővé vált.⁴⁵ A régi kolostor (Dērxīn Xūrē) mellett állott az a kő, amelyet a legendák magának Dayan Degereki megkövesedett testének tulajdonítanak. Ez a kő a helyi lakosok szerint valaha a földön feküdt, majd magától fellált, s egy, a Dzsingisz kán nyilától származó lyukat lehetett látni rajta. A hívek tiszteletük jeléül selyembe öltöztették a bálványt és minden év július 10-én, Dayan Degereki ünnepnapján ruhát cseréltek rajta; ilyenkor a szikla megnedvesedett és izzadságszagot árasztott. A követ 1929-ben ismeretlen személyek ellopták, s a helyére került új szikladarabot már nem az eredeti helyen, hanem egy korábbi szállodából kialakított szentélyből állították fel.⁴⁶

⁴² Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 22.

⁴³ Sárközi: *Hogyan kerül...*, p. 2.

⁴⁴ Birtalan, Á.: *An Invocation*, p. 22. és Sárközi, id. mű, p. 2. A beszámoló szerint a szertartásvezető ruházata és felszerelése a sámánokéhoz volt hasonlatos, és a gyógyító ceremónia egyes részei – például, amikor a betegséget „átvitték” az áldozati tárgyakra, amelyeket azután kihajítottak a kolostorból – is a sámánhitű gyakorlatot idézte.

⁴⁵ Ennek a legendának több változata is van: egyes variánsokban nem karddal, hanem nyíllal akarták megölni a sámánt, más verziók szerint pedig nem *Dzsingisz kán*, hanem egy istenség üldözte őt. (Galdanova, p. 3.)

⁴⁶ Sárközi: *Egy pogány istenség*, p. 3.

Galdanova beszámol egy másik, Dayan Degereki barlangjával kapcsolatos mítoszról is, amely szerint az istenség gyermekei (más változatokban csak a lányai) a mai napig a barlangban élnek, és örülettel sújtják azokat, akik a közelükbe merészkednek. Ennek az elképzelésnek van némi valóságalapja is: a mészkőbarlangokban gyakran halmozódik fel fojtogató karbonsav, ami pszichés rendellenességek, rosszullét kiváltó oka lehet. Dayan Degereki kultuszhelyének második szintjén is tapasztaltak magukon ilyen tüneteket a látogatók.⁴⁷

A Dayan Degerekiről szóló sámáninkvokációk több, az istenséghez kapcsolódó helyszínt is megneveznek. Az alábbi darhat szövegrészletek közül az első rövidebb, míg a második bővebb leírást ad azokról a helyekről, amelyeket a Dzsingisz kán lakodalmáról való menekülése során érintett:

1.

(...)

Fenséges, szent Dayan Dērx!

Hitvesedet a magas hegy barlangjába rejtve

Az Örg« folyó torkolatánál,

A fennsíkron, a széles Üür (folyónál)⁴⁸

Átváltoztattad magad és

Kőszoborrá lettél.

Bronzkő mellet és

ércső alappal – ez a te történeted.⁴⁹

(...)⁵⁰

2.

⁴⁷ Galdanova, p. 4.

⁴⁸ Az Örg« folyó Xöwsgöl tartomány Čandamani járásában, az Üürin folyó pedig ugyanezen tartomány Cagān Üür járásában található. (Lásd Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 11.)

⁴⁹ Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 13. Erről és a továbbiakban idézett sámánszövegekről bővebb formai és tartalmi leírást adok a 4. fejezetben

⁵⁰ Az eredeti darhat szöveg (lásd Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 13.):

Xan bogd Dayin Dērx-ē!

Öndör ülün aguēd xatnā nūn,

Örg« golīn adag

Örgön & rīn den^cid

»rīn biyē xuwilgan,

Xürel čulūn cē^cidē,

Xüder čulūn bögstē,

Xoš« čulū bolson t'zxtē.

(...)

Van egy lakóhelyed a Hangai-hegységben,
Szent vized a jeges források itala.
Engedd, hogy hívjalak, ide szólítsalak, fenséges Dayan Dērxem!

Meglátogattad Dzsingisz kán palotáját és
Amikor készültél elhagyni azt,
Megtaláltad a hangot a (királynővel);
Elhatároztad, hogy elrabolod őt
Amikor a csillagok feltűntek az égen, és
A tömeg ünnepelt,
Magad elé tetted lovadra kiválasztott királynődet és
(Lovadat) hajsoltad, hogy elvágtsason az Onon folyótól

Átkeltetek a Xerlen folyón,⁵¹
Elhagyátok a Xentī hegység szurdokait,⁵²
(Mások) üdvözlése nélkül hajsoltad (lovadat).
Mialatt menekülni próbáltatok,
Elhagyátok a Minjīn Xangai-t,⁵³
Teljes sebességgel száguldottatok egy szürke lovon
A Būral folyó⁵⁴ szájához.
Teljes sebességgel száguldottatok egy patás lovon és
A Tuĵin Nars⁵⁵ lábánál majdnem elkaptak benneteket.
Közel álltál az eszméletvesztéshez, (de)
Elméd ötletes gondolatot szült, és
Átváltoztatva saját testedet
Sámánfává⁵⁶ lettél.

⁵¹ A Xerlen folyó Xentei, Töw és Dornod tartományokon folyik keresztül, és a Dalai-tóba torkollik. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 18.)

⁵² Kelet-Mongólia Xentī tartományában húzódó hegység.

⁵³ A „Hód erdős ligete”. Selenge tartományban. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 18.)

⁵⁴ „Szürke folyó”, Selenge tartományban folyik. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 18.)

⁵⁵ „Fenyő-liget”, hegy Selenge tartományban. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 18.)

⁵⁶ Azokat a szokatlan formájú fákat nevezik *udgan mod*-nak, „sámánfák”, amelyek körül termékenységekultusz alakult ki. A szövegben említett fa Selenge tartományban található. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 18.)

Az ég és föld között
 (Vágtattál sebesen), mint egy eltévedt lövés,
 Meglocsoltad (lovadat) a Tüsig Cagān tó⁵⁷ vizéből,
 Elhagytad a Fenséges Towxon⁵⁸ hegyét,
 Amely kiváló hely a pihenésre, lenyugvásra,
 Futásra ösztönöztet (lovadat) a szürkületben,
 Elhagytad a Xantāi⁵⁹ szurdokait,
 Eldugtad feleségedet egy barlangban
 az Örg« folyó szájánál⁶⁰
 Átváltoztattad látható testedet.
 Mialatt kőszoborrá változtattad magad,
 Bronz mellkassal
 Érckö talapzattal,
 Dzsingisz uralkodó katonái azt mondták:
 „Ez a hülye dagadt, örvült nyomorék!”
 Verni kezdtek összes erejükkel,
 A szobor elejéről kardjukkal.
 Kardjaik és szablyáik pengéje kicsorbult.
 „Megmutatta varázserejét”, mondták,
 „Ez nem könnyű dolog,
 ez egy rossz előjel”, mondták és elmentek.⁶¹
 (...) ⁶²

⁵⁷ A „Fehér Támogatás” tava Selenge tartományban. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 18.)

⁵⁸ Towxon xan, kialudt vulkán Selenge tartományban. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 18.)

⁵⁹ A Xantāi-hegység Bulgan tartományban húzódik. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 18.)

⁶⁰ Ez nyilvánvalóan nem ugyanaz a barlang, ahol Dayan Degereki kultusza kialakult. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 18.)

⁶¹ Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, pp. 17-18.

⁶² Az eredeti darhat szöveg (lásd Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 17.):

Xangae xōwčind nutagtae,
Xarj bulgin aršan undtae,
Xān Dayin Dērxē urin dūdyā!

Ejen Čingisīn ordongōr
Erge□ bū□ mordoxdō,
Ew jüegē ololcōd,
Er jorig gargād,
Ogtorguen od tūgexed,
Olon uls naeran dundā baexad,
Oncol□ toxirson xatnā d'½ren
Onon mōrn«s güelgene.

A következő szövegrészlet olyan helyneveket tartalmaz, amelyeket eddig még nem sikerült meghatározni:

(...)

Sámán-láb az átkelőd,

Vese-halom az éléstárad,

Füzes-magas az átkelőd,

Teve-kövön éjszakázol,

Füst-tenger a lakásod,

Szép hazád messze van.

*Xerlen golīg gataḷḷ,
Xenī nurūgār damḷḷin,
Mendgüe güelgene.*

*Jugtaxdā
Minḷḷin Xangae n' damḷḷin,
Būral morinī xurdār
Būrlin golin adagt,
Tūraet morinī xurdār
Tuḷḷin narsnī xöld güecegdeḷḷ,
Uxān sanān balartax šaxam
Uran uxān setgeḷḷ,
Ül biyē xuwilgaḷḷ,
Udgan mod bolon xuwilaw.*

*Tenger gajrīn xōrond
Tensen sum šig xurdlan,
Tūšig cagān nūras undlan,
Towloḷḷ sātax
Towxon xan ül daeran,
Xari būriḡēr güelgen,
Xantan nurūgār damḷḷin,
Öndör ülīn agued xatnā nūn,
Örg« golin [...] adagt
Öngön biyē xuwilgaḷḷ
Xürel čulūn cēḷḷē,
Xüder čulūn bögstē,
Xöš« čulū bolon xuwilaxda,
Ejen Čingisin bātrūd,
“Erg½ teneg golison tärxīg!” – gēd,
Egclen urdās n' selmērē,
Er čadlā meden cawčixad
Ild selemnī ire emterxed,
“Id šid üj½lew.” – gēd.
“Yürin xereg biš
Yorin mü üjgedel.” – gēd bucaw.*

Kumisz-sötét az éléstárad,
Száraz szürke meder az átjáród⁶³
(...)⁶⁴

Ugyanazon szöveg alábbi szakasza újabb ismeretlen helyeket sorol fel, de földrajzilag már kiterjeszti az istenség hatókörét:

(...)
Vizek nagyja vörös Tayiyl,
Hegyek nagyja mesteri Tangnu.⁶⁵
Hazád a keleti hegyvonulat
Álomszolgák az őseid.
Hazád a nyugati hegyvonulat.
Középen Pekinget alapítottad.
Hét nemes leszármazottja
Birka-kön a nappalod,
Marha-kön a délidőd.
Vizek nagyja vörös Tayiyl.
Kegyes úr!⁶⁶
(...)⁶⁷

⁶³ Sárközi: *Dayan Degereki*, pp. 163-164.

⁶⁴ Az eredeti mongol szöveg (lásd Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 175.):

Böge-yin sigir-e damjily-a-tai

Böger-e toloyai güyüdeltei

Njarasun öndör damjily-a-tai

Temegen čilaγu qonoγ-tai

Sang-un dalai sayudal-tai

Sayiqan qoŋi nutuγ-tai

Ayiraγ büriüg güyüdel-tei

Araγ boγorol damjily-a-tai

⁶⁵ A Tangnu/Tannu hegység Urianxai tartományban. (Lásd Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 175.)

⁶⁶ Sárközi: *Dayan Degereki*, pp. 164-165.

⁶⁷ Az eredeti mongol szöveg (lásd Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 175.):

Usun-u yeke ulaγan Tayiyl

Aγula-yin yeke uran Tangnu

Ĵegün šinayan-tu nutuγ-tai

Ĵegüdüin barlay yasutai

2.1.2. Dayan Degereki tiszteletének egyéb helyszínei

A Xöwsgöl megyei kultuszközponton kívül több területen is elterjedt Dayan Degereki imádata, bár sehol másutt nincsenek saját tiszteleti helyei. Az istenség a betelepülő mongoloknak köszönhetően hódolatban részesül az oroszországi Burjátföld Oka, Zakamen és Tunka körzetében élő népek körében, valamint ugyanezen tartomány Szelenga és Csita tájegységein. Az eltérő kulturális viszonyok és az a tény, hogy Dajan Degereki „kívülről érkezett” a helyi pantheonba, némi formai változást eredményezett kultuszában, de alapvető sámánhős és *genius loci* jellegét nem veszítette el.

A róla szóló legendák, mitikus történetek itt is kihangsúlyozzák Dayan Degereki sámánhős mivoltát. Életében nagy tisztelet övezte, ám Dzsingisz kán – más változatokban egy istenség, *burqan* – valamely bűne miatt megtámadta őt, s mikor le akarta vágni kardjával, a sámán inkább kővé vált. Egy zakameni burját mítosz szerint Boşogtu kán akaratos és kezelhetetlen fia volt, aki a sámánok talárját (*orgoi*) és dobját (*xese*) birtokolta. Rábeszélte testvéreit, hogy rabolják el a halha Sayin Noyan kán⁶⁸ lányát, s a ezért kán bosszút esküdött ellene. Katonáival üldözőbe vette a testvéreket, és sorban leölette őket; utoljára, hetedikként Dayan Degereki került sorra. Nem sokkal ezután állatvész tört ki a káni táborban, és az emberek között is halálos járvány ütötte fel a fejét. Egy jós azt tanácsolta a kánnak, végezzen áldozatot az urganti barlang közelében álló hegyes tetejű sziklánál és építsen mellette egy kolostort (*dacan*), így elkerülheti a további pusztulást. Nemsokára fel is épült a Dërxin Xürë,

Barayun sinayan-tu nutuy-tai
Bayatur barlay yasutai
Dotor-a Begjüng-i toytoluyulday
Doloyan noyad-un uysay-a-tai
Qonin čilayū qonoy-tai
Üker čilayū üde-tei
Usun-u yeke ulayan Tayiyal
Qayiraqan minu!

⁶⁸ A Boşogtu kán („az ég kegyelméből kán”) és a Sayin noyan kán („jó úr kán”) elnevezések valós történeti rangokat takarnak. Az előbbi tiszteleti nevet Galdan ojrát kán (1670-1697) kapta Kang xi mandzsú császártól, aki ezzel a gesztussal és egy uralkodói pecsét átadásával tette őt legitim vezetővé (lásd Birtalan Á. - Rákos A.: *Kalmükök. Egy európai mongol nép*. TEXTerebess No. 1., Terebess Kiadó, Budapest, 2002. pp. 19-20.), utóbbi pedig a halhák egyik ojrátokkal ellenséges uralkodójára utal (lásd: Ballis, W. B.: *The Political Evolution of a Soviet Satellite: The Mongolian People's Republic*. In: *The Western Political Quarterly*, Vol. 9, No. 2 (Jun., 1956) pp. 293-328.)

deres lovat áldoztak Dayan Degereki szellemének, aki abbahagyta ártó tevékenységét és a sziklába költözött. Azóta járnak a köhöz halhák, kalmükök és burjátok felajánlásokat végezni: reggelente kilenclyukú kanállal mutatják be tejáldozatukat.⁶⁹

Ez a legenda jó példa egy istenség „honosítására”: itt Dayan Degereki már ojrát származású sámánként, tehát eredetileg a halhák ellenségeként szerepel. Az északi buddhizmus mongóliai térhódítása után pedig fordított irányú mozgásra is találhatunk adatot: az általam fordított felajánlási szöveg a tibeti Amdo tájegységre helyezi az istenség lakhelyét.⁷⁰

2.2. Dayan Degereki alakja. Kultusz és tisztelet

2.2.1. A sámánok beavató szelleme, a termékenységisten és a Tan védelmezője

Dayan Degereki nevére vonatkozóan már többféle etimológiai magyarázat is napvilágot látott. G. N. Potanin párhuzamot von a név Tain Tirxin verziója és a *tarxan*, *darxan* („szent”, „sérthetetlen”) szavak közt, míg Ya. Cewel a „leg hatalmasabb”, a „legerősebb a világon” jelentést tulajdonítja neki.⁷¹ Az istenséget Xayirxan-nak is nevezik, amely megjelölés gyakran előfordul szent hegyek tabunevéként.⁷² Az írott mongol nyelvi alak halha és darhat megfelelője Dayan Dērx, Xān Bogdo Dayan Dērx, a burjátoknál Dayan Dērx, Tuvában pedig Tayan Tērx alakban szerepel.⁷³ Tibetizált formája a gyakorlattal ellentétben nem a név fordítása, hanem kvázifonetikus átbetűzése két változatban: Ta yan Te ri khe és Ta yan Te re khe.

Fentebb már esett szó egyes Dayan Degerekihez köthető legendákról, most szeretném közölni mitológikus életrajzainak több más motívumát is. A különböző mítoszok vagy mítoszváltozatok egyetértenek abban, hogy személyében nagy erejű sámánöst tisztelhetünk. Ezt a motívumot azért érdemes kiemelni, mert ékes példaként szolgál a buddhista térítés

⁶⁹ Galdanova, pp. 4-5. A kilences számnak misztikus jelentése van a mongoloknál, talán összefüggésbe hozható azzal az indiai elképzeléssel, hogy a 9-es a tér mágikus száma. (A 12-es pedig az idő mágikus száma, s a kettő szorzata adja a szent 108-as számot.)

⁷⁰ A BT Dayan Degerekinről mint „általában véve ezen a világon, közelebbről pedig a Havas Földnek nevezett ország Mdo smad körzetében élő” istenségről beszél. (Lásd 5.fejezet, 5.1-es alfejezet 1. főlíó).

⁷¹ Galdanova, p.10.

⁷² Sárközi: *Hogyan kerül...*, p. 1. és Birtalan: *Die Mythologie*, p. 968.

⁷³ Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 21.

módszerére, amely a terjeszkedés során soha nem törli el az eredeti hitvilágot, inkább rátelepszik, magába olvasztja azt.⁷⁴

Ha megvizsgáljuk a Dayan Degereki személyéhez⁷⁵ köthető kultuszformákat és azok változásait, egy olyan vallási fejlődés menetét látjuk kibontakozni, amelynek állomásait kielemezve könnyen alkothatunk egy vizsgálati és leíró rendszert, amely – induktív módszerrel, az egyestől az általános felé haladva – képes megjeleníteni a hitrendszereknek a mágikus gyakorlatok szintjéről a fejlettebb elképzeléseken keresztül a tételes vallásokkal való találkozásaig, vagy azzá válásáig tartó útját. Mivel a barlangokat Mongólia és a Bajkál környéki területek lakói már jóval a sámánhit megjelenése előtti időktől kezdődően az Anyaföld⁷⁶ méheként (*exīn umai*, „anyaméh”) fogták fel és a gyermekáldásra vágyók sikerük érdekében áldozatokat mutattak be nekik (vagyis az általuk megtestesített természetfeletti erőnek), valószínűsíthető, hogy innen származik a később sámánszellemként megjelenő Dayan Degereki termékenységitenként való értékelése.⁷⁷

A sámánhitű lakosság kultikus helyé emelte Dayan Degereki követ, őt magát pedig a szellemvilágban helyezte el; úgy tartják, halála után ő lett az a segítő túlvilági lény, aki a sámánbeavató szertartások rendjére ügyel. Az „öröklött tehetséggel” (*udxa*) rendelkező sámánjelöltek a kőhöz járultak, hogy megnyerjék „pártfogó szellemük” (*saxius*) jóindulatát, aki megadta nekik az erőt a sámánná váláshoz. A szikla szomszédságában állítólag négy *oboya* állt, s minden egyes jelöltnak el kellett haladnia mellettük. A rossz sámánok nem voltak képesek erre; rosszul lettek, vagy akár meg is haltak a próba során, de mindenképpen elvesztették *ongon*-jaikat (összszellemek, segítők). A jó sámánok viszont sértetlenül elérték a követ, s megnyerve a *saxius*-t, elkezdhették a praktizálást.⁷⁸

Dayan Degereki ebben a formájában kétarcú személyiség: egyrészt segíti a sámánokat, és csakis a jó sámánokat, másrészt viszont hatalmas károkozásra is képes: amennyiben nem kielégítő a helyi lakosság által felajánlott áldozat, megsértődik és átlátvésszel, járványokkal sújtja őket. Elképzelhető, hogy mítosznak ez a motívuma szintén az ősi, a sámánhit megjelenése előtti időkre nyúlik vissza, hiszen a valláskutatók többsége szerint magának a

⁷⁴ A. Goldschmidt, a közel-keleti történet professzora szerint a korai kereszténység is azért válhatott népszerűvé a kelet-mediterrán térségben, mert magába olvasztotta a korábbi hitrendszerek számára használható elemeit. Így jöhetett létre például Jézusnak az egyiptomi Ozirisszal való azonosítása. (Lásd. Goldschmidt, A.: *A Közel-Kelet rövid története*. Maccenas Könyvek, Budapest, 1997. p. 29.

⁷⁵ Dayan Degereki jellemvonásairól, a neki tulajdonított erőkről és alakjának ikonográfiai jellemzőiről a 3. fejezetben írok bővebben.

⁷⁶ Mong. Altan Delekei, „Arany Világ”.

⁷⁷ Galdanova, p. 7.

⁷⁸ Galdanova, p. 1.

vallásnak a kialakulása is hasonló okoknak köszönhető: a természeti jelenségeket még nem ismerő, azokat féltő és természetfeletti hatalommal felruházó ember a *mágiát* alkalmazta a sorscsapások elkerülése és az áhított javak megszerzése érdekében; egy ilyen kijelentésre azonban nem mernék vállalkozni, mert véleményem szerint az emberi történelem során kialakult összes vallás – még a legújabb keletűek is – középpontjában a *rossznak* elkerülése és a *jónak* elnyerése áll,⁷⁹ tehát ez a két törekvés időtől és tértől független, állandó.

Az északi buddhizmus megjelenésével Dayan Degereki kultuszának is idomulnia kellett a megváltozott körülményekhez. Az ekkor keletkező – vagy ekkor átfarmálódó – legendák a dalai láma szinte egyenrangú vetélytársaként kezelik, aki ügyesebb, mint a buddhista egyházfő: vetélkedésük során 1300 lelket ment meg a pokol tüzétől, míg a dalai láma csupán ezret. Képességeinek jutalma (vagy büntetése?): Mongóliába küldik, hogy legyen segítségére a Tan új követőinek, az északi buddhizmusba éppen betagozódó sztyeppe-i nomádoknak. Sámánhitű, vagy annak látszó elem is szövődik ebbe a történetbe: útközben olyan erővel tűz fejére a nap, hogy kettéválasztja sámándobját, s egyik felét a feje fölé akasztva eltakarja az égítetett. Ezt a fél dobot aztán ott felejtí, és ettől kezdve lesznek egyfenekűek a sámándobok.

Dayan Degereki tisztelői között a fekete és a sárga hit, a sámánizmus és a buddhizmus képviselőjeként is ismert. Egyes darhat fekete sámánok nem fogadják el őt, Pürew szerint azért, mert elárulta vallását, amikor a buddhistákhoz csatlakozott.⁸⁰

2.2.2 Az oltalmazó istenség

Galdanova leírja a Dayan Degereki kövé válásáról szóló legendának egy olyan változatát is, amelyben az elrabolt asszony csak akkor kövesedik meg, amikor már elbújt a barlang egy hasadékaiban.⁸¹ Az asszony melléből ezután gyógyító vízforrás kezd csörgedezni; ha egy beteg megfürdik benne, meggyógyul, a gyermektelenekre pedig gyermekáldás köszönt. Az istenséghez kapcsolódó termékenységkultusz is továbbvándorolt a mongolok kitelepedése során: Burjátöldön úgy tartják, Dayan Degereki maga segíti elő a gyermekáldást és meg is óvja a szerencsétlenségektől a kisdedeket. Gyermekhalál vagy –betegség esetén

⁷⁹ A *jó* és a *rossz* ebben az esetben nem szó szerint, hanem a lehető legszélesebb értelmezési skálán értendő; a buddhisták számára például ezek a fogalmak tartalom nélküliek, de mégis létezik számukra pozitív és negatív, üdvös és kártékony szembeállítás: a *saṁsāra* és *nirvāna* kettőssége is ilyen.

⁸⁰ Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 21.

⁸¹ Galdanova, p. 4.

régebben fekete lovat szenteltek fel számára: nem ölték meg az állatot, csupán megjelölték, mint az istenség tulajdonát.⁸²

A Dayan Degerekinek végzett áldozatok egy ősi, sámánhitű formája az északi buddhizmus megjelenése és az istenség kultuszának átfarmálódása után is megmaradt. Ez a juhcsontok elégetésének rítusa, amelyre a barlang mellett heverő kővön kerül sor. A juhcsontokat elégetik,⁸³ a hamvakat egy sámán felszentel, majd az áldozatot végeztető személy bebújik a barlangba. A sámán kérdésére számot kell adnia a maga körül látott jelenségekről. Ha egy gyermek alakja tűnik fel a félhomályban, gyermekáldásra, ha állat, akkor bőségre számíthat. Egyes esetekben maga az istenség is feltűnhet: amennyiben teste sötét árnyalatú, nehéz és gondokkal teli életre lehet számítani, de a világos vagy arany testszín a boldogság hírnöke.⁸⁴

Az általam fordított szövegben a hegyistenséggé vált sámán mindenféle módon segít az embereknek: biztosítja az anyagi javakat, elűzi a betegségeket és a halált, megfutamítja az országra törő ellenséges hadakat, szerencsét és életerőt ad, megakadályozza a szellemi fejlődés során feltámadó ártó erők munkálkodását és fogadalmának megfelelően elpusztítja vagy meghódoltatja a Tan összes ellenségét.⁸⁵ Ebben a formában már a buddhista vonások dominálnak (bár számos elem tanúskodik a vallási szinkretizmusról), s ha nem ismernék az istenség kulturális körülményeit, nem lenne egyszerű megkülönböztetni a tibeti hegyistenségektől.⁸⁶

2.3. Néhány gondolat a mítoszok egyes motívumairól, elemeiről

Dayan Degereki mitikus életrajzainak, a róla szóló történeteknek olvasása során felvetődött bennem néhány további kutatást és átgondolást igénylő hipotézis. Amikor ezeket megemlítem, abból a tényből indulok ki, hogy a különböző legendák, mítoszok gyakran alkalmaznak olyan szimbólumokat vagy utalásokat, amelyek háttérében vallási, történeti vagy társadalomtudományi vonatkozású körülmények húzódnak meg.

⁸² Galdanova, p. 5. és Sárközi: *Egy pogány istenség...*, p. 4.

⁸³ Galdanova, p. 3. A szerző nem említi, az állat mely testrészének csontjairól van szó.

⁸⁴ Galdanova, p. 5.

⁸⁵ Lásd a 4. fejezetet.

⁸⁶ Lásd a 3. fejezetet.

A Dalai láma és Dayan Degereki vetélkedéséről szóló legenda vizsgálatakor az a meglátásom támadt, hogy ennek a történetnek egyes elemei szimbólumként is értékelhetők és többszörös jelentéstartalmat hordoznak, igazi mondanivalójuk pedig a sámán buddhizmusra térésének rejtett értelmű leírása. Véleményem szerint az út, amelyen Dayan Degereki Mongóliába indul, a buddhista Tan ösvényét jelképezi. A forró napsugár a tudás fénysugarának megjelenítése, ami a sámánt még bántja, még idegenkedővé teszi, s amely ellen egyetlen eszközzel, a sámán legfontosabb kellékével, a dobbal próbál meg védekezni. Miután megpihent az árnyékban, a fél dob is ott marad, mintha Dayan Degereki maga mögött hagyná sámán mivoltát, legalábbis addigi lényének *felét*, hogy helyére beköltözhessen az új szellemiség. A szibériai sámántörténetekben is találunk hasonló motívumokat; ezekben a sámán meggyengülése, fele erejének megsemmisülése lesz a következménye a fél dob elvesztésének. Elképzelésem helytállóságáról a későbbiekben egyéb helyistenségek „megtérés-történeteinek” vizsgálatával szeretnék meggyőződni.

Az asszonyrablásról szóló legendának van egy – fentebb is említett – változata, amelyben nem Dayan Degereki változtatja át az elrablott arát, hanem maga az asszony bújik el és válik kővé a sámán átalakulását követően. Ez a variáns tehát már úgy állítja be a dolgot, hogy az asszony maga sem akarta a káni menyegzőt, hiszen elmenekült üldözői elől. Bár ez a motívum – összevetve a darhat sámáninvokáció közlésével, ahol a sámán „megtalálta a hangot a királynővel” – Dzsingisz kán tekintélycsökkenésének bizonyítéka is lehetne, amely esetben erős vallási hatást kellene feltételeznünk (a hódítót elhagyják egy sámán, egy gyógyító kedvéért), ám a párhuzamos legendában magas rangú egyházi vezető, a dalai láma marad alul Dayan Degerekivel szemben. Véleményem szerint itt arról lehet szó, hogy a helyi lakosság szempontjából fontosabb a „karnyújtásnyira lévő” lokális istenség tisztelete a történeti személyiségekénél, hiszen ő *jelenlévő*, és akár bosszút is állhat, ha nem részesül kellő megbecsülésben.

A Sárközi Alice által közölt, a 2.1.1.-es alfejezetben bemutatott sámánének első része ismeretlen, kisebb helyszíneket sorol fel, mint Dayan Degereki életének kulcsfontosságú területeit, majd egész hegláncok birtoklásáról olvashatunk, és arról, hogy a sámánhős maga alapította Peking városát. A Dayan Degereki hatósugarának ilyen szintű kiterjesztése mellett is hangsúlyozott lokális terep (amelynek említése megelőzi és követi is a nagyobb tájegységeket) arra enged következtetni, hogy a helyi lakosság mintegy központi helyé, nem csupán földrajzilag, de kozmológiailag is fontos területté emeli saját lakókörzetét.

Végezetül arra a fekete ló-áldozatra térnek ki, amelyet a beteg és a halott gyermekek érdekében végeznek. A betegség-űző szertartás teljesen egyértelmű, viszont felmerül a kérdés,

miért kell halál esetén is elvégezni a ritust? Erre csak egy magyarázat lehetséges: Dayan Degereki befolyása túlnyúlik az élet és halál határmezsgyéjén, s képes a túlvilágon bolyongóknak is segítséget nyújtani.

2.4. Összegzés

Dayan Degereki kultuszának vizsgálatakor feltárulnak a vallási szinkretizmus egyes jellemző jelenségei és nyilvánvalóvá válik, hogy a kulturális fejlődés az istenséghez fűződő vallásos elképzelések mely állomásain haladt keresztül. A szinkretikus megnyilvánulások körébe tartozik a sámánhitű tradíció buddhista elemekkel való gazdagodása (legjobb példa az eredeti pantheon kibővülése: a későbbi sámáninvokációk már említést tesznek a „sárga irány” istenségeiről)⁸⁷, a buddhista elképzelések hasonló változása (például megmaradnak az eredeti áldozati formák, igaz, hogy szelídült formában; az állatokat már nem vágják le, csupán felszentelik), a kétféle hit találkozása pedig nem az *igazi* harcol a *hamis* ellen, hanem a *kétféle igazság* kerül kölcsönhatásba egymással (a Xövsgöl-tótól nyugatra élő darhat sámánok elfogadják a buddhizmus valóságát, hiszen „árulása” miatt kiközösítik Dayan Degerekit). Az egyes vallási formák egymásra rétegződése Dayan Degereki esetében jól megfigyelhető: a barlangok termékenységkultusza az istenség sámántulajdonságaival párosul, majd a buddhizmus érkezésekor új elemek kerülnek a helyi kultuszokba (Ezzel párhuzamosan a kolostorban a buddhista szellemiség él tovább.). Ha figyelembe vesszük, hogy maguk az egymással kapcsolatba kerülő vallások is egy évszázadokon keresztül tartó kulturális átformálódás révén, több, eredetileg egymástól elszigetelt rendszer összeolvadásával jöttek létre, feltehetjük a kérdést: milyen kritériumoknak kell érvényesülniük, hogy lassan egy – igaz, hogy földrajzilag korlátozott kiterjedésű – *új vallásról* lehessen szólnunk?⁸⁸

⁸⁷ Lásd a negyedik fejezetet.

⁸⁸ A következő fejezetekben általánosabb jelenségek vizsgálatára – a különböző vallásokból származó, Dayan Degereki kultuszába beépülő elemek összehasonlítására – kerül sor, így talán szélesebb körű, nem csak a helyi viszonyokra jellemző következtetések is levonhatók lesznek.

3. Dayan Degereki istenség és a kultuszával kapcsolatos mitológiai alakok

A Dayan Degereki barlangjában tett látogatás során Galdanováék feljegyzést készítettek az ott talált faszoborról, amely az istenséget lóháton ülő harcosként ábrázolta. A körülbelül fél méter magas alak hagyományos mongol ruhát, hátán nyilakkal teli tegezts viselt, feje tetejére tornyozott haját egy *vajra* szimbóluma díszítette.⁸⁹ A kutatók publikációjukban megemlítik, hogy ez az ábrázolás eltér a Potanin, valamint a Rinchen és Nekljudov műveiben leírtaktól.⁹⁰ Potanin egy fadúccal papírra nyomtatott ikon illusztrációjáról ad számot: ezen a rajzon Dayan Degereki jobb kezében zászlót tart, kardot és tegezts visel. Körülötte felhők, a háttérben hegycsúcsok, a Nap és a Hold szimbóluma, lábánál pedig két kis szobor látható.⁹¹ Rinchen és Nekljudov ábráján festett lovas szerepel, amelyet egy „lámaista templom” keretez, jobbában zászló helyett ostort tart, fején hagyományos mongol kalapot visel.⁹²

Ezek az attribútumok az istenség megszelídített tanvédő jellegéről tanúskodnak: a fegyverek már nem ártalmas célt szolgálnak, hanem a buddhista vallás elleni erőket hivatottak legyőzni, ám viselőjük eredeti, megtérése előtti életét is jelképezik. A disszertációmban idézett sámáninvokációkban fellelhető buddhista szimbólumok és istenségek, valamint a buddhista szövegek népvallási és sámánhitű elemei is azt mutatják, hogy az érintett vallási

⁸⁹ A *vajra* (szkt., szó szerinti jelentése „a kemény”, „az erős”, de „villám”, „jogar” jelentésben is használatos; tibeti megfelelője *rdorje*, a „kövek ura”, mongolul *očir*, *vačir*, „gyémánt”) a buddhizmus Gyémánt Útjának, a *vajrayāna*-nak egyik legfontosabb szimbóluma. Egyaránt szimbolizálja megvilágosodás összes jellemzőjét: az áthatolhatatlanságot, a megváltoztathatatlanságot, a mozdíthatatlanságot, a láthatatlanságot és az elpusztíthatatlanságot. Beer, p. 233.

⁹⁰ Galdanova, p. 3.

⁹¹ Potanin, G. N.: *Očerki severo-zapadnoj Mongolii*. vyp. 2. materialy etnografičeskije. St. Petersburg, 1881, p. 158.

⁹² Rintchen, B.: A propos du chamanisme mongol. Le cult de l'ongon Dayan Degereki chez les Mongols Khoutougaites du Kossogol. *Studia Orientalia*, vol 18., 1955. pp. 8-16.

formák hatást gyakoroltak egymásra. Jelen fejezetben hasonló szinkretikus megnyilvánulásokat kívánok feltárni, ezért a Dayan Degereki alakjára vonatkozó leírást követően a hozzá köthető jó és ártalmas erőket kívánom csoportosítani és elemezni.

3.1. Dayan Degereki

3.1.1. Ikonográfiai jellemzők

Az alábbi darhat sámáninvokáció-részlet⁹³ bemutatja Dayan Degereki ruházatát és attribútumait, amelyek közül több is szerepel a buddhista oltalmazó istenségek, főként a „hősök” körébe tartozó tanvédők és a hegyistenségek ábrázolásánál.⁹⁴

(...)

Koronádon három tükör,
Korall és gyöngy ékesíti,
Lemezei tiszta aranyból készültek és
Fülesbagoly-toll a díszítése.
A nyakadba teszed
A bronztükröt,
Ami fürgén mozog és zörgő hangot ad,
Ami ismeri mindenki gondolatait,
Anélkül, hogy megérintené [őket].

(...)

A győzelem fehér zászlaja a jobb kezeden repked,
A kincset rejtő váza szépen mozog bal kezeden.
Hátadat felhőfehér köpönyeg takarja,
Hátaslovad fehér telivér.
Arany íjadat és nyílvezződet hordoztad,
Tegezed oroszlán és tigris bőréből készült,

⁹³ Az alábbiakban három különböző darhat nyelvű sámáninvokációból közlök részleteket; ezek mindegyikét Birtalan Ágnes *Darkhad Shamanic Texts* című kéziratos műve tartalmazza, s a *Dayan Dêrxîn dūdлага 1., 2.* illetve 3. cím alatt szerepelnek (pp. 10-25.). Ezekből az invokációkból csupán a munkámhoz szükséges motívumokat és meghatározásokat emelem ki; teljes kulturális és vallási háttérük pontosabb megértéséhez lásd Birtalan lábjegyzetekben közölt etimológiai és egyéb magyarázatait.

⁹⁴ Nebesky-Wojkowitz, p. 8. Ezekről az istenségekről bővebb leírást közlök a 3.2-es alfejezetben.

Éles kardodat és szablyádat hordoztad.

(...)⁹⁵

A tükröt a buddhista pantheon istenségei rendszerint a mellükön hordják és az istenség „mag-szótagja” (tib. *sa bon*, mong. *köröngge*) található rajta.⁹⁶ A negatív hatások feletti győzelmet jelképező győzelmi zászló és a kincsekkel teli váza is ismert buddhista szimbólumok, a nyolc szerencsés jelkép közé tartoznak.⁹⁷ A tigrisbőrből készült tegez a hősi istenségek fegyvertárához tartozik.

A tibeti nyelvű felajánlási ceremónia folyamán a szerzeteseknek meditációban maguk elé kell idézniük az istenséget, ezért az áldozati szöveg (BT) részletesebb leírást közöl tulajdonságairól.⁹⁸ Dayan Degereki itt fehér testszínű, két karú és egy arcú formában szerepel. Jobb kezében egy háromezer világot megmozgató fehér selyemzászlót tart (*stong gsum g.yo bar byed pa'i ba dan*), bal kezében a drágakövel töltött vázát. Díszruhát, fehér selyempalástot, fején pedig madártollakkal, diadémokkal és fénylő tükrökkel felékesített sisakot visel. Derekanak jobb oldalán tigrisbőr tegez, balján leopárdbőrből készült íjtartó tok, fegyverei íj, nyíl, kard és egyéb éles fegyverek. Hátasa a háromezer világot egy pillanat alatt megkerülő fehér paripa. A szöveg szerint az istenséget más attribútumokkal is meg lehet jeleníteni; ilyenkor tükröt, *lung thang*-fűzért, *pi wang*-ot,⁹⁹ íjat és nyilakat visel.

⁹⁵ Lásd Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 14. A darhat nyelvű szöveg:

Gurwan tol't titemtē,

Šūr suwdār čimeglesen,

Šičir altan darūlagtae,

Šar šuwūnī ödön goyiltoe,

Šāgīᠠᠶᠠ ᠰaᠴᠢgnasan dūtae,

X'ᠰnī bodol sanāg

Xürelcelgüi medregč,

Xürel tol' seltīg,

(...)

Barūn gartā cagān darcag xīsgešen,

J'ᠰn gartā erdnīn bumb d'ᠰweljsen,

Ar bī n' ᠰlen cagān nōmrōgtē,

Armag cagān xölōgtē,

Arslan, barsīn ar'san dugtuitae,

Altan num sumā agsan

Xurc ild selmē jūsen

(...)

⁹⁶ Nebesky-Wojkowitz, p. 8.

⁹⁷ Lásd a negyedik fejezetet 4.3.2.-es pontját.

⁹⁸ 5. fejezet 3a és 3b fölió. A tibeti nyelvű szövegrészleteket nem adom meg lábjegyzetben, mivel a Függelékben közlöm a teljes műveket.

⁹⁹ A *lung thang*-fűzér a kelet ázsiai szappanfá (sapindus mukorossi) termésének magjából készült olvasó, a *pi wang* (kinai *biba*) pedig négy- vagy hathúros, fél körte alakú lantféle. Lessing, F. D.: *Mongolian-English Dictionary*. Bloomington, Indiana Mongolia Society, 1995.

A vezetőnek és kísérete tagjainak fején egy fehér *oð*, nyakukon egy vörös *āē*, szívükön egy kék *hūð* szótág jelenik meg.¹⁰⁰ A szöveg egy későbbi része azt is leírja, hogy Dayan Degereki „különféle lótszok napkorong-trónusán”, varázserejű paripán lovagol, és jobbában lobogót, baljában vázát tart.

Az attribútumok áttekintő táblázata¹⁰¹

attribútum	tibeti név	darhat név	mongol név	szanszkrit név
korona	<i>prog zhu</i> ¹⁰²	<i>titim</i>	<i>titim</i> ¹⁰³	<i>kirīṭa</i>
tükör	<i>me long</i>	<i>toli</i>	<i>toli</i>	<i>ādaræa</i>
sisak	<i>rmog</i>			
győzelmi zászló	<i>rgyal mtshan</i>	<i>darçag</i>	<i>darçag</i>	<i>dhvaja</i>
kincses váza	<i>gter chen po'i</i>	<i>erdenin bumb</i>	<i>erdeni-yin</i>	<i>mahānidhānakumbh</i>
	<i>bum pa</i>		<i>bumba</i>	<i>a</i>
tigrisbőr tegez	<i>stag ral</i> ¹⁰⁴	<i>dugtui</i>	<i>duytui</i>	
leopárdbőr íjtartó	<i>gzig shubs</i> ¹⁰⁵			
tok				
íj és nyíl	<i>gzhu, mda'</i>	<i>num, sum</i>	<i>num, sum</i>	
kard	<i>ral gri</i>		<i>ildü</i>	
szablya		<i>selem</i>	<i>seleme</i>	
selyemzászló	<i>ba dan</i>			
díszruha	<i>'jol ber</i>			
selyempalást	<i>na bza' dar</i>			
fűzér	<i>'phreng ba</i>			
lant	<i>pi bang</i> ¹⁰⁶			<i>viṣā</i>

3.1.2. Dayan Degereki jellemzői, a neki tulajdonított erők és feladatkörök

3.1.2.1. Dayan Degereki alakja a sámáninvokációkban

¹⁰⁰ Az *oð*: a formák összességének végső lényege, a test ereje; *āē*: a képzetek összességének végső lényege, a beszéd ereje; *ēūð*: az érzetek összességének végső lényege, a tudat ereje.

¹⁰¹ Az áttekintő táblázatokban csupán az általam feldolgozott szövegekben található tárgyak, fogalmak, istenségek szerepelnek. Szándékomban áll később egy bővebb, az említett témakörök egészét átfogó vizsgálati rendszer kidolgozása is. Az ilyen jellegű táblázatok egyik előnye, hogy a meghatározások több nyelven való szerepeltetése bemutatja, mely kultúrákban ismeretes az adott jelenség: az ind területről származó szavaknál pl. a szanszkrit megfelelő is szerepel, míg a tibeti eredetű meghatározásoknál ez hiányzik. A fenti elgondolásnak megfelelően ha egy meghatározás csupán a BT-ben, tehát tibeti nyelven szerepel és a többi forrásban nem fordul elő, akkor nem közlöm a mongol stb. megfelelőt.

¹⁰² Ez a kifejezés nem a klasszikus értelemben vett uralkodói fejdísz jelölő, hanem egy feldíszített sisakra utal. A királyok koronájára a *rgyal po'i prog zhu*, a királynőkére a *rgyal mo'i prog zhu* nevet alkalmazták

¹⁰³ Ez a szó a görögből került a mongolba szög és ujur közvetítéssel. (Kara: *Szótár*, p. 434.)

¹⁰⁴ A BT-ben végig *stag ras*-ként szerepel, szövegváltozata, a BTV a helyes szóalakot tartalmazza.

¹⁰⁵ A BT-ben *zig bshub*, a BTV-ben *zig shub* alakban szerepel.

¹⁰⁶ A BT-ben és a BTV-ben is *bi wang* alakban szerepel.

Az első darhat sámáninvokáció¹⁰⁷ tekintélyes részt szentel Dayan Degereki belső tulajdonságainak és jellemzőinek bemutatására, ezenkívül leírást közöl azokról az erényekről és feladatokról, amelyekkel az istenség helyzetének és megbízatásának köszönhetően rendelkezik. Ezek a motívumok arról tanúskodnak, hogy a buddhista szellemiség már teljesen áthatja az istenség számára végzett szertartást, vagyis a „sárga sámánok” alkalmazták ezt a rituálét.¹⁰⁸

(...)

Dzsingisz kán ideje óta,

Keresztül az ősök idején és

Szüleink idején

Oltalmazó urunk, szent támasztékunk vagy,¹⁰⁹

Én erőteljes Dayan Dērx védelmező szellemem!

Örök békességben és virulásban fogsz élni,

Mindezen időket magadénak tudod,

Gondviselő szellem, mint atyánk, úgy vigyázol ránk.

A ködöt és a felhőt hátsólovadként bírod,

Nagy, álló köved hegyi ülőhelyhez hasonlatos.

Millió és tíz millió társaddal együtt megkaptad

Padmasambhava mester szent utasítását,

A szent Btsong kha pa parancsát,

A tanítást a szent dalai és pan chen lámáktól,

A nagy világi hívők esküjét¹¹⁰ a Szent Úrtól.¹¹¹

Az eretnekeket elpusztítod teljesen,

Eltakarítod a tisztátalan gátakat.¹¹²

¹⁰⁷ Dayan Dérxīn dūdāya I. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, pp. 10-16.)

¹⁰⁸ A buddhizmus mongol sámánszövegekre gyakorolt hatásáról lásd: Birtalan Á.: Mongol sámánszövegek műfaji kérdései. Tipológiai áttekintés. In: *Mir-susnē-hum II. Tanulmánykötet Hoppál Mihály tiszteletére*. Szerk. Csonka-Takács E. – Czövek J. – Takács A., Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002. p. 861.

¹⁰⁹ A támaszték (tib. *rten*, mong. *sitiigen*, szkt. *āśraya*) a meditáció során lehet egy tárgyiasított eszme vagy egy meditációs istenség, de lehet maga a test vagy az elme, amely támasza a cselekvésnek. (Kara: *A köztes lét*, p. 194.)

¹¹⁰ Tib. *dge bsn̄yen chen po*, darh. *genenčembó*, szkt. *mahāupāsika*. A világi hívőknek a szerzetesek tiz fogadalma közül ötöt kellett minden körülmények között betartania: a nem-ártás, nem-hazudás, nem-lopás szabályát, valamint tartózkodást a bódító italoktól és a kéjelgéstől. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 11.)

¹¹¹ A vizsgálat tárgyát képező sámánhitű illetve budhista szövegekben szereplő mitikus és történeti személyekről lásd jelen fejezet 3.2-es alfejezetét.

¹¹² Tib. *gegs*, *bgags*, mong. *tüidker*, szkt. *vibandha*. Az emberi élet különböző gátló tényezőinek jelölésére alkalmazzák; ezek lehetnek különböző zavaró hatások (pl. betegség), de megszemélyesített erőként egy démoncsoportot is jelöl (lásd a 3.3-as alfejezetet). (Kara: *A köztes lét*, p. 151, Birtalan: *Darkhad Shamanic*

Engedd, hogy ide hívjalak

Én fenséges, szent Dayan Dērxem!

Van egy vallási gyülekezeted

Aranyozott templomodban,

Birtokodban van az örökkévaló, kiolthatatlan lámpás,

Az örökkévaló *ganjir* tetődísz,¹¹³ ami sosem hullik le;

Palotádba, fehér kastélyodba

invitálnak régóta, hogy védelmezővé, szent támasztékká válj.

A számtalan láma csoportjába kerültél,

Te vagy a Nagy Világi Hívő a lámák köpönyegével.

Engedd, hogy ide hívjalak

Én fenséges, szent Dayan Dērxem!

Mikor *gürtem*-lámaként és a Törvény oltalmazójaként leszálltál közénk,

Képes voltál megkerülni

A háromezer világot egy pillanat alatt.¹¹⁴

Megvolt az erőd, hogy kiöntsd a Külső Óceánt és

megrengesd a belső világot.¹¹⁵

Texts, p. 11.)

¹¹³ Tib. *gan ji ra*, pagoda alakú csúcsdísz a buddhista templomok tetején. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 11.)

¹¹⁴ A mongol epikus tradíció visszatérő motívuma ez a hősök lovait jellemző tulajdonság, (Birtalan, *Darkhad Shamanic Texts*, p. 12.) amelyet a BT-ben is megtalálunk (lásd 5. fejezet, 3b főlíó). A háromezer világ (tib. *stong gsum*, mong. *γurwan mingγan*) a három dimenziót vagy a buddhista kozmológia háromezer világrendszerét is jelölheti.

¹¹⁵ Lásd: Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, pp. 13-14. A darhat nyelvű szöveg:

Ejen Čingsin üyēs

Elenč xulancin üye

Eceg exīg damᠰan

Ejen ongon šütēn,

Erxleg Dayin Dērx saxiūs min'!

Enxᠴin mönx mandāstae,

Ene cag üyestē

Eceg met xarsan saxiūs-ā!

Budan, manan ½len xölögtē,

Bul čülün ūlan sūdaltae,

Bum ᠴiwā nōxōr selttēgē

Badamsambū bagšās jarligtae,

Bogd Junxāwāgās lündentē,

Bančin bogd, Dalae lamās jālttae,

Bogd ejnēs Genēnčinbō sanwārtae,

Burū ūjeltmīg but nirgegč,

Dayan Degerekit tulajdonságai arra is képessé teszik, hogy különböző területeken harcoljon az élőlények megsegítése érdekében. Ha kell, harcba száll a csatamezőn, de a Tan híveként a szellemi síkon is kifejtheti tevékenységét. Tanvédő, gyógyító, gyermekáldáshoz juttató cselekedeteit foglalja össze az alábbi szakasz:

(...)

Egy hős jellemvonásait hordozod

A harcok ellenségek mezején.

A szerzetesi gyülekezet tagjainak vonásait hordozod

Buddha vallásának mezején.

Te vagy a fekete irány istenségeinek a lenyugtatója,

A fehér irány istenségeinek támogatója vagy.

Százezer szerzetes színe előtt tettél esküt arra,¹¹⁶

Hogy nem hagysz semmi hibát hatolni Buddha hitébe.

Engedd, hogy ide hívjalak

Én fenséges, szent Dayan Dērxem!

(...)

*Bujar tüetgeriṅ arilgagč,
Xān bogd Dayin Dērx-ē
Urin jalan dūdyā!*

*Šarmal altan dugandā
Šaṣin nomīn xuraltae,
Untrašgūe, mōnxīn jultae,
Unašgūe mōnxīn ganṣirtae,
Ord cagān örg«nd»,
Oṅgon šūtēn bolon, jalagdsan
Olon xuwragīn tōnd bagtsan,
Orximṣtoe Genenčinbō,
Xān bogd Dayin Dērx-ē
Urin dūdyā!*

*Gūrtem čoeṣin bolṣ būxdā,
Gurwan myangan yūrtincīṅ
Negen agšind ergex čadaltae
Gadād dalaeg calgiülṣ,
(...)*

¹¹⁶ A világi hívőknek is a szerzetesi gyülekezet előtt kell fogadalmat tenniük és menedéket venniük a Tanításban. A tanvédők esküje egy nem evilági gyülekezet előtt, a bódhiszattvák körében elmondott eskü lehet. A BT szerint Dayan Degereki a gyökérlámák előtt tette le fogadalmát (5. fejezet, 4b fólió).

A következő részlet (a *Dayan Dērxīn dūdlaya* 2. címmel jelölt töredék) az istenségnek az evilági, mindennapos ártalmak elhárításában betöltött szerepéről tanúskodik:

Te enyhítéd és elfojtod
A hadsereg válságát a gonosz időkben,
a (káoszt) a kán törvényében,
A tolvajlást és rablást,
A hazugságot és a hamisságot,
A pletykát és a rágalmat,
Az irigységet [és féltékenységet],
A ragadozók károkozását,
A veszélyes járványos betegségeket,
Ősz hajú Dayan Dērx kán!¹¹⁷

A *Dayan Dērxīn dūdlaya* 3. cím alá tartozó szöveg további, a sámánhitezh kapcsolódó elemeket tartalmaz. A Kék Ég az ótörök rovásfeliratokból is ismert *Kök tngri* (mong. *Köke tngri*), a személytelen isteni erő, amely örökkévaló. A párnaként használt dob a második fejezetben említett legendára utal, amelyben Dayan Degereki kettéválasztja hangszerét, s ettől kezdve lesznek egyfenekűek a sámándobok.

(...)

Te tisztítod aransyárgás utamat
A csiszolt tükörhöz hasonlatossá,
Könyörületes, szent Dayan Dērx!
Eltörlöd a vitatkozást, a veszekedést és a viaskodást.

¹¹⁷ Lásd: Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 17. A darhat szöveg:

Jew'ɛn cagīn cergīn xyamral,
Xānī xūl' cāj,
Xulgaē dērem,
Xudal ūg,
Xow ɔiw,
Atā [...],
Arātīn xorlol,
Ayūlt erem(?) taxal öwčīn
Amarlūlan nyacāgč
Xan būral Dayin Dērx!

Egy éjszakát töltöttél a szabadban
Dobodat párnaként használva.
Van egy pihenőhelyed a Khectiin Tewegnél
Fenséges Dayan Dērxem!¹¹⁸

(...)

A Kék Égre lettél rábízva.
Palotaszépségű rezidenciát birtokolsz.
Betöltöttél minden kívánságot.
Mindenkinek az ura vagy.
Engedd, hogy hívjalak, invitáljalak, fenséges Dayan Dērxem!
Az összes istenekre bízta magam!
A nagylelkű szellemeknek van pihenőhelyük és
beteljesítettek mindent!
Én fenséges, szent Dayan Dērxem, anyám!
Eltávolítottad a gonosz ellenség veszélyét,
Teljesen megsemmisítetted
A szomszédos, vetélkedő ellenségeket.
A palotaszerű, fehér rezidenciában
Találós kérdéseket és meséket mondtál
Míg (fel nem tűnt) a csillagfény,
Estétől hajnalig.
Rád bízta magam, hogy boldogságban éljek sok nemzedéken át,
Mint egy örvendő hal

A gázló nélküli óceánban.¹¹⁹

¹¹⁸ Lásd: Birtalan, *Darkhad Shamanic Texts*, p. 25. A darhat szöveg:

Altan šargal jamīg min’
Arčisan tol’ met bolgogč
Ačit bogd Dayin Dērx!
Xel am, xer’/l, temclig taslagč
Xērēr xonog öngör«□
Xecēr der xisen
Xectin tewgīn būdaltae
Xan Dayin Dērx min’-ē!

¹¹⁹ Lásd Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 25. A darhat szöveg:

Xōx tengert dātgaltae,
Örg« saexan būdaltae
Būx xüslīg бүтэлē.
Būgdin ejen

A Sárközi Alice által publikált mongol nyelvű invokáció kezdő sorai a sámánhitű pantheon tagjainak sorából származtatják Dayan Degerekit: ő a kilencven isten küldötte, a száz isten követe, aki sok-sok isten szószólójaként jön, s aki a Fekete Isten védelmezője.¹²⁰ A szöveg folytatása azonban már a buddhizmus szentjeinek tulajdonságaival ruházza fel őt:

Fejtetődben Vajrapāyi ereje.

Homlokodon Vajrapāyi ereje.

Mellkasodat a Tant Támogató Fehér Tngri uralja.

Lapockád környékét hetvenöt Mahākāla uralja.

Jobb karod Padmasambhava erejével teljes.

Bal karod Cong-kha-pa buddha erejével teljes.¹²¹

Középső testedet

Alvilág nyolc vad sárkánycsapat kánja uralja.

Egész tested Pehār rgyalpo kán,

Fekete Sárkányok kánjai uralják.¹²²

Xan Dayin Dērxē urin dūdyā!

Xamag tengert dātgalā!

Xaerxanūd būdaltae,

Xamag üelsig бүтлэл!

Xan bogd Dayin Dērx, ē min'!

Xorton daesnī ayūlīg xoltgo□ [...]

Oerīn örsöldögč daesnīg

Ör tas xīlē.

Ord cagān örg«nd«

Od mičid tügtel

Oroen[ös] ½r caetal

On 'sog ülger x½rne□;

Olomgüe dalaedā

Cenge□ baegā jagas šig

Olon üyedē □argaltae süxīg dātgalā.

¹²⁰ Sárközi: *Dayan Degereki*, pp. 163-164.

¹²¹ A mások által magyar nyelvre fordított szövegek bemutatásánál a fordító átírását közlöm. (Pl. jelen esetben a Cong-kha-pa névváltozat szerepel, míg én a tibeti Btsong kha pa nevet kötőjelezés nélkül, betűhű átírásban alkalmazom.)

¹²² Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 163. A mongol nyelvű szöveg:

Oroi bey-e-dū ni

Včirbani-yin küčün tegüsüsen

Ugyanezen szöveg következő részlete teljes ellentéte a fentebb leírtaknak: soraiban a sámánhitű elemek dominálnak, s a buddhizmus képviselőit ellenségként, Dayan Degereki által megvetett népségként értékelik. Az irántuk érzett ellenszenv határozott megnyilvánulásaként értékelhető az a kép, amelyben az istenség a lámák vérének veszi, s a szerzetesnövendékek fejéből dísz tárgyakat készít:

Viszályok ura,

Vad isten, ki bajt keres.

Átkok ura

Pusztító Százezer Isten

Hüvelykdedben gyógyír

Mutatóujjadban orvosság.

Bronz, kő a mellkasod,

Vasérc a tomporod.

Lópányvád a Hangaj fája,

Fekete vér fröcskölő áldozatod.

Száz láma véreből

Italt készítettél.

*Mangnai bey-e-dü ni
Mayakala-yin küüg tegüsüsen
Terigün bey-e-yi ni
Tenger Tedkügei nomtu
Çayan Tngri e'eelsen
Dalan tabun Mayakala e'elegszen
Barayun mutur-tuni
Badmasambau-a burqan-u
Küün tegüsüsen
Legün mutur-tuni
Longyoba burqan-u
Küün tegüsüsen
Qamur bey-e-yi ni
Qayan Biyar albu
Qar-a luus-un qad e'elegszen*

Ezer lámanövendék fejéből
 Bojtos dísz készítettél.
 Qotan ormon átkelsz
 A Qarui бүртүй-өн futsz
 Fekete Varjú a kíséröd
 Fehér pofájú medve a hátasod.
 Beretvált fej képe szemedbe nem ér,
 Szerzetes népséget látni nem bírsz.
 Sárga-vörös szín szemed elé nem kerül.
 Áldozati ciprus-füst orrodba nem ér.
 Kán, Fekete Istenem.¹²³

3.1.2.2. Dayan Degereki alakja a tibeti nyelvű felajánlási szövegben

A tibeti nyelvű felajánlási szöveg (kevés elemétől eltekintve) egy buddhista áldozati ceremónia leírását tartalmazza és ennek megfelelően Dayan Degereki jellemzése,

¹²³ Sárközi: *Dayan Degereki*, pp. 165-166. Az eredeti mongol szöveg:

Kereg-ün eʷen
Keter doysin tngri
Qariyal-un eʷen
Qadary-a Buum Tngri
Erekei-degen em-tei
Dolobur-dayan dom-tai
Kürel čilayun čegeʷi-tei
Küder čilayun böge-se-tei
Qangʷay-yin modun uyarʷ-a-tai
Qar-a čisun serčim-tei
čayun em-e (lam-aʷ)-yin
Čisu-bar umtu kigsen
Mingʷan bandi-yin tolyʷai-bar
Molčuy kigsen
Qotan qosiyu damčily-a-tai
Qarui бүртүй-тү гүйүдөл-tei
Qar-a keriy-e dayayul-tai
Qaltar bayabayai onoy-a-tai
Toyimuy toloya-i-yi qaraday ügei
Toyin quvaray-i üčedeg ügei
Šara ulayun öngge-yi üčedeg ügei
Sang-un arčan-u utuy-a-yi
Ünürdүдөг ügei
Qan Qar-a Tngri minu

tulajdonságainak leírása is a buddhista szellemiséget tükrözi. Egyrészt ő az istenek ura (*lha'i dbang po*), aki csatában győzi le félisteneket és akinek istennők mutatnak be áldozatot,¹²⁴ másrészt pedig magára vállalta a Tan védelmezőjének, a lények megsegítőjének szerepét. Elérte ugyan a megvilágosodást, sőt a kezdet kezdetétől fogva teljesen tiszta természetű, igaz bódhiszattva,¹²⁵ mégis evilági formát ölt; ő a legfőbb dicsőséges védelmező, aki „az ég tetejét is óvja, s mégsem anyagi létező”.¹²⁶ Híveinek kérésére többféle síkon is kifejtheti tevékenységét: megvédheti őket láma formájában, megmentheti őket tanvédő formájában és gondoskodhat róluk égenjáró formájában.¹²⁷ Asszonyával együtt fogadalmat tett, hogy éberen oltalmazza a gyakorlókat és Btsong kha pá-nak a Győzedelmes Tant „általánosan és részletesen kifejtő tanítását”.¹²⁸

3.1.2.3. Dayan Degereki jellemzőinek összefoglalása

A fent ismertetett darhat, mongol és tibeti nyelvű szövegrészek teljes képet adnak a lokális istenségnek tulajdonított erőkről, sajátságokról, a nem evilági létezők körében elfoglalt helyéről, valamint azokról a cselekedetéről, amelyek által segítséget nyújthat az élőlényeknek. A vallási elemek kölcsönös átvétele, a jelenségeknek más közegben, de ugyanolyan tartalommal való felbukkanásai ismét a szinkretizmus megnyilvánulásának példái: véleményem szerint az adott földrajzi térség lakosságát tekintve már nem is igen lehet eltérő vallású közösségekről beszélni; a sámánhit, a népvallás és a buddhizmus egyaránt megjelenik a lokálisan kialakult vallásgyakorlásban, anélkül, hogy valamelyikük dominánssá válna.¹²⁹ Igaz ugyan, hogy az invokációkat és a szertartási szövegeket beavatott sámánok és felszentelt szerzetesek alkották, de a vallási fejlődés, átalakulás nem mehetett volna végbe a hívők spirituális hozzáállásában lezajló változások nélkül. Mindkét hitrendszer képviselői tisztában lehettek vele, hogy csakis úgy maradhat fenn az általuk képviselt vallási forma, ha bizonyos kompromisszumok révén nyitottabbá válik, s amikor egy vallási tekintély hajlamos elfogadni valamely más hit – teljes vagy részleges – létjogosultságát, egyúttal legitimizálja, a hívek számára elfogadhatóvá is teszi azt. A vallásgyakorlás határai kitágulnak, a lakosság mentalitásának és szellemi érdeklődésének megfelelően kiválaszthatja a neki leginkább

¹²⁴ 5. fejezet, 5b fólió.

¹²⁵ 5. fejezet, 18a fólió.

¹²⁶ 5. fejezet, 9a fólió.

¹²⁷ 5. fejezet, 12b fólió.

¹²⁸ 5. fejezet, 13a fólió.

¹²⁹ Ez a kijelentés természetesen nem vonatkozik magukra a sámánokra vagy a zártabb közösségben élő buddhista szerzetesekre, akik egy átfomálódott, ám mégis különálló vallási forma képviselői.

megfelelő gyakorlati formát, s egy idő után a vallási határok összemosódnak; kialakul a lokális hit, a heterogén homogénná válik.¹³⁰ Dayan Degereki személyének vizsgálatakor konkrét példát találunk erre a folyamatra: a buddhista erények felbukkanása a sámáninvokációk istenségének legfőbb jellegzetességei között megerősíti azt a tényt, hogy a „sárga hit” térhódítása mélyreható változásokat eredményezett a sámánok vallásában, ezzel együtt a helyi lakosság vallásgyakorlásában is. Dayan Degereki szerepköreit a róla szóló vallásos szövegek alapján a következő kategóriákban határozhatjuk meg:¹³¹

Tanvédő. A „sárga sámánok” szövegei és a buddhista írások is kihangsúlyozzák világí hívő mivoltát. Bódhiszttavaként fogadalmat tett Buddha hitének védelmére, elpusztítja az eretnekeket és megsemmisíti a Tant veszélyeztető ellenséges erőket. Tökéletes a Törvény tudásában, ereje a buddhák erejével összemérhető.

Óltalmazó istenség. Megvédi a híveket mindenféle külső és belső ártalomtól, a betegségektől, a démonoktól, segíti őket a szellemi és anyagi gyarapodásban.

Termékenységszten. Áldozatért cserébe gyermekáldásban részesíti a hozzá folyamodókat.

A sámánhit védelmezője. A buddhista hit ellensége, sámánbeavató szellemiény.

3.2. Jóindulatú és segítségnyújtásra kérhető lények

Jelen alfejezetben azokról a Dayan Degereki kultuszához köthető, az istenséggel kapcsolatban álló jóindulatú lényeket ismertetem, amelyekről a vizsgált sámáninvokációk és tibeti nyelvű buddhista szövegek tesznek említést. Az itt található szereplőkön kívül a népvallás, sámánizmus és északi buddhizmus a természeti és természetfeletti világ ezernyi egyéb létezőjét ismeri; egy teljes körű áttekintés meghaladná disszertációm kereteit, de kutatómunkám folytatása során tervezem e már elkészült rendszer bővítését.¹³²

¹³⁰ Véleményem szerint egy ilyen jellegű vallási átalakulás vizsgálatakor társadalompolitikai következtetések is levonhatóak. Jelen területen például a szinkretikus megnyilvánulások nagy száma arra enged következtetni, hogy az átalakulás egy „alulról jövő”, lassú folyamat eredménye, ellentétben azzal, amikor egy vallás (például az iszlám) ellentmondást nem tűrő módon, a szinkretizmus lehetőségét kizárva telepszik rá valamely tájegység kultúrájára; utóbbi esetben elképzelhető, hogy egy erős politikai hatalom áll a változások háttérében, míg az előzőnél a központi hatalom nagy mértékű vallási toleranciája vagy hiánya feltételezhető.

¹³¹ Birtalan, *Die Mythologie*, p. 967-969.

¹³² Az indiai és tibeti eredetű istenségek és démonok részletes tárgyalását lásd Nebesky-Wojkowitz és Beyer könyvében. Mivel jelen disszertációban csak az általam vizsgált szövegekben előforduló lényekről írok, nem térek ki a különböző isten- és démonosztályok csoportosítási rendszereire. Ezekről lásd a fenti két művet, valamint Bethlenfalvy idézett tanulmányát.

Az alábbi felsorolásban az idegen tulajdonneveket álló, a szakszókincset, az istenségcsoportok elnevezését dőlt betűvel írtam. Abban az esetben, ha állandósult jelző(k) előzi(k) meg a tulajdonnevet, az első jelzőt és a tulajdonnév első tagját is nagybetűvel kezdem (pl.: Együtt született Szépséges nagyanya, tib. *Lhan skyes Yum chen sgeg mdes ma*). Az istenség- és szellemlénycsoportokat magyarul többes számban, idegen megfelelőiket egyes számban írom; a tibeti is csak ritkán teszi ki a *-rnams* csoportképzőt, leginkább akkor, ha a szövegösszefüggésből nem derül ki, egy vagy több lényről van-e szó.

A lények rangsorát több szempont alapján is meg lehetne határozni (pl. fontossági sorrendet felállítani előfordulásuk gyakorisága, esteleg az emberek életében betöltött szerepük alapján), ám egy ilyen jellegű csoportosítás további kutatásokat igényel, ezért itt ábécérendben ismertetem őket. A rendszer alapja lehet egy további, a hierarchiát is vigyelembe vevő elemzésnek.

Fontos megjegyezni, hogy egyes lények (például a kígyódémonok) nem mindig jóindulatúak; segítségnyújtásra akkor lehet ösztönözni őket, ha megfelelő áldozatban részesülnek, ellenkező esetben kárt is okozhatnak az embereknek. Ez az ambivalencia jellemzi magát Dayan Degerekit is, ahogyan az előző fejezet 2.2.1.-es pontjában már említést tettem róla.

A Becses Mester, Gyapotruhas Mi la (tib. Rje btsun, Mi la ras pa, 1040-1123). Tibeti aszkéta és költő, Mar pá-nak, a *bka' rgyud pa* szekta megalapítójának tanítványa és szellemi örököse. (BT 14b.)

Belső miniszterek (tib. *nang blon*). A királyi udvarok belső ügyeiért felelő hivatalnokai, a tanvédő istenségek kíséretének tagjai.¹³³ (BT 4a, 5a, 7b; LhCh 3a, 6a.)

Čayadai (darh. Cagādae). Dzsingisz kán fia a Törvény (mong. *ᠳᠠᠶᠠᠳᠠᠢ*) öre, akit egyes sámáninvokációk sámánasszony szerepében, Dayan Degereki őseként említenek. (Sárközi: Dayan Degereki, p. 167., Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 23.)

Dalai lámák (tib. *dalai bla ma*; darh. *dalae lama*). Avalokiteśvárának, Tibet védőszentjének reinkarnációi. Az első, posztumuszt dalai láma Btsong kha pa utódja volt, ténylegesen a 3. dalai láma, Bsod nams rgya mtsho kapta meg a tümet-mongol Altan kántól a címet. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 14.)

¹³³ Nebesky-Wojkowitz, p. 21.

Dayičin Vörös Bátor (mong. Dayičin Ulayan Bayatur). A harcoss istenek egyike. A *dayičin tngri* a tibeti *dgra lha*, ellenség-isten egyik megfelelője; ugyanebben a szövegben (Sárközi: *Dayan Degereki*) található egy Dayičin Noyan tngri is, akit egy harcoss attribútumaival ábrázolnak, és akinek emberáldozatot mutattak be hívei. Dayičin tngri a sámánhitűek egyik istensége, akit a Kínában Guandival, a háború istenével, Mongóliában pedig részben Da lhá-val, a gyerekekkel együtt születő és őket őrző istenségek egyikével azonosítottak.¹³⁴ (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 163.)

Égenjárónók (tib. *mkha' 'gro*, szkt. *dākinī*). A vadzsrajána buddhizmus istennői, akik a gyakorlók spirituális partnereiként tűnnek fel a tantrikus szövegekben. Az ind hitvilág még agresszív lényekként ismeri őket, s bár Tibetbe már megszelídült formában jutnak el, ábrázolásuk durvasága eredeti mentalitásukat tükrözi.¹³⁵ (BT 1, 18b; LhCh 4b, 5a)

Emanáció (tib. *sprul pa*). Az emanációk, kisugárzások tulajdonképpen nem képviselnek önálló csoportot: az uralkodói család és a kíséret összes tagját a meditációban előidézett istenség emanációinak vagy másodlagos emanációinak tartják, akiket maga az istenség hoz létre saját akaratából, hogy szétszthassa közöttük a rábízott feladatokat.¹³⁶ (LhCh 2b, 5a, 6a, 7b.)

A fehér irány istenei (darh. *cagān jügīn tenger*). A sámánhitű pantheon jóindulatú istenségei. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 10, 15.)

Fehér Lótuszt Tartó, Könyörületet szemű (tib. Pad dkar 'chang, Spyan ras gzigs, mong. Nidüber ügegči, szkt. Avalokiteśvara). Tibet védőszentje, a dalai lámák reinkarnációs őse. (BT 4a, LhCh 2a.)

A fekete irány istenei (darh. *xar jügīn tenger*). Ártó istenségek a sámánhitű pantheonban. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 10, 14.)

Fekete isten (mong. *qara tngri*). A sámáninvokeciók több fekete istent is említenek. Ezek egyrészt lehetnek a fekete irány istenségei (lásd fentebb), másrészt magasabb rangú istenségek (pl. Odqon Qara Tngri, „Legifjabb Fekete Isten”; ĩrúken Qara Tngri, „Szív Fekete Isten”, akit a keleti oldal urtának tartanak; Xar Xan Tenger, a nyugati ötvenöt isten egyike.)¹³⁷ (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 163, 166.)

¹³⁴ Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 175.

¹³⁵ Beyer, pp. 45-46.

¹³⁶ Nebesky-Wojkowitz, p. 21.

¹³⁷ Sárközi: *Dayan Degereki*, pp. 173-174.

Fogadalmas istenség (tib. *yi dam*, szkt. *iṣṭa-devatā*). A gyakorló által fogadalommal választott jelképistenség, aki a szemlélődés tárgyává válik, és akivel a gyakorló meditációs szemlélődése közben azonosul.¹³⁸ (BT 1, 2b, 6a, 6b, 8b, 10b, 12a, 18b; LhCh 1, 4b, 5a, 5b.)

Gyémántjogart tartó (tib. *Phyag na rdo rje*, mong. Očirbani, darh. Očirwān, szkt. Vajrapāni). A mongol népvallás népszerű bódhiszattvája. A sámáninvokációkban gyakran tűnik fel az emberi test felső részét elfoglaló istenséggént.¹³⁹ (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts* p. 10., Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 163.)

Gyémánt Rémitő (tib. *Rdo rje 'jigs bed*, szkt. Vajrabhairava). Személyes védőistenség, Maöjusrinak (tib. 'Jam dpal), a bölcsesség bódhiszattvájának manifesztációja. A tibeti nyelvű felajánlási szövegben az áldozatot végző szerzetes vele azonosul, az ő alakjában „hozza létre magát” (*bdag bskyed*) meditációja során. (BT 2b.)

Gyökérláma (tib. *rtsa brgyud bla ma*). Tantrikus szellemi vezető, valamely leszármazási láncolat tagja. (BT4a, LhCh 4b, 5a.)

Győzedelmes (tib. *Rgyal ba*, szkt. Jina). Siddhartha Gautama Śākya, a történeti Buddha egyik epithetonja. (BT 6a.)

Hallgatók (tib. *nyan thos* szkt. *śrāvaka*). Buddha első tanítványait nevezték így, később a hinayāna buddhizmus követőit jelölték ezzel a névvel. (BT 14b)

Hercegek (tib. *sras*, darh. Saraitan). Dayan Degereki férfi utódai, kíséretének tagjai. A darhat sámáninvokációban az istenség férfi utódjának ez a tulajdonneve is. (BT 3b, 4a, 5a, 6a, 7a, 7b, 11a, 13b, 17a; LhCh 3a, 5a, 6a, 7a; Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 15.)

Hercegnők (tib. *sras mo*, darh. Saraimoo). A női utódok, a kíséret tagjai. A darhat sámáninvokációban a női utód tulajdonneve. (BT 3b, 5a, 7b, 13b; LhCh 3a, 5a, 6a; Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 15.)

Hetvenöt isten a mélyből (mong. *door-a-ača dalan tabun tngri*). Feltehetően a Föld istenei.¹⁴⁰ (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 162.)

Hivatalnok (tib. *las mkhan*). Egyes szolgákat, a király halálát hírül vivő futárokat, sőt a poklok hóhérait is ezzel a névvel jelölik. (BT 5a, 7b; LhCh 4b, 6a.)

Hős Fehér isten (mong. Bayatur Čayan tngri). Két Fehér isten is előfordul a mongol sámáninvokációban: egyikük Bayatur, akit a nyugati oldal urának neveznek, a másik pedig

¹³⁸ Kara: *A köztes lét*, p. 199. Bővebben lásd: Beyer, pp. 40-45.

¹³⁹ Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 10.

¹⁴⁰ Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 173.

Bayan Čayan tngri, a délnyugaton élő és betegségekől oltalmazó Gazdag Fehér isten.¹⁴¹ (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 163 és 165.)

Hősnők (tib. *dpa' mo*). A hősök (lásd alább) női megfelelői. (BT 6a.)

Hősök (tib. *dpa' bo*). Az ártó erők ellen oltalmazó istenségek, attribútumaik (páncél, sisak, fegyverek) harcosok alakját idézik.¹⁴² (BT 3b, 6a, 16a; LhCh 6b.)

A hús-vért kedvelő lények nyolcas osztálya (tib. *sha khrag la dga' ba'i lha*). Eredetileg vérengző démonok lehettek, akiket később Padmasambhava vagy más buddhista szent megtérített és a Tan védelmére kényszerített. Tibetben gyakori a különböző démon- vagy istenségcsoportok nyolcas osztályozása.¹⁴³ (BT 2a.)

Az irányok őrzői (tib. *phyogs skyong*). Az égtájak őrző istenségei, a fő- és mellékgéttájaknak, valamint a fenn és lenn irányainak megfelelően csoportosítják őket négyes, nyolcas és tízes csoportokba. (BT 6a.)

Jógik (tib. *rnal 'byor pa*, 'aki elérte a nyugalmat', szkt. *yogi*). A tantrikus buddhizmus gyakorlói. (BT 4b, 11a, 12b, 18a; LhCh 4a, 7b.)

Jóginik (tib. *rnal 'byor ma*, szkt. *yoginī*). A jógik női megfelelői. (BT 6a.)

Kakukkmadár tngri (mong. Kōkōge Sibayun tngri). Valószínűleg egy madár alakú helyi istenség.¹⁴⁴ (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 165.)

Kán Güčir isten (mong. Qan Güčir tngri). Vízállyszító istenség lévén csak azért kerül Szív Fekete istennel együtt ebbe a felsorolásba, mert a Sárközi A. által publikált sámáninvokációban a jóindulatú istenségek mellett, azokkal egyenértékű személyként szerepel. (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 165.)

Kígyódémon, kígyó alakú ktonikus szellemlény (tib. *klu*, mong. *luus*, darh. *lus*, szkt. *nāga*). Ellentétben azzal a nézettel, amely szerint a tibeti, mongol és ind kultúra kígyódémonai egymásnak megfeleltethetők, s a buddhista hit terjedésével jutottak el a különböző hitvilágokba, a *klu*-k már a buddhizmus előtti tibeti hitvilágban is jelentős szerepet játszottak, a mongol kígyódémonok pedig a kínai sárkánykultusz lényeivel mutatnak közelebbi rokonságot.¹⁴⁵ A mongol mitológiában a *luus*-ok az alsó világ vizeinek lakói, a víziszen kíséretéhez tartoznak, feladatuk az elrejtett kincsek őrzése. Ha megsértik őket,

¹⁴¹ Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 174. és 176.

¹⁴² Nebesky-Wojkowitz, p. 8.

¹⁴³ Bethlenfalvy, p. 29.

¹⁴⁴ Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 176.

¹⁴⁵ Birtalan: *Die Mythologie*, p. 1006-1007.

betegséget, jégesőt is okozhatnak,¹⁴⁶ talán ezért részesülnek áldozati *gtor ma*-felajánlásban. A tibeti *klu*-kat az egyes égtájakhoz is hozzárendelik, s a különböző irányokban lakó kígyódémonok saját testszínrel rendelkeznek.¹⁴⁷ (BT1, 6a, 17b; LhCh 8a; Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts* p. 10.; Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 167.)

Kilencvenkilenc istenség (mong. *yeren yüsün tngri*, darh. *yürün yüsün tenger*). A mongol és burját mitológiában a felső világot uraló istenségek. Közülük ötvenöten jóindulatúak, vezetőjük Qormusda isten (lásd később) és a nyugati égbolt területét lakják, negyvennégyen pedig rosszindulatúak és a keleti égbolton élnek Atā tngri vezetésével.¹⁴⁸ (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts* p. 23.; Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 162.)

Követek (tib. *pho nya*). A tanvédő istenségek kíséretének tagjai. (BT 4a, 5a, 7b, 13b; LhCh 2b, 3a, 6a, 7b)

Külső miniszterek (tib. *phyi blon*) A királyi udvarok külső ügyeiért felelő hivatalnokai, a tanvédő istenségek kíséretének tagjai.¹⁴⁹ A szövegek a belső miniszterekkel összevonva említik őket (*phyi nang blon*). (BT 4a, 5a, 7b; LhCh 3a, 6a.)

Lótuszban született, Lótusz Koponyafüzér (tib. Pad ma 'byung, Pad ma 'byung gnas, Padma thod 'phreng, mong. Badma sambau-a, darh. Badamsamba, szkt. Padmasambhava). India Uddiyāna tartományából Khri srong lde btsan király (755-797) meghívására Tibetbe érkezett misztikus tanító, aki a legendák szerint megfékezte és a Tan védelmére kényszerítette az útját akadályozó gonosz szellemeket. Az első tibeti megtérés (*snga dar*) legfontosabb alakjának tartják. (BT 14b, 17a, Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 14., Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 163.)

A mandalák¹⁵⁰ istenségei (tib. *dkyil 'khor gyi lha*). (BT 6a.)

Második Győzedelmes, Győzedelmes Nemeslelkű, Hagymavölgy-beli (tib. Rgyal ba gnyis pa, Blo bzang grags pa, Btsong kha pa, darh. Junxāw 1357-1419). A tibeti *dge lugs pa*, erényelvű buddhista iskola megalapítója, a *Dga' ldan* (Örömteli) kolostor apátja. (BT 4b, 11a, 14b, Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts* p. 14., Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 163.)

Megmentő anya (tib. Sgrol ma, mong. Dar-a eke, szkt. Tāra). A tantrikus buddhizmus talán legtiszteltebb női istensége, Avalokiteśvara bódhiszattva (lásd később) kísérője.

¹⁴⁶ Sárközi: *Dayan Degereki*, pp. 174-175.

¹⁴⁷ Bethlenfalvy, p. 36.

¹⁴⁸ Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 19.

¹⁴⁹ Nebesky-Wojkowitz, p. 21.

¹⁵⁰ Tib. *dkyil 'khor*; két dimenziós kozmosztérkép.

Monográfiájában Beyer részletesen tárgyalja az istennő kultuszát.¹⁵¹ (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 163.)

Mesterek (tib. *bla ma*, szkt. *guru*). Eredetileg spirituális tanítók, a hívők szellemi vezetői. A tanítvány és a mester közötti személyes kapcsolattartás a vadzsrajána buddhizmus egyik leglényegesebb eleme; később Tibetben átalakult e fogalom, s a *bla ma* a buddhista szerzetesek általános megszólításává vált. (BT 1, 6b, 8b, 10b, 11a, 12a, 12b, 14a, 18b; LhCh 5a, 5b.)

Nagy Fekete (tib. Nag po chen po, mong. Yeke qara vagy Maqaqala, darh. Maxgal, szkt. Mahākāla). A buddhista Tan nyolc nagy védelmezőjének (tib. *drag gshed*, mong. *doysid*, szkt. *dharmapāla*) egyike, Avalokiteśvara haragvó formában való megjelenése.¹⁵² (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 10.; Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 163.)

A négy tantra-osztály¹⁵³ oltalmazó istenségei (tib. *rgyud sde bzhi'i yi dam*). (BT 6a.)

A négy test urai¹⁵⁴ (tib. *sku bzhi'i bdag nyid*) (BT 6a.)

A Nemes Úr (tib. Rjo bo rje, szkt. Atīśa). Korának leghíresebb indiai buddhista tanmestere, aki Ye shes 'od nyugat-tibeti király meghívására érkezett Tibetbe 1042-ben. Térítőtevékenysége révén nagy szerepet játszott a tibeti buddhizmus második virágzásában (*phyi dar*). (BT 14b.)

Női védőistenségek (tib. *srung ma*). Lehetnek a tan női védőistenségei, de köznapi használatban sokszor nem buddhista, ártó szellemeket jelölnek e névvel.¹⁵⁵ (BT 6a, 9a, 10b, 18b.)

Nyolcvan csodatévő (darh. *nyain šidten*). „Akik mágikus erővel bírnak.” A buddhizmusból származó istenségcsoport, a sámánhitnek megfelelő jellemzőkkel ellátva jelennek meg az invokációs szövegekben.¹⁵⁶ (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 23.)

¹⁵¹ Beyer, S.: *Magic and Ritual in Tibet. The Cult of Tara*. Delhi, 1996.

¹⁵² Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 10., Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 174.

¹⁵³ Tib.: A tantrikus gyakorlók megvilágosodás felé vezető útjának hierarchikusan egymásra épülő állomásai. Tagjai: 1. *kriyātantra* (tib. *bya rgyud*); 2. *carjātantra* (tib. *spyod rgyud*); 3. *yogatantra* (tib. *rnal 'byor rgyud*); 4. *anuttarayogatantra* (tib. *rnal byor bla med rgyud*). Az első tantrában a szertartás fontosabb a meditációnál, a másodikban mindkettő ugyanakkora szerepet kap, a harmadik során a meditáció jelentősége és ereje megnő, míg az utolsó fokozatban a gyakorló eléri a legfelsőbb szintet, a megidézett istenséggel való egyesülés állapotát.

¹⁵⁴ Tib. *sku bzhi*. A buddhák létezésének négy fokozata: 1. a gyémánthoz hasonló test (tib. *rdo rje lta bu'i sku*); 2. az illúzióhoz hasonló test (tib. *sgyu ma lta bu'i sku*); 3. szivárványtest (tib. *'ja' lus rdo rje'i sku*); 4. a teremő meditáció teste (tib. *ting 'dzin rtsal gyi sku*).

¹⁵⁵ Nebesky-Wojkowitz, p. 3.

¹⁵⁶ Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 19.

Önmegvalósítók (tib. *rang rgyal*, szkt. *pratyekabuddha*). A megvilágosodást külső segítség nélkül, önmaguk által, meditáció útján elért személyek. (BT 14b)

Pancsen lámák (tib. *pan chen bla ma*; pan chen: a *pandita chen po*, nagy tanítómester jelentésű szóösszetétel rövidítése). Amitábha buddhának a földi megtestesülései, az első posztumusz pancsen láma Btsong kha pa tanítványa volt. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 14.)

Parancsfigyelők (tib. *bka' nyan*). Szolga, a királyok és a tanvédő istenségek kíséretének tagja. (BT 13b, LhCh 3a.)

Parancsváró (tib. *bka sdod*). Kísérő, személyes szolga, az istenség kíséretének tagja. (BT 4a, 6a, 10b, 11a, 13b, 18a, LhCh 4b.)

Pe har rgyal po kán (tib. Pe har rgyal po, mong. *Biyaṛṣalbu qayan*). A tanvédők vezetője, eredetileg a buddhizmus előtti hitvilág istensége Tibetben. A Bsam yas kolostor védőszentje, ábrázolása szerint harcos lovas, aki megtérése után a Tan védelmére kötelezte el magát.¹⁵⁷ (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 163.)

Qayadai. Dayan Degereki egyenesági felmenőjének tartott őssámán. (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 167.)

Qormusda (a perzsa Ahura Mazda mongol megfelelője). A fény perzsa istensége, aki a mongol mitológiában az ötvenöt nyugati isten, különösen a harminchárom bolygóisten vezetője (lásd fent).¹⁵⁸ (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts* p. 17.)

Rejtett Páncél, Vörös Éamsrai (mong. *Begṣe ulayan Éamsrai*). Tibeti tanvédő istenségből lett Mongólia egyik védőistensége. Általában nővérével, Ökin tngrirel együtt, felfegyverzett harcokként ábrázolják.¹⁵⁹ (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 164.)

A Šákyák bölcse (szkt. Šákyamuni). A történeti Buddha egyik epithetonja. (BT 14b.)

Szent Úr (darh. Bogd ejen). A Yeke Kūriyen kolostor apátjainak címe. A tibeti történettudós, Tāranātha reinkarnációinak tartják őket.¹⁶⁰ (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 14.)

Szépséges nagyanya, Együtt született Szépséges nagyanya (tib. *Yum chen sgeg mdzes ma*, *Lhan skyes Yum chen sgeg mdzes ma*). Dayan Degereki isteni párja. Az együtt született

¹⁵⁷ Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 175.

¹⁵⁸ Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 17.

¹⁵⁹ Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 175.

¹⁶⁰ Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 11.

jelző arra utal, hogy az istennőben nem feltétlenül egy önálló személyt, mint inkább az istenség női aspektusát láthatjuk. (BT 3b; LhCh 3a.)

Szív Fekete isten (mong. *ᠰᠢᠪᠠ ᠭᠡᠳᠡᠷᠡᠭᠡ* Qar-a tngri). Jellemzői szerint (tüzes szikrát eszik, ostora tüzes kígyó, hátasa vad farkas, étele emberhús) sámánistenség.¹⁶¹ (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 165.)

Támaszttest-lámák (tib. *sku rten pa*, darh. *gürtümbe*). Az istenségeket megidézni, számukra saját fizikai testüket átadni képes médiumok. Közvetítésük révén az istenség (legtöbbször Vajrapáni) jóslatokat közölhet és csodákat művelhet.¹⁶² (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 14.)

A Tan harminchárom fehér istene (mong. *γučin γurban nomtu čayan tngri*). A jóindulatú lényeknek a kilencvenkilenc istenség elképzelésével párhuzamosan létező rendszere.¹⁶³ Az ötvenöt nyugati istenség között találjuk a bolygók harmichárom istenségét. (mong. *γučin γurban tngri*).¹⁶⁴ (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 162.)

Tanvédő (tib. *chos skyong*, darh. *čoeᠰin*, szkt. *dharmapāla*). A buddhista hit védőistenségei. (BT 1, 5a, 6a, 11a, 18b; Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 14.)

A termőföldföld őrzői (tib. *zhing skyong*, szkt. *kṣetrapāla*). A *gzhi bdag*-okhoz és *sa bdag*-okhoz hasonló lokális szellemek, a megművelt földterületet uralják. (BT 6a, 14 a.)

A terület urai (tib. *gzhi bdag*). A föld uraihoz (tib. *sa bdag* szkt. *talādhipati*) hasonlóan egy bizonyos terület gazdaszellemei, ám amíg az előbbieket egy földdarab és a rajta lévő épületek fölött gyakorolnak hatalmat, a *gzhi bdag*-ok körülhatároltabb területek (sziklák, hágók, gázlók) őrői.¹⁶⁵ (BT 1, 2a, 6a, 13a; LhCh 2a, 2b, 5b, 6a.)

A Tiszta Föld boldog istenei (tib. *Gtsang ris la dga' ba'i lha*). A Formabirodalom¹⁶⁶ legfelsőbb szintjének, Brahma isten birodalmának lakói. (BT 1)

Tudást tartók (tib. *rig 'dzin*, szkt. *vidyadhara*). Egyrészt azok a tantrikus gyakorlók, akik elérték a megvilágosodást, másrészt az északkeleti irány istenségei.¹⁶⁷ (LhCh 4b)

¹⁶¹ Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 176.

¹⁶² Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 11.

¹⁶³ Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 173.

¹⁶⁴ Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 17.

¹⁶⁵ Bethlenfalvy, p. 40., Birtalan: *Die Mythologie*, p. 1040.

¹⁶⁶ A buddhista kozmológia Három Birodalma (tib. *kham s gum*, szkt. *tridhātu*) közül a középső. A Három Birodalom a létforgatag három létsíkja: a Vágybirodalom (tib. *'Dod pa'i kham*, szkt. *Kāmadhātu*), a Formabirodalom (tib. *Gzugs kyi kham*, szkt. *Rūpadhātu*) és a Forma nélküli birodalom (tib. *Gzugs med pa'i kham*, szkt. *Arūpadhātu*).

¹⁶⁷ Nebesky-Wojkowitz, p. 299.

Udsarṃam-a buddha. Közelebből még nem azonosított istenség a Sárközi Alice által közzétett sámáninvokációban, amelyben Dayan Degereki egyik társaként szerepel. (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 163.)

Újraemanáció (tib. *yang sprul*). A fent említett emanációk emanációi.¹⁶⁸ (LhCh 2b, 5a, 6a, 7b.)

3.3. Démonok és egyéb ártó lények

Az alább felsorolt lények nagyobb része – főként a démoncsoportok – Tibet buddhizmus előtti hitvilágából kerültek a buddhista pantheonba, de találunk köztük ind eredetűeket is. A felajánlási szövegek védelmet kérnek ellenük Dayan Degerekitől és kíséretétől, néha az elűzés, néha a megfegyelmzés módszerét várva el az istenségtől (részletesen lásd a következő fejezetet.) Egyéb megszemélyesített kártékony entitások is szerepelnek az alábbi listán, az imperszonális negatív hatásokat és ártalmakat pedig a 3.4.3.-as pont alatt szereplő táblázat foglalja össze.

Démoncsoportok

'Gong sri. Gonosz szellem a *sri*-démonok osztályából, akik vámpírszerű lények és leginkább temetők szomszédságában élnek.¹⁶⁹ (LhCh 3b.)

Dgra bgegs. Ellenségek és démonok; emberi és nem emberi ártó lények. A *bgegs*-ek az ember mindennapjait és vallásos előmenetelét gátló cselekedetekkel megzavaró démonok, ezernyolcszáz (lásd alább) és nyolcvanezer tagot számláló csoportosításuk is ismert. (BT 9b, 15b; LhCh 2b, 4a, 4b, 5a, 5b, 6b, 7a.)

Rgyal 'gong. Rosszindulatú szellemek, akik istenségek emanációjaként vagy küldötteiként is megjelenhetnek.¹⁷⁰ (BT 14b; LhCh 3b, 8a.)

Chung sri. A *sri*-démonok osztályába tartozó gonosz szellemlény, aki gyermekeket kínoz.¹⁷¹ (LhCh 3b.)

¹⁶⁸ Nebesky-Wojkowitz, p. 21.

¹⁶⁹ Nebesky-Wojkowitz, pp. 299-302.

¹⁷⁰ Nebesky-Wojkowitz, p. 395.

¹⁷¹ Nebesky-Wojkowitz, pp. 301-303.

Stong phrag brgyad cu'i bgegs. Ezernyolcszáz akadályt teremtő *bgegs*-démon. (BT 11b.)

The'u brang. A legősibb tibeti szellemlények egyike; gonosz manók, akik gyermekbetegségeket, korai halált és egyéb ártalmakat okoznak.¹⁷² *Gnya khri btsan po*, a mitikus nyolcadik tibeti király leszármazottainak tartják őket, kilences csoportjuk vezetője *Gnam the'u rang dkar po*.¹⁷³ (BT 14b; LhCh 8a.)

Dam sri. Tojásból kikelő, embertestű, disznófejű démonok.¹⁷⁴ (BT 15b; LhCh 3b.)

Drang srong (szkt. *āṣi*). Ind eredetű lények, a felső régiókban élnek, *Rāhu* isten is közéjük tartozik. Valószínűleg a *klu*-khoz hasonlóan kárt is okozhatnak, ha felbőszítik őket.¹⁷⁵ (BT 15b.)

Gdon chen bco lnga. Tizenöt nagy *gdon*. Ártalmas, betegséget okozó démonosztály. Ismeretes négyes (a „négy közönséges *gdon*”; tib. *gdon phal pa bzhi*) és tizennyolcas (a „tizennyolc nagy *gdon*”; tib. *gdon chen bco brgyad*) felosztásuk is.¹⁷⁶ (BT 11b.)

Gdon gyi rigs sum brgya drug cu. Háromszázhatvanféle gonosz szellem. Rosszindulatú, betegséget okozó lények. (BT 11b.)

Gdon bgegs. Ártó és akadályozó, az embert is megszálló gonosz szellemek. (BT 14b, 17a; LhCh 3b.)

Bdud (szkt. *māra*) Az ördögök osztálya. Eredetileg a magasabb régiókban laktak, az ind mitológiában a pokol fejedelmének a követői. Átvitt értelemben a megvilágosodást megakadályozni próbáló negatív hatást fejezik ki.¹⁷⁷ (BT 2a, 7b, 9b; LhCh 1, 2b, 3a, 8a, 8b.)

Gnod byed. Ártó szellemek, akik egyes források szerint a *dam sri*-k osztályához tartoznak.¹⁷⁸ (BT 10b; LhCh 2a, 2b, 6a, 6b, 7a.)

'Byung po (szkt. *bhūta*). Az ind hitvilágból származó démon. (BT 14b; LhCh 4b, 8a.)

Rbad 'dre. Átkot küldő démon. A különböző *'dre* démonok egy kilenctagú csoport, a tibetiek összeüleinek tartott majom és démonnő nászából született Kilenc Testvér (tib. *Ma sangs spun dgu*) leszármazottainak egyik ágát képviselik.¹⁷⁹ (BT 11b.)

¹⁷² Bethlenfalvy, p. 35.

¹⁷³ Nebesky-Wojkowitz, pp. 282-283.

¹⁷⁴ Nebesky-Wojkowitz, p. 301.

¹⁷⁵ Nebesky-Wojkowitz, pp. 262 és 299.

¹⁷⁶ Nebesky-Wojkowitz, pp. 310-311.

¹⁷⁷ Bethlenfalvy, p. 36.

¹⁷⁸ Nebesky-Wojkowitz, p. 284.

¹⁷⁹ Bethlenfalvy, p. 29. A csoport tagjai: 1. *gnod sbyin*-, 2. *bdud*- 3. *srin po*- 4. *klu*- 5. *bstan*- 6. *lha*- 7. *dmu*- 8. *'dre*- és 9. *'gon po*-démonok.

Ma mo. Nösténydémonok, boszorkányok, akik betegségeket okoznak.¹⁸⁰ (BT 15b; LhCh 8a.)

Btsan. A szó jelentése „erős, nemes, előkelő”, a tibeti királyok nevében is többször előfordul. A *btsan*-ek feltehetően népes istenségcsoport tagjai volta a buddhizmus térhódítása előtti Tibetben, majd jelentőségük csökkent, egy részük pedig beleolvadt a *gnod sbyin*-ek (betegségeket, járványokat okozó démonok) és a tanvédő *bstan srung*-ok csoportjába.

¹⁸¹(LhCh 8a.)

Yi 'brog sum brgya drug cu. Háromszázhatvanféle örült démon. (BT 11b.)

Log 'dren. Félrevezető utaskísérő szellem. (LhCh 3b.)

Gshin 'dre. A 'dre-szellemek, a legveszélyesebb tibeti démonok csoportjához tartoznak, nevük szerint tevékenységük a halottakkal lehet összefüggésben. (LhCh 3b, 8b.)

Gson 'dre. Anyagi veszteséget okozó 'dre-szellemek.¹⁸² (LhCh 3b, 8b.)

Ad (darhat). Gonosz női szellemek, akik betegséget vagy halált hozhatnak a gyermekekre. „Gyermekefalónak” is nevezik őket.¹⁸³ (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 24.)

Dong (darhat). A tibeti *gdon* megfelelője (lásd feljebb). (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 24.)

Jetger (darhat). Gonosz szellemek, természetellenes halált halt emberek bolyongó lelkei. (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 24.)

Banditák (tib. *jag*). (LhCh 3b)

Bűnös emberek (tib. *mi ngan*). (LhCh 3b)

Eretnekek (darh. *burū üc̣elten*). (Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 14.)

A fekete (gonosz) seregek (tib. *nag po 'i dpung tshogs*). (LhCh 3a.)

Fekete szándékúak (mong. *qara sanaγatu*). (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 167.)

A fekete mágiát gyakorlók (tib. *mṭhu 'byed pa*). (BT 11b, LhCh3a.)

Gonosz személyek (tib. *gdug pa can*). (LhCh 2b)

Gonoszul gondolkodó és erőszakos lény (tib. *bsam ngan sbyor rtsub byed pa*) (LhCh 3b)

A három varázslattal (összeszűzés, elégetés és eldobás) élő ellenséges és uszító mágusok (tib. *mnan sreg 'phang gsum pa*). (BT 11b.)

¹⁸⁰ Bethlenfalvy, p. 30.

¹⁸¹ Bethlenfalvy, p. 35.

¹⁸² Bethlenfalvy, p. 35.

¹⁸³ Birtalan: *Die Mythologie*, pp. 936-937.

Húsevők (tib. *sha zos pa*). Mivel a buddhizmus nem tiltja a húsevést, itt valószínűleg a *sha chen-t*, emberhúst evő lényekről van szó. Ezt a vélekedést támasztja alá a vérivókkal való párosítás. (BT 10b)

Idegen ellenség (tib. *pha rol dgra*). (BT 9b.)

Kívülálló és bon papok (tib. *pha rol ban bon*). (LhCh 3b.)

Máshitűek (tib. *mu stegs pa*, szkt. *ūrthika*) (LhCh 3b, 8a.)

Rablók (tib. *chom rkun*). (BT 12a, 15b.)

Rágalmazók. (tib. *skur 'debs*). A rágalmazás a legsúlyosabb vétkek egyikének minősül a buddhizmusban. (BT 10b.)

Rossz szándékúak. (mong. *buruṣu sanayatu*). (Sárközi: *Dayan Degereki*, p. 167.)

A tanításokat elpusztító téves nézetű ellenség és démon (*bstan bshig log par blta ba'i dgra dang bgegs*) (LhCh 3a)

Vadállatok (tib. *gcan gzan*). (BT 12a)

Vérivók (tib. *khrag 'thung pa*). (BT 10b.)

3.4. A Dayan Degereki kultuszában előforduló lények áttekintő táblázatai

3.4.1. Jó szándékú lények

elnevezés	tibeti név	mongol név	darhat név	szanszkrit név
Ahura Mazda (perzsa)		Qormusda		
A Becses Mester, Gyapotruhas Mi la	Rje btsun, Mi la ras pa			
belső miniszter	<i>nang blon</i>			
Csagatáj		Čayadai	Cagādae	
Dalai láma	<i>dalai bla ma</i>		<i>dalae lama</i>	
Dayičin Nemes Isten		Dayičin Noyan tngri		
Dayičin Vörös Bátor		Dayičin Ulayan Bayatur		
emanáció	<i>sprul pa</i>			<i>nirmāya</i>
égenjárónő	<i>mkha' 'gro</i>			<i>dākinī</i>

a fehér irány istenei			<i>cagān jügīn tenger</i>	
Fehér Lótuszt Tartó, Könyörületes szemű	Pad dkar ‘chang, Spyan ras gzigs			Avalokiteśvara
a fekete irány istenei			<i>xar jügīn tenger</i>	
Fekete isten		<i>qara tngri</i>		
fogadalmas istenség	<i>yi dam</i>			<i>iṣṭa devatā</i>
Gyémántjogart tartó	Pyhag na rdo rje	Očirbani	Očirwān	Vajrapāni
Gyémánt Rémítő	Rdo rje ‘jigs byed			Vajrabhairava
gyökérláma	<i>rtsa rgyud bla ma</i>			
Győzedelmes	Rgyal ba			Jina
hallgatók	<i>nyan thos</i>			<i>śrāvaka</i>
herceg	<i>sras</i>		Saraitan	
hercegnő	<i>sras mo</i>		Saraimoo	
hetvenöt isten a mélyből		<i>door-a-ača dalan tabun tngri</i>		
hivatalnok	<i>las mkhan</i>			
hős	<i>dpa’bo</i>			<i>vira</i>
Hős Fehér isten		Bayatur Čayan tngri		
hősnő	<i>dpa’ mo</i>			
a húst és vért kedvelő istenségek nyolcas osztálya	<i>sha khrag la dga’ ba’i lha</i>			
az irányok őrzői	<i>phyogs skyong</i>			
jógi	<i>rnal ‘byor pa</i>			<i>yogi</i>
jógini	<i>rnal ‘byor ma</i>			<i>yoginī</i>
Kakukkmadár tngri		Kököge Sibayun tngri		
Kán Güŋir Isten		Qan Güŋir tngri		
kilencvenkilenc istenség		<i>yeren yisün tngri</i>	<i>yürün yüsün tenger</i>	
kigyódémon	<i>klu</i>	<i>luus</i>	<i>lus</i>	<i>nāga</i>

követ	<i>pho nya</i>			
külső miniszter	<i>phyi blon</i>			
Lótuszbenszületett, Lótusz koponyafüzér	Padma 'byung, Padma 'byung gnas, Padma thod 'phreng	Badma sambaua		Padmasambhava, Padmakara
a mandalák istenségei	<i>dkyil 'khor gyi lha</i>			
Második Győzedelmes, Győzedelmes Nemeslelkű, Hagymavölgy-beli	Rgyal ba gnyis pa, Blo bzang grags pa Btsong kha pa		Junxāw	
Megmentő anya	Sgrol ma	Dar-a eke		Tāra
mester	<i>bla ma</i>			<i>guru</i>
Nagy Fekete	Nag po chen po	Yeke qara, Maqaqala		Mahākāla
a négy tantra- osztály oltalmazó istenségei	<i>rgyud sde bzhi'i yi dam</i>			
a négy test urai	<i>sku bzhi'i bdag nyid</i>			
Nemes Űr				Atīṣa
női védőistenség	<i>srung ma</i>			
nyolcvan csodatévő			<i>nayin śidten</i>	
önmegvalósítók	<i>rang rgyal</i>			
Pancsen láma	pan chen bla ma		<i>bančin bogd</i>	
parancsfigyelő	<i>bka' nyan</i>			
parancsváró	<i>bka' sdod</i>			
Pehár rgyal po (kán)	Pe har rgyal po	Biyarqalbu qayan		
Qagadaj		Qayadai		
Rejtett Páncél, Vörös Éamsrai		Begde Ulayan Jamsar		
A Śākyák Bölcese				Śākyamuni
Szent úr			Bogd ejen	

Szépséges nagyanya, Együtt született Szépséges nagyanya	Yum chen Sgeg mdzes ma, Lhan skyes yum chen Sgeg mdzes ma			
Szív Fekete Isten		ġirūken Qar-a tngri		
támasztst-láma	<i>sku rten pa</i>		<i>gürtümbe</i>	
A Tan harminchárom fehér istene		<i>yučín yurban nomtu čayan tngri</i>		
tanvédő	<i>chos skyong</i>		<i>čoeᠰin</i>	<i>dharmapāla</i>
a termőföld őrzője	<i>zhing skyong</i>			
a terület ura	<i>gzhi bdag</i>			<i>talādhpati</i>
A Tiszta Föld boldog istenei	<i>gtsang ris la dga' ba'i lha</i>			
tudást tartó	<i>rig 'dzin</i>			
Udsarᠰam-a buddha		Udsarᠰam-a burqan		
újraemanáció	<i>yang sprul</i>			

3.4.2. Ártó lények

elnevezés	tibeti	darhat/mongol
démoncsoportok	<i>'gong sri</i> <i>dgra bgegs</i> <i>rgyal 'gong</i> <i>chung sri</i> <i>stong phrag brgyad cu'i bgegs</i> <i>the'u brang</i> <i>dam sri</i> <i>drang srong</i> <i>gdon chen bco lnga</i> <i>gdon gyi rigs sum brgya drug cu</i> <i>gdon bgegs</i> <i>bdud</i> <i>gnod byed</i> <i>'byung po</i> <i>rbad 'dre</i> <i>ma mo</i> <i>btsan</i> <i>yi 'brog sum brgya drug cu</i> <i>log 'dren</i> <i>gshin 'dre</i>	

	<i>gson 'dre</i>	(darhat) <i>ada</i> (darhat) <i>dong</i> (darhat) <i>jetger</i>
bandita	<i>jag</i>	
bűnös emberek	<i>mi ngan</i>	
eretnekek		(darh.) <i>burū üjelten</i>
a fekete (gonosz) seregek	<i>nag po'i dpung tshogs</i>	
a fekete mágiát gyakorlók	<i>mthu 'byed pa</i>	
fekete szándékú		(mong.) <i>qara sanayatu</i>
gonosz személy	<i>gdug pa can</i>	
gonoszul gondolkodó és erőszakos lény	<i>bsam ngan sbyor rtsub byed pa</i>	
a három varázslattal élő ellenséges és uszító mágusok	<i>mnan sreg 'phang gsum</i>	
hűsevő	<i>sha zos pa</i>	
idegen ellenség	<i>pha rol dgra</i>	
kivülállók és bon papok	<i>pha rol ban bon</i>	
máshitű	<i>mu stegs</i>	
rablók	<i>chom rkun</i>	
rágalmazó	<i>skur 'debs</i>	
rossz szándékú		(mong. <i>buruyu sanayatu</i>)
a tanításokat elpusztító és téves nézetű ellenség és démon	<i>bstan bshig log par blta ba'i dgra dang bgegs</i>	
vadállat	<i>gcan gzan</i>	
vérivó	<i>khrag 'thung pa</i>	

3.4.3. Egyéb ártalmak

Az alábbi táblázatban szereplő negatív erők és hatások elnevezései a köznyelvben is élő, nem csupán a vallásos terminológiába tartozó szavak és kifejezések, ezért nem tartottam szükségesnek megadni szanszkrit vagy mongol fordításukat. A gonosz lényeket megfélemlítő cselekedetekhez hasonlóan ezek ellen is Dayan Degereki segítségét kéri, áldozatot mutatva be neki az oltalomért cserébe.

elnevezés	tibeti	hely
akadály	<i>bar chad</i>	BT 7b
az állatok kialakult rossz jegyei	<i>phyugs la ltas ngan skyes pa</i>	BT 12a
ártalom	<i>gnod 'tshe</i>	LhCh 3a
besárgult szemek	<i>míg ser</i>	BT 11b
betegség és negatív befolyás	<i>nad gdon</i>	LhCh 3b
betegség, gonosz hatás és akadály	<i>nad gdon bar chad</i>	LhCh 2a
Btsong kha pa szútra- és tantratanítását fenyegető bajok	<i>btsong kha ba'i mdo sngags bstan pa dar ba'i 'gal rkyen</i>	BT 11a
csata	<i>dmag 'khrugs</i>	LhCh 3b
éhínség	<i>mu ge</i>	BT 11b
az emberek valóságként értékelt kedvezőtlen álombéli jelei	<i>mi la dngos nyams ltas mtshan ma ngan</i>	BT 12a
erős ragaszkodás	<i>chags che</i>	LhCh 2a, 3b
farkassá, üvöltő rókává, bagollyá, keselyűvé és másokká változó, elküldött átok	<i>spyang ki du zhing wa rgyal srin bya rgod gzhan gyi cho 'phrul gtong ba</i>	BT 12a
fekete láz	<i>'brum nag</i>	BT 11b
félelem	<i>'jigs</i>	BT 11b
félelem	<i>nyam nga</i>	LhCh 2a, 3b
gonosz gondolatok	<i>bsam pa ngan pa</i>	BT 15b
harc	<i>'khrug</i>	BT 11b
a hatvannégy óra alatt elpusztító halál	<i>chu tshod drug cu rtsa bzhir par bcod pa</i>	BT 11b
a hatvannégyféle hirtelen bekövetkező halál	<i>glo bur drug cu rtsa bzhi thams cad</i>	BT 11b
a huszonegyezer szerencsétlenség	<i>rkyen ngan nyi khri tshig stong</i>	BT 11b
korai halál	<i>dus min chi</i>	LhCh 3b
az idő előtt bekövetkező nyolcféle halál	<i>dus min 'chi ba rnam brgyad</i>	BT 11b
idő előtti hó, eső, szélvihar	<i>dus min kha char rlung 'tshub</i>	BT 12a
a négyszáznégyféle betegség	<i>bzhi brgya bzhi'i nad rnam thams cad</i>	BT 11b
rágalmazás	<i>mi kha</i>	LhCh 3b
rettegés	<i>skrag</i>	BT 11b
rossz hírek	<i>gtam ngan</i>	BT 15b
rossz jel	<i>mtshan ngan</i>	LhCh 3b,
rossz előjel	<i>ltas ngan</i>	LhCh 3b,
a szél, a nyálkák és az epe egyesülése	<i>rlung mkhris pad kan 'dus pa</i>	BT 11b
szűrő fájdalom	<i>gzer thung</i>	BT 11b
veszekedés	<i>kha mchu</i>	BT 15b
viszály	<i>mi mthun</i>	BT 7b

4. Az áldozati felajánlások

4.1. A felhasznált szövegek adatai

4.1.1. A sámáninvokációk

A Birtalan Ágnes által elemzett darhat nyelvű sámáninvokációkat a Magyar-Mongol Nyelvjárás- és Népi Műveltségkutató Expedíció gyűjtötte 1992 és 2001 között Mongólia Uws és Xöwsgöl megyékben, valamint Ulánbátorban. Az invokációk többsége szóban előadott, hangszalagra rögzített gyűjtés, amely később latin betűs átírással került lejegyzésre.¹⁸⁴ Az invokációk a *dūdlaya*-ok („hívás, szólítás, invokáció”) műfaji csoportjába tartoznak. Ez a legáltalánosabban használt műfaji elnevezése a sámánszövegeknek, a sámánok sok esetben olyan szövegtípusokat is ezzel a névvel jelölnek, amelyek eredeti elnevezése már feledésbe ment. A műfajon belül több invokációcsoportot is elkülönítenek,¹⁸⁵ az itt tárgyalt szövegek a „segítőszellemet hívó invokáció” (halha *ongod jalax dūdlaya*) típusába tartoznak.

A Sárközi Alice révén publikált mongol nyelvű invokációt Damdinsüren közölte antológiájában,¹⁸⁶ s ez a szöveg egy bajit nyelvjárású, szintén a Magyar-Mongol Nyelvjárás- és Népi Műveltségkutató Expedíció által gyűjtött szövegváltozattal párhuzamba állítva került bemutatásra. A variánsok között lejegyzésük időbeli eltérése ellenére csekély a különbség, s ez a tény azt mutatja, hogy az utóbbi invokáció évtizedeken keresztül szinte változatlan formában maradt fenn.¹⁸⁷

¹⁸⁴ A szövegekről bővebben lásd: Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 2. passim.

¹⁸⁵ Birtalan Á.: Mongol sámánszövegek műfaji kérdései. Tipológiai áttekintés. In: *Mir-susnē-hum II. Tanulmánykötet Hoppál Mihály tiszteletére*. Szerk. Csonka-Takács E. – Czövek J. – Takács A., Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002. pp. 854-855.

¹⁸⁶ Damdinsürüing, Č.: *Mongjol uran □okiyal-un dege□i □ayun bilig orosibai*. Corpus Scriptorum Mongolorum XIV, Ulayan Bayatur: 1959. p. 127-130.

¹⁸⁷ Sárközi: *Dayan Degereki*, pp. 161-162.

4.1.2. A tibeti nyelvű szertartásszövegek

A disszertációban bemutatásra kerülő tibeti nyelvű felajánlási szöveg címe: A Nagy Isten, a Világi Hívó Nagy Skye ri, a Félelem Nélküli Hős Ta yan Te ri khe számára készített áldozat felajánlásának módszere, az Esőként Hulló Vágyakat Teljesen Betöltő Drágakőkirály. (Tib. *Lha-chen dge-bsnyen skye-ri chen-po 'jigs-med dpa'-bo Ta-yan Te-ri-khe zhes grags-pa-la mchod gtor 'bul-tshul 'dod-dgu'i char-'bebs yid-bzhin dbang-rgyal zhes bya-ba bzhugs-so.*) A szövegnek több változata is létezik; a disszertáció írásának idején ezek közül kettő állt rendelkezésemre.

Az első szövegvariánst, amelyet Alapszövegnek (Basic Text; BT) neveztem el, a Magyar–Mongol Nyelvjárás- és Népi Műveltségkutató Expedíció gyűjtötte Mongóliában és Birtalan Ágnes bocsátotta rendelkezésemre. A Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteményében található másik, 629/11 számmal jelzett variánsra (hivatkozásaimban Basic Text Variant; BTV) a gyűjtemény könyvtárosa, Orosz Gergely tibetológus hívta fel figyelmemet.

Az Alapszöveghez az expedíció tagjai csak fotó és fénymásolat formájában jutottak hozzá, így formai leírást nem állt módomban készíteni. Annyi bizonyos, hogy a sorokat kézzel írták, a betűk mérete pedig változó; a recitálendő részek szótagjelei nagyobbak, mint az összekötő szövegek vagy a kolofón jelei. A BTV-t orosz papírra¹⁸⁸ nyomtatták, a betűnagyság egységes, a lapok mérete 35,7 X 8,6 centiméter, a belső tükör 31 X 6,5 centiméteres.

A felajánlási ceremónia menetét összefoglaló mű az ind eredetű *sādhana* (tib. *sgrub thabs*; „a beteljesítés eszközei”) szövegek körébe tartozik. A *sādhaná*-k a tantrikus rítusok leírását tartalmazó írásként, amelyeket a különböző szertartások lebonyolítására felhatalmazott jogik mintegy kézikönyvként használhatnak a ceremónia során. Ez az egyetlen olyan tantrikus műfaj, amelynek nyelve világos, de önálló használatra így sem alkalmas: a rituálé helyes lebonyolításához eleinte a mesterek személyes irányítására is szükség van. Az indiai *sādhaná*-k inkább csak kivonatokat, vázlatos áttekintést nyújtanak a szertartás során elvégzendő rítusokról, a tibeti művek már részletesebbek; néhány esetben valamely indiai szöveg átdolgozott, kibővített változatai. A *sādhaná*-k valódi célja a megvilágosodás, a

¹⁸⁸ Az eredeti szöveg keletkezésének meghatározásához nem áll a rendelkezésemre elegendő adat, de az orosz papírra nyomtatott változat minden bizonnyal a XIX. század második felében készült.

buddhaság elérése, ehhez pedig egy választott istenség vizualizálása, a vele való azonosulás révén lehet eljutni.¹⁸⁹

Az indiai buddhizmus áldozati felajánlásai (szkt. *pūjā* „tisztelni, megbecsülni”, tib. *mchod pa* „áldozat”) a karmikus érdemszerzés érdekében történtek, s leginkább a világi hívők (tib. *dge bsnyen*, szkt. *upāsaka*) adományoztak különböző javakat a szerzetesrendnek, utazóknak vagy a szükölködőknek. A *mahāyāna* buddhizmus fejlődése során az anyagi áldozatok egyre inkább spirituális formát kezdtek öltetni, a tantrikus szertartásokon pedig a kézzelfogható felajánlási tárgyak meditációs átváltoztatása és az istenségeknek való átadása lett a legfontosabb szempont. A tibeti mesterek később azt is hangsúlyozták, hogy a buddháknak nincs szükségük felajánlásokra, ezek csak az áldozatot bemutató személyek épülésére szolgálnak. Az áldozatok helyes elvégzéséhez ki kellett alakítani egy meghatározott módszert, amelyet eleinte csak szóban hagyományoztak, később azonban írásban is rögzítettek. A felajánlási rítusokról szóló szövegek nem alkotnak önálló irodalmi műfajt, ám minden tibeti rituális szöveg lényeges komponenseivé váltak, s az áldozatok típusának megfelelően osztályozták őket.¹⁹⁰ A Dayan Degerekihez szóló felajánlási szöveg fő vonalát is a felajánlás módszerének taglalása képezi; a mű tehát szövegtipológiaiailag *sgrubs thabs*, amelynek lényegi részét egy *mchod pa* leírása alkotja.

Bethlenfalvi Géza rendelkezésemre bocsátott néhány további, Dayan Degereki kutltuszával kapcsolatos, Mongóliából származó rövidebb szöveget, amelyet a későbbiek folyamán kívánok feldolgozni. Ezek egyikéről, a gonosz erők elhárítása érdekében végzett rituálé menetéről szemelvényként vázlatos összefoglalást adok disszertáciomban.

4.2. Az Alapszöveg bemutatása: az áldozati rituálé menete

1. Bevezetés. (1. fölió, 1-3.sor.)

A szertartást végző szerzetes elmondja, hogy tanítványai buzdítására foglalja össze a rítusok elvégzésének módszerét.

2. A hely előkészítése. (1. fölió, 3-4. sor.)

Egy „szívünknek kedves hely” kitakarítása, az áldozati oltár felállítás.

¹⁸⁹Cozort, D.: Sādhana (sGrub thabs): Means of Achievement for Deity Yoga. In: *Tibetan Literature*. Ed. J. I. Cabezon – R. R. Jackson. New York, 1996. pp. 331-343.

¹⁹⁰Makransky, J.: Offering (mChod pa) in Tibetan Ritual Literature. In: *Tibetan Literature*. Szerk. J. I. Cabezon – R. R. Jackson. New York, 1996. pp. 312-330.

3. A *gtor-má*-k elhelyezése. (1. fólió 4. sor – 2a fólió 4. sor.)

A *gtor má*-k (szkt. *bali*), áldozati sütemények felajánlásának gyakorlata Indiából ered, de a *bon*-hitűek szerint ismerték őket már a buddhizmus előtti Tibetben is. Főbb típusaik a világi rítusként az ártó erők megfékezésére, esetleg megidézésére szolgáló *gtor má*-k, a gyógyító anyagokkal készített kúp alakú *gtor má*-k és az istenségeknek felajánlott *gtor má*-k. Alapanyaguk a vaj, az árpaliszt és a víz, de egyéb anyagokat (gyógynövények, mérgek stb.) is tartalmazhatnak.¹⁹¹

Az elhelyezés sorrendje:

1. külső *gtor ma* (tib. *spyi gtor*) a mestereknek, fogadalmas istenségeknek, égenjárónőknek és tanvédőknek;
2. Az istenség *gtor má*-ja (tib. *lha chen dge bsnyen gyi gtor ma*);
3. *Gtsang ris* boldog isteneinek, a kígyódémonoknak és a terület urainak a *gtor má*-ja (tib. *gtsang ris la dga' ba'i lha klu gzhi bdag rnam ky i gtor ma*);
4. A terület-urak *gtor má*-ja (tib. *gzhi bdag gi gtor ma*);
5. A Hangáj-hegység *gtor má*-ja (tib. *hang ka'i gtor ma*).

A szerző leírja, hogy rövidebb eljárás keretében elég felajánlani egy *öv-gtor má*-t (tib. *sked dkres ma*), egy nagy, fehér és kerek *gtor má*-t és egy terület-uraknak szánt *gtor má*-t. A *gtor má*-k díszítésére a három fehér¹⁹² és a három édes¹⁹³ anyagot, húst, vért¹⁹⁴ és a fehér dísz¹⁹⁵ használják, valamint egyéb, rituális jelentőségű kisebb díszítőelemeket: *bshos bu*-t,¹⁹⁶ *mtheb skyu*-t,¹⁹⁷ *ril bu*-t¹⁹⁸ és *chang bu*-t¹⁹⁹ helyeznek rájuk és köréjük.

4. Egyéb áldozati tárgyak elhelyezése. (2a fólió 4. sor – 2b fólió 1. sor.)

¹⁹¹ Beer, R.: *The Encyclopedia of Tibetan Symbols and Motifs*. Shambala, Boston, 1999. pp. 320-323.

¹⁹² Tib. *dkar gsum*; áldozati tejtermékek: tej (*'o ma*), vaj (*mar*) és túró vagy joghurt (*zho*). Nebesky-Wojkowitz, pp. 345-347.

¹⁹³ Tib. *mngar gsum*; cukor (*ka ra*), méz (*sbrang rtsi*) és szörp (*bu ram*). Nebesky-Wojkowitz, pp. 345-347.

¹⁹⁴ Vér helyett vörös festéket is használhatunk.

¹⁹⁵ Tib. *dkar rgyan*. A tésztából készített áldozati felajánlások festésére szolgáló olvasztott vaj. Nebesky-Wojkowitz, p. 353.

¹⁹⁶ Áldozati vajdarabka vagy kis tésztakúp; színe és formája a *gtor má*-éhoz hasonlóan változik. Nebesky-Wojkowitz, p. 354.

¹⁹⁷ Vagy *theb kyu*. Kis, tetraéder alakú áldozati tárgy tésztából; az isteneknek adott „válságdíj”. Nebesky-Wojkowitz, p. 350.

¹⁹⁸ Tésztából készített golyócska. Nebesky-Wojkowitz, p. 506.

¹⁹⁹ Áldozati tésztafigura. Készítéskor a tésztát összesodorják, majd a tenyeret összezárva az ujjak között kipréselik. Nebesky-Wojkowitz, p. 364.

A felajánlásoknak elégedetté kell tenniük a megidézni kívánt istenséget. A rítus során a következő ajándékok kerülnek átadásra: „a két tál víz,²⁰⁰ az öt ajándék,²⁰¹ ez a hét,²⁰² *phye mar*,²⁰³ a belső felajánlások,²⁰⁴ az arany italáldozat, kitűnő itallal, joghurttal, tejjel és egyebekkel teletöltött felajánlási csészék, hús, *chang*,²⁰⁵ egyéb étel-ital, a három fehér, a három édes, gyümölcs, ló, juh, kecske, szarvasmarha, egy tevé²⁰⁶, a nyolc szerencsés szimbólum,²⁰⁷ a világuralgódók hét kincse²⁰⁸, puska, egy lándzsa, tő és nyilak, kard, pánya, tükör, *stag ras-t*,²⁰⁹ *gzig shubs*-ot²¹⁰ és dobót.

²⁰⁰ Tib. *chu gnyis*. Az istenségnek felajánlott kétféle víz az arc és a lábak lemosásához (tib. *dri chab* és *zhabs bsil*).

²⁰¹ Tib. *nyer spyod lnga*. Az istenségnek felajánlott ötféle ajándék: virág (*me tog*), tömjén (*bdug spos*), vajmécses (*mar me*), illatszer (*dri ma*) és jóízű étel (*chal zas*). Nebesky-Wojkowitz, p. 477.

²⁰² A két víz és az öt ajándék alkotja a „külső felajánlások” (tib. *phyi mchod*), vagyis a materiális világból származó áldozati tárgyak héttagú csoportját.

²⁰³ „Liszt vaj”; áldozati ajándék, főként a szerencse és a jólét érdekében tartott vallási ceremóniakon ajánlják fel. Magas, kör alakú edényben lisztet halmoznak fel, kup alakúra formálják, majd vajdarabokkal díszítik oly módon, hogy a díszek négy sorban futnak le a halom csúcsától az aljáig. Nebesky-Wojkowitz, p. 363.

²⁰⁴ Tib. *nang mchod*. Az öt érzéki öröm, a gyémánt formák (szkt. *vajrarūpa*), a gyémánt hangok (szkt. *vajrasabda*), a gyémánt illatok (szkt. *vajragandha*), a gyémánt ízek (szkt. *vajrarāsa*) és a gyémánt érintések (szkt. *vajrasparśa*) tárgyai. Nebesky-Wojkowitz, p. 477.

²⁰⁵ Sörhöz hasonló, árpából erjesztett ital.

²⁰⁶ A nomád mongolok öt lábasjószága (mong. *tawan xoᠪᠦ mal*). A felajánláshoz elegendő az állatokat ábrázoló képeket vagy szobrocskákat az oltárra helyezni.

²⁰⁷ Tib. *bkra shis rtags brgyad* (szkt. *aṣṭa maṅgaladravya*). A legfontosabb buddhista jelképek: 1. nagyértékű napernyő (tib. *rin chen gdugs*, szkt. *chattraratna*, távol tartja a gonosz vágyak hőjét /Buddha feje/); 2. nagyértékű aranyhal (tib. *rin chen gser gyi nya*, szkt. *suvarāmatasyaratna*, a boldogság és a haszon szimbóluma /Buddha szemei/); 3. jobbra csavaródó tengeri kagyló (tib. *rgya msho'i dung dkar g.yas 'khyil*, szkt. *dakṣiṇāvartasāṅkha*, a Tan minden irányból hallható hangja /Buddha szava/); 4. gyönyörű lótuszvirág (tib. *pa dma bzang po*, szkt. *bhadrpadma*, a buddhák elméjének tisztasága /Buddha szája/); 5. kincsesháza (tib. *gter chen po'i bum pa*, szkt. *mahānidhānakumbha*, a buddhák testének számtalan minősége /Buddha teste/); 6. végtelen csomó (tib. *dpal gyi be'u*, szkt. *śrīvatsa*, a buddhák végtelen szeretete és a buddhák tudatából származó, soha véget nem érő tanítások folyama /Buddha lelke, szelleme/); 7. győzelmi zászló (tib. *mchog gi rgyal mshan*, szkt. *dhvajaratna*, győzelem a negatív hatások felett /Buddha egész teste/); 8. aranykerék (tib. *gser gyi 'khor lo*, szkt. *suvarācakra*), a Tan kereke. Nebesky-Wojkowitz, p. 212.

²⁰⁸ Tib. *rgyal srid sna 'bdun* (szkt. *śābda rājāyaratna*). Tagjai: 1. a nagyértékű kerék (tib. *rin chen 'khor lo*, szkt. *cakraratna*); 2. a nagyértékű elefánt (tib. *rin chen glang po*, szkt. *hastriratna*); 3. a nagyértékű ló (tib. *rin chen rta mchog*, szkt. *aśvaratna*); 4. a nagyértékű drágó (tib. *rin chen nor bu*, szkt. *mayiratna*); 5. a nagyértékű királynő (tib. *rin chen btsun mo*, szkt. *strīratna*); 6. a nagyértékű miniszter (tib. *rin chen blon po*, szkt. *puruṣaratna*); 7. a nagyértékű tábornok (tib. *rin chen dmad dpon*, szkt. *khaḍgaratna*). Nebesky-Wojkowitz, p. 212.

²⁰⁹ Tigrisbőröl vagy tigriscsikosra festett anyagból készített tegez..

²¹⁰ Leopárd bőrből készített ijtaró tok.

5. Oltalomért folyamodás,²¹¹ a megvilágosodás gondolatának felébresztése,²¹² meditáció a négy mérhetetlenen,²¹³ önlétrehozás²¹⁴ Rdo rje 'jigs byed istenség alakjában. (tib. *skyabs 'gro, sems bskyed, tshad med bzhi sgom, bdag bskyed*). (2b fólió 1-2. sor.)

6. Füstáldozat, az ajándékok megtisztítása és átváltoztatása. (2b fólió 2. sor – 3a fólió 3. sor)

Különböző növények és áldozati tárgyak elégetése, miközben a szertartást végző szertartási szövegeket olvas fel. Ezután a felajánlási *gtor má*-kat az *Oő vajra amáta* mantrával²¹⁵ megtisztítja²¹⁶ és a *Svabhāva* mantrával²¹⁷ változtatja át²¹⁸, majd újabb mantrákat recitál.

7. A támaszték megalkotása,²¹⁹ megidézés²²⁰ és hódolat²²¹. (3a fólió 3. sor – 5a fólió 6. sor.)

A szertartásvezető meditációja során megjeleníti az ürességből az istenséget és kíséretét, ikonográfiai leírásukat is megadva. Hangszerek kíséretével fennhangon arra kéri őket, hogy szálljanak alá a szertartás helyszínére és esküjüknek megfelelően oltalmazzák meg a Tant és a szertartás résztvevőit. Ezután röviden kifejezi hódolatát irántuk.

8. Az áldozati kellékeknek, a viláгурalkodók hét kincsének, a nyolc szerencseszimbólumnak és a belső áldozatnak az átadása. (5a fólió 6. sor – 6a fólió 6. sor.)

²¹¹ Tib. *skyabs 'gro*, szkt. *āraṇya gamana*. Menedékvétel a Három Ékkötől (tib. *dkon mchog gsum*, szkt. *triratna*): Buddhától (tib. *sangs rgyas*), a szent Tantól (tib. *dam pa'i chos*, szkt. *dharma*) és a szent gyűlekezettől (tib. *'phags pa'i dge 'dun*, szkt. *sangha*). Oltalomért egy guruhoz vagy istenséghez is lehet folyamodni.

²¹² Tib. *sams bskyed*, szkt. *upāḍita bodhicitta*. A buddhista gyakorlók azon törekvése, hogy az összes élőlény megsegítésének érdekében elérjék a megvilágosodást.

²¹³ Tib. *tshad med bzhi*, szkt. *catvārapramāṇa*: 1. mérhetetlen szeretet (tib. *byams pa tshad med*, szkt. *maitrīapramāṇa*): legyen boldog minden élőlény és rendelkezék a boldogság okaival (tib. *sams can thams cad bde ba dang bde ba'i rgyu dang ldan par gyur cig*); 2. mérhetetlen részvétel (tib. *snying rje tshad med*, szkt. *karuṇāpramāṇa*): minden élőlény mentesüljön a szenvedéstől és a szenvedés okaitól (tib. *sams can thams cad sdug bsngal dang sdug bsngal rgyu dang bral bar gyur cig*); 3. a mérhetetlen öröm (tib. *dga' ba tshad med*, szkt. *muditāpramāṇa*): egyetlen élőlény se hagyja el a szenvedésektől mentes Tökéletes Boldogság állapotát (tib. *sams can thams cad sdug bsngal med pa'i bde ba dam pa dang mi 'bral bar gyur cig*); 4. a mérhetetlen egykedvűség (tib. *btang snyoms tshad med*, szkt. *upekṣāpramāṇa*): kerüljön minden élőlény a Nagy Egykedvűség állapotába, amely mentes minden ragaszkodástól és gyűlöletől (tib. *sams can thams cad nye ring chags sdang dang bral ba'i btang snyoms chen po la gnas pr gyur cig*).

²¹⁴ Tib. *bdag bskyed*, „önlétrehozás”. A gyakorló megragadja a meditációban megalkotott istenség egoját, és eggyé válik vele. Valójában nem az istenség megalkotása, hanem energiájának felhasználása a fő cél.

²¹⁵ A mantra teljes szövege: *Oő vajra amṭa kuṇṭali hana hana hūḍ phat!* „Oő Gyémánt Örvénylő Nektár, őlj! Hūḍ phap”.

²¹⁶ Tib. *bsang, bsangs*. Az áldozati ajándékok füsttel való megtisztítása a mentális szennyeződésektől.

²¹⁷ A mantra teljes szövege: *Oő svabhāva uddhāē sarva dharmāē svabhāva uddho haḍ!* „Oő! Minden dolog maga az öntermészet, maga az öntermészet vagyok én!”

²¹⁸ Tib. *spyang*. Az átváltoztatás révén az anyagi ajándékok az istenség szellemi síkján, számára hozzáférhető formában jelennek meg

²¹⁹ Tib. *rtē bskyed*. A *rtēn*, „támasz” az az istenség vagy eszme, amire az elme támaszkodik a meditáció során. A test és az elme is támasza a cselekvésnek.

²²⁰ Tib. *spyān drangs*.

²²¹ Tib. *phyag 'tshal ba*.

9. A három gyémánt²²² istenségeinek megidézése, a százszótagú mantra²²³ recitálása és a bűnbánat.²²⁴ (6a fólió 6. sor – 7a fólió 2. sor). A bűnbánat során a szertartásvezető arra kéri az istenséget, hogy bocsássa meg vétkeit és tisztítsa meg őt és a szertartás többi résztvevőjét.

10. A szertartás kellékeinek megtisztítása és felajánlása. (7a fólió 2. sor – 10a fólió 1. sor.) Ismét az *Ođ vajra amāta* és a *Svabhāva* mantrával tisztítja meg a kielégítő kellékeknek (tib. *bskang rdzas*) nevezett tárgyakat, majd megjeleníti őket az ürességből az istenség és kísérete számára. Ez egy nagyon bőséges áldozat, ételek, illatok, ruhák, szelíd és vadállatok stb. mellett természeti tárgyak (víz, szikla) és földrajzi egységek (a Magas Hegy,²²⁵ a Négy Sziget,²²⁶ a Nyolc Kis Sziget²²⁷), valamint különböző fegyverek is szerepelnek a felsorolásban.²²⁸

11. Fohász-áldozat, ösztönzés, elűzés, a szív-mantrák recitálása. (10a fólió 1. sor – 12 b fólió 1. sor.)

A fohász-áldozat²²⁹ során ismét a felsorolt áldozatok elfogadására, az ösztönzéssel²³⁰ pedig az ellenségek és akadályok elpusztítására kéri az istenséget és kíséretét. Az elűzés²³¹ aktusa is a negatív erők elhárítására irányul, a szertartás résztvevői azt szeretnék, ha ezek a bajok nem csupán megszűnnének, de vissza is hullanának az ellenséges erőkre.

12. Áldáskérés a *gtor má*-kra és a belső áldozatokra. A *gtor má*-k szimbolikus elküldése.²³² (12b fólió 1. sor – 13a fólió 1. sor.) Az elküldéssel kerülnek a *gtor má*-k ténylegesen a természetfeletti vendégek birtokába.

²²² Tib. *rdo rje gsum*; az *ođ*, az *āē* és a *hūō* szótag (lásd feljebb).

²²³ Tib. *yi ge brgya*. Az egyik legfontosabb mantra, a bűnök visszahatásai, a negatív karma megsemmisítésének érdekében recitálják. Beyer, p. 144.

²²⁴ Tib. *bshags pa*.

²²⁵ Tib. *Ri rab*, szkt. *Sumeru*; a hindu és buddhista mitológia szent hegye, amely a világtengely középpontjában található.

²²⁶ Tib. *gling bzhi*, szkt. *catvāri dvīpāni*; a földi világot alkotó négy sziget vagy négy kontinens: 1. a Keleti Magasztos Test Kontinense (tib. *Shar lus 'phags po*, szkt. *Pūrvavideha*); 2. a Déli Jambu Kontinens (tib. *Lho dzam bu gling*, szkt. *Jambudvīpa*; egyes szövegekben az indiai szubkontinenst, másutt az egész világot jelölik vele); 3. az Északi Jótékony Szarvasmarhák Kontinense (tib. *Nub ba lang spyod*, szkt. *Aparagodaniya*); 4. a Nyugati Csűf Hangúak Kontinense (tib. *Byang sgra mi ngyan*, szkt. *Uttarakuru*). Rigzin, p. 49.

²²⁷ Tib. *gling phran brgyad*, szkt. *Aṣṭa kṣudradvīpāni*; a nyolc szubkontinens: 1-2. a Test és a Magasztos Test Szigete keleten (tib. *Lus dang lus 'phags*, szkt. *Deha* és *Videha*); 3-4. a Faroklegyező és a Másik Faroklegyező Szigete délen (tib. *Rnga yab dang tnga yab gzhan*, szkt. *Camara* és *Apara camara*); 5-6. a Fortélyos és a Tökéletes Ösvényen Járás Szigete nyugaton (tib. *G.yo ldan dang lam mchog 'gro*, szkt. *Satha* és *Uttaramantrina*); 7-8. a Csűf Hang és a Csűf Hang Holdjának Szigete északon (tib. *Sgra mi ngyan dang sgra mi ngyan gyi zla*, szkt. *Kurava* és *Kaurava*). Rigzin, p. 49.

²²⁸ A szertartás során felajánlott tárgyakról lásd a 4.3-as alfejezetben lévő táblázatot.

²²⁹ Tib. *gsol mchod*.

²³⁰ Tib. *bskul ba*.

²³¹ Tib. *bzlog pa*.

²³² Tib. *gtor rdzongs*.

13. Magasztalás²³³ és cselekedettel megbízás.²³⁴ (13a fólió 1. sor – 15 b fólió 6. sor.) A magasztalás során nem csupán dicsőítik az istenséget és kíséretét, de kérésekkel is fordulnak hozzá, a cselekedettel való megbízással pedig arra próbálják rávenni őket, hogy korábban tett fogadalmuknak megfelelően óvják meg a buddhista Tant a gonosz természetfeletti lények mesterkedéseitől.

14. A szerencse-életerő szolítása.²³⁵ (16a fólió 1. sor – 17 a fólió 1. sor.) A szöveg legarchaikusabb része, amely a bon hagyományból került át az északi buddhizmusba.²³⁶ A szertartás résztvevői azt kérik az istenségtől, hogy adja át nekik különböző mitikus lények, vadállatok, vagyonos emberek stb. szerencse-életerejét.

15. Felhatalmazás,²³⁷ köszönetnyilvánítás,²³⁸ a „vágyak felajánlott tárgyainak alkalmazása”,²³⁹ bűnbocsánat²⁴⁰ és az áldáskérő fohászok.²⁴¹ (17a fólió 2. sor – 17 b fólió 1. sor.)

A felhatalmazás során a szertartás vezetője az istenséget legfőbb védelmezőjének nevezi ki, s ismét oltalmát kéri. A többi rítust nem részletezi a mű, csupán megemlíti, hogy a szertartás ezen szakaszában kell elmondani őket.

16. Áldás kérése²⁴² és befejezés hangszeres zenével.

A mű a kolofonnal zárul, amelyből megtudjuk, hogy a szerző *Padma rgyal po rgyal ming can* volt, az írnok *Ngag dbang bstan 'dzin*, a *Ser byes mkhas mang* kolostor szerzetese, a szöveg pedig *Su ma ti Shri ka na*²⁴³ ösztönzésére készült.

4.3 A gonosz erők elhárítása érdekében végzett szertartás összefoglaló bemutatása²⁴⁴

²³³Tib. *bstod pa*.

²³⁴ Tib. *'phrin las bcol ba*.

²³⁵Tib. *g.yang 'bod*.

²³⁶Orosz G.: A tibeti népi vallásosság ótibeti nyelvű rituális szövegeiről. In: *Démonok és megmentők. Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban*. Szerk. Kelényi B., Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2003. p. 25.

²³⁷Tib. *mnga' gsol*.

²³⁸Tib. *gtang rag*.

²³⁹Tib. *'bul ba'i 'dod dgu gungs spyod*. Anyagi javak, amelyek kielégítik a vendégek érzeit.

²⁴⁰Tib. *bzod gsol*.

²⁴¹Tib. *bsngos smon lam*.

²⁴²Tib. *bkra shis pa*.

²⁴³Ezeket a személyeket a kutatás jelenlegi szakaszában még nem sikerült azonosítani.

²⁴⁴A jelen alfejezetben található terminológiát a disszertáció többi, vonatkozó fejezetében tárgyalom.

A Nagy Isten, a Világi Hívó, a Félelem Nélküli Hős Ta-yan Te-ri-khe néven ismert (istenség) segítségével végzendő azonnali ördögűző áldozati szertartás. Az ördögök seregének örlőmalmára sújtó villámvadásra²⁴⁵

1. fólió

A szerző elmondja, hogy az ördögöket elűző vagy megfordító (*bzlog pa*) rituálét a Tan ellenségeinek maradéktalan összezúzása érdekében hajtják végre.

A saját fogadalmas istenség önlétrehozása (*bdag bskyed*), a szertartás menetének előkészítése: egy magas trónon lévő fekete állvány tetejére egy edénybe egy 1 könyöknyi (*khru gang*; kb. 40 cm) magas, háromoldalú *gtor-má-t* helyeznek, amelynek oldalai és csúcsa felettébb élesek. Eléje egy alacsonyabb, háromszög alakú *gtor má-t* tesznek, és négy kis *gtor má-t*, amelyet hússal és vérrel díszítenek, és annyi *mtheb kyu-t* helyeznek köréje, amennyi csak lehetséges.

2a fólió

Ezek elé teszik a legkitűnőbb áldozati tárgyakat, a *gser skyems-et* és a *gzhi bdag-ok gtor má-ját*, azután az értekezéseknek megfelelően megszentelik (*byin rlabs*) a *gtor-má-kat* és a külső-belső felajánlásokat (*phyi nang gi mchod pa*).

Zenés invitáció a megfelelő mantrák elmondásával.

Az állvány átadása és magasztalás (*gdan 'bul, bstod pa*).

A külső-belső ajándékok és a *gtor má-k* átadása.

Az istenségnek a megbékítés, meggazdagítás, megbűvölés és elpusztítás négyes cselekedetével való megbízása (*zhi rgyas dpang drag bzhi'i 'phrin las bcol ba*).

Meditációban elképzelik, hogy az előttünk lévő térben megjelenik az istenség szíve, amelyből fénysugár árad szét mindenfelé. A saját maguk és mások ártalmára lévő *gnod byed-ek*, *dgra bgegs-ek*, minden akadály, erős kötődés és félelem összegyűlik és eltűnik a *gtor ma* belsejében.

2b fólió

A *gtor-má-kat* újra megszentelik., majd átadjuk a belső-külső ajándékokat (*'bul*).

A *gtor-má-k* elküldése (*gtor rdzongs*).

²⁴⁵ Tib. *Lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' bo ta yang te ri khe zhes grags pa'i sgo nas glo bur las bcol gtor bzlog pa'i cho ga bdud dpung phyé mar 'thag pa'i gnas lcags rdo rje'i thog mda' zhes bya ba bzhugs so.*

Az elűzés cselekedetével való megbízás (*bzlog pa'i 'phrin las bcol ba*): A saját maguk előtt lévő térben megidézik az istenséget, asszonyát, az istenek seregeit, a teljes kíséretet, a hivatalnokokat, emanációkat és újraemanációkat (*sprul pa yang sprul*), a szolgákat és követeket, az egész „felfoghatatlan sokaságot” haragvó és agresszív formájukban. Azon medítnak, hogy hajtásuk végre a gonosz erők elűzését eredményező cselekedetüket.

3a fólió

Az istenség és kíséretének felkérése arra, hogy késedelem nélkül egyék meg a hússal és vérrel készült vörös *gtor-má-t* (*sha khrag dmar gyi gtor*), majd *Blo bzang rgyal ba* tanításának segítségével a Tant leromboló téves nézetű ellenségeket, a *bgegs*-eket, az ördögök fajtáit és a fekete seregeket verjék tönkre és üzzék el.

3b fólió

Üzzék el a tanítást őrző oltalmazó és védelmező szentek életét tevékenységük közepette kioltókat, a *gdon bgegs*-eket, a *log-dren*-eket, a gonosz módra gondolkodókat és erőszakos lényeket, a nem buddhistákat, a bon-papokat, a fekete mágusokat (*mtshu byed*), a *lha-'dre*-ket. Ezenfelül távolítsák el az idő előtti elhalálózást (*dus min 'chi*), a betegségeket és ártalmakat (*nad gdon*) okozókat, a *sri*-démonokat, rágalmazókat (*mi kha*), a háborúskodást, a rablókat, az évet, a hónapot, a napot és az időt gátló tényezőket (*lo skeg, zla skeg, zhag skeg, dus skeg*), a *rgyal 'gong-*, *dam sri-*, *log 'dren* és *byung po*-csoportokat, a gonosz embereket, a betegségeket és a gonoszságot jelző ómeneket (*mtshan ngan, lta ngan*), a *gshin 'dre, gson 'dre, chung sri, gong sri* csoportokat, minden erős kötődést és félelmet, külső és belső ártalmat.

4a fólió

Elképzelik, hogy a szívük közepéből egy lángoló fénysugár árad ki, amely eléri a *gtor má*-kat és átváltoztatja őket úgy, hogy képesek legyenek egyetlen pillanat alatt az összes negatív dolog – betegség, mérge, ártó lények – elpusztítására.

4b fólió

Az ártalmas *gtor ma* létrehozása: a szertartás vezetője arra kéri a gyökérlámákat, hogy szenteljék fel, és a fogadalmas istenségeket és az égenjárónőket, hogy hozzák létre az

ártalmas *gtor má-t* (*gtor zor gnyan po*)²⁴⁶. Ezután kéri az istenséget és kíséretét a *snang srid lha srin*-ek nyolcas osztályának segítségével együtt, hogy hatalmánál fogva a *gtor zor* által pusztítsa el valamennyi ellenséget, az esküszegőket, fenyegetőket stb még aznap éjjel.

5a, 5b, 6a fólió

A *gser skyems* felszentelése és átadása: a szertartás vezetője meditációban elképzei, hogy a gyökérlámák (*rtsa brgyud bla ma*), a fogadalmas istenségek, a békés és haragvó istenek (*zhi khro 'i lha tshogs*), a minden akadályt eltávolító égenjárók és tanvédők, a *yul lhá-k* és *g-zhi bdag*-ok elfogadják a *gser skyems*-et és elpusztítják a Tan ellenségeit (*bstan pa 'i dgra bgegs*).

Hosszú ima. A szertartásvezető arra kéri az istenséget, hogy kíséretével együtt fogadja el az ártalmas *gtor má-t* és csodatévő erejével pusztítsa el az esetleges ellenséges hadakat, a Tan ellenségeit és az ártó erőket. Ezután meditációban el is képzeli a harcot.

6b fólió

A *gtor ma* eldobása (*gtor ma 'phen pa*): Elképzei, hogy az ártalmas *gtor ma* a villámhoz hasonló gyorsaságú fegyverré válik, és fennhangon elmondja, hogy a mérgek, betegségek, kötődés, félelem, ártó lények és ellenség fölé dobja, hogy elpusztuljanak. Ezután meditációban el is képzeli az eseményt.

7a fólió

A nagyerejűek ördögűző cselekedete (*stobs che bar bzlog pa 'i dngos*): a szertartásvezető elképzei, hogy azok a félelmetes dühös és harcos lények, akik a részvét erejével harcolnak az ártó erők ellen, összegyűlnek a szertartás helyén.

7b, 8a, 8b, 9a fólió

Kéri az istenséget, hogy a vörös *gtor má*-val pusztítsa el a Tan, a szerzetesrend stb. ellenségeit, majd ismét felsorolja az összes ellenséget, ártó erőt és kéri, hogy űzzék el őket.

9a fólió

A szöveg elmondása után erőteljesen megszólaltatják a hangszereket..

Meditáció a védőkörben (*bsrung 'khor*).

²⁴⁶ Az ártalmas *gtor ma* egyfajta „mágikus fegyver”; a szertartásvezető mágikus erővel tölti fel, amely az eldobás után kiszabadul és az ellenséges erőkre támad. Nebesky-Wojkowitz, p. 354.

4.4. A felajánlási tárgyak áttekintő táblázatai

Az alábbi fogalomtárban található tárgyakról, lényekről és fogalmakról a törzsszövegben adtam meg a magyarázatot. Ezek a táblázatok a kutatás jelenlegi szakaszában ismertető jellegűek és további összehasonlító kutatások kiinduló pontjai lehetnek

4.4.1. A gtor má-k és díszítéseik

elnevezés	hely
díszek: <i>skyu gu</i> <i>dkar rgyan</i> <i>chang bu</i> <i>mtheb kyu</i> <i>ril bu</i> <i>bshos bu</i>	BT 1 BT 2a BT 1 BT 1 BT 1 BT 1
ártalmas <i>gtor ma</i>	LhCh 4a, 4b, 6b
fehér és kerek <i>gtor ma</i> (<i>zlum gtor dkar po</i>)	BT 1
Gtsang ris boldog isteneinek, a kigyódémonoknak és a terület urainak a gtor má-ja (<i>gtsang ris la dga' ba'i lha klu gzhi bdag rnam ki gtor ma</i>)	BT
a három édes (<i>mngar gsum</i>)	BT 2a
a három fehér (<i>dkar gsum</i>)	BT 2a
a Hangai-hegység <i>gtor má-ja</i> (<i>hang ka'i gtor ma</i>)	BT 2a
az istenség <i>gtor má-ja</i> (tib. <i>lha chen dge bsnyen gyi gtor ma</i>)	
külső <i>gtor ma</i> (<i>spyi gtor</i>)	BT 1
öv- <i>gtor ma</i> (<i>sked dkris ma</i>)	BT 2a
Lha chen <i>gtor má-ja</i> (<i>lha chen dge bsnyen gyi gtor ma</i>)	BT 1
A terület-urak <i>gtor má-ja</i> (<i>gzhi bdag gi gtor ma</i>)	BT 2a

4.4.2. Az áldozati szöveg egyéb felajánlási tárgyai²⁴⁷

elnevezés	tibeti név	hely
aloé	<i>'a ga ru</i>	BT 10a
arany ital	<i>gser skyems</i>	BT 1, 2a, 10a, 15b, LhCh 2a, 5a, 5b
baldachin	<i>bla bres</i>	BT 8b

²⁴⁷ A tárgyakat nem előfordulási, hanem ábécé-sorrendben közlöm.

belső felajánlások	<i>nang mchod</i>	BT 2a, 2b, 6a, 12b; LhCh 2a, 2b
cinóberpajzs	<i>mtshal phub</i>	BT 9b
az égen repülők	<i>mkha' 'phur</i>	BT 8a
étel-ital	<i>bza' bca'</i>	BT 2a, 8b
fa	<i>shing</i>	BT 8b
fán termett gyümölcs	<i>shing shog</i>	BT 2a
farkas	<i>spyang ki</i>	BT 8a, 12 a
fehér és vörös szantál	<i>tsan dan dkar dmar</i>	BT 2b, 10a
fehér füstölő	<i>spos dkar</i>	BT 10a
győzelmi zászló	<i>rgyal mtshan</i>	BT 8a, 8b
hangszeres zene	<i>rol mo</i>	BT 4a, 7a, 7b, 18b, LhCh 2a
a három édes	<i>mngar gsum</i>	BT 2a, 10a
a három fehér	<i>dkar gsum</i>	BT 2a, 10a
háromágú szigony	<i>rtse gsum</i>	BT 8b
hús	<i>sha</i>	BT 2a
hús és vér	<i>sha khrag</i>	BT 8b
íj és nyílak	<i>mda' gzhu</i>	BT 2b, 9b
jak	<i>g.yag</i>	BT 8a
joghurt, aludttej	<i>zho</i>	BT 2a, 8b
kard	<i>ral gri</i>	BT 2b, 8b, 9a
keselyű	<i>bya rgod</i>	BT 8a
két víz	<i>chu gnyis</i>	BT 2a
a kilenc földben ásó (a föld alatt élő állatok)	<i>sa la 'dzul dgu</i>	BT 8a
külső felajánlások	<i>phyi mchod</i>	LhCh 2b
lándzsa	<i>mdung</i>	BT 2a, 8b
leopárdbőr íjtartó tok	<i>gzigs shub</i>	BT 2b, 8b
liszt-vaj	<i>phye mar</i>	BT 2a
lobogós lándzsa	<i>ru mtshon</i>	BT 9a
Magas hegy	<i>Ri rab</i>	BT 8a
majom	<i>spre</i>	BT 8a
<i>mdzo</i> (a jak és a szarvasmarha keresztződése)	<i>mdzo</i>	BT 8a
medve	<i>dom</i>	BT 8a
mocsári molyúzó	<i>sur dkar</i>	BT 10a
napernyő	<i>gdugs</i>	BT 8b
a négy sziget	<i>gling bzhi</i>	BT 8a
a nomádok öt lábasjószága: ló, juh, kecske, szarvasmarha, teve	<i>rta, lug, ra, glang, rnga mong</i>	BT 2a
a nyolc szerencsés szimbólum	<i>bkra shis rtags brgyad</i>	BT 2a, 5b, 10 a
a nyolc szubkontinens	<i>gling phran brgyad</i>	BT 8b
oroszlán	<i>seng ge</i>	BT 8a
ökör	<i>ba glang</i>	BT 8a
öszvércsikó	<i>dre'u</i>	BT 8a
öt ajándék	<i>nyer spyod lnga</i>	BT 2a
az öt értékes fém	<i>rin chen lnga</i>	BT 10a

az ötféle jó illat	<i>dri bzang lnga</i>	BT 10a
az öt gabonamag	<i>'bru lnga</i>	BT 10a
az öt gyógyító esszencia	<i>sman pa snying po lnga</i>	BT 10a
pajzs	<i>phub</i>	BT 9a
páncél	<i>khra b</i>	BT 9a
pányva	<i>zhags pa</i>	BT 2b
paripa	<i>rta mchog</i>	BT 8a
puska	<i>me mda'</i>	BT 2a
rododendron	<i>da li</i>	BT 10a
róka	<i>wa</i>	BT 8a
sáfrány	<i>gur gum</i>	BT 10a
sakál	<i>'phar ba</i>	BT 8a
sas	<i>khyung</i>	BT 8a
selyemlobogó	<i>ba dan</i>	BT 8b
sisak	<i>rmog</i>	BT 9a
sólyom	<i>glag</i>	BT 8a
„sőr”	<i>chang</i>	BT 2a, 3b, 8b
szarvasbika	<i>sha pho</i>	BT 8a
szarvastehén	<i>sha yu</i>	BT 8a
szikla	<i>brag</i>	BT 8b
tigris	<i>stag</i>	BT 8a
tigrisbőr tegez	<i>stag ras</i>	BT 2b, 8b
tea	<i>ja</i>	BT 8b
tej	<i>'o ma</i>	BT 2a
tükör	<i>me long</i>	BT 2b
vadjak	<i>'brong</i>	BT 8a
vadkecske	<i>ra rgod</i>	BT 8a
vadló	<i>rta rgod</i>	BT 8a
vért	<i>go khra b</i>	BT 8b
a viláгурalkodók hét kincse	<i>rgyal srid sna bdun</i>	BT 2a, 5b, 10a
virág	<i>me tog</i>	BT 7b
víz	<i>chu</i>	BT 8b
vörösmedve	<i>dred</i>	BT 8a

4.4.3. A sámáninvokációk felajánlási tárgyai²⁴⁸

elnevezés	darhat név	hely
alma	<i>alim</i>	Inv. 16.
birkafej	<i>ᠠᠯᠢ</i>	Inv. 16.
bor	<i>dars</i>	Inv. 16., 23.
cukor	<i>čixer</i>	Inv. 16.
fehér étel	<i>cagān idē</i>	Inv. 24.
gyümölcs	<i>ᠴᠠᠩᠳᠠ</i>	Inv. 16.
a hegyről származó vörös tea	<i>ūlīn ulān caegā</i>	Inv. 23.

²⁴⁸ A harmadik oszlopban található helymegjelölések Birtalan Ágnes *Darkhad Shamanic Texts* című művére vonatkoznak, a közölt felajánlási tárgyak az ott elemzett invokációkban fordulnak elő.

ízletes áldozati ételek	<i>amtat šūs</i>	Inv. 16.
joghurt	<i>tarag</i>	Inv. 23.
kopasz, fehér ürü teljes húsa	<i>xaljan cagān irgenī šūs</i>	Inv. 24.
kumis	<i>aerag</i>	Inv. 16., 23.
sütemény	<i>čiher bów</i>	Inv. 16.
száritott sajt	<i>arül</i>	Inv. 16.
száritott túró	<i>ējgī</i>	Inv. 16.
tej	<i>sū</i>	Inv. 16.
tejpálinka	<i>arxi</i>	Inv. 16., 23.
zsír	<i>tos</i>	Inv. 16.

4.5 Terepmunka

2004. márciusában Karmadordzse, az ELTE-BTK tibeti szakának anyanyelvi lektora kérésre lakásán bemutatta a *gtor ma*-készítés néhány alapvető gyakorlati mozzanatát. Ez a terepmunka nem pótolja a mongóliai tanulmányutat, de jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a tibeti nyelvű áldozati szöveg egyes, homályos részei érthetővé váljanak számomra. Karmadordzsén kívül Orosz Gergely nyújtott felbecsülhetetlen segítséget fordítói munkám kezdetén.

Karmadordzse árpaliszit helyett kenyérbélből gyúrta meg az áldozati süteményeket, amelyekre azután vajdarabkákból készített díszeket rakott, az egyik *gtor má*-t pedig vörösre is festette. Az utóbbi, gúla alakú *gtor ma* a feljebb leírt ártalmas *gtor má*-ra hasonlított alakjában és színében, egy másik pedig a *gzhi bdag*-ok *gtor má*-ját formázta.²⁴⁹

A lakásán felállított házi oltáron elhelyezett felajánlási tárgyak – magvak, pénz, gyümölcsök – közt a disszertációmban említett két tál víz is szerepelt. Ezeket az áldozati tárgyakat Karmadordzse állandóan cserélte, hívó buddhistaként napi rendszerességgel végezte el a felajánlásokat.

Karmadordzse a *gtor má*-k elkészítése után fennhangon elolvasta az áldozati tárgyak felajánlásáról szóló részt a BT-ből. A terepmunkáról Varju Katalin és Debreczeni Ákos kollégáim fényképfelvételeket is készítettek, ezek a Függelékben találhatók.

²⁴⁹ Lásd a Függelék fényképanyagát.

5. Egy tibeti nyelvű mongol felajánlási ceremónia.

A szöveg fordítása²⁵⁰

A Nagy Isten, a Világi Hívő Nagy Skye ri, a Félelem Nélküli Hős Ta yan Te ri
khe számára készített áldozat felajánlásának módszere, Az Esőként Hulló
Vágyakat Teljesen Betöltő Drágakőkirály²⁵¹

1 *Namo guru yidam dharmapāla sarvaya!*²⁵²

Néhány tanítványom ösztönzésének engedve az alábbiakban leírom, hogy általában véve ezen a világon, közelebből pedig a Havas Földnek²⁵³ nevezett ország Mdo smad²⁵⁴

²⁵⁰ A tibeti szöveg latin betűs átírása a Függelékben található. Lábjegyzetben jelöltem a BTV eltérő részleteit, bővebben pedig a két szövegváltozat összehasonlító táblázatát tartalmazó fejezetben tárgyalom ezeket. A disszertációm bevezetőjének 1.2-es alfejezetében leírtaknak megfelelően a fordítás lábjegyzetben található magyarázataihoz nem adok meg hivatkozást.

²⁵¹ A cím tibeti nyelven: *Lha chen Dge bsnyen Skye ri Chen po 'Jigs med Dpa' bo Ta yan Te ri khe zhes grags pa la mchod gtor 'bul tshul 'dod dgu'i char 'bebs yid bzhin dbang rgyal zhes bya ba bzhugs so.* A Ta yan Te ri khe név a mongol Dayan Degereki tibetizált alakja; a BT-ben több helyen is Ta yan Te re khe formában szerepel.

²⁵² Jelentése: Az összes mesternek, védőistenségnek és tanvédőnek hódolok!

²⁵³ Tib. Gangs can; Tibet egyik elnevezése.

körzetében élő Lha chen²⁵⁵ Skye ri²⁵⁶ Dge bsnyen²⁵⁷ 'Jigs med Dpa' bo Chen po²⁵⁸ Ta yan Te ri khe nevű [istenség] és kísérete számára milyen sorrendben kell elvégezni a *gtor-ma*-felajánlást,²⁵⁹ a bűnbánat,²⁶⁰ a magasztalás,²⁶¹ az ösztökélés²⁶² és a cselekvéssel való megbízás²⁶³ aktusát, valamint az arany italáldozat²⁶⁴ és egyéb gazdag adományok felajánlását.

Legelőször egy szívünknek kedves helyet takarítsunk ki, locsoljunk fel, a közepére pedig állítsunk egy nagy és széles állványt²⁶⁵. Megfelelően és szépen fedjük le selyemből vagy más anyagból készült fehér lepedővel, a közepére pedig állítsunk drágaköből és egyéb (értékes anyagból való) tiszta edényt.

A mestereknek,²⁶⁶ fogadalmas istenségeknek,²⁶⁷ égenjárónoknak²⁶⁸ és tanvédőknek²⁶⁹ szánt külső *gtor ma*:²⁷⁰ középre teszünk egy nagy, fehér és kerek *gtor má*-t,²⁷¹ köréje pedig nyolc kicsi, kerek *bshos bu*-t²⁷² és *mtheb skyu*-kat²⁷³ helyezünk. Ennek (a *gtor má*-nak) a jobb oldalára kerül *Lha chen Dge bsnyen gtor má*-ja:²⁷⁴ egy nagy, kerek, fehér *gtor ma*, és nyolc kicsi és kerek (*gtor ma*) nyolc *ril bu*-val²⁷⁵ körbevéve. Ennek jobb oldalára kerül a *Gtsang*

²⁵⁴ Más néven Amdo, Tibet északkeleten elterülő tájegysége, amely jelenleg a kínai Qinghai tartományhoz tartozik.

²⁵⁵ Nagy és erős istenség.

²⁵⁶ Ennek az elemnek etimológiája nem tisztázott. A *skye* jelentése „szül”, „születik”, „keletkezik”, „nő”, „lény”; a szövegben néha *skyes* alakban is előfordul, ilyenkor a jelentés az „ajándék”, „eredet”, „érez”, „ézés” lehetőségekkel is bővül. A *ri* hegyet jelent, így a *skyes ri* egy hegy neve is lehet. A *skyes ri* szóösszetételt egyedül az interneten hozzáférhető Nitartha tibeti-angol szótárban találtam meg, itt Btsong kha pa (lásd alább) szülőhelyének nevéként szerepel.

²⁵⁷ Szk. *upāsakā*; „világi hívő”. Az elnevezés arra utal, hogy Ta yan Te ri khe a buddhizmuson kívüli területől érkezett a pantheonba.

²⁵⁸ Félelem nélküli nagy hős. A BT-ben helytelenül *dpa' po* áll, amelynek jelentése 'hősies'. A *dpa' bo*-k csoportjába tartoznak a *dharmapālā*-k (lásd alább) és a hegyi istenségek.

²⁵⁹ Tib. *mchod gtor*.

²⁶⁰ Tib. *bskang bshags*.

²⁶¹ Tib. *bstod*.

²⁶² Tib. *bskul*.

²⁶³ Tib. *'phrin bcod*.

²⁶⁴ Tib. *gser skyems*. A védelmező istenségeknek készített italáldozat; hosszú szárú kehelyben felajánlott, gabonaszemekkel vagy fémreszelékkel kevert tea vagy *chang*.

²⁶⁵ Tib. *khri*. A szónak több jelentése is van (trónus, ágy, fekvőhely, emelvény, szék stb.); itt valószínűleg az emelvényt jelenti

²⁶⁶ Tib. *bla ma*, szk. *guru*.

²⁶⁷ Tib. *yi dam*, szk. *iṣṭa devatā*.

²⁶⁸ Tib. *mkha'* 'gro, szk. *dākinī*. A buddhista jógik személyes, támogatást nyújtó istennői.

²⁶⁹ Tib. *chos skyong*, szk. *dharmapāla*.

²⁷⁰ *Gtor ma*: tésztáblól készített, vajjal díszített fontos áldozati ajándék; többféle színben és formában készítik, attól függően, hogy az istenek mely csoportja számára kerül felajánlásra. Külső *gtor ma* (*spyi'i gtor ma* v. *spyi gtor*): a *gtor ma* egyik fajtája.

²⁷¹ Tib. *zlum gtor dkar po*.

²⁷² Áldozati vajdarabka vagy kis tésztakúp; színe és formája a *gtor má*-éhoz hasonlóan változik.

²⁷³ Vagy *theb kyu*. Kis, tetraéder alakú áldozati tárgy tésztáblól; az isteneknek adott „váltságdíj”.

²⁷⁴ Tib. *lha chen dge bsnyen gyi gtor ma*.

²⁷⁵ Tésztából készített golyócska.

*ris*²⁷⁶ boldog isteneinek, a kígyódémonoknak²⁷⁷ és a terület urainak²⁷⁸ a *gtor má*-ja: egy nagy, fehér *gtor ma* nyolc *skyu gu*-val,²⁷⁹ nyolc *ril bu*-val és nyolc *chang bu*-val²⁸⁰ körülvéve, a **2a** három fehérrel²⁸¹ és a három édessel²⁸² ékesítve. A külső *gtor ma* bal oldalára, egy tálba helyezzük a húst és vért kedvelő [lények] nyolcas osztályába²⁸³ tartozó terület-urak *gtor má*-ját,²⁸⁴ amelyet egy nagy, háromszög alakú, vörös színű *bshos bu*-val, nyolc kicsi *bshos bu*-val és *mtheb kyu*-kkal körberakunk, hússal és vérral díszítünk²⁸⁵. Ennek bal oldalára kerül a fehér, nyolclevelű lótusz formájú *hang ka'i gtor ma*²⁸⁶ *mtheb kyu*-kkal körberakva és egy fehér, négylevelű lótusz alakú *gtor ma*. Valamennyi *gtor má*-t fehér dísszel²⁸⁷ szépen felékesítjük. Ha rövidebben akarunk eljárni, egy *mtheb kyu*-kkal körberakott nagy, fehér, kerek *gtor ma*, egy terület urainak szánt *gtor ma*²⁸⁸ és egy *sked dkris ma*,²⁸⁹ ez a három dolog elegendő.

Ezek elé helyezzük a két (tál) vizet²⁹⁰ és az öt ajándékot,²⁹¹ ezt a hetet²⁹² és egyéb (dolgokat), a *phye mar*-t²⁹³ a belső felajánlásokat,²⁹⁴ az arany italáldozatot, felajánlási csészéket, amelyek vajból készült kakastaréjjal²⁹⁵ díszített kitűnő itallal,²⁹⁶ joghurttal, tejjel és egyebekkel vannak teletöltve, húst, *changot*,²⁹⁷ ételt-italt, a három fehérét, a három edeset, mindenféle összegyűjtött gyümölcsöt és más [ajándékokat] megtisztítva és bőségesen. Ezenkívül szép sorban vigyünk oda egy lovat, egy juhot, egy kecskét, egy szarvasmarhát, egy

²⁷⁶ A Formabirodalom (ld. alább) négy szintje közül az első, Brahma isten birodalma.

²⁷⁷ Tib. *klu*, szkt. *nāga*, mong. *luus*.

²⁷⁸ Tib. *gchi bdag*, mong. *šibdeg*. A terület vagy a tájék urai; helyi szellemek, akik a falu területe, egy folyami átkelő, egy hegyi hágó stb. felett uralkodnak.

²⁷⁹ Lisztből és teából összegyűrt áldozati tésztaadarabka.

²⁸⁰ Áldozati tésztafigura. Készítésekor a tésztát összesodorják, majd a tenyeret összezárva az ujjak között kipréselik.

²⁸¹ Tib. *dkar gsum*; áldozati tejtermékek: tej (*'o ma*), vaj (*mar*) és túró vagy joghurt (*zho*).

²⁸² Tib. *mngar gsum*; cukor (*ka ra*), méz (*sbrang rtsi*) és szörp (*bu ram*).

²⁸³ Tib. *sha khrag la dga' ba'i sde brgyad*.

²⁸⁴ Tib. *gchi bdag gi gtor ma*.

²⁸⁵ Vér helyett vörös festéket is használhatnak.

²⁸⁶ A Hangáj hegységet jelképező *gtor ma*.

²⁸⁷ Tib. *dkar rgyan*. A tésztából készített áldozati felajánlások festésére szolgáló olvasztott vaj.

²⁸⁸ Tib. *gchi bdag gi gtor*.

²⁸⁹ „Öv *gtor ma*”; a *gtor ma* tetejétől az aljáig egy övet szimbolizáló díszítés fut körbe.

²⁹⁰ Tib. *chu gnyis*. Az istenségnek felajánlott kétféle víz az arc és a lábak lemosásához (tib. *dri chab* és *zhabs bsil*).

²⁹¹ Tib. *nyer spyod lnga*. Az istenségnek felajánlott ötféle ajándék: virág (tib. *me tog*), tömjén (tib. *bdug spos*), vajmécses (tib. *mar me*), illatszert (tib. *dri ma*) és jóízű étel (*zhal zas*).

²⁹² A két víz és az öt ajándék alkotja a „külső felajánlások” (tib. *phyi mchod*), vagyis a materiális világból származó áldozati tárgyak héttagú csoportját.

²⁹³ „Liszt-vaj”; áldozati ajándék, főként a szerencse és a jólét érdekében tartott vallási ceremóniakon ajánlják fel. Magas, kör alakú edényben lisztet halmoznak fel, kup alakúra formálják, majd vajdarabokkal díszítik oly módon, hogy a díszek négy sorban futnak le a halom csúcsától az aljáig.

²⁹⁴ Tib. *nang mchod*. Az öt érzéki öröm tárgyai.

²⁹⁵ Tib. *mar gyi ze phrog*.

²⁹⁶ Tib. *chang phud*.

²⁹⁷ Sörhöz hasonló, árpából erjesztett ital.

tevét,²⁹⁸ más értékes ajándékállatokat és az istenséget elégedetté tévő eszközöket, továbbá a nyolc szerencsés szimbólumot,²⁹⁹ a világuralkodók hét kincsét,³⁰⁰ egy puskát, egy lándzsát, egy íjat és nyilakat, **2b** egy kardot, egy pányvát, egy tükröt, egy *stag ras-t*,³⁰¹ egy *gzig shubs-ot*³⁰² és egy dobót.

Folyamodjunk oltalomért,³⁰³ ébresszük fel a megvilágosodás gondolatát³⁰⁴ és meditatáljunk a négy mérhetetlenen.³⁰⁵ Hozzuk létre magunkat³⁰⁶ Rdo rje 'Jigs byed³⁰⁷ istenség alakjában, s hosszabban vagy rövidebben, ahogyan csak lehetséges, ragadjuk meg haragját.³⁰⁸

²⁹⁸ A nomád mongolok öt lábasjószága (mong. *tawan hošū mal*). A felajánláshoz elegendő az állatokat ábrázoló képeket vagy szobrocskákat az oltárra helyezni.

²⁹⁹ Tib. *bkra shis rtags brgyad* (szkt. *aṣṭa maṅgaladravya*). A legfontosabb buddhista jelképek: 1. nagyértékű napernyő (tib. *rin chen gdugs*, szkt. *chatratratna*, távol tartja a gonosz vágyak hójét /Buddha feje/); 2. nagyértékű aranyhal (tib. *rin chen gser gyi nya*, szkt. *suvarāmatasyaratna*, a boldogság és a haszon szimbóluma /Buddha szemei/); 3. jobbra csavarodó tengeri kagyló (tib. *rgya msho'i dung dkar g.yas 'khyil*, szkt. *dakṣiṇāvartasaṅkha*, a Tan minden irányból hallható hangja /Buddha szava/); 4. gyönyörű lótuuszvirág (tib. *pa dma bzang po*, szkt. *bhadrpadma*, a buddhák elméjének tisztasága /Buddha szája/); 5. kincsesváza (tib. *gter chen po'i bum pa*, szkt. *mahānidhānakumbha*, a buddhák testének számtalan minősége /Buddha teste/); 6. végtelen csomó (tib. *dpal gyi be'u*, szkt. *śrīvatsa*, a buddhák végtelen szeretete és a buddhák tudatából származó, soha véget nem érő tanítások folyama /Buddha lelke, szelleme/); 7. győzelmi zászló (tib. *mchog gi rgyal mshan*, szkt. *dhvajaratna*, győzelem a negatív hatások felett /Buddha egész teste/); 8. aranykerék (tib. *gser gyi 'khor lo*, szkt. *suvarācakra*, a Tan kereké).

³⁰⁰ Tib. *rgyal srid sna 'bdun* (szkt. *śabda rāṭṭāyaratna*). Tagjai: 1. a nagyértékű kerék (tib. *rin chen 'khor lo*, szkt. *cakratratna*); 2. a nagyértékű elefánt (tib. *rin chen glang po*, szkt. *hastiratna*); 3. a nagyértékű ló (tib. *rin chen rta mchog*, szkt. *aśvaratna*); 4. a nagyértékű drágók (tib. *rin chen nor bu*, szkt. *mañiratna*); 5. a nagyértékű királynő (tib. *rin chen chitsun mo*, szkt. *strīratna*); 6. a nagyértékű miniszter (tib. *rin chen blon po*, szkt. *puruṣaratna*); 7. a nagyértékű tábornok (tib. *rin chen dmag dpon*, szkt. *khaḍgaratna*)

³⁰¹ Tigrisbőrből vagy tigriscsikosra festett ruhaanyagból készített tegezs.

³⁰² Leopárd bőrből készített íjtartó tok.

³⁰³ Tib. *skyabs 'gro*, szkt. *āraṇya gamana*. Menedékvétel a Három Ékkötől (tib. *dkon mchog gsum*, szkt. *triratna*): Buddhától (tib. *sangs rgyas*), a szent Tantól (tib. *dam pa'i chos*, szkt. *dharma*) és a szent gyűlekezettől (tib. *'phags pa'i dge 'dun*, szkt. *sangha*). Oltalomért egy guruhoz vagy istenséghez is lehet folyamodni. (Skilton, p. 34.)

³⁰⁴ Tib. *sems bskyed*, szkt. *upāḍita bodhicitta*. A buddhista gyakorlók azon törekvése, hogy az összes élőlény megsegítésének érdekében elérjék a megvilágosodást.

³⁰⁵ Tib. *tshad med bzhi*, szkt. *cattvārapramāya*: 1. mérhetetlen szeretet (tib. *byams pa tshad med*, szkt. *maitrīapramāya*): legyen boldog minden élőlény és rendelkezze a boldogság okaival (tib. *sems can thams cad bde ba dang bde ba'i rgyu dang ldan par gyur cig*); 2. mérhetetlen részvétel (tib. *snying rje tshad med*, szkt. *karuṇāpramāya*): minden élőlény mentesüljön a szenvedéstől és a szenvedés okaitól (tib. *sems can thams cad sdug bsgnal dang sdug bsgnal rgyu dang bral bar gyur cig*) 3. a mérhetetlen öröm (tib. *dga' ba tshad med*, szkt. *muditāpramāya*): egyetlen élőlény se hagyja el a szenvedésektől mentes Tökéletes Boldogság állapotát (tib. *sems can thams cad sdug bsgnal med pa'i bde ba dam pa dang mi 'bral bar gyur cig*) 4. a mérhetetlen egykedvűség (tib. *btang snyoms tshad med*, szkt. *upekṣāpramāya*): kerüljön minden élőlény a Nagy Egykedvűség állapotába, amely mentes minden ragaszkodástól és gyűlölettől (tib. *sems can thams cad nye ring chags sdang dang bral ba'i btang snyoms chen po la gnas pr gyur cig*).

³⁰⁶ Tib. *bdag bskyed*, „önletréhozás”. A gyakorló megragadja a meditációban megalkotott istenség egoját, és eggyé válik vele. Valójában nem az istenség megalkotása, hanem energiájának felhasználása a fő cél.

³⁰⁷ Szkt. *Vajrabhairava*, a Gyémánt Rémitő. Oltalmazó istenség, 'Jam dpal (szkt. *Mañjuśrī*) megnyilvánulása.

³⁰⁸ Tib. *nga rgyal*.

Égessük el a fehér és vörös szantálfák,³⁰⁹ áloéfafák,³¹⁰ nyírfák,³¹¹ tüborókák,³¹² páfrányok,³¹³ rododendronok közül a legfinomabb illatúakat, mindenféle fát és értékes dolgokat, *phyé mar*-t, mindenféle magvakat, a három fehérét és a három édeset, egyéb ételeket, drágakövet, többféle orvosságot, selyemruhát és ilyesféle [ajándékokat], és tegyünk a tűzbe olyan füstölőt, amelyet csak szerezni tudunk. Mondjuk el felettük *A nagy füstáldozat drágakőfűzésére*-t³¹⁴ vagy *Az esőként hulló áldás*-t³¹⁵ vagy bármilyen más, hosszabb-rövidebb füstáldozati szöveget.

A felajánlási *gtor má* kat az *Oḍ vajra amāta* mantrával³¹⁶ tisztítsuk meg³¹⁷ és a *Svabhāva* mantrával³¹⁸ változtassuk át.³¹⁹ Az istenség nevének a semmi közepéből megjelenő első betűje *thig lé*-vel³²⁰ díszített; a kérésünk teljesítése érdekében létrehozott *gtor má*-k és belső áldozatok képesek elégedetté tenni az öt érzéki örömet³²¹ élvező vendégeket; a felajánlott *gtor má*-k és a vágyak gondolattal fel nem fogható számú tárgyai a földet:³²² a légteret³²³ és a mennyei birodalmak³²⁴ területét teljesen teletöltik. Mondjuk el az *Oḍ āē hūḍ* mantrát³²⁵ **3a** háromszor, majd az *Oḍ sarvavid* mantrát és a többit háromszor, homlokunk előtt az ég kincsestára kéztartással:³²⁶ a mantrákat az *Oḍ argham āē hūḍ*-tól a *Śabda āē hūḍ*-ig, és

³⁰⁹ Tib. (ind eredetű) *tsan dan dkar po* (Santalium album) és *tsan dan dmar po* (Pretocarpus santalinus).

³¹⁰ Tib. (ind eredetű) *a' gar* vagy *'a ga ru*. Három fajtája van (tib. *a' gar rigs gsum*): a sasfa (tib. *a' r nag*; Aquilaria agallocha), a kínai sasfa (tib. *a' r skya*; Aquilaria sinensis) és a fahéjfa (tib. *a' gar go snyod* vagy *a' r dmar*; Cinnamomum parthenoxylon); az utóbbi növényt is ide sorolják, bár taxonómiailag nem tartozik az áloék csoportjához.

³¹¹ Tib. *stag pa*. Hasonló néven szerepel a Przevalszkij havasszépe nevű virág (*stag ma*; Rhododendron przewalskii), amelynek jótékony hatása, hogy felszárítja a gennyet.

³¹² Tib. *shug pa* (Juniperus formosa); pontosabb nevén tajvani tüboróka.

³¹³ Tib. *mkan pa*.

³¹⁴ *Bsang chen rin chen 'phreng ba*

³¹⁵ *Bkra shis char 'bebs*.

³¹⁶ A mantra teljes szövege: *Oḍ vajra amṣṭa kuṅiāli hana hana hūḍ phat!* „Oḍ Gyémánt Örvénylő Nektár, ölj! ölj! *Hūḍ phap*”.

³¹⁷ Tib. *bsang*, *bsangs*. Az áldozati ajándékok füsttel való megtisztítása a mentális szennyeződésektől.

³¹⁸ A mantra teljes szövege: *Oḍ svabhāva auddhāē sarva dharmāē svabhāva auddho haḍ!* „Oḍ! Minden dolog maga az öntermészet, maga az öntermészet vagyok én!”

³¹⁹ Tib. *spyang*. Az átváltoztatás révén az anyagi ajándékok az istenség szellemi síkján, számára hozzáférhető formában jelennek meg

³²⁰ Szkt. *bindu*. Meghatározó jel; általában a homlok közepére helyezett kis festékpötty, amely számos dolgot szimbolizálhat (pl. az energia üresség-természetét, a teremtő, alkotó erőt stb.). A spermát is ezzel a szóval jelölik; a magsecpp az élet hordozója, a teremtő erő jelképe. (Kara: *A köztes lét*, p. 176.)

³²¹ Tib. *'dod pa 'i yon tan lnga* (szkt. *paōca kāmāgūna*): 1. az örömet szerző forma (tib. *gzugs mthong ba*, jelképe a *tükör* /tib. *me long*/); 2. az örömet szerző hang (tib. *sgra snyan pa*, jelképe egy húros hangszer /tib. *sgra snyan*/); 3. az örömet szerző illat (tib. *dri zhim pa*, jelképe a kagylóhéj /tib. *dung mchod*/); 4. az örömet szerző íz (tib. *ro mang ba*, jelképe a gyümölcs /tib. *shing tog*/); 5. az örömet szerző tapintás (tib. *reg bya 'jam pa*, jelképe a selyemszalag /tib. *dar*/)

³²² Tib. *sa*.

³²³ Tib. *bar snang*.

³²⁴ Tib. *nam mkha'i kham*s.

³²⁵ A szótágok jelentésének egyik magyarázata: *oḍ*: a formák összességének végső lényege, a test ereje; *āē*: a képzetek összességének végső lényege, a beszéd ereje; *ēḍ*: az érzetek összességének végső lényege, a tudat ereje.

³²⁶ Tib. *phyag rgya*, szkt. *mūdra*, „kézpecsét”; jelképes kéztartás vagy testtartás.

ugyanígy az *Oḍ rūpa āē hūḍ-tól a Sparśa āē hūḍ-ig*, az *Oḍ svabhāva viśuddhe dharmá-tól a Sādhani svāhā-ig*, valamint a *Saját gondolat-tól*³²⁷ a *Váljon semmivé!* -ig.³²⁸

Ezután az (istenség) támasztékának megalkotása³²⁹ céljából mondjuk el az *Oḍ svabhāva śuddha sarva dharma svabhāva suddho*³³⁰ *haḍ* mantrát. Minden dolog valódi természete szerint a teljesen üres ürességgé³³¹ válik. Az ürességből képzeljünk magunk elé egy *bhrūḍ* szótagból (kialakuló) szép és mindenféle szívet melengető jellegzetességet magán viselő drágakőpalotát. A palota belsejében egy nagy és széles trónus tetején, a Nap és a Hold szimbóluma és egy fehér *ta* betű³³² foglal helyet, amelynek átformálódásából létrejön Lha chen Dge bsnen 'Jigs med Dpa' po Chen po fehér testszínű, egy arcú és két karú alakja. Jobb kezében egy háromezer világot³³³ megmozgató fehér selyemzászlót, baljában pedig drágakővel teletöltött vázát **(3b)** tart.

A Világi Hívők Fogadalmát Megtartó³³⁴ testén isteni anyagból³³⁵ készült, fehér selyempalástot és díszruhát visel, fején pedig drágakő sisakot, amelynek teteje madártollakkal,³³⁶ fénylő tükrökkel és mozgó diadémokkal van szépen felékesítve. Derekanak jobb oldalán ragyogó *stag ras*-t, bal oldalán pedig egy sárga *gzigs shub*-ot visel, ezenkívül íjat és nyilat, kardot és egyéb éles fegyvereket; hős férfiakhoz illő eszközökkel van felszerelve, s a háromezer világot egy pillanat alatt megkerülő fehér paripán³³⁷ lovagol. Más esetekben [ezek helyett] tükröt, *lung thang*-füzért,³³⁸ *pi wang*-ot³³⁹ valamint íjat és nyilakat tart. *Chang*-ot iszik, énekel, táncol, s mindenféle egyéb csodás átváltozást és sokféle drámát bemutatva játékosan színészkedik és a vele együtt született³⁴⁰ és jólétet adományozó Szépséges nagyanyával³⁴¹ együtt hatalmas boldogsággal eltelve mindenféle játékot játszanak. Az Úr jobb és bal oldalán

³²⁷ Tib. *bdag gi bsam pa*.

³²⁸ Tib. *Med par 'byung gyur cig*.

³²⁹ Tib. *rtēn bskyed*. A *rtēn*, „támasz” az az istenség vagy eszme, amire az elme támaszkodik a meditáció során. A test és az elme is támasza a cselekvésnek.

³³⁰ A szövegben ezen a helyen az üresség-szimbólum rajza szerepel.

³³¹ Tib. *stong pa nyid*. A minden mástól mentes, abszolút létezés.

³³² A palota a testet, a *ta* szótag pedig a tudatot jelképezi.

³³³ Tib. *stong gsum gyi 'jig rten kham*s, szkt. *trisāhasarika lokadhātu*; a buddhista kozmológia háromezer világbirodalma. (Rigzin, p. 162.)

³³⁴ Vagyis maga az istenség, akinek a neve is tartalmazza a *dge bsnen* jelzöt. (Lásd a fellebb.)

³³⁵ Tib. *lha rdzas*.

³³⁶ A madártollak a sámánok ruházatának a kellékei, ebben a szövegben is az istenség sámánmivoltára utalnak. (Lásd Birtalan: *Darkhad Shamanic Texts*, p. 10.)

³³⁷ A mongol epikus hagyomány gyakran alkalmazza ezt a jelzöt a hősök lovának leírásakor. (Lásd Birtalan: *Die Mythologie*, p. 954.)

³³⁸ A kelet ázsiai szappanfa (*Sapindus mukorossi*) terméséből készült olvasó.

³³⁹ Kínai *biba*. Négy- vagy hathúros, fél körte alakú lantféle. Lessing, F. D.: *Mongolian-English Dictionary*. Bloomington, Indiana Mongolia Society, 1995.

³⁴⁰ Tib. *lhan cig skyes pa*. Az együtt született isteneket az emberek javát szolgáló, érénytudatot megszemélyesítő, segítő szellemekként tartják számon.

³⁴¹ Tib. *yum chen Sgeg mdzes ma*; az istenség női aspektusa, aki megtestesíti az egybeforrott kettőséget.

hercegek és hercegnők állnak, **(4a)** körülötte a külső és belső miniszterek,³⁴² követek és egyéb szolgák tengernyi serege, s a sok csodás átváltozással táncoló hírneves lények tábora, akik mind saját jelvényekkel, saját ruhában, díszekkel és hátsólovakkal felszerelve veszik körül. A vezetőnek és kísérete tagjainak fején egy fehér *oḍ*, nyakukon egy vörös *āḍ*, szívükön egy kék *hūḍ* szótag jelenik meg. A saját szívünk és a megidézett istenség³⁴³ szívének magjából áradó fénysugár által a spontán keletkező természetű legfelsőbb, szent palotából Lha chen Dge bsnen 'Jigs med Dpa' po Skyes ri Chen po-t anyjával, fiaival, tanácsosaival és kíséretének többi tagjával együtt idézzük meg³⁴⁴ egy szempillantás alatt e helyre, jó illatú (füstölőt) égetve, hangszerek hangjától kísérve:

„Ó, a Fehér Lótuszt Tartó,³⁴⁵ s a többi gyökérláma³⁴⁶ szolgálatában álló 'Jigs med Dpa' po Dge bsnen, hogy a saját fogadalmad szerint cselekedeteidet betöltsd, egész fejedelmi kíséreteddel együtt megállás nélkül **(4b)** e helyre jöjj! Aki korábban a dicsőséges gyökérlámák szeme láttára tettél fogadalmat a Második Győzedelmes, Btsong kha pa úr tanításának védelmére, Lha chen Dge bsnen Chen po, jöjj el, kérlek! A Győzedelmes Nemeslelkű³⁴⁷ tanításának megóvása és az én ügyem különféle megakadályozhatatlan csodákkal való gyors elintézése érdekében, pusztán egy szempillantás alatt jöjj el, kérlek! Most nekem, a jóginak³⁴⁸ hitét, az adománytevőnek és a mesternek pedig hódolatát figyelembe véve, szerető könyörületességgel gyorsan jöjj e helyre! Feladatodat maradéktalanul betöltve jöjj ide, kérlek! Hírneves tetteidet maradéktalanul egybegyűjtve cselekedj! Száz nyár szülte [virág] válladig borítja be testedet, a dicsőséges élő és élettelen világ javára ragyogó mosollyal virágzik arcod; táncos Dge bsnen kíséreteddel együtt e helyre jöjj! Hogy nekünk, hívőknek és kíséretünknek betegségeit, ártalmait, veszedelmeit maradéktalanul **(5a)** megszüntesd, s most (hosszú) életet, erényeket, egészséget adj, követőiddel együtt akadálytalanul e helyre jöjj, kérlek! Lha chen Dge bsnen Dpa' po, jöjj el, kérlek! A veled együtt született, boldogságot adó nagyanyával együtt jöjj el, kérlek! Külső és belső tanácsosaid serege jöjjön el, kérlek! Fiaid és lányaid kíséretükkel együtt jöjjenek el, kérlek! Szolgáid és követeid seregei jöjjenek el, kérlek! Kíséreteddel együtt maradéktalanul jöjjetek el e helyre, kérlek! *Oḍ mahādeva upāsikā sapārīvāra e hya he ! Vajrasamaya jaḗ jaḗ*

³⁴² Tib. *phyi blon* és *nang blon*; a kül- és belügyek miniszterei.

³⁴³ Tib. *dam tshig pa*.

³⁴⁴ Tib. *spyen drangs*.

³⁴⁵ Tib. Pad dkar 'chang, más néven Spyen ras gzig, Avalokiteśvara, Tibet védőszentje, a dalai lámák reinkarnációs őse.

³⁴⁶ Tib. *rtsa brgyud bla ma*; szellemi vezető.

³⁴⁷ Blo bzang grags pa, Tsong kha pa másik elnevezése.

³⁴⁸ Tib. *rnal 'byor pa*, szkt. *yogi*. A tantrikus buddhizmus beavatott gyakorlója.

jaë hūð bað hoë! A fogadalmat tett istenség és a bölcsesség-lény³⁴⁹ egygyé váljék!
Padmakamalaye stvað!”

A hódolat³⁵⁰ [során ezt kell mondani]: „A tökéletes szépségű, hatalmas boldogságból megjelenő, a végtelenül [sok] megszelídítendő [lény] érdekében számtalan evilági tanvédő alakjában (testet öltő) összes tanítónak szívemből hódolok!”

Az áldozat átadása³⁵¹ [során ezt kell mondani]: „Ó, a [szertartási] kellékeket előkészítő elme átváltoztatása révén megjelenő szép isteni dolgok vizének tengerét **(5b)** Dge bsnyen Chen po-nak és kíséretének adom! Elfogadván mindezt, szüntesd meg az összes kedvezőtlen körülményt és hozd létre a kedvező feltételeket! *Oð mahādeva upāsikā sapārivāra arghað pratītya hūð svāhā!*” Ennek megfelelően [el kell mondani a mantrákat] a felajánlás helyén a *Zhabs bsil*-tól a *Sil snyan*-ig, az *Arghað* helyén a *Pātyað*-tól a *Śabda pratītya hūð svāhā*-ig, s ugyanígy a *Gzugs mchog*-tól a *Reg byā*-ig, valamint a *Rūpā*-tól a *Sparśa pratītya hūð svāhā*-ig.

A viláгурalkodók hét kincsének átadásakor³⁵² [ezt kell mondani]: „Ó, e világon s más világokban, ezen isteni dolgok nagyértékű királyi kerekét Skyes ri Chen po-nak és kíséretének adományozom! Fogadjátok el, s gyarapítsátok az életet, az erényt és a javakat! *Oð mahādeva upāsikā sapārivāra cakra ratna pratītya hūð svāhā!*”³⁵³ Ennek megfelelően [a szövegben a kerék helyére illesszük be] a drágakövet, a királynét, a tanácsost, az elefántot, a legkiválóbb lovat és a hadvezért, [a *Cakra* helyére pedig] a *Mayiratná*-t a *Strīratná*-t, a *Puruśā*-t, az *Aśvā*-t, és a *Khadgaratna pratītya hūð svāhā*-t.

A nyolc szerencseszimbólum átadásakor³⁵⁴ pedig [ezt kell mondani]: „Az istenek urának, aki a félisteneket³⁵⁵ csatában legyőzi, s akinek a nyolc áldott istennő³⁵⁶ áldozik, **(6a)** Dge bsnyen Chen po-nak és kíséretének én a nyolc szerencseszimbólumot áldozom! *Oð mahādeva upāsikā sapārivāra aṣṭa madgala pratītya hūð svāhā!*”

A belső áldozat átadásakor³⁵⁷ pedig [ezt kell mondani]: „*Oð!* Áldozom! A négy test³⁵⁸ urainak és a kegyes gyökérlámáknak drága arca felé [fordulva mondom]: *Oð āë hūð!* A négy

³⁴⁹ Tib. *ye shes pa*, szkt. *jōnaka*; a meditáció tárgyául választott istenség.

³⁵⁰ Tib. *phyag 'tshal ba*.

³⁵¹ Tib. *mchod pa 'bul pa*.

³⁵² Tib. *rgyal srid sna bdun 'bul ba*.

³⁵³ Itt és alább a szertartásvezető szanszkritul is megismétli a tibeti nyelvű szöveg egyes részeit.

³⁵⁴ Tib. *bkra shis rtags brgyad kyis mchod pa*

³⁵⁵ Tib. *lha min*, szkt. *asura*.

³⁵⁶ Tib. *bkra shis lha mo brgyad*.

³⁵⁷ Tib. *nang mchod 'bul ba*.

³⁵⁸ Tib. *sku bchi*. A buddhák létezésének négy fokozata: 1. a gyémánthoz hasonló test (tib. *rdo rje lta bu'i sku*); 2. az illúzióhoz hasonló test (tib. *sgyu ma lta bu'i sku*); 3. szivárványtest (tib. *'ja' lus rdo rje'i sku*); 4. a teremő meditáció teste (tib. *ting 'dzin rtsal gyi sku*).

tantra osztály³⁵⁹ oltalmazó istenségei és a mandalák³⁶⁰ istenségei seregének drága arca felé fordulva mondom: *Oḍ āē hūḍ!*³⁶¹ Minden tanvédőnek és női védőistenségnek³⁶² drága arca felé fordulva mondom: *Oḍ āē hūḍ!* A hősöknek, hősnőknek, jóginiknak³⁶³ drága arca felé fordulva mondom: *Oḍ āē hūḍ!* Az égtájak őrzőinek,³⁶⁴ a föld őrzőinek,³⁶⁵ a kígyódémonoknak, a terület urainak, akik eredendően [itt] tartózkodnak és minden lénynek, aki istenné válik majd, [mondom]: *Oḍ mahādeva upāsikā sapārivāra oḍ āē hūḍ!*”

Ezután a saját szívünk *hūḍ* [szótagja]-ból áradó fénysugár által idézzük meg a három gyémánt³⁶⁶ istenségeit az előttünk levő térbe, végül ismétéljük el huszonegyszer a százszótagú mantrát.³⁶⁷

A bűnbánat³⁶⁸ során pedig [ezt kell mondani]: „*Hūḍ!* A Győzedelmes szavára váró, a Tanítás és a lények hasznát hajtó Lha chen Dge bsnyen ’Jígs med Dpa’ po, a nagyanyával, utódaiddal, a tanácsosokkal és kíséreteddel együtt **(6b)** gondolj ránk szeretettel, kérlek! Mi bizony a nemtudás zavarának hatalmába kerültünk, [ezért] fogadalmadra gondolva, a sokféle sérelemtől és ártalomtól szomorú tudat által szerfelett lesújtva, Lha chen, a te jelenlétedben bűneinket megbánjuk. A létforgatag, a nirvána,³⁶⁹ az élő és élettelen világ és a nyolc jelkép³⁷⁰ minden ragyogását, egy ön-ismerő nagy boldogság megnyilvánulását az ismereteket különbözőképpen megragadó gondolkozás ereje által helytelenül fogtuk fel [s ugyanígy] a legjobbnak és a legrosszabbnak, a közelinek és a távolinak a fogalmait [is félreértettük]; fogadalmat tettünk a védelmezők³⁷¹ három ajtajára,³⁷² [ettől] eltértünk és az áldozatok felajánlását megszakítottuk, tudatosságunk gyenge, felajánlásunk hitvány, s kétely kerített hatalmába bennünket; [ezeket] és egyéb hibáinkat szívünkéből megbánjuk. Hitvány szennyeződéseink megtisztítása érdekében gyakoroljuk e bűnbánatot, ezért, Dge bsnyen Chen po, kíséreteddel együtt, ahogyan a szülők utódaikat szeretik, ó, Lha chen, örökké társunk légy!

³⁵⁹ Tib.: *rgyud sde bzhi*. Tagjai: 1. *kriyātantra* (tib. *bya rgyud*); 2. *carjātantra* (tib. *spyod rgyud*); 3. *yogatantra* (tib. *rnal ’byor rgyud*); 4. *anuttarayogatantra* (tib. *rnal byor bla med rgyud*).

³⁶⁰ Tib. *dkyil ’khor*.

³⁶¹ Az eredeti szövegben az ismétlődő formulák nagy részét X jellel helyettesítik (pl.: ...*lha tshogs rnam*s X = “...istenségei seregének drága arca felé fordulva mondom: *Oḍ āē hūḍ!*”).

³⁶² Tib. *srung ma*.

³⁶³ Tib. *rnal ’byor ma*.

³⁶⁴ Tib. *phyogs skyong*.

³⁶⁵ Tib. *zhing skyong*.

³⁶⁶ Tib. *rdo rje gsum*; az *oḍ*, az *āē* és a *hūḍ* szótag.

³⁶⁷ Tib. *yi ge brgya*.

³⁶⁸ Tib. *bshags pa*.

³⁶⁹ Létforgatag: tib. *’khor ba*, szkt. *samsāra*; nirvána: tib. *mya ngan las ’das pa*, szkt. *nirvāya* együttesen: *’khor ’das*.

³⁷⁰ Azaz a nyolc szerencsés szimbólum.

³⁷¹ Tib. *lha srung*; a buddhizmus oltalmazói Tibetben.

³⁷² Tib. *sgo gsum*; ezek az üresség (tib. *stong pa nyid*), a jellegtelenység (tib. *mtshan ma med pa*) és a vágytalanság (tib. *smoṇ pa med pa*). A három ajtó jelölheti még az élőlények három – fizikai, szóbeli és mentális – megnyilatkozását, s ezek „kapuit”: a testet (tib. *lus*), a beszédet (tib. *ngag*) és a tudatot (tib. *yiḍ*).

Ti, a mesterek, az isten és a gyémánt tanítás³⁷³ őrzői a szennyeződésektől mentes áldó üresség gyémánt tudatával, **(7a)** egyízű bizonyosságot nyerő határozott szándékkal minden vétünkét és vágyakozásunkat tisztítsátok meg, kérünk benneteket!” – tanúsítsunk így megbánást, majd áldjuk meg a szertartás kellékeit.³⁷⁴ Az *Oḍ vajra amāta* mantrával tisztítsuk meg és a *Svabhāva* mantrával változtassuk át őket, majd [mondjuk el a szövegeket] a *Stong pa'i nang las bskang rdzas rnam kyī rang rang gi-*től kezdve a *Lha chen Dge bsnyen Chen po yum sras 'khor dang bcas pa rnam kyis-n* keresztül a *Lha chen Dge bsnyen Chen po yum sras 'khor dang bcas pa'i spyān lam du 'byung zhing rgyas par gyur cig-ig*. Mondjuk el az *Oḍ sarvavid būr* mantrát és a többbit háromszor: a mantrákat az *Oḍ arghaḍ*-tól a *Śabda āē hūḍ*-ig, az *Oḍ rūpā*-tól a *Sparśa āē hūḍ*-ig, az *Oḍ svabhāva viśuddhe dharmā*-t és a többbit, valamint a *Bdag gis bsam pá*-tól a *'Byung gyur cig-ig*.

Ezután tegyük meg a felajánlást hangszerez kísérettel: „*Hūḍ!* Az eredendően ragyogó ürességben lévő, a sokszínű szívárványhoz hasonló áldozati tárgyakkal ó, te, az egyszerre születő nagy boldogság és bölcsesség teremője, teljesen töltsd meg a határtalan univerzumot! **(7b)** A makulátlanul tiszta nektár örvénylő tengere, a földet és a középső világot³⁷⁵ betöltő szép virágok, az égen összegyűlő, jó illatú füstölők felhője, a kalpa³⁷⁶ tűzének tömegével vetekedő mécsesek az eget teljes kiterjedésében teletöltik; ezek által, Lha chen Dge bsnyen Dpa' bo, óhajod teljesüljön! Az együtt született nagyanya vágya teljesüljön! Fiaid és lányaid óhaja teljesüljön! Külső és belső tanácsosaid óhaja teljesüljön! Szolgáid és követeid óhaja teljesüljön! Egész kíséreted óhaját maradéktalanul teljesítjük, ezért nekünk, a mesternek, a tanítványoknak és a kíséretnek minden ellentétét üzd el, s a kedvező feltételeket, az életet, az erényt, a vagyont, a többi [javakat], s kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged! Jó illatot árasztó parfümöt, kellemes illatú vizet, százízű étel hegynyi halmát, a fülnék kellemes dob mennydörgésszerű hangját, rengeteg különféle hangszert (ajánlunk fel) ezért, Lha chen Dge bsnyen dpa' bo, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged! **(8a)** Szép tárgyakat, mindenféle fülbemászó dallamot, illatszert, százízű ételt, ruhát és egyéb (ajándékokat), kereket, drágakövet, királynét, tanácsost, elefántot, paripát és hadvezért, e hétfélét felajánljuk, ezért, Lha chen dge bsnyen, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged! Cselekvésre kérünk! Drágakövet, napernyőt, aranyhalat, kincses vázát, a szerencseszimbólumokat: jobbra tekeredő fehér kagylót, drágakövet, szép csúcsú, nagyértékű győzelmi zászlót, makulátlanul tiszta ezer küllőjű nagyértékű kereket ajánlunk fel, ezért Lha

³⁷³ Tib. *rdo rje chos*; a tantrikus buddhizmus.

³⁷⁴ Tib. *bkang rdzas*, „kielégítő kellék”.

³⁷⁵ Tib. *bar snang*, szkt. *antarikṣa*.

³⁷⁶ Tib. *bskal pa*, szkt. *kalpa*; világkorszak.

chen dge bsnyen kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged! Cselekvésre kérünk! Lovat, vadlovat, öszvércsikót, paripát,³⁷⁷ jakot, ökröt, vadjakot, vad *mdzo*-t,³⁷⁸ juhok, kecskét, vadkecskét, tevét, szarvasbikát és szarvastehenet és egyéb vadállatokat ajánlunk fel, ezért Lha chen Dge bsnyen, cselekvésre kérünk! Oroszlánt, tigrist, medvét, *dred*-et,³⁷⁹ farkast, sakált, rókát, majmot és a többi állatot: sast, sólymot, keselyűt és egyéb madarakat, a kilenc földben ást³⁸⁰ és az égen repülők seregeit ajánljuk fel, ezért Lha chen Dge bsnyen, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged! Cselekvésre kérünk! A Magas Hegyet,³⁸¹ a Négy Szigetet³⁸² **(8b)** és a Nyolc Kis Szigetet,³⁸³ *stag ras-t*, *gzhigs shub*-ot, kardot, háromágú szigonyt, lándzsát, vértet és egyéb fegyverfajtákat, napernyőt, baldachint, selyemlobogót és győzelmi zászlót ajánljuk fel, ezért Lha chen Dge bsnyen, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged! Cselekvésre kérünk! Vizet, sziklát, mindenféle fát és gyümölcsfát, húst, vért és egyéb ételt italt, teát, changot, aludttejet, tej javát és a többi megfelelő ajándék hatalmas tengerét ajánljuk fel, ezért Lha chen, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged! Cselekvésre kérünk! Egyszóval, ó, evilági környezetben³⁸⁴ tartózkodó vezér, az istenek és emberek kilenc vágyának tárgyait, az itt felhalmozott, szív által megtestesített, külső, belső és titkos áldozati tárgyakat felajánljuk, ezért Lha chen, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged! Cselekvésre kérünk! Bár a bódhiszattvák földjét és útját elérted, Skyes ri chen po-ként mégis evilági formát öltöttél³⁸⁵; ó, mester, fogadalmas istenség és bódhiszattva, színed előtt szívből [jövő] hitünk, áhítatunk és fohászkodásunk által, Lha chen, cselekvésre kérünk! Ó, a bármely ellenséggel szemben félelem nélküli szívűeket, a páratlan bártorságú **(9a)** hősöket, a Ge sar királyhoz hasonlatos³⁸⁶, ellenséget levágó nagyerejűeket Dge bsnyen Chen po-t elégedetté tévő

³⁷⁷ A ló tibeti elnevezése *rta*, a vadlóé *rta rgod*, a paripáé pedig *rta mchog*. „Legkiválóbb ló”.

³⁷⁸ A szelídített jak (tib. *g.yag*) vadon élő rokona a 'brog, a jak és a szarvasmarha kereszteződése pedig a *mdzo*.

³⁷⁹ Vörös vagy hómedve (ursus isabellinus).

³⁸⁰ Tib. *Sa la* 'dzul dgu; a föld mélyében lakó állatok, pl. mormota, borz, menyét, ürge, hörcsög stb.

³⁸¹ Tib. *Ri rab*, szkt. *M*

eru; a hindu és buddhista mitológia szent hegye, amely a világtengely középpontjában található.

³⁸² Tib. *gling bzhi*, szkt. *cavāri dvīpāni*; a földi világot alkotó négy sziget vagy négy kontinens: 1. a Keleti Magasztos Test Kontinense (tib. *Shar lus 'phags po*, szkt. *Pūrṇavideha*); 2. a Déli Jambu Kontinens (tib. *Lho dnam bu gling*, szkt. *Jambudvīpa*; egyes szövegekben az indiai szubkontinenten, másutt az egész világot jelölke vele); 3. az Északi Jótékony Marhák Kontinense (tib. *Nub ba lang spyod*, szkt. *Aparagodaniya*); 4. a Nyugati Csűf Hangúak Kontinense (tib. *Byang sgra mi snyan*, szkt. *Uttarakuru*).

³⁸³ Tib. *gling phran brgyad*, szkt. *Aśpa kṣudradvīpāni*; a nyolc szubkontinens: 1-2. a Test és a Magasztos Test Szigete keleten (tib. *Lus dang lus 'phags*, szkt. *Deha* és *Videha*); 3-4. a Faroklegyező és a Másik Faroklegyező Szigete délen (tib. *Rnga yab dang tnga yab gzhan*, szkt. *Camara* és *Apara camara*); 5-6. a Fortélyos és a Tökéletes Ösvényen Járás Szigete nyugaton (tib. *G.yo ldan dang lam mchog 'gro*, szkt. *Satha* és *Uttaramantrina*); 7-8. a Csűf Hang és a Csűf Hang Holdjának Szigete északon (tib. *Sgra mi snyan dang sgra mi snyan gyi zla*, szkt. *Kurava* és *Kaurava*).

³⁸⁴ Tib. *Snod kyi 'jig rten*, szkt. *Bhājana loka*.

³⁸⁵ Vagyis az istenség annak ellenére, hogy elérte a megvilágosodását, az anyagi világban marad, hogy az élőlények hasznára legyen.

³⁸⁶ Tib. Ge sar, mong. Geser; mitikus hős, aki e világkorszak végén legyőzi majd a gonosz erőket.

támaszául felajánljuk!”

A sisak felajánlásakor pedig (ezt kell mondani): „Legfőbb dicsőséges védelmező, [aki] az ég tetejét is óvod, s mégsem vagy anyagi létező, [aki] a csatában igen győzedelmes, szépséges csúcsléssel felékesítünk, ezért ó, Dge bsnen Chen po, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged! Cselekvésre kérünk!”

A páncél felajánlásakor pedig [ezt kell mondani]: „Az ellenségeskedő alattvalók miatt e napfénnel találkozó tűzlegyekhez³⁸⁷ hasonló, testet és életet károsodás nélkül megóvó páncélt [felajánljuk, ezért] Dge bsnen, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged!

A fenntartó nagy pajzs³⁸⁸ felajánlásakor pedig [ezt kell mondani]: „[Ezt a] szépséges nagy pajzsot, [amely] sokféle díszítő ékes, drágaköből készült kemény szegélyű, idegenekkel való harcban rettenthetetlen dicsőséget ad, [felajánljuk, ezért], ó, Dge bsnen, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged!

A lobogós lándzsa³⁸⁹ felajánlásakor pedig [ezt kell mondani]: „Idegen ellenség életét tövénél elvágó gyilok, [amelynek] hegyes, selyemszalagos csúcsa az ég felé törekszik, selyemlobogó zászlója³⁹⁰ az égen leng, [ezt felajánljuk, ezért], Dge bsnen, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged! Cselekvésre kérünk!”

A kard felajánlásakor pedig [ezt kell mondani]: „E mennydörgéshez és villámlás tűzéhez hasonlatos **(9b)** kardot, [amelyre] pillantani elviselhetetlen, amely pusztá érintéssel, szúrással életet veszít, [ezt felajánljuk, ezért], ó, Dge bsnen, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged!”

Az íj felajánlásakor pedig [ezt kell mondani]: „Ezen íjat, amely az ellenség koponyáját kinyitja, amelynek pusztá pendítése az ellenségek-akadályok³⁹¹ életének gyökerét megrázza, ördögöket csatában legyőző legkitűnőbb fehér íj, [felajánljuk, ezért], ó, Dge bsnen, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged!”

A nyíl felajánlásakor pedig [ezt kell mondani]: Ó, ezt az idegen ellenség szívét szilánkosan átfűrő és szétszaggató nyilat, amely a halál urának, Gshin rjé-nek a megtestesüléséhez hasonlatos, ezt a bambusznádból készült, sastoll végű lövedéket [felajánljuk, ezért] Dge bsnen, kívánságainkat maradéktalanul teljesítsd be, kérünk Téged!”

³⁸⁷ Tib. *nyi ma 'i 'od dang 'phrad ba 'i me khyer*.

³⁸⁸ Tib. *gzhol mo phub chen*.

³⁸⁹ Tib. *ru mtshon*; lándzsához erősített zászló.

³⁹⁰ Tib. *ru mtshon gyi ba dan*.

³⁹¹ Tib. *dgra bgegs*. Az akadályok lehetnek személytelenek (külső és belső gátló tényezők) és személyesek is (démonok, betegséget okozó ártó lények stb.)

A cinőberpajzs³⁹² felajánlásakor pedig [ezt kell mondani]: „A helytelen úton járó, bűnös eretnekeket leigázó, csatában dicsőített kerék³⁹³ lángoló fegyverét, amely ragyogó lótusz rubin szint visel, szintén Dge bsnyen-t megörvendeztető támaszként adományozzuk!”

A négylábúak, a paripák és egyéb [állatok] felajánlásakor pedig [ezt kell mondani]: „Ő, az erős testű és négylábú jószágok seregét, különösen ezt a háromezer világot egyetlen szempillantás alatt körbejáró, varázserővel bíró, díszes, szép paripát is Dge bsnyen-t megörvendeztető támaszul adományozzuk!”

(10a) A fohász áldozat³⁹⁴ során pedig [ezt kell mondani]: „Ő, Lha chen Dge bsnyen Chen po, kísérettel együtt varázserőd segítségével egy pillanat alatt ide jöjj! Fogadd el ezt az áldozati adományt és arany italáldozatot, s óhajunkat szívünk szerint megvalósítani jöjj el, kérünk! A külső és a belső érzéki áldozatokat, a hét királyi szimbólumot, az istenek és emberek nyolc szerencseszimbólumát, a háromezer világ területéhez hasonló nagyságú széles edényben a három fehéret, a három édeset és a többi *gtor ma*-felajánlást Dge bsnyen Chen po-t megörvendeztető támaszul adjuk! A fehér és vörös szantált, aloét és egyéb (fafajtákat), a fehér füstölőt,³⁹⁵ sáfrányt,³⁹⁶ rododendront³⁹⁷ és mocsári molyűzöt,³⁹⁸ a három fehéret, a három édeset, az öt gyógyító esszenciát,³⁹⁹ az öt gabonamagot,⁴⁰⁰ az öt értékes fémét⁴⁰¹ és az ötféle jó illatot,⁴⁰² mindeféle égetett gyümölcsfa füstfelhőjét Dge bsnyen Chen po-t (10b) megörvendeztető támaszul adjuk!” - így kell áldozatot tennünk.

Az itt következőkben a *hang ka* fohász-áldozat⁴⁰³ és Dge bsnyen Chen po fohász-áldozatának kimerítő elvégezése után, ha cselekvésre szeretnénk ösztönözni, (el kell mondani a mantrákat) a *HÜĐ bla ma yi dam bsrung má*-tól a '*Babs* -ig háromszor.

Az ösztönzés során pedig [ezt kell mondani]: „HÜĐ! A Győzedelmes⁴⁰⁴ parancsára váró Lha chen, idézzétek most fel korábban tett eskütokeket, s zúzzátok porrá maradéktalanul a minket gyűlölő ellenséget, az akadályokat, a betegségeket és ártó démonokat! Az általunk (elkövetett) vétkeket semmisítsétek meg, s a nekünk gondot okozó és kárt tevő ellenséget, sok

³⁹² Tib. *mtshal phub*.

³⁹³ Tib. *khör lo*, szkt. *cakra*; harci diszkosz.

³⁹⁴ Tib. *gsol mchod*.

³⁹⁵ Tib. *spas dkar*.

³⁹⁶ Tib. (ind eredetű) *gur gum* (Crocus sativus).

³⁹⁷ Tib. *da li* (Rhododendron anthopogonoides).

³⁹⁸ Tib. *sur dkar* (Ledum palustre).

³⁹⁹ Tib. *sman pa snying po lnga*: só (tib. *tshva*), gyümölcs (tib. *snying po*), barna cukor (tib. *bu ram*), méz (tib. *sbrang rtsi*) és vörösszezám (tib. *til dmar*).

⁴⁰⁰ Tib. '*bru lnga*.

⁴⁰¹ Tib. *rin chen lnga*: arany (tib. *gser*), ezüst (tib. *dngul*), réz (tib. *zangs*), sárgaréz (tib. *rag*) és vas (tib. *lcags*).

⁴⁰² Tib. *dri bzang lnga*: az áldozat során felajánlott ötféle illatszer: szantál, pézsma (tib. *gla rtsi*), szerecsendió (tib. *dza' ti*; Myristica fragrans), fűszersáfrány és tárnics (tib. *ga bur*; Entiana cherayta).

⁴⁰³ Tib. *hang ka'i gsol mchod*.

⁴⁰⁴ Tib. *rgyal ba*, szkt. *jina*.

éven, hónapon és napon keresztül tartásuk kordában, s mutassátok meg gyorsan jeleiket és jegyeiket! Isten, te magad szállj meg őket, elfogadtatva velük a Tant; te magad tanítsd az ártó gonosz démonokat és a rágalmozókat, azokat pedig, akik húst esznek és vért isznak, gyökerestül irtsd ki! **(11a)** Ha így teszel, a Tan védelmezőjévé válsz. Mindig, amikor hittel hozzád fohászkodunk, a tanvédő négy cselekedettel⁴⁰⁵ örködj, s köszönetnyilvánító áldozatunkat adjuk Neked. Tégy erőfeszítéseket!” – így kell ösztökölni.

Az elűzés során pedig [ezt kell mondani]: „Ó, minden buddha kísérő nagy mágusa, Lha chen Skyes ri Dge bsnyen, asszonyoddal, fiaiddal, tanácsosaiddal, szolgálóiddal, az istenekkel és a démonok nyolcas osztályával együtt fogyaszd el ezt a nektek felajánlott tengernyi mennyiségű *gtor má-t*! A Tan és az élőlények jóakarató Ura, növeld meg a lámák életét, s üzd el növekvő bajaikat! A Győzedelmes utódjának, Btsong kha pa úrnak nagyszámú szútra és tantra tanítását fenyegető bajokat üzd el! Nekünk, a jógiknak, a patrónusoknak és a tanítványoknak mindenféle vétkes gondolatait üzd el! **(11b)** A szerzetesek másik csoportját, az átkot küldő démonokat⁴⁰⁶ és fekete mágiát gyakorlókat, a *phur bu*-val és a három (varázslattal): az összezúzással, elégetéssel és eldobással élő ellenséges és uszító mágusokat üzd el! Az ezernyolcszáz akadályt teremtő démont,⁴⁰⁷ a háromszázhatvan-féle gonosz szellemet⁴⁰⁸ és a tizenöt nagy gonosz szellemet⁴⁰⁹ üzd el! A szél, az epe és a nyálkák⁴¹⁰ egyesülését és az összes többi négyszáznegyféle betegséget üzd el! Különösen a fekete láz, a szűró fájdalom, a besárgult szemek⁴¹¹ és a többi [betegséget], s a halálhoz közeledők minden gonosz betegségét üzd el! A félelmet, a rettegést, a dühöt és a többi [negatív érzést], s mind a háromszázhatvan örült démont⁴¹² üzd el! A hatvannégy óra alatt elpusztító⁴¹³ és mind a hatvannégyféle hirtelen bekövetkező halált üzd el! A korábbi cselekedetekből származó kétféle, azonnal bekövetkező szerencsétlenség hatását csökkentsd le, s mind a huszonegyezer szerencsétlenséget üzd el! A gyermekek, a felnőttek, az öregek és a fiatalok váratlanul, idő előtt bekövetkező nyolcféle halál mindegyikét üzd el! Valamennyi tanítást és élőlényt óvd meg, a háborút, harcot, éhínséget mind mind üzd el! A kincstárakat [kifosztó], **(12a)** a drágaköveket, a négy lábú állatokat ellopó valamennyi rablót és minden rosszindulatú vadállatot üzz el! A boldog élőlények birodalmát romlásba döntő idő előtti havat, esőt és

⁴⁰⁵ Tib. *bstan pa bsrung ba'i las bzhi*.

⁴⁰⁶ Tib. *rbad 'dre*. Átkot küldő démon.

⁴⁰⁷ Tib. *stong phrag brgyad cu'i bgegs*. Az ember mindennapi életét és vallásos előmenetelét gátló cselekedetekkel megzavaró démonok. Ártalmas, betegséget okozó démonosztály.

⁴⁰⁸ Tib. *gdon gyi rigs sum brgya drug cu*. Betegséget okozó démonosztály.

⁴⁰⁹ Tib. *gdon chen bco lnga*.

⁴¹⁰ Tib. *rlung, mkhris és bad kan*.

⁴¹¹ Tib. *'brum nag, gzer 'thung és mig ser*.

⁴¹² Tib. *yi 'phrog*.

⁴¹³ Tib. *chu tshod drug cu rtsa bzhir par bcod pa*.

szélvihart üzd el! Az emberek valóságként értékelt álombéli kedvezőtlen jeleit⁴¹⁴ és az állatok minden egyes kialakult gonosz jegyét⁴¹⁵ üzd el! A farkassá, üvöltő rókává, bagollyá, keselyűvé és másokká változató, elküldött átkot üzz el!” Az ellenünk forduló, esküszegő ellenségeket és a *bgegs*-eket a *bhyoë* [mantrával kell elűzni]: „*Bhyoë!* Az elűzés ideje elérkezett! *Samayaë!*” – Így végezzük el az elűzés [ritusát].

Ezután a szívmantrákat kell elrecitálnunk: „Védj meg minket, védj meg minket láma formában! Gondoskodj rólunk, gondoskodj rólunk tanvédő formában! Ments meg minket, ments meg minket égenjáró formában! Lha chen dge bsnyen Ta yan Te re khe, mindig régen tett fogadalmaid szerint cselekedj! Szüntesd meg ideiglenes és örökké tartó akadályoztatásunkat! Mindenféle kívánságunk tömegét beteljesítő jószerencsét adj! **(12b)** *Oḥ mahādeva upāsikā āē bhaira hūḥ phaḥ!*”

Recitáljuk el a százszótagú mantrát, majd kérjünk áldást a *gtor māk*-ra és a belső áldozatokra [e szavakkal]: „Lha chen dge bsnyen Chen po, kíséreteddel együtt a *spu gu can gyi gtor māt*⁴¹⁶ mindannyiótoknak felszolgáltuk, fogyasszatok el! *Oḥ mahādeva upāsikā sapārīvāra yidam paliḍṭa khakhakhā hi khā hi!*” – háromszor vagy hétszer tégy így felajánlást. Az *Oḥ mahādeva upāsikā sapārīvāra argham*-tól a *Śabda pratītya hūḥ svāhā*-ig [kell elmondani a mantrákat] a belső áldozat felajánlásánál.

Azután a *gtor ma* elküldésénél [ezt kell mondani]: „Lha chen Dge bsnyen ‘Jigs med Dpa’ bo Skyes ri Chen po, kíséreteddel együtt, e felszentelt anyagú, díszes szóróáldozatot fogyasszatok el! A Buddha tanítását óvjátok! A Drágaság⁴¹⁷ rangját magasítsátok! A mester életét hosszabbítsátok! Mi, jógik külső és belső kellékeinket, minden javunkat rátok bízuk, ezért az összes kedvezőtlen körülményt szüntessétek meg! Minden kedvező feltételt valósítsátok meg! Az életet, az erőnyeket, a jólétet, a vagyont és a hírnevet **(13a)** tíz irányban terjesszétek, segítsétek elő gyarapodásunkat, kérünk [benneteket]!” – Így kell felszentelni a terület urainak *gtor má* ját.

Azután a magasztalás során [ezt kell mondani]: „*Hūḥ*, minden Győzedelmest szolgáló nagy vezér, aki Buddha tanítását terjesztet cselekedeteiddel, aki életet, javakat gyarapítasz erőd által, ó, Lha chen Dpa’ po Dge bsnyen, téged magasztalunk! Különféle lótszok napkorong trónusán, varázserejű paripán ülő, jobbjobban lobogót, baljában vázát tartó Skye ri Chen po, kíséreteddel együtt magasztalunk [benneteket]. Az ebben az országban lakó

⁴¹⁴ Tib. *mi la dngos nyams ltas mtshan ma ngan*.

⁴¹⁵ Tib. *phyugs la ltas ngan skyes pa*.

⁴¹⁶ Gyógyító hatású gyümölcsökkel készített *gtor ma*.

⁴¹⁷ Tib. *dkon mchog*; szkt. *ratna*. Jelölheti az istenséget de összefoglaló névként alkalmazhatják a Három Drágaságra (tib. *dkon mchog gsum*, szkt. *triratna*: Buddha, a Tan és a Gyülekezet, tib. *sangs rgyas, chos, dge ‘dun*, szkt. *Buddha, dharma, sangha*,) is. (Rigzin, p. 11.)

gazdákat és az összes többi élőlényt legkiválóbb bölcsességed felhasználásával egyetlen apjaként óvd, nagy könyörületességeddel egyetlen anyjaként szeresd! Lha chen Dge bsnen, magasztalunk téged! Bennünket és minden lényt, aki ezen a vidéken él szerető anyaként és nővérként, gyengéd, lágy könyörülettel és szeretettel óvó, Nagyanya istennő, magasztalunk téged! **(13b)** Btsong kha pá-nak a Győzedelmes Tant általánosan és részletesen kifejtő tanítását és a gyakorlókat fogadalmuk szerint oltalmazó, mindig éber védelmezőket, Lha chen atyát és az anyát, e két nagy tanvédőt tisztelettel magasztaljuk! Az összes nektek szolgáló lényt, az uralkodó külső és belső minisztereinek seregét, a hercegeket és hercegnőket, a szolgálkat és követeket, a kísérők csoportját és a fogadalmat tevők tengerét magasztaljuk! Egyetlen apaként, egyetlen anyaként vagy nővérként szeressetek bennünket, helybélieket és külföldieket, bárhová menjünk vagy bárhol tartózkodjunk, a három ajtó⁴¹⁸ bármelyik cselekedetét is hajtsuk végre! Féltekenységtől, gyűlölettől és irigységtől mentsetek meg és nagy együttérzésetek révén támogassatok minket! Három napig örködjetek, s ne menjetek el! Három éjszakán keresztül figyeljete ránk, s ne menjetek el! Amíg összes munkánkat el nem végezzük, ne menjetek el! Amíg oltalmatokra támaszkodunk, részvételtek ne fogyjon el! Amíg ezen a helyen vagyunk, látásunk ne tompuljon! Ha máshová megyünk, erőnk ne gyengüljön! Amíg el nem végeztük munkánkat, képességeink ne csökkenjenek! **(14a)** Dge bsnen Chen po, kísérettel együtt [segíts], hogy amikor ellenséggel harcolunk, energiánk ne fogyjon el! Mikor erőnk hanyatlik, növelj meg azt! Mikor segítségért kiálltunk, ne zárd be füledet! Nekünk, az embereknek, a javaknak és kíséretünknek, bármi jót vagy rosszat tettünk is, viseld gondját, óvj és védj meg minket, gondolatunk összes tárgyát valósítsd meg könnyűszerrel és csillapíts le minden akadályt! Röviden, amíg a bódhi lényegét elérjük, mint ahogy a testhez elválaszthatatlanul társul az árnyék, a békés, a terjedelmes, a hatalmomba kerítő és az erőteljes cselekedetek megvalósulása és egyéb (tevékenységed) révén reményeinket, vágyainkat, elképzeléseinket szívünk szerint teljesítsd! A mi javunkra és más lények hasznára terjeszd a tanítást és végezz kiterjedt munkát! Nem szükséges az erőfeszítés és törekvést nagyon megnövelned, spontán, gyorsan megvalósuló segítséget tégy! A legfelsőbb három ékkő⁴¹⁹ igaz áldása, a valóság⁴²⁰ változatlan, állandó függő keletkezésének⁴²¹

⁴¹⁸ Tib. *sgo gsum*, szkt. *tridvāra* test, a beszéd és a tudat. (Rigzin, p. 75.)

⁴¹⁹ Tib. *dkon mchog gsum* v. *mchog gsum*, szkt. *triratna*: Buddha, a Tanítás és a Gyülekezet.

⁴²⁰ Tib. *chos nyid*, szkt. *dharmatā*: "a szilárd természet."

⁴²¹ Tib. *rtan 'brel*, szkt. *pratītya samutpāda*: a feltételekhez kötött keletkezés, vagyis a 12 es tagú oksági láncolat, amely a körforgásban tartja a lényeket. Tagjai: 1. nemtudás (tib. *ma rig pa*, szkt. *avidyā*); 2. készségek (tib. *'du byed*, szkt. *saṁskāra*: cselekedetre ösztönző erők, amelyek a karma kialakulásához vezetnek); 3. tudatosság (tib. *nam shes*, szkt. *viññāna*: a csapongó tudat kaotikus működése); 4. név és alak (tib. *ming gzugs*, szkt. *nāmarūpa*: a lény éntudatának meghatározói); 5. a hat érzék (tib. *skye mched*, szkt. *sadāyatana*: a hat érzéki tudatosság mezeje); 6. érintkezés (tib. *reg pa*, szkt. *sparśa*: kapcsolat a hat érzék és annak tárgyai között); 7. érzet (tib. *ishor ba*, szkt. *vedanā*: az érintkezés eredménye, amely a tudatlanságban fogvatartja a lényeket); 8. szomj (tib. *sred pa*,

csalhatatlan ereje s az általunk tisztelt Lha chen-nek cselekedetei által reményeink összes gyümölcse **(14b)** szívünk szerint megvalósuljon!” – így végezzük el a magasztalást.

A cselekedettel megbízás⁴²² során [ezt kell mondani]: „*Hūm!* Ó, nagy Lha chen Dge bsnen ‘Jigs med dpa’ bo! Kéréssel fordulunk hozzád és cselekedettel bízunk meg téged! A régi időkben Eākyamuni buddha ide, Dzam bu gling-re⁴²³ jöve elterjesztette a szent Tant és a nyolcvannégyezer világrendszeréről szóló tanítást, a világ összes élőlényét felszabadította minden nyomorúság és szenvedés alól és az összes szerencsés sorsút a tudás földjére helyezte. A hallgatókat,⁴²⁴ az önmegvalósítókat,⁴²⁵ a négy gyümölcsöt elérőket⁴²⁶ és a többi nemes születésűt a megszabadulás ösvényére vezette. Ezekben az időkben, amíg a buddhák tanítása nem terjed el, s az embereken és a világon⁴²⁷ gonosz erők nemzetségei, az istenek-démonok nyolcas osztálya,⁴²⁸ a *rgyal* ‘gong-ok,’⁴²⁹ a *the’u rang-ok*,⁴³⁰ az emberi és nem emberi létezők, a *gdon bgegs-ek*⁴³¹ és a ‘*byung po-k*’⁴³² uralkodnak, Ta yan Te re khe és a többi ősi istenség, Padma thod ‘phreng,⁴³³ Añcea, a két győzedelmes: Rje btsun⁴³⁴ és Btsong kha pa és a többi buddha megtestesülései **(15a)** az élőlények hasznára evilágra érkezve, a megfigyelmezett szellemekkel találkozáskor ültessétek el a tanítás [palántáját]! Közülük az ősök leszármazási láncolatának vezetője Te vagy, aki Ta yan Te re khe néven híresült el. Gondolj most korábbi fogadalmadra, s fogadd el ezt a tengernyi sok *gtor má t* és örömteli ajándékot! Bennünket, a tanítót és a tanítványokat kísératunkkal együtt minden kedvezőtlen hatástól szabadíts meg, s a

szkt. *tāṣṭyā*: a lét utáni vágyakozás, az összes szenvedés gyökere); 9. megragadás (tib. *len pa*, szkt. *upādāna*: a vágyak tárgyainak megragadása); 10. létesülés (tib. *srid pa*, szkt. *bhāva*: a megragadás következményeinek beérése, az egyén fogantatása); 11. születés (tib. *skye ba*, szkt. *jāti*); 12. öregség és halál (tib. *rga shi*, szkt. *jarā maraṇa*).

⁴²² Tib. ‘*phrin las bcol ba*. E ritus során a szertartást végzők megbízzák az istenséget, hogy munkálkodjon az egész emberiség és a Tan védelmé érdekében.

⁴²³ Szkt. *Jambudvīpa*; szűkebb értelemben véve az indiai szubkontinens, de az egész világot is jelölik ezzel a névvel.

⁴²⁴ Tib. *nyan thos*, szkt. *āṛāvaka*.

⁴²⁵ Tib. *rang rgyal*, szkt. *pratyekabuddha*.

⁴²⁶ Akik végigjárták a megvilágosodás felé vezető négy ösvényt (tib. *lam bzhi*). Ennek fokozatait elérve lesz a gyakorló: 1. áramlatba belépő (tib. *rgyun du zhugs pa*, szkt. *srotāpanna*; aki a Tan követőjévé válik); 2. a még egyszer visszatérő (tib. *lan gcig phyir ‘ong ba*, szkt. *saṅgāgāmin*; aki még egyszer újjá fog születni emberként); 3. soha vissza nem térő (tib. ‘*phyir mi ‘ong ba*, szkt. *anāgāmin*; aki már csak magasabb létformában születik újjá); 4. ellenséget legyőző szent (tib. *dgra bcom pa*; szkt. *arhat*; aki legyőzve saját külső és belső ellenségeit, eléri a megvilágosodást: a *hinayāna* buddhizmus eszményképe.).

⁴²⁷ Tib. ‘*jig rten* („a pusztuló támasztékú”, vagyis az önléttel nem rendelkező fizikai világ), szkt. *loka*.

⁴²⁸ Tib. *lha srin sde bryad*. A buddhizmus előtti időkben származó osztályozási rendszer, amelynek többféle változata is van. Általában az alábbi istenségek és szellemek tartoznak közéjük: *gshin rje*, *ma mo*, *bdud*, *btsan*, *rgyal po*, *klu*, *gnod sbyin*, *gza*. Kárt is okozhatnak, de segíthetnek is az embereknek. (Lásd Bethlenfalvy.)

⁴²⁹ A *rgyal po-k* (lásd a fenti lábjegyzetet) és a ‘*gong po-k* (alattomos szellemek) egyesüléséből létrejött gonosz démonok.

⁴³⁰ Gonosz démonok, akik megszállják a gyermekeket.

⁴³¹ Rosszakarató szellem.

⁴³² Az éhségzörnyek (tib. *yi dwags*, szkt. *preta*) 12 es csoportjába tartozó démoni lény.

⁴³³ Padmasambhava, 8. sz.-i indiai misztikus mester, aki a legendák szerint Tibetbe jött, hogy Khri srong lde btsan király kérésének megfelelően részt vegyen a buddhista tanok magyarázatában és elterjesztésében.

⁴³⁴ Mi lára pa, a neves tibeti askéta és költő másik elnevezése.

kedvező hatásokat vágyainknak megfelelően teljesítsd be! E vidéken az emberi és állati betegségeket, a háborút, az idő előtti havazást és esőzést, a rosszindulatú vadállatokat és egyéb, bennünket vágyaink ellenére megközelítő káros dolgot lecsendesítő tevékenységedet gyorsan hajtsd végre! Az életet, az erényt, a jólétet, a gazdagságot, a híres és szennyektől mentes rokonság: a szerzetesek és tantragyakorlók tanításának gyakorlatát a növekvő holdhoz hasonlóan, széles körű tevékenységeddel valósítsd meg mielőbb! A földi világ és az alsó és felső birodalmak földjének összes vágyának teljességét, az istenek, az emberek, a *gnod sbyin-ok*⁴³⁵ és a többi sokféle [élőlény] erejének egyesítésére [irányuló] tevékenységedet gyorsan hajtsd végre! **(15b)** A tanításnak kárt okozó és a bennünket gyűlölő bármiféle ellenséges démont, aki meggyilkol bennünket vagy rémálmot küld ránk és egyéb ellenséges tettekkel elpusztításunkra törekszik, gyorsan üzd el cselekedeteiddel! A bennünket és kíséretünket az összes létezővel együtt [károsító] gonosz gondolatokat, rosszhiszemű rágalmakat, veszekedést, rossz hírek közlését, a rablókat és egyéb, emberek által okozott károkat, a *drang srong-okat*,⁴³⁶ a *dam sri-kat*,⁴³⁷ a *btsan-okat*,⁴³⁸ a félelmet előidéző szellemeket, a *ma mo-kat*⁴³⁹ és az egyéb nem emberi lényeket, amelyek emberi betegségeket, állatvést, háborút okoznak, mind mind csendesítsd le! Az itt élők területére, az itt élők házaira köszöntsön a szerencse és a jólét, növekedjék a gazdagság és a boldogság! Az utazó karavánok és a többi [vándor] baj nélkül jusson át hágón, folyón, veszélyes ösvényen és egyéb [helyeken], könnyedén járjon (az utakon) és a vágyott helyre érkezzen! Röviden, az összes vidéken szűnjék meg mindenféle baj, s a vágyak összes tárgya töltődjék be teljesen! Hozd létre a kölcsönös segítségnyújtást és egyetértést a tanításnak megfelelően, s a tökéletes boldogságunkat megteremtő cselekedeteket hajtsd végre!”

Azután az aranyital **(16a)** felajánlása, az életerő szőlítése,⁴⁴⁰ majd a szerencse-életerő⁴⁴¹ szőlítése, az oltalomért folyamodás, valamint a vágyak és a jólét tárgyainak felajánlása következik e szavakkal: „Ó, magas égnek tetején kék türkiz sárkány hangjának erejét most szerencse-életerőként nekünk add! Terebélyes déli erdők mélyén az indiai anyatigrisnek és kölykének életerejét, most szerencse-életerőként nekünk add! A Nagy Szekér⁴⁴² földjének

⁴³⁵ Szk. *yakša*; általában jóidulatu, ám néha gonosz félisteni lények.

⁴³⁶ Szk. *ṣṣi*; ind eredetű lények, a felső régiókban élnek, *Rāhu* isten is közéjük tartozik. Valószínűleg kárt okoznak, ha felbőszítik őket.

⁴³⁷ Pestist vagy marhavéset okozó törpe.

⁴³⁸ Levegőben, magas sziklákon élő démonfajta.

⁴³⁹ A szörnyűséges női démonok egyik csoportja.

⁴⁴⁰ Tib. *g.yang bod*.

⁴⁴¹ Tib. *phywa g.yang*.

⁴⁴² A mahāyāna buddhizmus.

tetején [élő] fekete fejű emberek⁴⁴³ vagyonának erejét most szerencse-életerőként nekünk add! Ó, Kínának, Tibetnek és Mongóliának vagyonerejét most szerencse-életerőként nekünk add! A tágas mezők közepén [futó] szarvas és vadszamar hangjának erejét most szerencse-életerőként nekünk add! Ge ser seregének haderejét most szerencse-életerőként nekünk add! Stag gzig⁴⁴⁴ királyának vagyonerejét most szerencse-életerőként nekünk add! Bátor fiúk dicsőségerejét most szerencse-életerőként nekünk add! Szilárd védőpáncél szilárdság erejét most szerencse-életerőként nekünk add! Éles fegyverek élességerejét most szerencse-életerőként nekünk add! A *gyi lin*-lónak⁴⁴⁵ lőerejét most szerencse-életerőként nekünk add! A fehér *khyung*⁴⁴⁶ *khyung*-erejét és a *mdzo*-nak *mdzo*-erejét most szerencse-életerőként nekünk add! A szennytelen '*bri*'⁴⁴⁷ '*bri*-erejét most szerencse-életerőként nekünk add! A '*dod dzo ba*'⁴⁴⁸ marhaerejét most szerencse-életerőként nekünk add! A fehér juhnek juherejét szerencse-életerőként most nekünk add! A kecskének a kecskeerejét most szerencse-életerőként nekünk add! **(16b)** A fehér árpának az árpaerejét most szerencse-életerőként nekünk add! A szép, lágy selyem melegségerejét most szerencse-életerőként nekünk add! A termőföld édes ételének nektárerejét most szerencse-életerőként nekünk add! A szerencse-életerő nem egy háznak a belsejében lévő valami, a szerencse-életerőt nem lehet a testben megtalálni! Lha chen, kíséreteddel együtt emeld fel a dicsőséget, gazdagságunk ne csökkenjen és jöjjön el a jószerencse! Ó, Skyes ri Chen po, három napon keresztül örködjete felettünk és kíséretünk felett! Három éjszakán keresztül örködjete! Hátral a tanítást megfogadva cselekedjete! Elöl váradat megszilárdítva cselekedjete! Odaát az élőlényeket kísérve cselekedjete! Siessetek az ideérkezők fogadására! A sötétben járónak mécsesei legyenek! A folyón átkelőknek hídjai legyenek! Sziklára mászóknak létrái legyenek! Az útra kelőknek oltalmazói legyenek! Az otthon maradókat védelmezzétek! Ellenség, démonok, betegség, fertőzés, harc, vitatkozás, rágalmozás ne érjen bennünket! Idegen ellenségtől és rablóktól mentsetek meg minket, s vágyainkat gyorsan töltsétek be! Lha chen, kíséreteddel együtt **(17a)** akadályozd korábbi ellenségeinket, az idegen ellenségeket pedig fordítsd vissza és változtasd meg! Most pedig pusztítsd el az alantas lényeket és győzd le az ellenségesen cselekvőket, kérünk! Nagypapa istenség, győzedelmeskedj!”

⁴⁴³ Világi emberek (az elnevezés a haját viselő lakosság és a kopaszra borotvált szerzetesek közti különbségre utal).

⁴⁴⁴ A mai Irán és Afganisztán egy része.

⁴⁴⁵ Nemes tenyésztésű paripa Amdóbból.

⁴⁴⁶ Mitikus madár (szkt.*garuda*).

⁴⁴⁷ Nöstény jak.

⁴⁴⁸ Marha, amely mindig tejel, amikor az kíváncsú.

Azután a felhatalmazás⁴⁴⁹ során [ezt kell mondani]: „Ó, a Tóbanszületett Drágakő Padmaszambhavá-nak⁴⁵⁰ és a Három Birodalom⁴⁵¹ Tankirályának,⁴⁵² Btsong kha pá-nak, a mesternek és tanítványának kinyilvánított parancsát fogadd meg, tanvédő ‘Jigs med dpa’ po Dge bsnyen Chen po! Felhatalmazunk⁴⁵³ Téged, az istenek vezetőjét! Ily felhatalmazásodra gondolva, óvj meg bennünket az ártó démonoktól, az emberi és nem-emberi kártevőktől, s növeld meg szerfelett földi javainkat és vagyunkat; gazdagságunk nyári felhőként gyűljék össze, kérünk! Ily módon teljesítsd be a vágyakozás tárgyait, [a bennünket] akadályozóknak még csak a nevét se ismerjük meg, add meg létfenntartási eszközeinket, boldogságunkat és az egyéb javakat, s növeld meg jószerencsénket!”

Ezután a köszönetnyilvánítás⁴⁵⁴ és a vágyak felajánlott tárgyainak alkalmazása,⁴⁵⁵ valamint a bűnbocsánat⁴⁵⁶ és az áldáskérő fohászok⁴⁵⁷ kinyilvánítása következik: „Bár Ti nem jártok-keltek,⁴⁵⁸ (17b) a megidézés erejénél fogva a jövőben is gyertek mindannyian saját, mérhetetlen sokaságú lenyűgöző palatátokba és szent helyeitekre!”

Az áldás kérésekor [ezt kell mondani]: „Ó, a tíz irány összes emberi és nem emberi létezőit, az isteneket, a kígyódémonokat és egyéb [lényeket], a rosszindulatú, nehezen legyőzhető nagy mágusokat az elpusztíthatatlan és megváltoztathatatlan drágakő útmutatás gyökértantráinak lámái áldják meg! A tanító buddhák áldják meg! A segítő szent tanítások áldják meg! A nagylelkű szerzetesek áldják meg! A segítséget nyújtó Három Ékkő áldja meg! A bódhiszattvák útját és földjét elérte bár, a fekete és fehér Lha chen királyi megnyilvánulásai a tant és a követőket úgy óvja, mintha egyszülött fiai lennének! Tanvédő Lha chen király, áldj meg [bennünket]! Itt, saját birodalmad vidékén minden élőlényre szerető anyaként és nővérként gondolva segíts mindig veszély idején! Jigs med dpa’ po király áldj meg [bennünket]! Lenyugtató, hatalmas erőddel cselekedve (18a) tégy meg mindent, ami szükséges, különféle megjelenési formáid által! A vallási és világi vezetőket és a jógikat, mint egyszülött fiaikat, védelmező Skyes ri Chen po, áldd meg! A kezdet kezdetétől fogva teljesen tiszta természetű, igaz bódhiszattva, oszthatatlan, nagy erényű, megvilágosodott Lha chen, és a

⁴⁴⁹ Tib. *mnga’ gsol*.

⁴⁵⁰ Tib. *mtsho skyes rdo rje pa dma ’byung gnas*.

⁴⁵¹ Tib. *kham s gsum*, szkt. *tridhātu*: a létforgatag három létsíkja, a vágybirodalom (tib. *’dod pa’i kham*, szkt. *kāmadhātu*), a formabirodalom (tib. *gzugs kyi kham*, szkt. *rūpadhātu*) és a forma nélküli birodalom (tib. *gzugs med pa’i kham*, szkt. *arūpadhātu*).

⁴⁵² Tib. *chos kyi rgyal po*, szkt. *dharmarāja*.

⁴⁵³ Itt a szerzetes az istenséget saját legfőbb védelmezőjévé nevezi ki, „felhatalmazza” a segítségnyújtásra.

⁴⁵⁴ Tib. *gtang rag*.

⁴⁵⁵ Tib. *’bul ba’i ’dod dgu gungs spyod*.

⁴⁵⁶ Tib. *bzod gsol*.

⁴⁵⁷ Tib. *bsngos smon lam*.

⁴⁵⁸ Valójában képzeletbeli, szellemi sikon létező lényekről van szó, ezért számukra nem létezik fizikai értelemben vett mozgás.

legkiválóbb anya, Éj istennő,⁴⁵⁹ áldjatok meg [bennünket]! Szerető apaként és anyaként gondoskodva követőitekről, ezen a helyen nekünk és minden élőlénynek a rossz szándékot feladva, kizárólag hasznot hajtsatok, s áldjatok meg a rokonokat és a szolgákat! Kiterjedt érdemekkel áldjatok meg bennünket! A mennyország és az istenek vezetője áldj meg bennünket! Minden vágyunk elérésével áldj meg bennünket! Az égbolt területéhez hasonló tágas, kitűnő palotával, a Nap és a Hold fényéhez hasonló ragyogású, számtalan gyönyörű ékességgel, a lehető legtöbb kedvező jellel áldjatok meg [bennünket]! Egyik tartózkodási helyeteken se keletkezzen semmiféle kedvezőtlen jel, a földterületek vagyona pedig induljon növekedésnek! A boldogság el nem apadó folyamával áldjatok meg [bennünket]! **(18b)** Az evilági örömeknek megfelelő gazdagság és a gabonatermés növekedjék, és a Tan is növekedjék! A tökéletes boldogságot és minden szívbeli vágyat teljesítsd be! – így és egyéb (módon) kérjünk áldást és virágésővel áldozunk. Azután ünneplünk, zenélünk és egyéb (módon) szórakozunk. Így szólt a Lha chen Dge bsnyen Skyes ri Chen po Jigs med dpa' po Ta yan Te re khe számára készített áldozat felajánlásának a módszere, az Esőként hulló drágakőkirály.

A gyógyítás tudománya és a többi tanítás felnyíló szemének kiterjedt családfájával rendelkező Sumati Śrīgana, a halha Sayin noyan *ayimay*-ban lévő Ched shog [kolostor] *dge tshul*-ja és *dge skyon*-ja,⁴⁶⁰ aki megingathatatlan hittel osztott áldást és adományozott *kha btags*-ot,⁴⁶¹ ösztönözte Śākya szerzetesét, Padma Rgyal po Rtsal ming can-t, hogy három szép nap alatt kézírással összeállítsa [ezt a szöveget]. Az írnok a Gser byes Mkhas mang kollégium⁴⁶² tisztartó novíciusa, Ngag dbang Bstan 'dzin volt.

Abban az esetben, ha elköveltük volna a bőbeszédűség vagy a szűkszávúság vétkét, akkor a lámák, a fogadalmas istenségek, az égenjárók és a tanvédők seregének, valamint Lha chen Dge bsnyen 'Jigs med Dpa' po és a tanúskodó bölcsek felé szívből jövő **(19)** megbánást tanúsítunk. Arra kérjük őket, hogy könyörületességük jóvoltából javítsák ki [hibáinkat], nekünk kárt és bajt ne tegyenek! Arra kérjük őket, hogy áldjanak meg [bennünket]!

Abban az esetben, ha ebben a munkában bármilyen csekély helyes rész is lenne, akkor járuljon hozzá, hogy a Második Győzedelmesnek, Blo bzang Grags pa Shar Tsong kha pá-nak gyémánt tanítása minden irányban virágozzon és hosszú időn keresztül széles körben elterjedjen, a követők köre szerfelett megnövekedjen s a szentek lótuszlába száz világkorszakon keresztül erre támaszkodjék! A tanítás átadása bennünket, szegényeket és az

⁴⁵⁹ Tib. *mtshan mo*.

⁴⁶⁰ *Dge tshul*: novícius, *dge skyong*: aki érvényre juttatja a tanításokat egy kolostorban.

⁴⁶¹ Selyemből készült, tiszteletet kifejező ajándékkendő.

⁴⁶² Sem a kolostort, sem a kollégiumot nem sikerült azonosítanom.

összes többi szenvedőt nyugtassa meg, s a kedvező körülmények, a hosszú élet, az erények, a jólét, a hírnév, az erő, az utódok és az egyéb [örömmök] hegyként növekedjenek, s minden egyes érző lény a buddhaság rangját elérve boldoguljon!

Legyen áldás, boldogság és szerencse!

6. A felajánlási ceremónia két szövegváltozatának összehasonlító rendszere (Alapszöveg és MTA 629/11)

6.1 A táblázat használata

Az alábbi rendszer célja, hogy megkísérelje a legapróbb részletekig bemutatni az Alapszöveg és annak az MTA 629/11-es számmal jelzett változata közti különbségeket. A táblázat nem csak az eltérő betűjeleket, szavakat vagy szövegrészeket jelzi, de azt is bemutatja, hogy az egyes szövegek egészén belül hogyan helyezkednek el az azonos egységek. Egy ilyen jellegű rendszer elkészítése további szövegfilológiai kutatások kiindulópontja lehet; amennyiben egy adott mű több változata is előkerül, a különbségek kiemelésével és nyelvtörténeti elemzésével lehetővé válhat a változatok időbeli sorrendjének megállapítása és megnyilvánulhatnak a nyelvfejlődés egyes törvényszerűségei is. (Ez csak a belső keletkezésű szövegek esetében igaz; a Dayan Degerekihez kapcsolódó műveket mongolok írták tibeti nyelven, tehát nyelvtörténeti vizsgálódásra kevésbé alkalmasak.) A rendszer másik előnye, hogy jelentősen megkönnyíti a filológus munkáját, ha az egyes szövegváltozatok behelyettesíthetők egy már megalkotott sémába.

A táblázatban használt rövidítések:

BT: Alapszöveg

BTv: A 629/11

F: fólió

S; SS: sorok (pl. F2a/S1– F3b/S2: a második fólió 'a' oldalának első sorától a harmadik fólió 'b' oldalának második soráig terjedő szakasz)

K: az eltérő szövegrész kezdete

V: az eltérő szövegrész vége

Az alábbi szemelvény ennek megfelelően bemutatja, hogy az Alapszöveg 12a fóliója első sorának tartalma (a *gcan gzan* szóval bezárólag) az egyes számú szövegváltozat 14b fóliója hatodik sorában található. A BT 12a fóliónak az első sor folytatásától a negyedik sorig terjedő része a BTV 15a fóliójának első négy sorát alkotja, majd a BT-ben egy olyan szakasz kezdődik, amely a BTV-ben nem szerepel. Az összehasonlító táblázat alatt található az eltérő szavakat tartalmazó lista, majd a BTV-ből hiányzó rész.

BT12a (*bcu gnyis*)

= **BTV** F14b/S6 (B *nor dang rkang bzhi...*) – F15a/S4 (...*zhes bzlog pa bya* // E)

BT F12a/S1 (B *nor dang rkang bzhi...* – ...*gcan gzan* E)

BTV F14b/S6

BT F12a/S1 (B *ma rungs...*) – S4 (...*bzlog pa bya ba ni* E)

BTV F15a/SS1-4

A fólió szövegének többi része hiányzik a **BTV**-ből; lásd az eltérések listáját.

S3

spyang ki du zhing; **BTV** (F15a/S2) *spyang gi du zhing*

S4

zhes bzlog pa bya ba ni //; **BTV** (F15a/S4) *zhes bzlog pa bya //*

A **BTV**-ből hiányzó szövegrész:

S4 *de nas snying po bzlog byas ni / spyob shig spyob shig bla ma ngo bo nyid // gzigs*

S5 *shig gzigs shig yi dam ngo bo nyid // grogs shig grogs shig mka' 'gro ngo bo nyid // kun tu lha chen ta yan the re khe // sngon gyis*

S6 *khas blang dam bcas lhan par mdzod // gnas skabs mthar thug bar chad zhi pa dang // ci bsam lhun kyi 'grub pa'i bkra shis stsol /*

6.2. A táblázat

Címlap

BT: egy sor

BTV: két sor

S1

skye ri; **BT** *skyes ri*
dpa' po; **BT** *dpa' bo*

BT1 (gcig)

= **BT** F1/S1 (K *na mo gu ru yi dam...*) – F2b/S1 (...*bskor ba la dkar* V)

Ugyanazon szövegrészlet elhelyezkedése a két változatban:

BT F1/S1 (K <i>na mo gu ru yi dam...</i>) – S3 (... <i>byas pa'i dbus khri</i> V)	BT F1
BT F1/S3 (K <i>yang shing rgya che ba...</i>) – S6 (... <i>ril bu brgyad</i> V)	BT F2a
BT F1/S6 (K <i>chang bu brgyad kyis bskor ba la dkar</i> V)	BT F2b/S1

Az eltérések listája:

S2

te re khe; **BT** (F1/S2) *te ri khe*

dpa' po; **BT** (F1/S2) *dpa' bo*

S3

rim pa dang ldan ba'i; **BT** (F1/S3) *rim pa dang dang ldan pa'i*

dbus khri; **BT** (F1/S4) *dbus su khri*

S6

dkar po che ba ; **BT** (F2a/S4) *dkar po zlum po che ba*

BT 2a (gnyis)

= **BT** F2b/S1 (K *gsum mngar gsum gyis spras pa /...*) – S6 (...*me mda' / mdung / mda' V*)

S1

spyi'i gtor ma g.yon tu; **BT** (F2b/S1) *spyi'i gtor ma'i g.yon du*

gzhi bdag rnams kyis gtor ma; **BT** (F2b/S1) *gzhi bdag rnams kyi gtor ma*

S2

mtheb kyus dang bcas pa'i bskor bar; **BT** (F2b/S2) *mtheb kyu dang bcas pas bskor bar*

S3

mdzes par spras pa; **BTv** (F2b/S3) *mdzes par* [olvashatatlan; talán *brgyan pa/ par/ nas spras pa*]

S4

'*di gsum gyis kyang rung*: a **BTv** nem tartalmazza

S5

gya nom par; **BTv** (F2b/S3) *gya no cha par*

SS5-6

gzhan yang rta lug ra glang rnga mong sogs spyen gzigs kho mgu 'i yo byad mshar du dngar; **BTv** (F2b/S6 (...*rnga rdog V*) – F3a/S1 (K *skyabs 'gro...*)) *rta / rnga mong lug ra glan sogs spyen gzigs / kho mgu 'yo byad rnams* (Az F2b/L6 utolsó és az F3a/L1 első szava olvashatatlan.

S6

gzhan yang bkra shis rtags brgyad /; **BTv** (F2b/s6) *gzhan lang bkra shis rdzas brgyad / bkra shis rtags brgyad /*

BT 2b

= **BTv** F2b/S6 (K *gzhu / ral gri / zhags pa...*) – F3a/S6 (...*oM a'H hu 'M lan V*)

BT F2b/S1 (K <i>gzhu / ral gri / zhags pa / stag ras / zig bsub / rnga rdog V</i>)	BTv F2b/S6
BT F2b/S1 (K <i>skyabs 'gro / sems bskyed / ...</i>) – S6 (... <i>oM a'H hu 'M lan V</i>)	BTv F3a/SS1-6

S1

stag ras / zig bshub; **BTv** (F2b/S6) *stag ral / zig shub*

S2

phyi mar; **BTv** (F3a/S2) *phye mar*

dkar dmar / zas sna / rin po che /; **BTv** (F3a/S2) *dkar gsum mngar gsum / rin po che*

S4

oM badzra a mrl tas bsang /; **BTv** (F3a/S3) *oM badzra a mrl tas bsangs /*

SS4 5

byung ba'i mchod gtor ma; **BTV** (F3a/S4) *byung ba'i mchod pa dang gtor ma*

SS5-6

mchod gtor rnams rnams; **BTV** (F3a/S5) *mchod gtor rnams*

S6

mi khyab pa sa dang; **BTV** (F3a/S5) *mi khyab pas sa dang*

BT 3a (gsum)

= **BTV** F3a/S6 (K /lan gsum /...) – F3b/S6 (...grub pa'i bum pa V)

BT F3a/S1 (K / gsum brjod / ... – ... bcas pa lan V)	BTV F3a/S6
BT F3a/S1 (B gsum dang l) – S6 (...grub pa'i bum pa)	BTV F3b/SS1-6

S1

(lan) gsum brjod /; **BTV** (F3a/S6) *lan gsum /*

phyag rgya dang bcas pa; **BTV** (F3a/S6) *phyag rgya sngags dang bcas pa*

zhes pa nas / shapta a'H hu'M: a **BTV** nem tartalmazza

S2

de bzhin du /; **BTV** (F3b/S1) –*dang de bzhin du*

parsha a'H hu'M; **BTV** (F3b/S1)[olvashatatlan szótág(ok); talán oM parsha] *a'H hu'M*

sa' dha ni sba' ha' /; **BTV** (F3b/S1) *arghaM sba dha ni sba' ha' /*

SS2-3

bdag gi bsam pa'i zhes pa nas med par 'byung gyur cig /; **BTV** (F3b/SS1 2) *bdag gis bsam*

pa'i stobs dang ni / zhes pa nas / 'byung gyur cig /

S3

oM sba bha wa shu ddha; **BTV** (F3b/S2) *oM sba bha wa shu dho*

BT 3b

= **BTV** F3b/S6 (K 'dzin pa / sdom pa dge bsnyen...) – F4a/S6 (...de'i mtha' skor V)

BT F3b/S1 (K <i>'dzin pa / sdom pa dge bsnen...-... gsol ba / dbu</i> V)	BT F3b/S6
BT F3b/S1 (K <i>la rin po che'i...</i>) – S6 (<i>de'i mtha' bskor</i> V)	BT F4a/SS1-6

S2

dar gyi cod paN rnams; **BT** (F4a/S1) *dar gyi cod pan rnams*

skeg kyi; **BT** (F4a/S1) *sked kyi*

glog 'khrug zhing g.yon (na); **BT** (F4a/S2) *glog 'khrug bzhin g.yon na*

S3

ser pa greI pa; **BT** (F4a/S2) *ser bo greI ba*

dpa' po'i chas; **BT** (F4a/S2) *dpa' bo'i chas*

S5

glu gar sogs rnam pa sna tshogs; **BT** (F4a/S4) *glu gar sogs sna tshogs*

rnam par 'phrul pa; **BT** (F4a/S4) *rnam par 'phrul ba*

du ma'i zlos gar; **BT** (F4a/S4) *du ma'i zlog gar*

rol ba'i tshul bstan pa dang /; **BT** (F4a/S4) *rol ba'i tshul ston (pa dang /)*

S6

lhan cig bde chen gyis; **BT** (F4a/S5) *lhan cig tu bde chen gyis*

gtso bo g.yas g.yon; **BT** (F4a/S5) *gtso bo'i g.yas g.yon*

de'i mtha bskor; **BT** (F4a/S6) *de'i mtha' skor*

BT 4a (bzhi)

= **BT** F4a/S6 (K *-du phyi nang blon po...*) – F4b/S6 (*...thams cad thogs med* V)

BT F4a/S1 (K <i>du phyi nang blon po... - ... gar mdzad pa'i</i> V)	BT F4a/S6
BT F4a/S1 (K <i>grangs yas kyi...</i>) – S6 (<i>...thams cad thogs med</i> V)	BT F4b/SS1-6

S2

rgyan chas dang; **BT** (F4b/S1) *rgyan cha dang*

S4

grub ba'i gnas mchog pho brang dam pa nas; BTV (F4b/S3) grub pa'i gnas mchog dam pa nas

'jigs med dpa' po; BTV (F4b/S3) 'jigs med dpa' bo

S5

dri bzang bsregs nas; BTV (F4b/S4) dri bzang bsregs

S6

'jigs med dpa' po; BTV (F4b/S5) 'jigs med dpa' bo

rang gi; BTV (F4b/S5) rang gis

BT 4b

= **BTV F4b/S6** (K *gnas 'dir gshegs...* – F5a/S5 (...*gdon bar chad ma lus V*))

BT F4b/S1 (K <i>gnas 'dir gshegs... – ... zhal bzhes dam V</i>)	BTV F4b/S6
BT F4b/L2 (K <i>bcas pa // lha chen...</i>) – S6 (<i>gdon bar chad ma lus V</i>)	BTV F5a/SS1-5

S1

rgyal ba gnyis ba; BTV (F4b/S6) rgyal ba gnyis pa

btsong kha ba 'i /; BTV (F4b/S6) tsong kha ba 'i /

bsrung par zhal bzhes; BTV (F4b/S6) bsrung barzhal 'ches

S2

bcas ba /; BTV (F5a/S1) bca' ba /

S3

bdag gi dad pa dang //; BTV (F5a/S2) bdag gis dad pa dang //

S5

dus pa 'i; BTV (F5a/S4) 'dus pai

brjid ba 'i brtan; BTV (F5a/S4) brjid pa 'i brtan

bde mdzum; BTV (F5a/S4) bde 'dzum

S6

rnams kyis /; BTV (F5a/S5) rnams kyi /

BT 5a (Inga)

= **BTV F5a/S5** (*K sel ba dang...*) – **F5b/S6** (...*mchod yon rgya mtsho 'di V*)

BT F5a/S1 (<i>K sel ba dang...</i>) – S2 (... <i>dpa' po gshegs su E</i>)	BTV F5a/SS5-6
BT F5a/S2 (<i>K lan cig bde ster...</i>) – S6 (... <i>mchod yon rgya mtsho 'di V</i>)	BTV F5b/SS1-6

S2

dpa' po gshegs su gsol /; BTV (F5a/S6) dpa' bo gshegs su X

yum chen gshegs su gsol / BTV (F5b/S1) yum chen gshegs su X

tshogs rnams gshegs su gsol; BTV (F5b/S1) tshogs rnams gshegs su X

S3

'khor bcas gshegs su gsol; BTV (F5b/S1) 'khor bcas gshegs su X

tshogs rnams gshegs su gsol; BTV (F5b/S2) tshogs rnams gshegs su X

S4

oM maha' de ba u ba se ka sa pa' ri wa' ra e hya he/ badzra sa ma ya dzaH dzaH dzaH hu 'M bam hoH; BTV (F5b/SS2 3) oM maha' de be u ba si ka a bhai ra sa pa' ri wa' ra e hya ha / badzra sa ma ya dzaH dzaH dzaH dzaH hu 'M baM hoH

dam tshig pa; BTV (F5b/S3) dam tshig ba

S5

chen po rnam rol nas; BTV (F5b/S4) chen po'i rnam rol nas

'dul bya; BTV (F5b/S4) gdul bya

grang yas; BTV (F5b/S4) bgrang yas

S6

kyaiH dngos bshams; BTV (F5b/S5) dngos bshams

BT 5b

= **BT** F5b/S6 (K *dge bsnyen chen po...*) – F6b/S1 (...*mchod pa ltar* // *dge V*)

BT F5b/S1 (K <i>dge bsnyen chen po...</i> – <i>mtshun rkyen sgrubs</i> // <i>oM V</i>)	BT F5b/S6
BT F5b/S1 (K <i>maha' de ba...</i>) – S2 (... <i>zhabs bsil</i> / <i>V</i>)	BT F6a/S1
A következő sorok (BT F5b/SS2 6 és BT F6a/SS1 6) némileg különböznek tartalmilag; lásd az eltérések listáját.	
BT F5b/S6 (K <i>bkra shis rtags brgyad 'bul ba ni</i> /... – ... <i>mchod pa ltar</i> // <i>dge V</i>)	BT F6a/S6–F6b/S1

S1

u ba si ka sa pa' ri wa' ra; **BT** (F6a/S1) *uba si ka abhaira sa pa' ri wa' ra*

Az eltérő szövegrészek:

BT (F5b/S2 [...*zhabs bsil V*])– S6 [E *bkra shis...*]

S2 *nas sil snyan / arghaM gyi gnas su / pa' tyam nas shapta pra ti tstsha hu'M sba' ha' / de bzhin tu spyar te / gzugs mchog / zhes*

S3 *pa nas / reg bya / rnams bcug la / ru' pa nas sparsha pra ti' tstsha hu'M sba' ha' / rgyal srid sna bdun dbul ba ni / kyaiH stong gsum 'di'am stong gsum gzhan dag na // lha rdzas*

S4 *rgyal srid rin chen 'khor lo 'di // skyes ri chen po 'khor dang bcas la 'bul / bzhes nas tshe bsod dpal 'byor rgyas par mdzod // oM maha'*

S5 *de ba u wa si ka sa pa' ri wa ra tsa kra ratna pra ti' tstsha hu'M sba' ha' / de bzhin tu / nor bu / btsun mo / blon po / glang po / rta mchog / dmag dpon / ma Ni ratna / se tre ratna / pur SHa /*

S6 *a' shu / khadga ratna pra ti' tstsha hu'M sba' ha' /*

BT (F6a/S1 [...*zhabs bsil V*]) – S6 [K *bkra shis...*])

S1 *me tog / bdug*

S2 *snang gsal / dri chab / zhal zas / rol mo /de bzhin du / gzugs mchog / sgra snyan / dri mchog / ro mchog / rge bya / arghaM gyi gnas*

S3 *su / pa' dyam / pu Shpe /dhu pe / a lo ke / ganddhe / nai wi dya / shapta / de bzhin du / ru'pa / shapta / ganddhe / ra sa / sparsha / rnams bcug la 'bul / rgyal srid sna bdun 'bul pa*

S4 ni / stong gsum 'di 'am stong gsum gzhan dag na / lha rdzas rgyal srid / rin chen / 'khor lo
'di / / skyes ri chen po 'khor dang bcas la 'bul / bzhes

S5 nas tshe bsod dpal byor rgyas par mdzod / / oM ma ha' de ba u ba si ka sa pa' ri wa' ra
tsa kra ra tna pra tI tstsha hu'M sba' ha' / de bzhin du / 'khor lo'i

S6 gnas su nor bu / bisun mo / blon po / rta mchog / dmag dpon tsa kra'i gnas su / ma Ni /
stri / pu ru Sha / ha sti / ashwa / gangga zhes pa'i bar dang /

BT 6a(drug)

= **BT** F6b/S1 (K bsnyen chen po...) F7a/S2 (...bdag cag V)

BT F6a/S1 (K <i>bsnyen chen po...</i>) – S5 (.. <i>bshags pa byas ni / hu'M V</i>)	BTV F6b/S1–F7a/S1
BT F6a/S5 (K <i>rgyal ...</i>) – S6 (... <i>bdag cag V</i>)	BTV F7a/SS1-2

S2

oM mchod do; **BTV** (F6b/S3) *mchod do*

S3

dpa' po; **BTV** (F6b/S4) *dpa' bo*

rnal 'byor ma rnams kyi X; **BTV** (F6b/S4) *rnal 'byor ma rnams kyi zhal du X*

S4

nyug mar gnas pa rnams; **BTV** (F6b/S5) *gnyug mar gnas rnams*

S5

yig brgya nyer gcig bzlas pa'i mthar / de nas bshags pa byas ni / hu'M; **BTV** (F6b/S6–
F7a/S1) *yig brgya nyer gcig brjod bshags pa ni /*

S6

'jigs med dpa' po; **BTV** (F7a/S1) *'jigs med dpa' bo*

bcas pa rnams; **BTV** (F7a/S2) *bcas ba rnams*

BT 6b

= **BT** F7a/S2 (K –*rnams la brtse bas...*) – F7b/S2 (...*rdo rje sems nyid V*)

BT F6b/S1 (K – <i>rnams la brtse bas...</i>) – S5 (... <i>bshags pa 'di byas V</i>)	BT F7a/SS2-6
BT F6b/S5 (K – <i>ba'i / dge bsnyen chen po ...</i>) – S6 (... <i>rdo rje sems nyid V</i>)	BT F7b/SS1-2

S3

lha bsrung rnams kyi; **BT** (F7a/S5) *lha srung rnams kyi*

S5

'di byas ba'i; **BT** (F7b/S1) (*'di byas*) –*bas*

S6

bsrung tshogs; **BT** (F7b/S2) *srung tshogs*

BT 7a (bdun)

= **BT** F7b/S2 (K –*du / ro gcig...*) – F8a/S3 (...*yongs su gang V*)

BT F7a/L1 (K <i>du / ro gcig... – ...stsal du gsol V</i>)	BT F7b/S3
A következő sorok (BT F7a/SS1 5 és BT F7b/S3 8a/S1) némileg különböznek tartalmilag; ld. az eltérések listáját	
BT F7a/S5 (K <i>hu 'M gdod nas...</i>) – S6 (... <i>yongs su gang V</i>)	BT F8a/SS1-3

Az eltérő szövegrészek:

BT (F7a/S1 [...*stsal du gsol V*]– S5 [K *hu 'M gdod nas...*])

S1 *ches bshags ba byas nas /*

S2 *bskang rdzas byin rlabs pa ni / oM badzra a mR tas bsangs / sba bha was spyangs / stong pa'i ngang las bskang rdzas nams kyi rang rang gi zhes pa nas lha chen dge bsnyen*

S3 *chen po yum sras 'khor dang bcas pa rnams kyis nas lha chen dge bsnyen chen po yum sras 'khor dang bcas pa'i spyen lam du 'byung zhing rgyas par*

S4 gyur cig / / oM sarba bid bu'r zhes sogs lan gsum brjod / oM arghaM nas shapta a'H hu'M / ces pa'i bar dang / oM ru' ba nas parsha a'H hu'M / oM sba bha wa bi shuddhe dha rma te zhes

S5 sogs dang / bdag gis bsam ba'i zhes pa nas 'byung gyur cig / de nas bskang so byas ni / rol mo dbyangs dang bcas pas /

BTv (F7bS3 [...stsal du gsol V] – F8a/S1[K hu'M gdod nas...])

F7b/S3 bskang rdzas byi rlabs pa ni / amrltas bsangs / sba bha' wa spyangs /

S4 stong pa'i ngang las bskang rdzas rnams kyi rang rang gi ming yig dang po thig les brgyan pa zhu ba lasbyung ba'i dge bsnyen chen po yum sras 'khor dang

S5 bcas pa mnyes par byed pa'i dam rdzas spyen gzigs mchod pa'i byed brag bsam gyis mi khyab pa zhig / dge bsnyen chen po yum sras

S6 'khor dang bcas pa'i spyam lam du 'byung zhing rgyas par gyur cig / oM sarbabid zhes sogs nam mkhar mdzod [itt két olvashatatlan szótag áll] rgya dang / arghaM nas parSha'i

F8a/S1 / bar dang / oM sbabha'wa bishuddhe zhes sogs dang / bden stobs brjod / de nas rol mo dbyangs dang bcas pas /

BT 7b

= **BTv** F8a/S3 (K gyur cig / zag med...) F8b/S3 (...dpa' po X gzugs V)

BT F7b/S1 (K gyur cig / zag med...) – S4 (... dpon slob 'khor V)	BTv F8a/SS3-6
BT F7b/S4 (K –dang bcas rnams kyi /...) – S6 (...dpa' po X gzugs V)	BTv F8b/SS1-3

S2

me dbung la; **BTv** (F8a/S4) me dpung la

dpa' po'i; **BTv** (F8a/S5) dpa' bo'i

S3

skyes pa'i yum chen thugs dam bskang /; **BTv** (F8a/S5) skyes ba'i yum chen X

sras mo rnams kyi X; **BTv** (F8a/S5) sras mo rnams kyi X

blon po tshogs; **BTv** (F8a/S5) blon po'i tshogs

pho nya rnams kyi X; **BTv** (F8a/S6) pho nya rnams kyi X

S5

'grub par mdzad du; **BT**V (F8b/S2) 'grub par sts'al du
 bzang po dri chab dang; **BT**V (F8b/S2) bzang po 'i dri chab dang

S6

rol mo bye brag mtha' yas bas /; **BT**V (F8b/S3) rol mo 'i bye brag mtha' yas pas /
 dpa' po X; **BT**V (F8b/S3) dpa' bo 'i X

BT 8a (brgyad)

=**BT**V F8b/S4 (K –mdzas yid 'ong...) – F9a/S3 (...ri rab gling bzhi V)

BT F8a/S1 (K –mdzas yid 'ong...) – S3 (...XXX mdzad du gsol V)	BT V F8b/SS4-6
BT F8a/S3 (K rta dang rta rgod...) – S6 (...ri rab gling bzhi V)	BT V F9a/SS1-3

S2

lha chen dge bsnyen XXXXXXXX mdzad du gsol /; **BT**V (F8b/S5) lha chen X

SS3 4

lha chen dge bsnyen XXX mdzad du gsol /; **BT**V (F8b/S6) lha chen X

S5

ri dwags kyis /; **BT**V (F9a/S2) ri drags kyis /
 lha chen dge bsnyen X mdzad du gsol / **BT**V (F9a/S2) lha cen X

S6

tshogs rnams kyi / / lha chen dge bsnyen X mdzad du gsol; **BT**V (F9a/S3) tshogs rnams
 kyis / / lha chen X

BT 8b

= **BT**V F9a/S3 (K gling phran brgyad po dang /...) – F9b/S3 (...khams can // dpa' V)

BT F8b/S1 (K gling phran brgyad po dang /...) – S3 (...bzhugs pa 'i gts'o V)	BT V F9a/SS3-6
BT F8b/S1 (B lha dang mi 'i...) – S6 (...khams can // dpa' V)	BT V F9b/SS1-3

S1

gzigs shubs; **BT**V (F9a/S4) *gzig shub*
mtshon cha rigs /; **BT**V (F9a/S4) *mtshon cha'i rigs* /

S2

lha chen dge bsnyen X mdzad du gsol /; **BT**V (F9a/S5) *lha chen X*
bza' bcas; **BT**V (F9a/S5) *bza' bca'*

S3

lha chen X mdzad du gsol /; **BT**V (F9a/S6) *lha chen X*

S4

sprul pa yi; **BT**V (F9b/S1) *sprul ba yi*

SS4-5

lha chen X mdzad du gsol; **BT**V (F9b/SS1 2) *lha chen X*

S5

byang chub sems dpa' sa lam thob gyur yang /; **BT**V (F9b/S2) *byang chub sems dpa'i sa lam*
thob gyur kyang /

S6

lha chen X mdzad du gsol; **BT**V (F9b/S3) *lha chen X*

BT 9a(dgu)

= **BT**V F9b/S3 (B –*rtsal 'gran zla...*) – F10a/S4 (...*'bar ba lta bu yi* // V)

BT F9a/S1 (K – <i>rtsal 'gran zla...</i>) – S4 (... <i>gnod</i> V)	BT V F9b/SS3-6
BT F9a/S4 (K – <i>med bsrung ba'i go khrab...</i>) – S6 (... <i>'bar ba lta bu yi</i> // V)	BT V F10a/SS1-4

S1

mnyes ba'i rten du; **BTB** (F9b/S4) *mnyes pa'i rten du*

S2

bsrung ma gzi brjid kyang; **BTB** (F9b/S5) *srung ma gzi brjid can*
kyang skyon nas; **BTB** (F9b/S4) *kyang skyob nas*

S3

dge bsnyen chen po X; **BTB** (F9b/S6) (*dge*) *bsnyen X*

S4

gzhol mo; **BTB** (F10a/S1) *gzhol ma*

S5

sham bu rgyan /; **BTB** (F10a/S2) *sham bu can /*
phas rol rgol bas ma 'jigs dpal ster pa; **BTB** (F10a/S2) *pha rol rgol bas mi 'jigs dpal ster ba*
dgra po'i srog rtisa gnod ba'i; **BTB** (F10a/S2) *dgra bo'i srog rtisa gcod (pa'i)*

S6

rtse mor; **BTB** (F10a/S3) *rtse mo*

BT 9b

= **BTB** F10a/S4 (K *ral gri rin chen...*) – F10b/S3 (...*rten tu 'bul V*)

BT F9b/S1 (K <i>ral gri rin chen...</i>) – S3 (... <i>'chi bdag gshin rje'i V</i>)	
BT F9b/S3 (K <i>sprul pa lta bu la /...</i>) – S6 (... <i>rten tu 'bul V</i>)	

S1

ril cing; **BTB** (F10a/S4) *reg cing*

S2

pha rol; **BTB** (F10a/S6) *kyaiH pha rol*

S3

tshal par; **BTB** (F10a/S6) *tshal bar*
mde'u can; **BTB** (F10b/S1) *mde'u can 'di*

S4

bsngags pa 'khor; **BT**V (F10b/S2) *bsngags pa'i 'khor*

S5

/ khyad bar; **BT**V (F10b/S3) */ khyad par*

S6

shugs ldan brgyan; **BT**V (F10b/S4) *shugs ldan rgyan*

rta mchog 'dis; **BT**V (F10b/S4) *rta mchog 'di*

dgyes ba'i rten du 'bul /; **BT**V (F10b/S4) *dgyes pa'i rten du X*

BT 10a (bcu thams pa)

= **BT**V F10b/S3 (K *gsol mchod 'bul ba ni /...*) – F11a/S4 (...*dge bsnyen chen po* V)

BT F10a/L1 (K <i>gsol mchod 'bul ba ni /...</i>) – S3 (... <i>rgyal srid bdun /</i> V)	BT V F10b/SS3-6
BT F10a/S3 (K <i>lha dang mi yi...</i>) – S6 (... <i>dge bsnyen chen po</i> V)	BT V F11a/SS1-4

S3

khyon ltar 'gengs pa'i; **BT**V (F11a/S1) *khyon kun 'gengs pa'i*

S5

a ka ru la; **BT**V (F11a/S2) *a ga ru la*

S6

'bru lnga; **BT**V (F11a/S3) *'bru sna*

BT 10b

= **BT**V F11a/S4 (K *mnyes pa'i rten tu...*) – F11b/S3 (...*khrag thung tshar gcod* V)

BT F10b/S1 (K <i>mnyes pa'i rten tu...</i>) – S4 (... <i>par rlog / /</i> V)	BT V F11a/SS4-6
BT F10b/S4 (K <i>bdag gis gnod 'tshe...</i>) – S6 (... <i>khrag thung tshar</i>	BT V F11b/SS1-3

<i>gcod V)</i>	
----------------	--

S1

dge bsnyen chen po; **BT**V (F11a/S4) *dge bsnyen chen po* 'i
de nas bskul byed bar; **BT**V (F11a/S5) *bskul byed par*

S2

bsrung ma 'i *zhes pa nas* 'babs // *lan gsum brjod* / 'di *bskul ni* /; **BT**V (F11a/S5) *srung ma* 'i
sogs gsum / 'dir *bskul ni* /

S3

dam bcas; **BT**V (F11a/S6) *dam bca* '

SS3 4

thal par rlog; **BT**V (F11a/S6) *thal bar rlog*

S4

gdug gyur la /; **BT**V (F11b/S1) 'dug gyur la /
dgra po de /; **BT**V (F11b/S1) *dgra bo de* /

S6

gnod ba 'i; **BT**V (F11b/S2) *gnod pa* 'i
skur 'debs pas /; **BT**V (F11b/S3) *bskur* 'debs pa /

BT 11a (bcu gcig)

= **BT**V F11b/S3 (K // *cig / de ltar*..) – S4 (// *zhes bskul V*)

= **BT**V F14a/S2 (K *bzlog pa ni* /...) – S6 (*thams cad X V*)

S2

las bzhi; **BT**V (F11b/S4) *las bzhi* 'i
zhes bskul byas ni /; **BT**V (F11b/S4) *zhes bskul*
de nas bzlog pa dang byas ni //; **BT**V (F14a/S2) *bzlog pa ni* /

S3

kyaiH sangs rgyas; **BTV** (F4a/S2) *sangs rgyas*
mthu po che; **BTV** (F14a/S2) *mthu bo che*

S5

btsong kha ba'i /; **BTV** (F14a/S4) *tsong kha ba'i*
dar pa'i; **BTV** (F14a/S5) *dar ba'i*

S6

'gal rkyen bzlog //; **BTV** (F14a/S5) *'gal rkyen X*
spyor rtsub thams cad bzlog //; **BTV** (F14a/S5) *sbyor rtsub thams cad X*

BT 11b

= **BTV** F14a/S5 (K *pha rol rbad...*) – F15a/S1 (...*bang mdzod V*)

BT F11b/S1 (K <i>pha rol rbad... – ...bgegs dang gdon V</i>)	BTV F14a/SS5-6
BT F11b/S1 (K [<i>gdon] gyi...</i>) – S6 (... <i>bang mdzod V</i>)	BTV F14b/SS1-6

S1

rbad 'dri; **BTV** (F14a/S6) *rbad 'dre*
mnan srig; **BTV** (F14a/S6) *mnan sreg*
rbod tod; **BTV** (F14a/S6) *rbod gtor*
brgyad cu'i; **BTV** (F14a/S6) *brgyad bcu'i*

S2

pad kan; **BTV** (F14b/S1) *bad kan*

S3

gzer 'thung; **BTV** (F14b/S2) *gzer thung*
dus mtha'i; **BTV** (F14b/S2) *dus mtha'*
skrags dang mdangs; **BTV** (F14b/S3) *skrag dang dangs*

S4

yi 'brog sum brgya drug cu; **BTV** (F14b/S3) *yi 'phrog sum drug cu*

bcod pa'i / BTV (F14b/S3) gcod pa'i /

S5

gnyis kyi; BTV (F14b/S4) gnyis kyi

S6

'chi ba rnam; BTV (F14b/S5) 'chi ba rnam

'gro pa kun la 'tsho byed ba'i //; BTV (F14b/S5) 'gro ba kun la 'tsho byed pa'i //

BT 12a (bcu gnyis)

= **BTV F 14b/S6** (B *nor dang rkang bzhi...*) – **F15a/S4** (...*zhes bzlog pa bya* //)

BT F12a/S1 (K <i>nor dang rkang bzhi... – ...gcan gzan V</i>)	BTV F14b/S6
BT F12a/S1 (K <i>ma rungs...</i>) – S4 (... <i>bzlog pa bya ba ni V</i>)	BTV F15a/SS1-4
A fólió szövegének többi része hiányzik a BTV -ből; ld. az eltérések listáját	

S3

spyang ki du zhing; BTV (F15a/S2) spyang gi du zhing

S4

zhes bzlog pa bya ba ni //; BTV (F15a/S4) zhes bzlog pa bya //

A **BTV**-ből hiányzó szövegrész:

S4 de nas snying po bzlog byas ni / spyob shig spyob shig bla ma ngo bo nyid // gzigs

S5 shig gzigs shig yi dam ngo bo nyid // grogs shig grogs shig mka' 'gro ngo bo nyid // kun tu lha chen ta yan the re khe // sngon gyis

S6 khas blang dam bcas lhan par mdzod // gnas skabs mthar thug bar chad zhi pa dang // ci bsam lhun kyi 'grub pa'i bkra shis stsol //

BT 12b

= **BTV F12a/S1** (K *nang mchod 'bul...*) – **F12a/S4** (...*snyan grags V*)

BT F12b /SS1 3 (... <i>shapta'i pra ti' ts'tsha hu'M sba' ha' / / V</i>) Ez a szövegrész hiányzik a BTV -ből	
BT F12b /S3 (<i>K nang mchod 'bul...</i>) – S6 (... <i>snyan grags V</i>)	BTV F12a/SS1-4

A **BTV**-ből hiányzó szövegrész:

S1 *oM maha' de ba u pa' si ka a' bhai ra hu'M phaT: / yig brgya bzlas / de nas gtor ma byin gyis rlabs pa ni / nang mchod byin rlabs byas / lha chen dge bsnyen chen po 'khor dang*

S2 *bcas pa rnams kyis spu gu can gyi gtor ma'i bcud thams cad drangs te gsol par gyur / oM maha' de ba u pa si ka sa pa' ri wa ra yi daM pa liM ta kha kha*

S3 *kha' hi kha' hi / lan gsum mam bdun gyis 'bul / oM maha' de ba' u pa si ka sa pa' ri wa ra argHaM nas sapta'i pra ti' ts'tsha hu'M sba' ha' /*

SS3–4

de nas gtor rdzongs ni /; BTV (F12a/S1) gtor rdzongs ni

S4

'jigs med dpa' po; BTV (F12a/S2) ''jigs med dpa' bo

S5

sku tshe sring /; BTV (F12a/S3) sku tshe srings

S6

thams cad sel /; BTV (F12a/S4) thams cad sol

BT 13a (bcu gsum)

= **BTV** F12a/S5 (*K / phyogs bcur rgyas...*) – F12b/S5 (...*rgyal chen spyi dang V*)

BT F13a/S1 (<i>K / phyogs bcur rgyas...</i>) – S3 (... <i>dge V</i>)	BTV F12a/SS5-6
BT F13a/S3 (<i>K –bsnyen khyod la...</i>) – S6 (... <i>rgyal bstan spyi dang V</i>)	BTV F12b/SS1-5

S1

gzhi bdag gtor ma bsngos / de nas bstod pa byas pa ni / **BT**V (F12a/S5) *gzhi bdag gtor ma bsngo / bstod pa ni /*

S2

gtso po che /; **BT**V (F12a/S6) *gtso bo che*
tshe dang bsod nams rgyas pa'i; **BT**V (F12a/S6) *tshe dang dpal 'byor rgyas pa'i*

SS2-3

lha chen dpa' po dge bsnyen; **BT**V (F12a/S5–F12b/S1) *lha chen dge bsnyen dpa' bo*

S3

zhon pa can /; **BT**V (F12b/S1) *gzhon pa can /*
g.yas ba'i **BT**V (F12b/S1) *g.yas pa'i*

S5

lta bur skyong /; **BT**V (F12b/S3) *lta bur skyongs /*
stod do /; **BT**V (F12b/S4) *bstod do /*

S6

brtse pa'i ma; **BT**V (F12b/S4) *brtse ba'i ma*
byams par; **BT**V (F12b/S4) *byams bar*
skyong mdzod la /; **BT**V (F12b/S5) *skyong mdzod ba /*
/ rgyal bstan spyi dang; **BT**V (F12b/S5) */ rgyal chen spyi dang*

BT 13b

= **BT**V F12b/S5 (K *khyad par tsong kha pa'i / /...*) – F13a/S6 (...*tshe na bang ma 'bul / / V*)

BT F13b/S1 (K <i>khyad par btsong kha pa'i / /...</i>) – S2 (... <i>bka' nyan kun la V</i>)	BT V F12b/SS5-6
BT F13b/S2 (K <i>dbang bsgyur pa'i /...</i>) – S6 (... <i>tshe na bang ma bul / / V</i>)	BT V F13a/SS1-6

S1

btsong kha pa'i /; **BT**V (F12b/S5) *tsong kha pa'i /*

bsrung mdzad; **BT**V (F12b/S6) *srung mdzad*

bstan bsrung; **BT**V (F12b/S6) *bstan srung*

S3

pho nya tshogs /; **BT**V (F13a/S2) *pho nya 'tshogs /*

bdag cag gzhi byas; **BT**V (F13a/S3) *bdag cag gzhis byes*

S4

ko long; **BT**V (F13a/S3) *rko long*

S5

bya ra rkyang nas; **BT**V (F13b/S4) *bya ra rgyad nas*

grub la; **BT**V (F13a/S5) *sgrub la*

S6

rbad ba'i tshe na; **BT**V (F13a/S6) *rbad pa'i tshe na*

bskul pa'i tshe na bang ma bul / /; **BT**V (F13a/S6) *bskul ba'i tshe na bang ma 'bul / /*

BT 14a (bcu bzhi)

= **BT**V F13a/S6 (K *dge bsnyen chen po...*) – F14a/S1 (...*re 'bras mtha' dag V*)

BT F14a/S1 (K <i>dge bsnyen chen po khor– V</i>)	BT V F13a/S6
BT F14a/S1 (K <i>–dang bcas pa rnams /...</i>) – S6 (.../ <i>chos nyid V</i>)	BT V F13b/SS1-6
BT F14a/S6 (K <i>'gyur med rten 'brel... – ...re 'bras mtha' dag V</i>)	BT V F14a/S1

SS1-2

'o 'dod 'bod pa'i; **BT**V (F13b/S1) *'o dod bod pa'i*

S2

rnams kyis /; **BT**V (F13b/S2) *rnams kyi /*

bsam ba'i; **BT**V (F13b/S2) *bsam pa'i*

S3

sgrab cing; **BT**V (F13b/S3) *sgrub cing*

mchis kyi par /; **BT**V (F13b/S3) *mchis kyi bar*

S4

bskor par mdzod /; BTV (F13b/S4) skong bar mdzod

S5

'grub ba 'i; BTV (F13b/S6) 'grub pa 'i

BT 14b

= **BTV** F14a/S1 (K *yid bzhin 'grub par shog / /...*) – F16b/S1 (... *ni sprul ba rnams / V*)

-

BT F14b/S1 (K <i>yid bzhin 'grub par shog / /zhes bstod pa byas V</i>)	BTV F14a/SS1-2
BT F14b/S1 (K <i>'phrin las bcol ba ni / hu 'M lha chen 'jigs V</i>)	BTV F15b/S6
BT F14b/S1 (K <i>med dpa' po dge bsnyen che...</i>) – S6 (... <i>rje btsun btsong kha pa V</i>)	BTV F16a/SS1-6
BT F14b/S6 (B <i>la sogs sangs rgyas kyi ni srung pa rnams / E</i>)	BTV F16b/S1

S1

*zhes bstod pa byas /; BTV (F14a/S1) zhes bstod /
'jigs med dpa' po; BTV (F16a/S1) ('jigs) med dpa' bo*

S2

*sha 'kya 'i thub pa; BTV (F16a/S1) sha 'kya thub pa
dzam bu gling; BTV (F16a/SS1 2) 'dzam bu gling*

S3

nyon mongs; BTV (F16a/S3) nyon mong

S6

*rgyal pa gnyis pa; BTV (F16a/S6) rgyal ba gnyis
sprul pa rnams; BTV (F16b/S1) sprul ba rnams*

BT 15a (*bco lnga*)

= **BTV** F16b/S1 (K *'jig rten 'dir...*) – F17a/S2 (...*myur du 'grub V*)

BT F15a/S1 (B 'jig rten 'dir...) – S5 (...rgyas pa'i 'phrin las V)	BTV F16b/SS1-6
BT F15a/S5 (K myur du 'grub par mdzod /...) – S6 (...myur du 'grub V)	BTV F17a/SS1-2

S2

ta yan te re khe; BTV (F16b/S2) ta yan te ri khe

sngon gyis dam bcas; BTV (F16b/S2) sngon gyi dam bca'

rgya mtsho'di bzhes la /; BTV (F16b/S3) rgya mtcho 'di bzhes nas /

S3

kun sel; BTV (F16b/S4) (kun) sol

yid bzhin sgrub /; BTV (F16b/S4) yid bzhin sgrubs

dmag 'khrugs dang /; BTV (F16b/S4) dmag 'khrug dang /

S4

zhi pa'i 'phrin las; BTV (F16b/S5) zhi ba'i 'phrin las

S6

sa la yi /; BTV (F17a/S1) sa bla yi /

gnod spyin la sogs ched dgu rnams /; BTV (F17a/S1) gnod sbyin la sogs mched dgu rnams /

BT 15b

= **BTV** F17a/S2 (K –par mdzod / /...) – F17b/S4 (... 'phrin las mdzad V)

BT F15b/S1 (K –par mdzod / /...) – S4 (...phyugs la god kha dang K)	BTV F17a/SS2-6
BT F15b/S4 (K 'khrugs long skyed...) – S6 (... 'phrin las mdzod V)	BTV F17b/SS1-4
A következő szövegrész (Az BT F15b/L6 folytatása: <i>ces de nas gser skyems</i>) hiányzik a BTV -ből.	

S1

sdang pa yi; BTV (F17a/S2) sdang ba(yi)

rmangs bzer ba sogs /; BTV (F17a/S3) rmongs gzer ba sogs /
thal par; BTV (F17a/S3) thal bar

S2

ngan pa'i snyang 'dog ; BTV (F17a/S4) ngan ba'i snyan 'dogs

S3

byung pa'i; BTV (F17a/S5) byung ba'i
gtsan; BTV (F17a/S6) btsan

S4

'khrugs long; BTV (F17b/S1) 'khrug long
gzhis la yul gzhi khang pa; BTV (F17b/S1) gzhi la yul gzhis khang ba

S5

bzhol khal; BTV (F17b/S2) bzhon khal
yul tu; BTV (F17b/S3) yul dus

S6

phun sum tshogs ba'i; BTV (F17b/S4) phun sum tshogs pa'i

BT 16a (bcu drug)

= **BTV** F17b/S4 (K 'di skad do...) – F18a/S5 (...ra yi ra g.yang te // V)

Ez a szövegrész (BT F16a/L1) hiányzik a BTV -ből; lásd az eltérések listáját	
BT F16a/S1 (K 'di skad do...) – S2 (...the ring X theg V)	BTV F17b/SS5-6
BT F16a/S2 (K chen sa yi...) – S6 (...ra yi ra g.yang te // V)	BTV F18a/SS1-5

A **BTV**-ből hiányzó szövegrész:

S1 / 'bul ba'i / g.yang bod ni // de nas phywa g.yang skyabs dbul byas ba'i 'dod dgu longs
spyod tshul ni /

S1

mtho pa; **BT**V (F17b/S5) *mtho ba*
shed na /; **BT**V (F17b/S5) *shed nas /*
sngon po sgra; **BT**V (F17b/S5) *sngon po'i sgra*

S2

de ring X; **BT**V (F17b/S6) *de ring phywa g.yang X*
gshed na /; **BT**V (F18a/S1) *gshed nas /*

S3

yangs ba'i; **BT**V (F18a/S1) *yangs pa'i*
snyan g.yang te /; **BT**V (F18a/S2) *snyan g.yang de /*

S4

stag gzigs; **BT**V (F18a/S2) *stag gzig*
dpa' po; **BT**V (F18a/S2) *dpa' po'i*

BT 16b

= **BT**V F18a/S5 (K *de ring X dkar mo...*) – F18b/S6 (... *'khor dang bcas rnams kyis / / V*)

BT F16b/S1 (K <i>de ring X dkar mo...</i>) – S2 (... <i>lha chen 'khor V</i>)	BT V F18a/SS5-6
BT F16b/S2 (K <i>bcas dbu 'phang...</i>) – S6 (... <i>'khor dang bcas rnams kyis / / V</i>)	BT V F18b/SS1-6

S1

nas g.yang te /; **BT**V (F18a/S5) *nas g.yang de /*
bcud g.yang te /; **BT**V (F18a/S6) *bcud g.yang de /*

S2

khyil li li; **BT**V (F18a/S6) *khyi li li*

S3

dus kyis mel; **BT**V (F18b/S2) *dus kyi mel*

S4

'gro na; **BTV** (F18b/S3) 'gro ba'i

S6

myur du sgrub; **BTV** (F18b/S6) myur du sgrubs

BT 17a (bcu bdun)

= **BTV** F18b/S6 (K / snga dgra de...) – F19b/S1 (... 'gro dang 'ong med V)

BT F17a/S1 (K / snga dgra de... – ...bzlog cing bsgyur V)	BTV F18b/S6
BT F17a/S1 (K da lta de ni...) – S6 (...bsngos ba smon V)	BTV F19a/SS1-6
BT F17a/S6 (K –lam rnams... – ... 'gro dang 'ong med V)	BTV F19b/S1

S1

da lta de ni rtul du; **BTV** (F19a/S1) da dgra da ni rdul du

S2

de nas mnga' gsol'bul ba ni /; **BTV** (F19a/S1) mnga' gsol ni /

S3

spyi bor; **BTV** (F19a/S1) spyi por

'jigs med dpa' po; **BTV** (F19a/S1) 'jigs med dpa' bo

S4

gnod pa bsrung /; **BTV** (F19a/S4) gnod pa srungs /

rab tu spel; **BTV** (F19a/S4) rab tu sbel

S5

'dod ba'i; **BTV** (F19a/S5) 'dod pa'i

mi grags cing /; **BTV** (F19a/S5) mi grag cing /

mthun ba'i; **BTV** (F19a/S5) mthun pa'i

S6

de nas gtang rag dang 'bul ba'i 'dod dgu gungs spyod ni /; BTV (F19a/S6) de nas gtang rag dang /

bsngos ba; BTV (F19a/S6) bsngo ba

BT 17b

= **BTV** F19b/S1 (K –*kyang / /...*) – F20a/S2 (*'phrin las kyi / / V*)

BT F17b/S1 (K – <i>kyang / /...</i>) – S5 (.../ <i>rang gi V</i>)	BTV F19b/SS1-6
BT F17b/S5 (K <i>yul kham</i> 'dir...) – S6 (<i>'phrin las kyi / / V</i>)	BTV F20a/SS1-2

S1

'byon par; BTV (F19b/S1) byon bar

dbang gi; BTV (F19b/S1) dbang gis

gshegs kyang slang yang 'byon par; BTV (F19b/S2) gshegs byon slar yang byon par

bkra shis; BTV (F19b/S2) bkra shis pa

S2

kyaiH phyogs bcu'i; BTV (F19b/S2) phyog bcu'i

gdul dka'i; BTV (F19b/S3) gdul dka'

S3

sangs rgyas rnams kyi; BTV (F19b/S4) sangs rgyas rnams kyi

dam chos rnams kyi bkra shis shog /; BTV (F19b/S4) dam chos rnams kyi X

dge 'dun rnams kyi bkra shis(shog) ; BTV (F19b/S5) (dge) 'dun rnams kyi X

S4

rgyal po'i bkra shis shog /; BTV (F19b/S6) rgyal po'i X

S6

'jigs med dpa' po rgyal po'i bkra shis shog /; BTV (F20a/S2) 'jigs med dpa 'bo

rgyal po'i X

BT 18a (bco brgyad)

BTV F20a /S2 (B / *gang la gang 'dul...*) – F20b/S1 (... *dbang 'dod dgu'i byor ba X V*)

BT 18a/S1 (K / <i>gang la gang 'dul...</i>) – S4 (... <i>tshangs dang lha V</i>)	BTV F20a/SS2-6
BT 18a/L4 (K <i>dbang 'dod dgu 'i byor ba X...V</i>)	BTV F20b/S1
Ennek a főlíónak a többi része hiányzik a BTV -ből; ld. Az eltérések listáját	

S1

skyes ri chen po 'i bkra shis shog /; BTV (F20a/S3) skyes ri chen po 'i X

S2

lha mo mtshan mo 'i bkra shis shog; BTV (F20a/SS4 5) lha mo tshan mo 'i

S4

rgya mtsho 'i bkra shis shog /; BTV (F20a/S6) rgya mtsho 'i X

A **BTV**-ből hiányzó szövegrész:

S4 *nam mkha 'i khyon ltar yangs pa 'i*

S5 *pho brang mchog / nyi zla 'i 'od dang mnyam pa 'i 'od 'phro zhing // grangs med rin chen rgyan gyis mdzes pa la // dge mtshan ji rnyed mchis pa 'i bkra shis des // khyed*

S6 *cag gang dang gang du gnas pa der // mi shis mtshan ma 'ga' yang mi 'byung zhing // zhing gi 'byor ba phul du byung ba yi // bde legs rgyun mi chad pa 'i bkra shis*

BT 18b

= **BTV F20b/S1** (K *zhes sogs bkra shis...*) – F21/S1 (...*mkhas pa rnam la V*)

A főlíó első sora hiányzik a BTV -ből	
BT F18b/S2 (K <i>zhes sogs bkra shis...</i>) – S6 (... <i>'khor dang bcas pa V</i>)	BTV F20b/SS1 6
BT F18b/S6 (K <i>rnam dang /... – mkhas pa rnam la V</i>)	BTV F21/S1

A **BTV**-ből hiányzó szövegrész:

S/1 shog / 'jig rten bde bzhin lo legs dang // 'bru rnams 'phel zhing chos 'phel dang // bde legs phun sum tshogs pa dang // yid la 'dod pa kun 'grub shog /

S2

*rgyas par; BTV (F20b/S2) gang rgyas par
'jigs med dpa' po ta yan te re khe; BTV (F20b/S2) 'jigs med dpa' bo ta yan te re khe*

S3

phye pa'i; BTV (F20b/S3) phye ba'i

S5

spyar pa'o /; BTV (F20b/S5) spyar ba'o

S6

'jigs med dpa' po dang; BTV (F21a/S1) 'jigs med dpa' bo dang

BT 19 (bcu dgu byon)

= BTV F21/S1 (K / snying nas bshags par...) – S6 (...mangga laM V)

S1

bzod par; BTV (F21a/S1) bzod bar

S4

*'phel pa dang; BTV (F21a/S5) 'phel ba dang
bkra shis par gzur cig / dge'o / mangga laM //; BTV (F21a/S1) mangga laM //*

Az MTA 629/11 azon szövegrészei, amelyek hiányoznak az Alapszövegből

F11b/S5 (...zhes bskul ba V) – F12a/S1(K nang mchod 'bul... /)

S5 (olvashatatlan, valószínűleg –ba) *de nas bzlog pa dbul ba ni* bsangs spyangs / stog pa'i ngang las yaM las lung zhes sogs kyis byin gyis brlabs lha chen dge bsnyen chen po 'khor dang bcas

S6 [there are some illegible syllable here] 'od kyis su gus can gyis gtor ma'i bcud thams cad drangs te gsol bar gyur / oM maha' de ba u pa si ka sa pa' ri wa' ra yi dam

F12a/S1 / ba lim ta kha kha kha' hi kha' hi / gsum mam bdun gyis 'bul / arghaM nas shapta'i par gyis mchod /

F15a/S4 (...zhes bzlog pa bya // V) – 15b/S6 (K phrin las...)

F15a/S4 hu 'M / mthun pa'i dngos grub ma lus zhes sogs dngos grub zhu / de nas gser

S5 skyems 'bul ba ni // kyaiH gser–skyems gtsang ma'i phud kyi ma chod ba 'di // ta yan te ri khe zhes lha chen la // 'bul lo mchod do

S6 bdag cag 'khor bcas la // dam chos don kun 'grub pa'i dngos grub stsol // gser skyems X ma gcig sgeg mdzes

F15b/S1 yum chen khyed rnam la // 'bul lo mchod do X sdug pa'i bu la brtse ba'i ma ltar dgongs // gser skyems X sras dang sras mo

S2 blon po'i tshogs rnam la // 'bul lo mchod do X bar chad sel zhing mthun pa'i dngos grub stsal // gser skyems X khyed kyi

S3 bka' nyan pho nya'i tshogs rnam la // 'bul lo X tshe spod dpal 'byor la ngos spyod rgyas par mdzod // gser skyems X las

S4 byed las mkhan 'khor tshogs ma lus la // 'bul lo X las bzhi myur du 'grub pa'i 'phrin las mdzod // de ltar gser

S5 skyems rgya mtshos mchod pa'i mthus // sngang la'i dgra rnam thal bar rlog pa dang // bdag gi 'tshe dang bsod nams dpal 'byor

S6 rgyas // gang bsam don rnam myur du 'grub bar mdzod // zhes gser skyems 'bul /

F17b/S4 (... 'phrin las mdzod / E) – L5 (B 'di skad do /...)

S4 g.yang 'bod ni /

S5 mda' dar dkar sogs kyis g.yab cing /

F20b/S1: nam kha'i khyon ltar zhes pa nas / 'chad pa'i bkra shis shog /

6.3 A szövegváltozatok közötti főbb eltérések

6.3.1. A szótagszerkezetek írásképi eltérései

A leggyakoribb különbségek az egyes betűk vagy betűkapcsolatok eltérő írásmódjából adódnak; írásképi helyzetüknek megfelelően hét csoportba lehet sorolni őket:

1. Eltérések a preradikálisok alkalmazásában:

1.1. A BT használ preradikálist, a BTV nem (*bsrung – srung; rko long – ko long*)

1.2. A BT nem használ preradikálist, a BTV igen (*zhon pa can – gzhon pa can*)

1.3. A két változatban eltérőek a preradikálisok (*'dul bya – gdul bya*)

2. Eltérések a tőhangzók alkalmazásában:⁴⁶³

2.1. A BT-ben zöngétlen, a BTV-ben zöngés mássalhangzó szerepel (*spel – sbel*)

2.2. A BT-ben zöngés, a BTV-ben zöngétlen mássalhangzó szerepel (*sbyar ba – spyar pa*)

2.3. A BT-ben hehezetes, a BTV-ben zöngétlen mássalhangzó szerepel (*btsonq kha ba – tsonq ka ba*)

3. Eltérő posztradikálisok (*ri dwags – ri drags*)

4. Eltérő magánhangzójelek (*te re khe – te ri khe*)

5. Eltérések a finálisok alkalmazásában:

5.1. A BT használ finálist, a BTV nem (*mtheb kyus – mtheb kyu*)

5.2. A BT nem használ finálist, a BTV igen (*skye ri – skyes ri*)

5.3. A két változatban eltérőek a finálisok (*stag ras – stag ral*)

6. Eltérések a posztfínális alkalmazásában:

⁴⁶³ A betűjelek hangértékének meghatározásánál nem az ejtést, hanem az olvasatot vettem alapul.

6.1. A BT használ posztfinálist, a BTV nem (*nyon mongs – nyon mong*)

6.2. A BT nem használ posztfinálist, a BTV igen (*bsang - bsangs*)

7. Eltérek a szanszkrit szavak írásában:

7.1. A BT-ben kettőzött, a BTV-ben egyes mássalhangzó áll (*su ddha – su dho*)

7.2. A két változatban eltérők a magánhangzók (*su ddha – su dho*)

6.3.2. Eltérek a toldalékok alkalmazásában

Az alábbi eltérések egy része az előző osztályban is helyet foglalhatna, hiszen itt is bizonyos hangok különböző leírási módjáról van szó. A toldalékok használatában fellelhető különbségek gyakori példái a *-pa/-ba*, (*rgyal pa – rgyal ba*) *po/bo* (*dpa' po – dpa' bo*) képzők, a *-tu/-du* (*g.yon tu – g.yon du*) ragok és a *te/ste* mondatzáró toldalékok felcserélődései vagy következtelen alkalmazásuk.

Sokszor előfordul, hogy a BT birtokos-, míg a BTV eszközhatározó ragot alkalmaz ugyanazon a helyen (*sras mo rnam kyi – sras mo rnam kyis*) és fordítva (*bcas rnam kyis – bcas rnam kyi*), vagy valamely változatban nem szerepel a nyelvtanilag indokolt birtokos-, (*sha kya'i – sha kya*), esetleg véghatározó rag (*dbus khri – dbus su khri*).

6.3.3. A szótagok és szavak eltérései vagy hiánya

Az összetett szavakat alkotó szóelemek leírásánál is mutatkozhat eltérés, amikor a fordítás szempontjából zavaróvá válik egyes jelek hiánya vagy éppen felesleges használata (*sa la yi – sa bla yi*), más esetekben pedig eltérő szóelem áll az adott helyen (*rgya nom par – rgya no cha par*). Előfordulhat, hogy a BT-ben szerepel egy szó, amely hiányzik a BTV-ből (*rim pa dang ldan pa'i slob ma – rim pa dang ldan pa'i*), vagy a BTV tartalmaz a BT-ben nem található szót (*dkar po che ba – dkar po zlum po che ba*).

6.3.4. Eltérő vagy hiányzó szövegrészek

Néhány, a recitálás során ismétlendő rész helyén álló X jel használatánál is adódhatnak különbségek. Egyes esetekben a BT kiírja a megfelelő részt, a BTV pedig X jellel fejezi ki ugyanazt (*skyes pa'i yum chen thugs dam bskang* – *skyes ba'i yum chen X*), máskor pedig a BT csupán egy részt jelöl X jellel az ismétlésből, a BTV pedig az egészet (*lha chen dge bsnyen X mdzad du gsol* – *lha-chen X*).

A fenti szemelvényben bemutattam egy esetet, amikor a BT-ben szereplő rész hiányzik a BTV-ből; az utóbbi változat is tartalmaz az Alapszövegben nem található részeket (Ilyen pl. a BTV 20b föliójában álló részlet [*nam kha'i khyon ltar zhes pa nas / 'chad pa'i bkra shis shog /*].)

Előfordult, hogy a táblázat készítésekor bizonyos párhuzamos szakaszoknál a nagyszámú és jelentős eltérés miatt nem volt lehetséges az egyes változások jelölése, így teljes egészében mellékelnem kellett az adott szakaszokat (pl. BT F7a/SS1-5 = BTV F7b/S3-8a/S1), más esetben pedig a BT szövegének megfelelő részletére a BTV eltérő helyén bukkantam rá. (Pl. a BT-ben az elűzés (*bzlog pa*) rítusa megelőzi a belső felajánlások átadásának aktusát (*nang mchod 'bul*), a BTV-ben pedig utána következik.)

6.3.5. Összegzés

A szövegváltozatok közti eltérések legtöbb esetben nem hordoznak grammatikai változást, csupán a szavak ejtését módosíthatják (a szótag preradikálisai jelölik a helyes hanglejtést, egyes finálisok magánhangzó-hajlítást idéznek elő stb.), néhány esetben azonban egyetlen fonéma elírása megváltoztathatja a szó jelentését és szófaját (*dpa' bo*: hős, *dpa' po*: hősi, hősies). A két variáns egyaránt tartalmaz hibás szóalakokat, a téves formák gyakoriságából nem lehet a szövegek keletkezésének sorrendjét megállapítani.

A szavak, mondatok hiányának vagy a nagyobb szakaszok eltérő helyen való előfordulásának lehet ugyan jelentősége – előbbieik a szöveg értelmezésében játszhatnak fontos szerepet, utóbbi pedig a rítusok lebonyolításának sorrendjében okozhat változást –, ám ezek a különbségek nem bontják meg a mű tartalmi egységét.

A szövegek elemzésekor arra a meggyőződésre jutottam, hogy ezek a változatok nem másolás során keletkeztek, hanem a szerzetesek megtanulták az eredeti, írott szöveget,⁴⁶⁴ szóban áadták egymásnak, majd a verbálisan hagyományozott szöveget később újra leírták.

⁴⁶⁴ Kétségtelen, hogy az első változat írásban készült, hiszen a kolofón a szerző, a megrendelő és az írnok nevét is tartalmazza.

Ezt az elképzelést az alábbi tények támasztják alá: 1. a szavak eltérései nem esetlegesek, hanem állandók; pl. a *skye* a BTV-ben mindig *skyes*-ként szerepel⁴⁶⁵; 2. nem csak szavak, de hosszabb szövegrészek is eltérnek, ami nem lehet a figyelmetlen vagy éppen javítani szándékozó másolás eredménye; 3. ugyanígy az egyes rítusok sorrendjében is a szóbeli hagyományozás során következhetett be a változás, és végül 4. a BTV olyan szövegrészeket is tartalmaz, amelyek hiányoznak a BT-ből.⁴⁶⁶

A két szövegváltozat egyetlen jellemzőjéből sem lehet megállapítani az időrendi sorrendet.

7. Összegzés

Amint disszertációm bevezetőjében megfogalmaztam, jelen dolgozat célja az volt, hogy a tibeti nyelvű áldozati szövegek elemzésén és a mongol és darhat nyelvű sámáninvokációk vizsgálatán keresztül bemutassam a Dayan Degereki kultuszában jelenlévő vallási jelenségeket és szinkretikus megnyilvánulásokat. E jelenségeknek az összefoglalása egy hosszabb távú, részletesebb és átfogóbb kutatómunka első lépését jelenti, amelynek során újabb vallási szövegeket áll szándékomban feldolgozni, valamint az érintett területeken – főként Mongólia Höwsgöl megyéjében – végzett terepmunka során további szövegeket gyűjteni. Ezeket az anyagokat a Dayan Degereki kultuszára irányuló kutatásaimban alkalmazott vizsgálati módszerek – az összehasonlító fogalomtárak és a szövegváltozatok elemzését lehetővé tévő rendszer – segítségével kívánom feldolgozni.

Munkám során sikerült levonnom néhány, a Dayan Degereki kultuszának kialakulására és jellegére vonatkozó következtetést. Ezeket kívánom az alábbiakban összefoglalni.

1. Az istenség lokálisan kialakult tiszteleti formájában a legtöbb⁴⁶⁷, Belső-Ázsiában valaha is szerepet játszó vallás nyomai megtalálhatók. A barlangkultusz, a mongol népvallás, a kínai népvallás és a zoroasztrianizmus elemeit is hordozó sámánhit a buddhizmus egy olyan irányzatával került kapcsolatba, amely maga is egy több évszázados szinkretikus fejlődés eredményeként jött létre (a „lámaizmus”-nak is nevezett északi buddhizmus az ind hitvilág, a

⁴⁶⁵ A további példákat lásd a táblázatban.

⁴⁶⁶ Az a tény, hogy a BTV több szövegrészt tartalmaz, arra engedne következtetni, hogy ez az első, teljes változat, amelynek egyes részei már hiányoznak az utóbb leírásra kerülő BT-ből, de nincs rá bizonyítékunk, hogy ezek a részletek nem később kerültek betöltésre.

⁴⁶⁷ Kutatásaim jelenlegi szakaszában a Belső-Ázsiában valaha is megjelent vallások közül egyedül az iszlám és a kereszténység jeleit nem sikerült felismernem

tibeti népvallás és a bon vallás elemeit magában foglaló rendszer). Ha az egyes összetevőket tovább vizsgáljuk, újabb vallási hatások fedezhetők fel, például a bon vallásban megtalálhatóak az iráni manicheizmus elemei, az északi buddhizmus alapjául szolgáló *mahayāna* buddhizmus pedig az indiai hitrendszerekből származó jelenségek végtelenül gazdag tárháza.

2. Dayan Degereki alakja egy olyan tiszteletreméltó transzcendens lény jellegét idézi, amelynek annyi arcát látja a kutató, ahány oldalról megközelíti őt. A sámánhit istensége egyszerre fehér és fekete (ugyanazon invokáción belül szerepel a „sárga vallás” tiszteletreméltó alakjainak kíséretében és a lámák, szerzetesnövendékek ellenségeként),⁴⁶⁸ gyermekáldáshoz juttat és anyagi bőséget hoz, de ha nem kielégítő a neki szánt áldozat, járványt is okozhat. A buddhisták az istenségek sorába emelik, hazájául Tibetet, a szent földet teszik meg⁴⁶⁹, s bár tanvédő mivolta ellenére is csak világi hívő marad, a szövegek a többi szent lénnel egyenrangúként említik.

3. A Dayan Degereki kultuszában szerepet játszó jó szándékú, ambivalens vagy ártó lények vizsgálata során a szinkretikus megnyilvánulásoknak több módját is megfigyeltem. Egyes esetekben az adott lény szerepköre ugyanaz az átadó és az átvevő vallásban (pl. a tibeti *gdon* démon a darhat *dong* teljes értékű megfelelője), más esetekben az elnevezés – ha átalakult formában is – megmarad, ám a vele jelzett lény a helyi hiedelmeknek megfelelően eltérő tulajdonságokat mutat (ilyen az ind *nāga*, a tibeti *klu* és a mongol *luus* névvel jelzett ktonikus szellemlény), harmadszor pedig – főleg a buddhizmusból a sámánhitbe átemelt szentek esetében – nincs róla információ, hogy az adott lény szerepköre ugyanaz maradt-e az átvevő vallásban, változáson ment-e keresztül, vagy egyszerűen csak a neve kerül említésre valódi tartalmi jelentés nélkül. Ezeknek a kérdéseknek a vizsgálata is további kutatómunkát igényel.

Dayan Degereki kultuszának kutatása alkalmával számos új kérdés vetődött fel bennem, s bár úgy érzem, disszertációm célját, a tibeti nyelvű felajánlási szövegekben fellelhető szinkretikus megnyilvánulások bemutatását megvalósítottam, munkám nagyobb része még hátra van. A tárgyra vonatkozó további adatok gyűjtése, elemzése és az összehasonlító rendszerbe helyezése talán olyan eredményekkel szolgál majd, amelyek felhasználhatóak

⁴⁶⁸ Lásd a harmadik fejezet 3.1.2.1.-es pontját. Továbbgondolásra érdemes és részletesebb vizsgálatokat igényel ez az ellentmondás, ugyanis Dayan Degereki az idézett invokációban nem a buddhizmus, csupán annak evilági képviselői, a „beretvált fejűek” ellenfeleként jelenik meg. Lehetséges, hogy a sámánok ellenszenvet pusztán a szerzetesi intézményre irányul és magát a hitet annak szent alakjaival együtt részben elfogadják.

⁴⁶⁹ Lásd az ötödik fejezetben közölt fordítás 1. fölióját.

lesznek egy általánosabb, a szinkretizmus megnyilvánulásainak tágabb körét is érintő vizsgálódás során.

8. Könyvészet

- Agwaandondow, Š.: *Don, totgoriin xorol ba jaslagiin xuraangui sudar oršiwoi*. Ulaanbaatar, 1995. (A *don* és a *totgor* ártalmáról és annak megszüntetéséről szóló összefoglaló szútra.)
- Agwaandondow, Š. – Demberel, I.: *Lus, sawdgiin eel ba xorol, jaslagiin xuraangui oršiwoi*. Ulaanbaatar, 1995. (A vízi és a helyszellemek hasznosságáról, ártalmáról és az ártalom megszüntetéséről szóló összefoglaló szútra.)
- Badamxatan, S.: Xöwsgöliin Caatan ardiin a᠎ baidliin toim. In: *Studia Ethnographica* II. 1, Ulaanbaatar, 1962.
- Ballis, W. B.: The Political Evolution of a Soviet Satellite: The Mongolian People's Republic. In: *The Western Political Quarterly*, Vol. 9, No. 2 (Jun., 1956) pp. 293-328
- Bawden, Ch. R.: Notes on the Worship of Local Deities in Mongolia. In: *Mongolian Studies*. Ed. Louis Ligeti (Bibliotheca Orientalis Hungarica XIV.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970. pp. 57–66.
- Bawden, Ch. R.: A Mongolian Ritual for Calling the Soul. In: *Confronting the Supernatural: Mongolian Traditional Ways and Means. Collected Papers*. Wiesbaden, Otto Harrassowitz 1994.

- Bawden, Ch. R.: Shamans, Lamas and Evangelicals in Early Nineteenth Century Transbaikalia. In: *Synkretismus in den Religionen Zentralasiens*. Hrsg. W. Heissig – H. J. Klimkeit, Otto Harrasowitz, Wiesbaden, 1987. pp. 179-196.
- Beer, R.: *The Encyclopedia of Tibetan Symbols and Motifs*. Shambala, Boston, 1999.
- Bellezza, J. V.: *Divine Dyads. Ancient Civilization in Tibet*. Library of Tibetan Works and Archives, Dharamsala, 1997.
- Bencze G. – Székely K. – Tompa L.: Tanulmányúton Mongóliában. In: *Karszt és barlang. A Magyar Karszt- és Barlangkutató Társaság Folyóirata*. Budapest, 1969/II. pp. 75-76.
- Bethlenfalvy G.: Félelmetes és védő istenségek, égben, léghen, földön, hegyben, vízben, élő, ártó és segítséget nyújtó démonok, szellemek, kísértetek, ördögök és boszorkák In: *Démonok és megmentők. Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban*. Szerk. Kelényi B., Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2003. pp. 27-46.
- Beyer, S.: Magic and Ritual in Tibet. The Cult of Tara. Delhi, Motilal Banarsidas, 1988.
- Birtalan, Á.: A Föld és a Víz gazdászellemeinek kultusza a nyugat-mongóliai zahcsinoknál. In: *Helyszellemek kultusza Mongóliában. (Őseink nyomán Belső-Ázsiában 3.)* Szerk. Birtalan Á., Új Mandátum, Budapest, 2004. pp. 51-68.
- Birtalan, Á.: An Invocation of Dayan Dērx Collected from a Darkhad Shaman's Descendant. In: *The Black Master. Essays on Central Eurasia in Honor of György Kara on His 70th Birthday*. Ed. S. Grivelet – R. I. Meserve – Á. Birtalan – G. Stary. Harrasowitz Verlag, Wiesbaden, 2005.
- Birtalan, Á.: *Darkhad Samanic Texts. Performers – Communication – Genres*. Budapest, 2005. (Kézirat.)
- Birtalan Á.: Dayan Dērx, mongol sámán-istenség ábrázolása egy buddhista tekercsképen. (Kézirat. Megjelenik várhatóan az Őseink nyomán Belső-Ázsiában sorozat negyedik kötetében.)
- Birtalan, Á.: *Dayan Degereki in the Mongolian Folk Religion and Mythology*. Paper read at the 7th International Congress of Mongolists in Ulānbātor. 1996. (Kézirat.)
- Birtalan, Á.: Die Mythologie der mongolischen Volksreligion. In: *Wörterbuch der Mythologie. I. Abteilung, Die alten Kulturvölker*. Hrsg. E. Schmalzriedt – H. W. Haussig, Klett-Cotta, Stuttgart, 2000.
- Birtalan Á.: *Miért jön a nyárra tél? Mongol eredetmondák és mítoszok*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998.

- Birtalan Á.: Mongol sámánszövegek műfaji kérdései. Tipológiai áttekintés. In: *Mir-susnēhum II. Tanulmánykötet Hoppál Mihály tiszteletére*. Szerk. Csonka-Takács E. – Czövek J. – Takács A., Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002. pp. 852-863.
- Birtalan, Á.: Some Animal Representations in Mongolian Shaman Invocations and Folklore. In: *Shaman* III. No. 2. (1995 Autumn) pp. 99–111.
- Birtalan, Á.: Typology of the Stone Cairns *Obos* and their Symbolical Meaning (Preliminary Report, Based on Mongolian Fieldwork Material Collected in 1991–1995). In: *Tibetan Mountain Deities. Their Cults and Representations. Proceedings of the 7th Seminar of the International Association for Tibetan Studies. Graz 1995*. Ed. A.-M. Blondeau. Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1998. pp. 199–210.
- Birtalan Á. – Rákos A.: *Kalmükök. Egy európai mongol nép*. TEXTerebess No. 1., Terebess Kiadó, Budapest, 2002.
- Chawdhri, L. R.: *Secrets of Yantra, Mantra, and Tantra*. Sterling Publishers Pvt. Ltd., New Delhi, 1996.
- Coloo, Ё.: *Arwan gurwan Altain ariun sanguud oršiwoi*. Ulaanbaatar, 1999. [Az Altaj tizenhárom tiszta áldozata.]
- Coloo, Ё.: Xarān tengerhez szóló füst-és szóróáldozat két kéziratosszövegváltozatáról. In: *Helyszellemek kultusza Mongóliában. (Őseink nyomán Belső-Ázsiában 3.)* Szerk. Birtalan Á., Új Mandátum, Budapest 2004. pp. 77-92.
- Cozort, D.: Sādhana (sGrub thabs): Means of Achievement for Deity Yoga. In: *Tibetan Literature*. Ed. J. I. Cabezón – R. R. Jackson. New York, 1996. pp. 331-343.
- Damdinsüring, Č.: *Mongyol uran ɔokiyal-un degeɔi ɔayun bilig orosibai*. (Corpus Scriptorum Mongolorum XIV), Ulaan Bayatur, 1959. [A mongol irodalom száz gyöngyszeme.]
- Diemberger, H.: The Horseman in Red. On Sacred Mountains of La stod lo (Southern Tibet). In: *Tibetan Mountain Deities, Their Cults and Representations. Papers Presented at a Panel of the 7th Seminar of the International Association for Tibetan Studies, Graz, 1995*. Ed. A. Blondeau, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1998. pp. 43-56.
- Dollfus, P.: No sacred Mountains in Ladakh? In: *Reflections of the Mountain. Essays on the History and Social Meaning of the Mountain Cult in Tibet and the Himalaya*. Ed. A. Blondeau – E. Steinkellner, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1996. pp. 3-22.

- Eliade, M.: *Az eredet bűvöletébe. Vallástörténeti kutatás és módszertan 1912-től napjainkig.* Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2002.
- Even, M.-D., *Chants de chamanes mongols.* (Études mongoles ... et sibériennes 19–20.) 1988–1989.
- Even, M.-D.: Dajan Deerx invoqué. In: *Journal of the Anglo-Mongolian Society* 9 (1984) pp. 12-18.
- Farquhar, D. M.: Emperor as Bodhisattva in The Governance of The Ch'ing Empire. In: *Harvard Journal of Asiatic Studies*, Vol. 38, No. 1 (Jun., 1978) pp. 5-34.
- Galdanova, G. P. – Žukovskaya, N. L. – Očirova, G. N.: The Cult of Dayan Derkhe in Mongolia and Buryatia. In: *Journal of the Anglo-Mongolian Society* 9 (1-2) 1984. pp 1-10.
- Gantogtox, G.: Darxan tenger invokációjának kifejezései. In: *Helyszellemek kultusza Mongóliában. (Őseink nyomán Belső-Ázsiában 3.)* Szerk. Birtalan Á., Új Mandátum, Budapest, 2004. pp. 93-102.
- Gerasimova, K. M.: Sinkretizm kul'ta dalha. In: *Buddizm i tradicionnye verovanija narodov Centralnoj Azii.* Izdatel'stvo „Nauka” Sibirskoe otdelenie, Novosibirsk, 1981. pp 7-45.
- Gerasimova, K. M.: Tibetojazyčnie obrjadniki lamaizirovannogo kul'ta šamanskikh predkov. In: *Buddizm i tradicionnye verovanija narodov Centralnoj Azii.* Izdatel'stvo „Nauka” Sibirskoe otdelenie, Novosibirsk, 1981. pp. 110-130.
- Getty, A.: *The Gods of Northern Buddhism. Their History, Iconography and Progressive Evolution Through the Northern Buddhist Countries.* Oxford, 1928.
- Gingrich, A.: Hierarchical Merging and Horizontal Distinction – A Comparative Perspective on Tibetan Mountain Cults. In: *Reflections of the Mountain. Essays on the History and Social Meaning of the Mountain Cult in Tibet and the Himalaya.* Ed. A. Blondeau – E. Steinkellner, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1996. pp. 233-262.
- Goldschmidt, A. Jr.: *A Közél-Kelet rövid története.* Maecenas Könyvek, Budapest, 1997.
- Goldstein, M. C.: *English-Tibetan Dictionary of Modern Tibetan.* Library of Tibetan Works and Archives, Dharamsala, 1984.
- Goldstein, M. C.: *Tibetan-English Dictionary of Modern Tibetan.* Ratna Pustak Bhandar, Kathmandu, 1978.

- Heissig, W.: A Mongolian Source to the Lamaist Suppression of Shamanism in the Seventeenth Century. In: *Anthropos* 48, 1-2, (1953.)
- Heissig, W.: Padmasambhava in der mongolischen Volksreligion. In: *Synkretismus in den Religionen Zentralasiens*. Ed. W. Heissig – H. J. Klimkeit. (Studies in Oriental Religions 13.) Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1987. pp. 159–168.
- Heissig, W.: *The Religions of Mongolia*. Routledge and Kegan Paul, London and Henley 1980.
- Heissig, W.: *Mongolische volksreligiöse und folkloristische Texte aus europäischen Bibliotheken mit einer Einleitung und Glossar*. (Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland Supplementband 6.) Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden, 1966.
- Heller, A.: Mongolian Mountain Deities and Local Gods – Examples of Rituals for Their Worship. In: *Reflections of the Mountain. Essays on the History and Social Meaning of the Mountain Cult in Tibet and the Himalaya*. Ed. A. Blondeau – E. Steinkellner, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1996. pp. 133 – 140.
- Hoffmann, H.: *A tibeti műveltség kézikönyve*. Terebess Kiadó, Budapest, 2001.
- Hopkins, J.: *Tibetan-Sanskrit-English Dictionary*. Tibetan Studies Institute, Dyke, Virginia, and the University of Virginia Tibetan Studies Program, é.n.
- Jäschke, H.: *A Tibetan-English Dictionary*. Motilal Banarsidass Publishers, Private Limited, Delhi, 1995.
- Kara Gy.: *A köztes lét könyvei. Tibeti tanácsok halandóknak és születendőknak*. Farkas Lőrinc Imre Kiadó, Budapest, 1998.
- Kara, Gy.: Late Mediaeval Turkic Elements in Mongolian. In: *De Dunhuang a Istanbul. Hommage à James Russel Hamilton*. Ed. L. Bazin – P. Zieme. (Silk Road Studies .V.) Brepols 2001. pp. 73–119.
- Kara Gy.: *Mongol-magyar kéziszótár*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998.
- Karmay, S. G.: The Tibetan Cult of Mountain Deities and its Political Significance. In: *Reflections of the Mountain. Essays on the History and Social Meaning of the Mountain Cult in Tibet and the Himalaya*. Ed. A. Blondeau – E. Steinkellner, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1996. pp. 59-76.

- Kelényi B.: A jó szerencse kultusza. In: *Démonok és megmentők. Népi vallássosság a tibeti és mongol buddhizmusban*. Szerk. Kelényi B., Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2003. pp. 47-78.
- Kollmar-Paulenz, K.: Die Mythologie des tibetischen und mongolischen Buddhismus. Die Mythologie der mongolischen Volksreligion. *Wörterbuch der Mythologie. I. Abteilung, Die alten Kulturvölker*. 35. Hrsg. E. Schmalzriedt – H. W. Haussig, Klett-Cotta, Stuttgart 2000.
- Lessing, F. D.: *Mongolian-English Dictionary*. Bloomington, Indiana Mongolia Society, 1995.
- Makransky, J.: Offering (mChod pa) in Tibetan Ritual Literature. In: *Tibetan Literature*. Ed. J. I. Cabezón – R. R. Jackson. New York, 1996. pp. 312-330.
- Nebesky-Wojkowitz, P.: *Oracles and Demons in Tibet. The Cult and Iconography of the Tibetan Protective Deities*. Tiwari's Pilgrim Book House, Kathmandu, 1993.
- Nekljudov, S. Ju.: Mifologiya mongol skih narodov. In: *Mify narodov mira* 2, Moskva, 1982.
- Orosz G.: A tibeti népi vallássosság ótibeti nyelvű rituális szövegeiről. In: *Démonok és megmentők. Népi vallássosság a tibeti és mongol buddhizmusban*. Szerk. Kelényi B., Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2003. pp. 19-27.
- Pallas, P. S.: *Sammlungen historischer Nachrichten über die mongolischen Völkerschaften*. I-II. St. Petersburg, Kaiserliche Academie der Wissenschaften 1776, 1801. Vol. II. pp. 327-333.
- Poppe, N. N.: Opisanie mongol'skih šamanskih rukopisej Instituta Vostokovedenija. In: *Zapiski Instituta Vostokovedenija Akademii Nauk* 1. 1932.
- Potanin, G. N.: *Očerki severo-zapadnoj Mongolii*. vyp. 2. Materialy etnografičeskije. St. Petersburg, 1881.
- Ramble, Ch.: Patterns of Places. In: *Reflections of the Mountain. Essays on the History and Social Meaning of the Mountain Cult in Tibet and the Himalaya*. A. Blondeau – E. Steinkellner, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1996. pp. 141-156.
- Ramble, Ch.: The Classification of Territorial Divinities in Pagan and Buddhist Rituals of South Mustang. In: *Tibetan Mountain Deities, Their Cults and Representations. Papers Presented at a Panel of the 7th Seminar of the International Association for Tibetan Studies, Graz, 1995*. Ed. A. Blondeau, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1998. pp. 123-144.

- Rigzin, Ts.: *Tibetan-English Dictionary of Buddhist Terminology*. Library of Tibetan Works and Archives, Dharamsala, 1986.
- Rintchen, B.: A propos du chamanisme mongol. Le cult de l'ongon Dayan Degereki chez les Mongols Khoutougaites du Kossogol. In: *Studia Orientalia*, vol 18. 1955. pp. 8-16.
- Rintchen, B.: Matériaux pour l'étude du chamanisme mongol I. Sources littéraires. In: *Asiatische Forschungen* 3. Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1959.
- Rintchen, B.: Matériaux pour l'étude du chamanisme mongol II. Textes chamanistes bouriates. In: *Asiatische Forschungen* 8. Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1961.
- Rintchen, B.: Matériaux pour l'étude du chamanisme mongol. III. Textes chamanistes mongols. In: *Asiatische Forschungen* 40. Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1975.
- Ruegg, D. S.: A Recent Work on the Religions of Tibet and Mongolia. In: *T'oung Pao* LXI. Nos. 4–5. (1975) pp. 303–324.
- Sárközi, A.: *A Buddhist Terminological Dictionary. The Mongolian Mahāvyutpatti*. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 1995.
- Sárközi A.: Dayan Degereki megidézése. In: *Helyszellemekek kultusza Mongóliában. (Őseink nyomán Belső-Ázsiában 3.)* Szerk. Birtalan Á., Új Mandátum, Budapest 2004. pp. 161-176.
- Sárközi A.: *Egy pogány istenség a buddhista pantheonban.* (Kézirat.)
- Sárközi A.: *Hogyan kerül az ős-sámán a mongol lamaista egyház istenségei közé?* Kézirat.
- Sárközi, A. – Sazykin, A. G. (in collaboration with Tibor Szabó): *Calling the Soul of the Dead. Texts of Mongol Folk-Religion in the St. Petersburg Institute of Oriental Studies*. I. (Silk Road Studies IX.) Turnhout, Belgium, Brepols Publishers 2004.
- Schicklgruber, Ch.: Mountain high, valley deep – the *yul-lha* of Dolpo. In: *Reflections of the Mountain. Essays on the History and Social Meaning of the Mountain Cult in Tibet and the Himalaya*. Ed. A. Blondeau – E. Steinkellner, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1996. pp. 115-132.
- Schicklgruber, Ch.: Race, Win and Please the Gods: Horse-Race and *yul-lha* Worship in Dolpo. In: *Tibetan Mountain Deities, Their Cults and Representations. Papers Presented at a Panel of the 7th Seminar of the International Association for Tibetan Studies, Graz, 1995*. Ed. A. Blondeau, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1998. pp. 99-108.
- Skilton, A.: *A buddhizmus rövid története*. Corvina, Budapest, 1997.

- Sodnom, B.: Mongoliin Xariin böögiin duudlagiin tuxai. In: *Studia Mongolica*. T. IV. F. 3. Ulaanbaatar, 1962. pp. 69-110. [A mongol fekete sámánok invokációi.]
- Stutchbury, E. A.: Raja Gephan – The Mountain Protector of Lahul. In: *Tibetan Mountain Deities, Their Cults and Representations. Papers Presented at a Panel of the 7th Seminar of the International Association for Tibetan Studies*. Graz, 1995. Ed. A. Blondeau. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1998. pp. 159-168.
- Sumatiratna R.: *Bod hor kyi brda yig ming tshig don gsum gshi bar byed-pa mun sel sgron me*. (Corpus Scriptorium Mongolorum), Ulsiin hevlel, Ulaanbaatar, 1959.
- Terbish, L.: *Bod hor gyi brda yig blo gsar mthong dpa dga' byed me long* // Ulaanbaatar, 2001.
- Terjék J.: *Tibeti történeti kronológia*. (Kézirat.)
- Tsepak Rigzin: *Tibetan-English Dictionary of Buddhist Terminology*. Library of Tibetan Works and Archives, Dharamsala, é. n.
- Vinkovics J.: Népi vallásosság a mongol tárgyak tükrében. In: *Démonok és megmentők. Népi vallásosság a tibeti és mongol buddhizmusban*. Szerk. Kelényi B., Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2003. pp. 79-88.
- Vladimircov, B. Ya., Etnologo-lingvističeskije issledovanija v Urge, Urginskom i Kentejskom rajonah. In: *Severnaja Mongolija II. Predvaritel'nye otčety lingvističeskoj i archeologičeskoj ekspedicii o rabotah, proizvedennyh v 1925 godu*. Leningrad, Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, 1927.
- Voigt, V.: *A vallás megnyilvánulásai. Bevezetés a vallástudományba*. Timp Kiadó, Budapest, 2006.
- Werblowsky, R. J.: Synkretismus in der Religionsgeschichte. In: *Synkretismus in den Religionen Zentralasiens*. H: W. Heissig – H. J. Klimkeit, Otto Harrasowitz, Wiesbaden, 1987. pp. 1-7.
- Wylie, T. V.: The first Mongol conquest of Tibet Reinterpreted. In: *The History of Tibet. Vol. II. The Medieval Period.: c. 850-1895. The Development of Buddhist Paramountcy*. Ed. A. McKay, Curzon, Richmond, 2003. pp. 317-337.

Internet

Encyclopedia Britannica: www.britannica.com/eb/article-38719/sacred-kingship

Sárközi A.: *Füstáldozat*. www.terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/fustaldoz.html

9. Függelék

9.1. Az Alapszöveg (BT) latin betűs átírása⁴⁷⁰

*Lha chen dge bsnyen skye ri⁴⁷¹ chen po 'jigs med dpa' po⁴⁷² ta yan te ri khe
zhes grags pa la mchod gtor 'bul tshul 'dod dgu'i char 'bebs yid bzhin dbang
rgyal zhes bya ba bzhugs so*

1. (gcig)

1. *na mo gu ru yi dam dha rma pa' la sarba ya / 'dir rgyal khams spyi dang bye brag gangs
can gyi mdo smad yul gyi ljong pa'i char gnas pa'i lha chen skyes ri dge*

2. *bsnyen 'jigs med dpa' po⁴⁷³ chen po ta yan te re khe⁴⁷⁴ zhes grags pa'i 'khor dang bcas pa
rnams la mchod gtor bskang bshags bstod bskul 'phrin bcol gser skyems sogs rgyas pa'i 'bul
pa'i*

3. *rim pa dang ldan ba'i slob ma⁴⁷⁵ 'ga' zhig gis bskul ba la brten nas bri ba la thog mar yid
dang mthun pa'i gnas gang rung gi byi dor gtsang ma chag chag tiab par byas pa'i dbus
khri⁴⁷⁶ yangs shing rgya che ba'i*

⁴⁷⁰ A szövegek közti eltérések listáját ld. a következő fejezetben.

⁴⁷¹ BTV: skyes ri.

⁴⁷² BTV: dpa' bo.

⁴⁷³ BTV: dpa' bo.

⁴⁷⁴ BTV: te ri khe.

⁴⁷⁵ BTV: rim pa dang dang ldan pa'i.

⁴⁷⁶ BTV: dbus su khri.

4. *steng du gos dar sogs dkar pos gtsang spras legs par khebs pa'i dbus su rin po che la sogs pa'i snod gtsang mar bla ma yi dam mkha' 'gro chos skyong spyi'i gtor ma dbus su zlum gtor*
5. *dkar po che ba zhid la / bshos bu zlum chung brgyad dang mtheb skyus bskor ba bzhaḡ / de'i g.yas su lha chen dge bsnyen gyi gtor ma zlum gtor dkar po che ba gcig la / zlum chung brgyad / ril bu*
6. *brgyad kyis bskor ba / de'i g.yas su gtsang ris la dga' ba'i lha klu gzhi bdag rnams kyi gtor ma dkar po che ba⁴⁷⁷ gcig la / skyu gu brgyad ril bu brgyad/ chang bu brgyad gyis bskor ba la dkar*

2a (gnyis)

1. */ gsum mngar gsum gyis spras pa / spyi'i gtor ma g.yon tu⁴⁷⁸ snod gcig la sha khraḡ la dga' ba'i sde brgyad gzhi bdag rnams kyis gtor ma⁴⁷⁹ bshos bu dmar po gru*
2. *gsum che ba zhid la chung brgyad mtheb kyus dang bcas pa'i bskor bar⁴⁸⁰ sha khraḡ gis brgyan pa / de'i g.yon tu hang ka'i gtor ma pad 'dab brgyad dkar po la 'theb kyus bskor ba / yang pad*
3. *'dab bzhi pa'i dkar gtor gcig / gtor ma thams cad dkar brgyan gyis mdzes par spras pa⁴⁸¹ / de dag thams cad bsduḡ na zlum gtor dkar po che ba gcig / 'theb kyus bskor ba la / gzhi*
4. *bdag gi gtor ma / sked dkres ma gcig / ['di gsum gyis kyang rung]⁴⁸² / de dag gi mdun du chu gnyis nyer spyod lnga bdun sogs dang / phye mar / nang mchod / gser skyems / phud phor mar gyi ze broḡ*
5. *can tu chang phud dang / zho 'o ma sogs gyis bkang pa / sha chang bza' bca' / dkar gsum mngar gsum / shing thogs sna tshogs bdud pa sogs gtsang zhiḡ gya nom par⁴⁸³ bshams / [gzhan*

⁴⁷⁷ BTV: *dkar po zlum po che ba.*

⁴⁷⁸ BTV: *spyi'i gtor ma'i g.yon du.*

⁴⁷⁹ BTV: *gzhi bdag rnams kyi gtor ma.*

⁴⁸⁰ BTV: *mtheb kyu dang bcas pa'i gtor ma.*

⁴⁸¹ BTV: *mdzes par [olvashatatlan; talán brgyan pa/ par/ nas spras pa].*

⁴⁸² Hiányzik a BTVből.

⁴⁸³ BTV *rgya no cha pa.*

6. yang rta lug ra glang rnga mong sogs spyang gzigs kho mgu'i yo byad rnams mtshar tu dngar / J⁴⁸⁴ gzhan yang bkra shis rtags brgyad⁴⁸⁵ / rgyal srid sna bdun / me mda' / mdung / mda'

2b

1. gzhu / ral gri / zhags pa / me long / stag ras⁴⁸⁶ / zig bshub⁴⁸⁷ / rnga rdog / [J⁴⁸⁸ skyabs 'gro sems bskyed tshad med bzhi bsgom / yi dam rdo rje 'jigs byed kyi bdag bskyed rgyas bsdus gang rung gi nga rgyal

2. bzung / tsan dan dkar dmar a gar stag pa shug pa mkhan pa ba lu rnams kyi btso po'i dri ldan shing sna tshogs rgya spros / phyi mar⁴⁸⁹ / 'bru sna / [dkar dmar / zas sna / rin po che / J⁴⁹⁰ sman sna / gos dar

3. sogs ci 'byor ba'i bsangs rdzas rnams me la bsreg te / bsangs chen rin chen 'phreng ba'am / bkra shis char 'bebs sogs bsangs rgyas bsdus gang rung zhig btab nas / mchod gtor

4. rnams / oM badzra a mrl tas bsang⁴⁹¹ / swa bha vas spyangs / stong pa'i ngang las rang rang gi ming yig dang po thig les brgyan pa / zhu ba las byung ba'i mchod

5. gtor ma⁴⁹² dang nang mchod rnams 'dod pa'i yon tan lnga dang ldan pa mgron rnams tshim par nus ba'i byed las can dang / mchod gtor rnams

6. (rnams) mkho rgu'i yo byad bsam gyis mi khyab pa⁴⁹³ sa dang bar snang nam mkha'i khams kyi khyon thams cad yongs su gang par gyur / oM a'H hu'm lan

3a (gsum)

1. gsum brjod /⁴⁹⁴ oM sarba bid zhes sogs dpral par nam mkha'i mdzod gyi phyag rgya dang bcas pa⁴⁹⁵ lan gsum dang / oM arghaM a'H hu'M / [zhes pa nas / shapta a'H hu'M]⁴⁹⁶

⁴⁸⁴ Hiányzik a BTVből.

⁴⁸⁵ BTV: gzhan lang bkra shis rdzas brgyad / bkra shis rtags brgyad /.

⁴⁸⁶ BTV: stag ral.

⁴⁸⁷ BTV: zig shub.

⁴⁸⁸ A BTV ezen a helyen tartalmaz egy szövegrészletet, amely hiányzik a BTből: rta / rnga mong lug ra glang sogs spyang gzigs / kho mgu yo byad rnams [itt két olvashatatlan szó áll].

⁴⁸⁹ BTV: phyé mar.

⁴⁹⁰ BTV: dkar gsum mgar gsum / rin po che.

⁴⁹¹ BTV: bsangs.

⁴⁹² BTV: hyung ba'i mchod pa dang gtor ma.

⁴⁹³ BTV: khyab.pas.

⁴⁹⁴ BTV: gsum /.

⁴⁹⁵ BTV: phyag rgya sngags dang bcas pa.

⁴⁹⁶ Hiányzik a BTVből.

2. *de bzhin du*⁴⁹⁷ / oM ru' pa a'H hu'M / zhes pa nas / parsha⁴⁹⁸ a'H hu'M / oM sba bha bi shu ddhe dha rma zhes pa nas / sa' dha ni sba' ha'⁴⁹⁹ / [bdag gi bsam pa'i zhes pa nas
3. *med par 'byung gyur cig* /J⁵⁰⁰ de nas brten bskyed pa ni / oM sba bha va shu ddha⁵⁰¹ sarba dha rma sba bha va shu ddho haM / chos thams cad rang bzhin gyis grub pa'i stong pa'i stong pa nyid
4. *du gyur / stong pa'i ngang las rang gi mdun du bhrum las rin po che'i pho brang mdzas shing yid du 'ong ba'i mtshan nyid thams cad dang ldan pa'i nang du*
5. *khri yangs shing rgya che ba'i steng tu nyi ma dang zla ba'i gdan la ta yig dkar po de yongs su gyur pa las / lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' po chen*
6. *po sku mdog dkar po zhal gcig phyag gnyis pa g.yas na stong gsum g.yo bar byed pa'i ba dan dkar po dang / g.yon na rin po che las grub ba'i bum pa*

3b

1. *'dzin pa / sdom pa dge bsnyen gyi tshul bzung ba / sku la lha rdzas kyi na bza' dar dkar 'jol ber gsol ba / dbu la rin po che'i brog zhu'i steng*
2. *du sgro phod can dang / gsal ba'i me long dar gyi cod paN rnam*⁵⁰² *g.yo ba'i mdzes par brgyan pa / skeg kyi*⁵⁰³ *g.yas na stag ral glog 'khrug zhing*⁵⁰⁴ *g.yon*
3. *na zgigs shubs ser pa*⁵⁰⁵ *grel pa dang / mda' gzhu ral gri la sogs pa'i rnon po mtshon cha dar ma dpa' po*⁵⁰⁶ *chas kyiis tshang par brgyan nas / stong gsum*
4. *skad gcig gis bskor bar byed pa'i rta mchog dkar po la chibs te bzhugs pa / 'ga' zhig la nges pa med pa me long dang lung thang 'phreng ba dang / bi wang*
5. *dang mda' gzhu dzin pa dang / chang dang [glu gar sogs rnam pa sna tshogs]*⁵⁰⁷ *rnam par 'phrul pa*⁵⁰⁸ *du ma'i zlos gar gyis*⁵⁰⁹ *rol ba'i tshul bstan pa dang*⁵¹⁰ */ lhan cig*

⁴⁹⁷ BTV: [oM arghaM a'H hu'M] –de bzhin du /.

⁴⁹⁸ A BTV ben ezen a helyen olvashatatlan szótág(ok) áll(nak); talán oM parsha.

⁴⁹⁹ BTV: arghaM sba dha ni sba' ha'.

⁵⁰⁰ BTV: bdag gis bsam pa'i stobs dang ni / zhes pa nas / 'byung gyur cig /

⁵⁰¹ BTV: shu dho.

⁵⁰² BTV: cod pan rnam.

⁵⁰³ BTV: sked kyi.

⁵⁰⁴ BTV: glog 'khrug bzhin.

⁵⁰⁵ BTV: ser bo.

⁵⁰⁶ BTV: dpa' bo'i.

⁵⁰⁷ BTV: glu gar sogs sna tshogs.

⁵⁰⁸ BTV: 'phrul ba.

⁵⁰⁹ BTV: zlog gar gyis.

⁵¹⁰ BTV: tshul ston pa dang.

6. *skyes cing bde ba ster pa'i yum chen sgeg mdzes ma dang lhan cig*⁵¹¹ *bde chen gyis nram par rol ba'o / gtso bo*⁵¹² *g.yas g.yon na sras dang sras mo dang / de'i mtha' bskor*⁵¹³

4a (bzhi)

1. / du phyi nang blon po dang pho nya la sogs pa'i bka' sdod 'khor tshogs rgya mtsho ngo mtshar rdzu phrul mang por gar mdzad ba'i grags yas kyi
2. 'khor rnams ni rang rang gi phyag mtshan cha lugs dang rgyan chas⁵¹⁴ dang bzhon pa la sogs ba'i nram stabs kyis bskor nas bzhugs pa / gtso 'khor de dag
3. thams cad kyi spyi bor oM dkar po / mgrin par a'H dmar po / thugs kar hu'M ngon pos mtshan par gyur / rang dang dam tshig ba'i thugs ka'i sa bon las
4. 'od zer 'phrogs pas rang bzhin lhun gyis [grub ba'i gnas mchog pho brang dam pa nas]⁵¹⁵ lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' po⁵¹⁶ skyes ri chen po yum sras blon
5. la sogs pa'i 'khor dang bcas pa skad cig gis gnas 'dir spyen drangs / dri bzang bsregs nas⁵¹⁷ rol mo dbyangs dang bcas bas / kyaiH pad dkar 'chang sogs rtas brgyud
6. bla ma yi / / bka' sdod 'jigs med dpa' po⁵¹⁸ dge bsnyen zhes / rang gi⁵¹⁹ khas blangs bzhin du las grub phyir / gtso 'khor thams cad thogs med

4b

1. gnas 'dir gshegs / rtas brgyud dpal ldan bla ma'i spyen snga ru / rgyal ba gnyis ba⁵²⁰ rje bisun btsong kha ba'i⁵²¹ / bstan pa bsrung par zhal bzhes⁵²² dam
2. bcas ba⁵²³ / lha chen dge bsnyen chen po gshegs su gsol / / blo bzang rgyal ba'i bstan pa bsrung ba dang / bdag gi phrin las smyur du sgrub pa'i
3. phyir / / thogs pa med pa'i rdzu 'phrul sna tshogs kyis / / skad cig tsam gyis myur du gshegs su gsol⁵²⁴ / / da lta rnal 'byor bdag gi⁵²⁵ dad pa dang / /

⁵¹¹ BTV: lan cig tu .

⁵¹² BTV: gtso bo'i.

⁵¹³ BTV: mtha' skor.

⁵¹⁴ BTV: rgyan cha.

⁵¹⁵ BTV: grub pa'i gnas mchog dam pa nas.

⁵¹⁶ BTV: dpa' bo.

⁵¹⁷ BTV: bsregs.

⁵¹⁸ BTV: dpa' bo.

⁵¹⁹ BTV: rang gis.

⁵²⁰ BTV: gnyis pa.

⁵²¹ BTV: tsong ka ba'i.

⁵²² BTV: bsrung bar zhal 'ches..

⁵²³ BTV: bca' ba.

⁵²⁴ BTV: gshegs su X.

⁵²⁵ BTV: bdag gis.

4. rgyu spyor yon mchod gus pa yod pa'i phyir // brtse ba'i thugs rjes gnas 'dir smyur du byon // 'phrin las ma lus sgrub 'phyir gshegs su gsol⁵²⁶ //
5. grags snyan ma lus gcig tu dus pa'i⁵²⁷ spyod // dbyar skyes brgya yi dpung par gang ba'i sku // brjid ba'i⁵²⁸ brtan g.yos phun bde mdzum⁵²⁹ zhal bzhad //
6. gar mkhan dge bsnyen 'khor bcas gnas 'dir gshegs // dad ldan bdag cag 'khor dang bcas rnams kyis⁵³⁰ // nad gdon bar chad ma lus

5a (Inga)

1. / sel ba dang / tshe bsod dpal byor da lta stsol ba'i phyir / 'khod bcas thogs med gnas 'dir gshegs su gsol //
2. lha chen dge bsnyen [dpa' po gshegs su gsol]⁵³¹ // lhan cig bde ster yum chen gshegs su gsol⁵³² // phyi nang blon po'i tshogs rnams gshegs su gsol⁵³³ //
3. sras dang sras mo 'khor bcas gshegs su gsol // las mkhan pho nya'i tshogs rnams gshegs su gsol // 'khor bcas ma lus gnas 'dir gshegs su gsol //
4. [oM maha' de ba u ba si ka sa pa' ri wa' ra e hya he / badzra sa ma ya dzaH dzaH dzaH hu 'M baM hoH]⁵³⁴ dam tshig pa⁵³⁵ dang ye shes gnyis su med par gyur // padma ka ma la ye stwam / phyag 'tshal
5. pa ni / kun bzang bde ba chen po⁵³⁶ rnam rol nas // mtha' yas 'dul bya⁵³⁷ rjes su 'dzin ba'i ched // grang yas⁵³⁸ 'jig rten chos skyong gzugs kyi tshul // ston mdzad
6. kun la snying nas bdag phyag 'tshal // mchod pa 'bul pa ni / [kyaiH dngos bshams]⁵³⁹ yid kyis sprul pa las 'byung ba'i // lha rdzas bzang po mchod yon rgya mtsho 'di //

5b

⁵²⁶ BTV: gshegs su X.

⁵²⁷ BTV: 'dus pa'i.

⁵²⁸ BTV: brjid pa'i.

⁵²⁹ BTV: 'dzum.

⁵³⁰ BTV: rnams kyi.

⁵³¹ BTV: dpa' bo gshes su X.

⁵³² BTV: gshegs su X.

⁵³³ BTV: gshegs su X.

⁵³⁴ BTV: oM maha' de be u ba si ka a bhai ra sa pa' ri wa' ra e hya ha / badzra sa ma ya dzaH dzaH dzaH dzaH hu 'M baM hoH.

⁵³⁵ BTV: dam tshig ba.

⁵³⁶ BTV: chen po'i.

⁵³⁷ BTV: gdul bya.

⁵³⁸ BTV: bgrang yas.

⁵³⁹ BTV: dngos bshams.

1. *dge bsnyen chen po 'khor dang bcas la 'bul // bzhes nas 'gal rkyen kun sel mthun rkyen sgrubs // oM maha' de ba [u ba si ka sa pa' ri wa' ra]⁵⁴⁰ argHaM pra tri' tstsha hu'M*
2. *sba' ha' / de bzhin du mchod yon gyi gnas su / zhabs bsil / [nas sil snyan / argHaM gyi gnas su / pa' tyaM nas shapta pra ti tstsha hu'M sba' ha' / de bzhin tu spyar te / gzugs mchog / zhes*
3. *pa nas / reg bya / rnams bcug la / ru' pa nas sparsha pra ti' tstsha hu'M sba' ha' / rgyal srid sna bdun dbul ba ni / kyaiH stong gsum 'di'am stong gsum gzhan dag na // lha rdzas*
4. *rgyal srid rin chen 'khor lo 'di // skyes ri chen po 'khor dang bcas la 'bul / bzhes nas tshe bsod dpal 'byor rgyas par mdzod // oM maha'*
5. *de ba u wa si ka sa pa' ri wa ra tsa kra ratna pra ti' tstsha hu'M sba' ha' / de bzhin tu / nor bu / btsun mo / blon po / glang po / rta mchog / dmag dpon / ma Ni ratna / se tre ratna / pur SHa /*
6. *a' shu / khadga ratna pra ti' tstsha hu'M sba' ha' / bkra shis rtags brgyad 'bul ba ni / lha yi dbang po lha min g.yul rgyal tshe /]⁵⁴¹ bkra shis lha mo brgyad kyis mchod pa ltar // dge*

6a (drug)

1. *bsnyen chen po 'khor dang bcas rnams la / bkra shis rtags brgyad bdag gis mchod par bgyi // oM maha' de ba u ba si ka sa pa' ri wa'ra*
2. *aSTa madga la pra ti' tstsha hu'M sba' ha' / nang mchod 'bul ba ni / [oM mchod doj]⁵⁴² sku bzhi'i bdag nyid drin can rtas ba'i bla ma rin po che'i zhal du oM aH hu'M / rgyud sde bzhi'i*
3. *yi dam dkiyl 'khor gyi lha tshogs rnams kyi X chos skyongs srung ma thams cad kyi X dpa' po⁵⁴³ dang dpa' mo [rnal byor ma rnams kyi X]⁵⁴⁴ phyogs skyong zhing skyong klu dang*
4. *gzhi bdag [nyug mar gnas pa rnams]⁵⁴⁵ dang sems can thams cad lhar gyur pa rnams kyi X oM maha' de ba u ba si ka sa pa' ri wa' ra oM a'H hu'M / de nas / rang*

⁵⁴⁰ BTV: uba si ka abhaira sa pa ri wa' ra.

⁵⁴¹ A BTV ben ezen a helyen a következő, tartalmilag kissé eltérő szövegrészlet áll: *me tog / bdug snang gsal / dri chab / zhal zas rol mo / de bzhin du / gzugs mchog / sgra snyan / dri mchog / ro mchog / rge bya / argHaM gyi gnas su / pa' dyam / pu Shpe /dhu pe / a lo ke / ganddhe / nai wi dya / shapta / de bzhin du / ru' pa / shapta / ganddhe / ra sa / sparsha / rnams bcug la 'bul / rgyal srid sna bdun 'bul pa ni / stong gsum 'di 'am stong gsum gzhan dag na / lha rdzas rgyal srid / rin chen / 'khor lo 'di // skyes ri chen po 'khor dang bcas la 'bul / bzhes nas tshe bsod dpal byor rgyas par mdzod // oM ma ha' de ba u ba si ka sa pa' ri wa' ra tsa kra ra na pra ti' tstsha hu'M sba' ha' / de bzhin du / 'khor lo'i gnas su nor bu / btsun mo / blon po / rta mchog / dmag dpon tsa kra'i gnas su / ma Ni / stri / pu ru Sha / ha sti / ashwa / gangga zhes pa'i bar dang /.*

⁵⁴² BTV: mchod do.

⁵⁴³ BTV: dpa' bo.

⁵⁴⁴ BTV: rnal 'byor ma rnams kyi zhal du X.

⁵⁴⁵ BTV: gnyug mar gnas rnams.

5. gi thugs ka'i hu'M las 'od zer 'phros pas rdo rje gsum gyi lha tshogs mdun gyi nam mkhar spyang drangs / [yig brgya nyer gcig bzlas pa'i mthar / de nas bshags pa byas ni / hu'M]⁵⁴⁶ rgyal

6. ba'i bka' sdod bstan 'gro'i don mdzad pa / lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' po dang⁵⁴⁷ / yum chen sras blon 'khor dang bcas pa rnam⁵⁴⁸ / bdag cag

6b

1. rnam la brtse bas dgongs su gsol / bdag ni ma rig 'khrul ba'i dbang gyur te / khyed kyi dam tshig dgongs dang 'gal rnam kun / gnod bzhin

2. 'gyod ba'i sems kyis rab gdungs nas / lha chen khyed kyi spyang sngar mthol lo bshags / / 'khor 'das brtan g.yo mtshon brgyad bkra ba kun / / rang rig

3. bde chen gcig gi rnam 'phrul du / / mi shes tha dad 'dzin pa'i rnam rtog mthus / / mchog dman nye ring 'du shes log par spyad / / lha bsrung rnam

4. kyi sgo gsum dam tshig dang / / 'gal zhing gsol mchod 'gyod pa chag pa dang / / rgyud chung phud nyams the tshom dbang gyur sogs / / nongs par gang

5. gyur snying nas bshags par bgvi / / nyams grib dag phyir bshags pa 'di byas ba'i⁵⁴⁹ / dge bsnyen chen po 'khor dang bcas rnam kyis / pha ma bu tsha

6. rnam la brtse ba bzhin / / lha chen khyod kyis rtag tu grogs par mdzad / bla ma lha dang rdo rje chos bsrung⁵⁵⁰ tshogs / sgrib bral bde stong rdo rje sems nyid

7a (bdun)

1.. / tu / / ro gcig nges rnyed gdung shugs drag po yis / / nyes kun 'chags so tshangs par stsal tu gsol / / [ches bshags ba byas nas /

2. bskang rdzas byin rlabs pa ni / oM badzra a mR tas bsangs / sba bha was spyangs / stong pa'i ngang las bskang rdzas nams kyi rang rang gi zhes pa nas lha chen dge bsnyen

3. chen po yum sras 'khor dang bcas pa rnam kyis nas lha chen dge bsnyen chen po yum sras 'khor dang bcas pa'i spyang lam du 'byung zhing rgyas par

4. gyur cig / / oM sarba bid bu'r zhes sogs lan gsum brjod / oM arghaM nas shapta a'H hu'M / ces pa'i bar dang / oM ru' ba nas parsha a'H hu'M / oM sba bha wa bi shuddhe dha rma te zhes

⁵⁴⁶ BTV: yig brgya nyer gcig brjod bshags pa ni / .

⁵⁴⁷ BTV: dpa' bo dang.

⁵⁴⁸ BTV: bcas ba rnam.

⁵⁴⁹ BTV: byas bas.

⁵⁵⁰ BTV: srung.

5. sogs dang / bdag gis bsam ba'i zhes pa nas 'byung gyur cig / de nas bskang so byas ni / rol mo dbyangs dang bcas pas /⁵⁵¹ hu'M gdod nas rnams dag stong gsal dang

6 nyid du // 'ja' tshon rnam bkra lta bu mchod rdzas rnams // lhan skyes bde chen ye shes bskyed pa po/ mtha' yas zhing khams yongs su gang

7b

1. gyur cig / zag med bdud rtsi'i mchod yon mtsho ltar 'khril // mdzes ba'i me tog sa dang bar snang gang // dri zhim bdug spos sprin phung mkha' la 'khrigs //

2. bskal ba'i me dbung la⁵⁵² 'gran mar me rnams // nam mkha'i khyon kun 'khrigs te gang ba 'dis // lha chen dge bsnyen dpa' po⁵⁵³ thugs dam bskang // lhan

3. gcig [skyes pa'i yum chen thugs dam bskang]⁵⁵⁴ // sras dang sras mo rnams kyi⁵⁵⁵ X phyi nang blon po⁵⁵⁶ tshogs kyi X las mkhan pho nya rnams kyi⁵⁵⁷ X 'khor

4. bcas ma lus thugs dam bskong gyur nas // bdag cag dpon slob 'khor dang bcas rnams kyi / / mi mthun bar chad ma lus bzlog pa dang // mthun rkyen

5. tshe dang bsod nams dpal 'byor sogs // ma lus yid bzhin 'grub par mdzad du⁵⁵⁸ gsol // dri bzang gis bsgos bzang po⁵⁵⁹ dri chab dang // ro brgya ldan pa'i

6. zhal zas re ltar spungs // snyan brjid gyur ba'i rnga rdung 'brug ltar sgrogs // sna tshogs [rol mo bye brag mtha' yas bas]⁵⁶⁰ // lha chen dge bsnyen dpa' po⁵⁶¹ X gzugs

8a (brgyad)

1. mdzas yid 'ong sgra snyan sna tshogs dang // dri chab ro brgya zas dang na bza' sogs / 'khor lo nor bu bitsun mo blon po dang // glang po rta mchog

⁵⁵¹ A BTV ben ezen a helyen a következő, tartalmilag kissé eltérő szövegrészlet áll: bskang rdzas byi rlabs pa ni / amrltas bsangs / sba bha' wa spyangs / stong pa'i ngang las bskang rdzas rnams kyi rang rang gi ming yig dang po thig les brgyan pa zhu ba las byung ba'i dge bsnyen chen po yum sras 'khor dang bcas pa mnyes par byed pa'i dam rdzas spyen gzigs mchod pa'i byed brag bsam gyis mi khyab pa zbig / dge bsnyen chen po yum sras 'khor dang bcas pa'i spyam lam du 'byung zhing rgyas par gyur cig / oM sarbabid zhes sogs nam mkhar mdzod [itt két olvashatatlan szótag áll] rgya dang / arghaM nas parSha'i / bar dang / oM sbabha'wa bishuddhe zhes sogs dang / bden stobs brjod / de nas rol mo dbyangs dang bcas pas /.

⁵⁵² BTV: me dpung la.

⁵⁵³ BTV: dpa' bo'i.

⁵⁵⁴ BTV: skyes ba'i yum chen X.

⁵⁵⁵ BTV: sras mo rnams kyi.

⁵⁵⁶ BTV: blon po'i.

⁵⁵⁷ BTV: pho nya rnams kyi.

⁵⁵⁸ BTV: 'grub par stsal du.

⁵⁵⁹ BTV: bzang po'i.

⁵⁶⁰ BTV: rol mo'i bye brag mtha' yas pas.

⁵⁶¹ BTV: dpa' bo'i

2. *dmag dpon sna bdun 'dis // [lha chen dge bsnyen XXXXXXXX mdzad du gsol]⁵⁶² // rin chen gdugs dang gser nya gter bum dang / bkra shis dung*
3. *dkar g.yas 'khyil dpal be'u // nor bu tog mdzes rin chen rgyal mtshan dang / dri med rtsibs stong rin chen 'khor lo 'dis // [lha chen dge bsnyen XXX*
4. *mdzas du gsol]⁵⁶³ // rta dang rta rgod dre'u rta mchog dang / g.yag dang ba glang 'brong dang mdzo rgod dang // lug dang ra dang ra rgod rnga mong dang // sha pho sha yu*
5. *la sogs ri dwags kyis⁵⁶⁴ // [lha chen dge bsnyen X mdzad du gsol]⁵⁶⁵ // sennge stag dom dred dang spyang ki dang // 'phar ba wa spre la sogs gcan zan dang //*
6. *khyung glag bya rgod la sogs bya tshogs dang // sa la 'dzul dgu mkha' 'phur [tshogs rams kyi // lha chen dge bsnyen X mdzad du gsol]⁵⁶⁶ // ri rab gling bzhi*

8b

1. *gling phran brgyad po dang // stag ral gzigs shubs⁵⁶⁷ ral gri rtse gsum dang // mdung dang go khrab la sogs mtshon cha⁵⁶⁸ rigs // gdugs dang bla bre ba dan*
2. *rgyal mtshan gyis // [lha chen dge bsnyen X mdzad du gsol]⁵⁶⁹ // chu brag shing sna shing tog sna tshogs dang // sha khrag la sogs bza' bcas⁵⁷⁰ btung ba dang // ja*
3. *chang zho dar 'o ma'i phud la sogs // mthun pa'i dam rdzas rgya chen rgya mtsho 'dis // [lha chen X mdzad du gsol]⁵⁷¹ // snod kyi 'jig rten khams na bzhus pa'i gso //*
4. *lha dang mi yi 'dod dgu yo byad dang // mdor na dngos bshams yid kyis sprul pa yi⁵⁷² // phyi nang gsang ba'i dam rdzas mchod gtor 'dis // [lha chen X*
5. *mdzad du gsol]⁵⁷³ // byang chub sems dpa'⁵⁷⁴ sa lam thob gyur yang⁵⁷⁵ // 'jig rten tshul bzung skyes ri chen po la // bla ma yi dam byang sems ngo bo ru //*
6. *snying nas yid ches mos gus gsol 'debs 'dis // [lha chen X mdzad du gsol]⁵⁷⁶ / kyaiH phas rgol gang la 'jigs med snying khams can // dpa'*

⁵⁶² BTV: *lha chen X.*

⁵⁶³ BTV: *lha chen X.*

⁵⁶⁴ BTV: *ri drags kyis.*

⁵⁶⁵ BTV: *lha chen X.*

⁵⁶⁶ BTV: *tshogs rnam kyis // lha cen X.*

⁵⁶⁷ BTV: *gzig shub.*

⁵⁶⁸ BTV: *mtshon cha'i.*

⁵⁶⁹ BTV: *lha chen X.*

⁵⁷⁰ BTV: *bza' bca'.*

⁵⁷¹ BTV: *lha chen X.*

⁵⁷² BTV: *sprul ba yi.*

⁵⁷³ BTV: *lha chen X.*

⁵⁷⁴ BTV: *byang chub sems dpa'i.*

⁵⁷⁵ BTV: *gyur kyang.*

⁵⁷⁶ BTV: *lha chen X.*

9a (dgu)

1. rtsal 'gran zla bral ba'i stobs po che // ge ser rgyal po lta bu de dag kyang // dge bsnyen chen po mnyes ba'i⁵⁷⁷ rten du 'bul // rmog
2. po 'bul ba ni / yan lag mchog gi [bsrung ma gzi brjid kyang]⁵⁷⁸ // nam mkha'i 'thog kyang skyon nas⁵⁷⁹ dngos med byed // g.yul las rab rgyal mdzes pa'i tog gis
3. spras // [dge bsnyen chen po X]⁵⁸⁰ khrab 'bul ba ni / phas rgol byed ba'i 'bangs ba dka' las kyang // nyi ma'i 'od dang 'phrad ba'i me khyer bzhin // lus srog
4. gnod med bsrung ba'i go khrab 'di // dge bsnyen X gzhol mo⁵⁸¹ phub chen 'bul ba ni / mdzes pa'i phub chen rnam mang rgyan gyis mdzes // rin chen las grub
5. sra ba'i [sham bu rgyan]⁵⁸² // [phas rol rgol bas ma 'jigs dpal ster pa]⁵⁸³ // dge bsnyen X ru mtshon 'bul ba ni / pha rol [dgra po'i srog rtsa gnod ba'i]⁵⁸⁴ gshed //
6. rno ngar mtshon gyi rtse mor⁵⁸⁵ nam mkhar snyeg // ru mtshon dar gzi ba dan bar snang 'phyo // dge bsnyen X ral gri 'bul ba ni / gnam lcags rdo rje 'bar ba lta bu yi //

9b

1. ral gri rin chen blta bas mi bzod cing // ril cing⁵⁸⁶ gzor ba tsam gyis srog 'phrog pa // dge bsnyen X gzhu 'bul ba ni / gzhu mo dgra klad 'gengs ba'i stod 'gul
2. 'di // 'gengs pa tsam gyis dgra bgegs srog rtsa 'dar // bdud sde g.yul las rgyal ba'i mchog dkar gzhu // dge bsnyen X mda' 'bul ba ni / pha rol⁵⁸⁷
3. dgra snying tshal par⁵⁸⁸ bsnun bshig mda' // 'chi bdag gshin rje'i sprul pa lta bu la // snyug shing khyung sgro thog mtshungs mde'u can⁵⁸⁹ // dge bsnyen X mtshal phub
4. 'bul ba ni / mi bzad sdig can kla klo'i gdul byed kyi // g.yul dor bsngags pa⁵⁹⁰ 'khor lo 'bar ba'i mtshon // rab brjid padma ra ga'i mdangs 'dzin pa //
5. 'di yang dge bsnyen dgves pa'i rten du 'bul // rkang bzhi rta mchog sogs sna tshogs 'bul ba ni / kyaiH sha rgyas stobs dang rkang bzhi nor gyi tshogs // khyad bar⁵⁹¹

⁵⁷⁷ BTV: mnyes pa'i.

⁵⁷⁸ BTV: srung ma gzi brjid can.

⁵⁷⁹ BTV: skyob nas.

⁵⁸⁰ BTV: dge.bsnyen X.

⁵⁸¹ BTV: gzhol ma.

⁵⁸² BTV: sham bu can.

⁵⁸³ BTV: pha rol rgol bas mi jigs dpal ster ba.

⁵⁸⁴ BTV: dgra dgra bo'i srog rtsa gcod pa'i.

⁵⁸⁵ BTV: rtse mo.

⁵⁸⁶ BTV: reg cing.

⁵⁸⁷ BTV: kyaiH pha rol.

⁵⁸⁸ BTV: tshal bar.

⁵⁸⁹ BTV: mde'u can 'di.

⁵⁹⁰ BTV: bsnags pa'i.

⁵⁹¹ BTV: khyad par.

6. *stong gsum yud kyis bskor ba yi // rdzu 'phrul shugs ldan brgyan*⁵⁹² *mdzes rta mchog 'dis // 'di yang dge bsnyen [dgyes ba'i rten du 'bul]*⁵⁹³ //

10a (*bcu thams pa*)

1. */gsol mchod 'bul ba ni // kyaiH lha chen dge bsnyen 'khor dang bcas pa rnams // skad cig rdzu 'phrul stobs kyis 'dir gshegs*

2. *shig // mchod yon gser skyems dam pa 'di bzhes la // bsam don yid bzhin sgrub phyir bzhugs su gsol // phyi nang*

3. *nyer spyod 'dod yon rgyal srid bdun // lha dang mi yi bkra shis brtags rdzas brgyad // stong gsum khyon ltar*⁵⁹⁴ *'gengs ba'i snod*

4. *yangs su // dkar gsum mngar gsum la sogs gtor ma'i tshogs // dge bsnyen chen po mnyes pa'i rten du 'bul //*

5. *tsan dan dkar dmar 'a ka ru la*⁵⁹⁵ *sogs // spos dkar gur gum da li sur dkar dang // dkar gsum mngar gsum sman sna*

6. *snying po lnga // 'bru lnga*⁵⁹⁶ *rin chen dang dri bzang lnga // sna tshogs ljon shing gsreg pa'i dud sprin 'di // dge bsnyen chen po*

10b

1. *mnyes pa'i rten du 'bul // zhes 'bul / skabs 'dir hang ka'i gsol mchod dang dge bsnyen chen po*⁵⁹⁷ *gsol mchod rnams rgyas par byas nas // [de nas bskul byed bar]*⁵⁹⁸ *spro na /*

2. *hu'M bla ma yi dam [bsrung ma'i zhes pa nas 'babs // lan gsum bjod / 'di bskul ni /]*⁵⁹⁹ *hu'M rgyal pa'i bka' sdod lha chen khyed rnams kyis //*

3. *sngon gyi dam bcas*⁶⁰⁰ *da lta dran dgongs la // bdag la sdad pa'i dgra dang bgegs rigs sogs / nad gdon bar chad ma lus thal*

4. *par*⁶⁰¹ *rlog // bdag gis gnod 'tshe nyes med gdug*⁶⁰² *gyur la / bdag la klan ka 6 dgra po*⁶⁰³ *de / lo dang zla ba zhag du ma*

⁵⁹² BTV: *rgyan*.

⁵⁹³ BTV: *dgyes pa'i rten du X*.

⁵⁹⁴ BTV: *khyon kun*.

⁵⁹⁵ BTV: *a ga ru la*.

⁵⁹⁶ BTV: *'bru sna*.

⁵⁹⁷ BTV: *chen po'i*.

⁵⁹⁸ BTV: *bskul byed par*.

⁵⁹⁹ BTV: *srung ma'i sogs gsum / 'dir bskul ni /*.

⁶⁰⁰ BTV: *dam bca'*.

⁶⁰¹ BTV: *thal bar*.

⁶⁰² BTV: *'dug*.

⁶⁰³ BTV: *dgra bo*.

5. *bzhag par // brtags dang mtshon ma myur du ston par gyis // lha khyod khog zhugs zer nas bstan pa dang // de 'dzin*
6. *bcas la gnod ba'⁶⁰⁴ 'dre ngan gyis // khyod nyid bstan shig zer nas skur 'debs pas⁶⁰⁵ // de nyid sha zos khrag 'thung tshar gcod*

11a (bcu gcig)

1. *// cig // de ltar mdzad na khyod nyid chos skyong du // yid ches gsol 'debs byed na dus kun tu // bstan pa bsrung*
2. *ba'i las bzhi'⁶⁰⁶ gnyer gtad ba'i // gtad rag mchod pa 'bul lo brtson par bgyid / zhes bskul byas ni⁶⁰⁷ / [de nas bzlog pa dang byas ni //]⁶⁰⁸*
3. *[kyaiH sangs rgyas]⁶⁰⁹ kun gyi bka' sdod mthu po che⁶¹⁰ / lha chen skyes ri dge bsnyen yum sras blon // bka' sdod lha srin sde brgyad*
4. *tshogs rnams kyis // mthun rdzas mchod gtor rgya mtsho'di bzhes la // bstan 'gro'i dpal gyur drin can bla ma yi //*
5. *sku tshe spel ba'i bar chad thams cad bzlog // rgyal ba'i gdung 'tshob rje btsun btsong kha ba i'⁶¹¹ // mdo sngags bstan pa dar pa i'⁶¹²*
6. *'gal rkyen bzlog⁶¹³ // rnal 'byor bdag cag yon mchod 'khor bcas la // gzhan gyi bsam ngan [sphyor rtsub thams cad bzlog //]⁶¹⁴*

11b

1. *pha rol rbad 'dri'⁶¹⁵ mthu byed phur kha dang // mnan srig⁶¹⁶ 'phangs gsum drag po'i rbod tong⁶¹⁷ X stong phrag brgyad cu i'⁶¹⁸ bgegs dang gdon gyi*
2. *rigs // sum brgya drug cu gdon chen bco lnga X rlung mkhris pad kan⁶¹⁹ 'dus pa la sogs pa'i // bzhi brgya bzhi'i nad rnams thams cad X*

⁶⁰⁴ BTV: gnod pa'i.

⁶⁰⁵ BTV: bskur 'debs pa.

⁶⁰⁶ BTV: las bzhi'i.

⁶⁰⁷ BTV: zhes bskul.

⁶⁰⁸ BTV: bzlog pa ni /.

⁶⁰⁹ BTV: sangs rgyas.

⁶¹⁰ BTV: mthu bo che.

⁶¹¹ BTV: tsong kha ba'i.

⁶¹² BTV: dar ba'i.

⁶¹³ BTV: 'gal rkyen X.

⁶¹⁴ BTV: sbyor rtsub thams cad X.

⁶¹⁵ BTV: rbad 'dre.

⁶¹⁶ BTV: mnan sreg.

⁶¹⁷ BTV: rbod gtor.

⁶¹⁸ BTV: brgyad bcu'i.

⁶¹⁹ BTV: bad kan.

3. *khyad par 'brum nag gzer 'thung⁶²⁰ mig ser sogs // dus mtha'i⁶²¹ dar ba'i nad ngan thams cad X 'jigs shing [skrags dang mdangs]⁶²² byed la*
4. *sogs ba'i // [yi 'brog sum brgya drug cu]⁶²³ thams cad X chu tshod drug cu rtsa bzhir bar bcod pa'i⁶²⁴ // glo bur drug cu rtsa bzhi thams cad X sngon las*
5. *'phral rkyen gnyis kyi⁶²⁵ bsdus pa yi // rkyen ngan nyi khri tshig stong thams cad X byis pa dar ma rgan gzhon nges med par // dus min*
6. *'chi ba rnam⁶²⁶ brgyad thams cad X bstan dang 'gro pa⁶²⁷ kun la 'tsho byed ba'i⁶²⁸ // dus 'khrugs 'thab rtsod mu ge thams cad X bang mdzod*

12a (bcu gnyis)

1. *nor dang rkang bzhi phyugs 'phrog pa'i // chom rkun gcan gzan ma rungs thams cad X skye 'gro'i bde gnas rgyal kham*
2. *'phung byed pa'i // dus min kha char rlung 'tshub thams cad X mi la dngos nyams rmi ltas mtshan ma ngan // phyugs la ltas ngan skyes*
3. *pa thams cad X spyang ki du zhing⁶²⁹ wa rgyal srin bya rgod // gzhan gyi cho 'phrul gtong ba thams cad X bzlog bsgyur dam nyams dgra dang*
4. *bgegs la byoH / byoH bzlog dus la bab po sa ma ya: / zhes bzlog pa [bya ba ni /]⁶³⁰ de nas snying po bzlas byas ni / spyob shig spyob shig bla ma ngo bo nyid // gzigs*
5. *shig gzigs shig yi dam ngo bo nyid // grogs shig grogs shig mka' 'gro ngo bo nyid // kun tu lha chen ta yan the re khe // sngon gyis*
6. *khas blang dam bcas lhan par mdzod // gnas skabs mthar thug bar chad zhi pa dang // ci bsam lhun kyi 'grub pa'i bkra shis stsol //*

12b

⁶²⁰ BTV: *gzer thung*.

⁶²¹ BTV: *dus mtha'*.

⁶²² BTV: *skrag dang dangs*.

⁶²³ BTV: *yi 'phrog sum drug cu*.

⁶²⁴ BTV: *gcod pa'i*.

⁶²⁵ BTV: *gnyis kyis*.

⁶²⁶ BTV: *'chi ba rnams*.

⁶²⁷ BTV: *'gro ba*.

⁶²⁸ BTV: *'tsho byed pa'i*.

⁶²⁹ BTV: *spyang gi du zhing*.

⁶³⁰ BTV: *bya /*.

1. [oM maha' de ba u pa' si ka a' bhai ra hu'M phaTH / yig brgya bzlas / de nas gtor ma byin gyis rlabs pa ni / nang mchod byin rlabs byas / lha chen dge bsnyen chen po 'khor dang
2. bcas pa rnams kyis spu gu can gyi gtor ma'i bcud thams cad drangs te gsol par gyur / oM maha' de ba u pa si ka sa pa' ri wa ra i daM pa liM ta kha kha
3. kha' hi kha' hi / lan gsum mam bdun gyis 'bul / oM maha' de ba' u pa si ka sa pa' ri wa ra arghaM nas sapta'i pra ti' tsisha hu'M sba' ha' / /⁶³¹ nang mchod 'bul / [de nas
4. gtor rdzongs ni]⁶³² / lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' po⁶³³ skyes ri chen po 'khor dang bcas pa khyed rnams kyis dam rdzas rgyan gyi gtor ma 'di bzhes
5. la / sangs rgyas kyi bstan pa srungs / dkon mchog gi dbu 'phang bstod / bla ma'i sku tshe sring⁶³⁴ / rnal 'byor pa bdag cag gi phyi nang gi yo byad nor rdzas thams cad
6. khyod la gnyer du gtad pa yin bas 'gal rkyen thams cad sel⁶³⁵ / mthun rkyen thams cad sgrubs / tshe dang bsod nams dpal 'byor longs spyod snyan grags

13a (bcu gsum)

1. / / phyogs bcur rgyas zhing 'phel ba'i 'phrin las mdzod du gsol / gzhi bdag gtor ma [bsngos / de nas bstod pa byas pa ni /]⁶³⁶ hu'M rgyal ba kun gyi bka'
2. sdod gtso po che⁶³⁷ / / sangs rgyas bstan pa rgyas pa'i 'phrin las dang / / tshe dang [bsod nams rgyas pa'i]⁶³⁸ mthu rtsal can / / [lha chen dpa' po
3. dge bsnyen]⁶³⁹ khyod la bstod / / sna tshogs padma nyi ma'i gdan gyi steng / / rdzu 'phrul shugs ldan rta mchog zhon pa can⁶⁴⁰ / / g.yas ba'i⁶⁴¹ ba dan
4. g.yon pa'i bum pa 'dzin / / skyes ri chen po 'khor dang bcas la bstod / / yul 'dir gnas ba'i bdag sogs 'gro kun la / / thabs mkhas mchog
5. gis yab gcig lta bur skyong⁶⁴² / / snying rje chen pos ma gcig lta bur byams / / lha chen dge bsnyen khyod la bdag stod do⁶⁴³ / / sa phyogs 'dir gnas bdag cag 'gro ba

⁶³¹ Ez a szövegrészlet hiányzik a BTVből.

⁶³² BTV: gtor rdzongs ni.

⁶³³ BTV: dpa' bo.

⁶³⁴ BTV: srings.

⁶³⁵ BTV: sol.

⁶³⁶ BTV: bsngo / bstod pa ni /.

⁶³⁷ BTV: gtso bo che.

⁶³⁸ BTV: dpal 'byor rgyas pa'i.

⁶³⁹ BTV: lha chzen dge bsnyen dpa' bo.

⁶⁴⁰ BTV: gzhon pa can.

⁶⁴¹ BTV: g.yas pa'i.

⁶⁴² BTV: skyongs.

⁶⁴³ BTV: bstod do.

6. kun // brtse pa'i⁶⁴⁴ ma dang sring mo ji bzhin tu // gnyen 'jam thugs rje byams par⁶⁴⁵
skyong mdzod la⁶⁴⁶ // yum chen lha mo khyod la bdag bstod do // rgyal bstan⁶⁴⁷ spyi dang

13b

1. khyad par btsong kha pa'i⁶⁴⁸ // bstan dang bstan 'dzin bsrung bar zhal bzhes bzhin // g.yel
med bsrung mdzad⁶⁴⁹ lha chen yab dang yum // bstan bsrung⁶⁵⁰
2. chen po gnyis la gus pas bstod // khyed kyi bka' nyan kun la dbang bsgyur pa'i / phyi dang
nang gi blon po'i tshogs rnams dang // sras dang sras mo las
3. mkhan pho nya tshogs⁶⁵¹ // bka' sdod 'khor tshogs dam can rgya mtshor bstod // yab gcig
ma gcig srid mo brtse ba bzhin // bdag cag gzhi byas⁶⁵² gang 'gro
4. gar 'dug kyang // sgo gsum las rnams bya ba ci byed kyang // ko long⁶⁵³ ru nga phrag dog
ma mdzad par / brtse ba chen pos g.yel med grogs mdzad
5. nas // nyin gsum [bya ra rkyang nas]⁶⁵⁴ ma g.yel zhig // mtshan gsum mel tshe drung nas
ma g.yel zhig // rtag tu las kun grub la⁶⁵⁵ ma g.yel zhig // skyabs
6. la bsten pa'i tshe na snying ma ring // tshur la g.yab ba'i tshe na spyen ma brtul // phar la
rbad ba'i⁶⁵⁶ tshe na mthu ma chung // las la bskul pa'i⁶⁵⁷ tshe na bang ma bul⁶⁵⁸ //

14a (bcu bzhi)

1. // dge bsnyen chen po 'khor dang bcas pa rnams // dgra la rgol ba'i tshe na rtsal ma zhan
// mthu nus zhan ba'i tshe na mthu dpung bskyed // ['o 'dod
2. 'bod ba'i]⁶⁵⁹ she na snyan ma sra // bdag cag mi nor 'khor dang bcas rnams kyi⁶⁶⁰ //
bzang ngan ci 'dra rung yang gnyer mdzod la // bsrung zhing skyong la bsam ba'i⁶⁶¹ don

⁶⁴⁴ BTV: brtse ba'i.

⁶⁴⁵ BTV: byams bar.

⁶⁴⁶ BTV: mdzod ba.

⁶⁴⁷ BTV: rgyal chen.

⁶⁴⁸ BTV: tsong kha pa'i.

⁶⁴⁹ BTV: srung mdzad.

⁶⁵⁰ BTV: bstan srung.

⁶⁵¹ BTV: 'tshogs.

⁶⁵² BTV: gzhi byes.

⁶⁵³ BTV: rko long.

⁶⁵⁴ BTV: bya ra rgyad nas.

⁶⁵⁵ BTV: sgrub la.

⁶⁵⁶ BTV: rbad pa'i.

⁶⁵⁷ BTV: bskul ba'i.

⁶⁵⁸ BTV: 'bul.

⁶⁵⁹ BTV: 'o dod bod pa'i.

⁶⁶⁰ BTV: rnams kyi.

⁶⁶¹ BTV: bsam pa'i.

3. *rnams kun // bde blag sgrab cing*⁶⁶² *bar chad zhi par mdzod // mdor na byang chub snying por mchis kyi par*⁶⁶³ // *lus la grib bzhin bral med grogs mdzas nas //*
4. *zhi rgyas dbang drag las kun 'grub sogs kyis // re 'dod bsam don yid bzhin bskor par*⁶⁶⁴ *mdzod // bdag dang gzhan dag 'gro ba'i don ched du //*
5. *bstan dang srid ba'i las rnams byed pa la // 'bad dang rtsol ba cher bskyod mi dgos par //* *lhan gyis myur du 'grub pa'i*⁶⁶⁵ *stongs grogs mdzod // bla ma mchog*
6. *gsum bden pa'i byin rlabs dang // chos nyid 'gyur med rten 'brel slu med mthu // bdag gi mos pa'i lha chen 'phrin las kyis // re 'bras mtha' dag*

14b

1. *yid bzhin 'grub par shog // [zhes bstod pa byas]*⁶⁶⁶ // *'phrin las bcol ba ni / hu'M lha chen 'jigs med dpa' po*⁶⁶⁷ *dge bsnyen che // khyed la zhu zhing 'phrin las bcol*
2. *ba ni // sngon tshe sangs rgyas sha'kya'i*⁶⁶⁸ *thub pa yis // dzam bu gling*⁶⁶⁹ *'dir byon nas dam pa'i chos // brgyad khri bzhi stong gsum nas bstan pa dar //*
3. *'jig rten khamis kyi sems can thams cad kyi // nyon mongs*⁶⁷⁰ *sdug bsngal kun las grol gyur nas // skal ba can rnams thams cad mkhyen sar bkod //*
4. *nyan thos rang rgyal 'bras bu bzhi la sogs // rigs can rnams ni thar ba'i lam la bkod // de dus sangs rgyas bstan pa ma dar pa'i // yul 'dir*
5. *mi rnams srung ba'i nag phyogs rigs // lha srin sde brgyad rgyal 'gong the'u rang dang //* *mi dang mi min gdon bgegs 'byung po dang // ta yan te ri la*
6. *sogs mtshun lha rnams // padma thod 'phreng jo po A' ti sha // [rgyal pa gnyis pa]*⁶⁷¹ *rje btsun btsong kha pa // la sogs sangs rgyas kyi ni sprul pa rnams*⁶⁷² //

15a (bco lnga)

1. *'jig rten 'dir byon sems can don mdzad skabs // mjal te dam la bdags nas bstan par btsug / de yi nang nas pha mes rgyud kyi gtso //*

⁶⁶² BTV: *sgrub cing*.

⁶⁶³ BTV: *bar*.

⁶⁶⁴ BTV: *skong bar*.

⁶⁶⁵ BTV: *'grub ba'i*.

⁶⁶⁶ BTV: *zhes bstod*.

⁶⁶⁷ BTV: *dpa' bo*.

⁶⁶⁸ BTV: *sha'kya*.

⁶⁶⁹ BTV: *'dzam bu gling*.

⁶⁷⁰ BTV: *nyon mong*.

⁶⁷¹ BTV: *rgyal ba gnyis*.

⁶⁷² BTV: *sprul ba rnams*.

2. *ta yan te re khe*⁶⁷³ *zhes grags pa khyed* // [*sngon gyis dam bcas*]⁶⁷⁴ *da lta dgongs la* // *mchod gtor dam rdzas rgya mtsho 'di bzhes la*⁶⁷⁵ // *bdag sogs dpon slob 'khor*
3. *dang bcas rnams kyi* // '*gal rkyen kun sel*⁶⁷⁶ *mtshun rkyen yid bzhin sgrub*⁶⁷⁷ // '*phyogs 'dir mi nad phyugs nad dmag 'khrugs dang*⁶⁷⁸ // *dus min kha char gcan gzan ma*
4. *rungs sogs* // *mi 'dod nye par 'tshe ba'i dngos po kun* // '*zhi pa'i*⁶⁷⁹ '*phrin las myur du 'grub par mdzod* // '*tshe dang bsod nams dpal 'byor longs spyod dang* //
5. *nye 'khor snyan grags dri med mdo sngags kyi* // '*bshad sgrub bya ba yar ngo'i zla ba ltar* // '*rgyas pa'i 'phrin las myur du 'grub par mdzod* // '*jig rten sa 'og*
6. *sa steng sa la yi*⁶⁸⁰ // '*phun tshogs 'dod dgu'i dngos po thams cad dang* // '*lha mi [gnod spyin la sogs ched]*⁶⁸¹ *dgu rnams* // '*dbang sdud 'phrin las myur du 'grub*

15b

1. *par mdzod* // '*bstan la gcod cing bdag la sdang pa yi*⁶⁸² // '*dgra bgegs gang yin bsad [rmangs bzer ba sogs]*⁶⁸³ // '*drag po'i las kyis thal par*⁶⁸⁴ *rlog pa yi* //
2. *mngon spyod 'phrin las myur du 'grub par mdzod* // '*bdag cag 'khor bcas 'brel yod thams cad la* // '*bsam pa [ngan pa'i snyang 'dog]*⁶⁸⁵ *kha mchu 'jug* // '*gtam ngan ssgrogs*
3. *dang chom rkun byed pa sogs* // '*mi las byung pa'i*⁶⁸⁶ *gnod pa ma lus dang* // '*drang srong dam sri gtsan*⁶⁸⁷ *dang bdegs can dang* // '*ma mo la sogs mi ma yin rnams kyis* //
4. *mi la na tsha phyugs la god kha dang* // '*khrugs long*⁶⁸⁸ *skyed sogs gnod pa thams cad zhi* // '*[gzhis la yul gzhi khang pa]*⁶⁸⁹ *bkra shis shing* // '*nor rdzas sgo sogs longs*

⁶⁷³ BTV: *te ri khe*.

⁶⁷⁴ BTV: *sngon.gyi dam bca*'.

⁶⁷⁵ BTV: *bzhes nas*.

⁶⁷⁶ BTV: *sol*.

⁶⁷⁷ BTV: *sgrubs*.

⁶⁷⁸ BTV: *dmag 'khrug dang*

⁶⁷⁹ BTV: *zhi ba'i*

⁶⁸⁰ BTV: *sa bla yi*.

⁶⁸¹ BTV: *gnod sbyin la sogs mched*.

⁶⁸² BTV: *sdang ba yi*.

⁶⁸³ BTV: *rmongs gzer ba sogs*.

⁶⁸⁴ BTV: *thal bar*.

⁶⁸⁵ BTV: *ngan ba'i snyan 'dogs*.

⁶⁸⁶ BTV: *byung ba'i*.

⁶⁸⁷ BTV: *btsan*.

⁶⁸⁸ BTV: *'khrug long*.

⁶⁸⁹ BTV: *gzhi la yul gzhi khang ba*.

5. spyod bde legs 'phel // byes su bzhol khal⁶⁹⁰ sogs la 'tshe med par // la chu 'phrang sogs bder bgrod bsam sar sleb // mdor na yul tu⁶⁹¹ kun tu nyer 'tshe dang //
6. bral zhing mthun rkyen 'dod dgu lhun gyis grub // phan tshun sems mthun chos bzhin spyod pa yi // dge legs phun sum tshogs ba 'i⁶⁹² 'phrin las mdzod // [ces de nas gser skyems

16a (bcu drug)

1. 'bul ba 'i / g.yang bod ni // de nas phyva g.yang skyabs dbul byas ba 'i 'dod dgu longs spyod tshul ni⁶⁹³ / 'di skad do / kyaiH mtho pa⁶⁹⁴ gnam gyi steng shed na⁶⁹⁵ // g.yu 'brug sngon po⁶⁹⁶ sgra
2. g.yang de // de ring phyva g.yang bdag la stsol // lho nag rgyas pa 'i dbyings rum nas // rgya stag ma bu 'i tsal g.yang te // [de ring X]⁶⁹⁷ theg chen sa yi steng gshed na⁶⁹⁸ //
3. mgo nag mi yi nor g.yang te // de ring X kyaiH rgya bod hor gyi nor yang de // de ring X spang mkhar yangs ba 'i⁶⁹⁹ dkyil shed na // sha rkyang ma bu 'i [snyan g.yang te]⁷⁰⁰ // de ring X
4. ge ser dmag gi dmag g.yang de // de ring X stag gzigs⁷⁰¹ rgyal po 'i nor g.yang te // de ring X bu tsha dpa' po⁷⁰² dpal g.yang de // de ring X go khrab btsan pa 'i
5. btsan g.yang te // de ring X go mtshan rno ba 'i rno g.yang de // de ring X gyi ling rta yi rta g.yang de // de ring // khyung dkar mdzo yi mdzo g.yang de // de ring X zag
6. med 'bri yi 'bri g.yang te // de ring X 'dod 'jo ba yi ba g.yang te // de ring X g.yang dkar lug gi lug g.yang te // de ring X tshe tshe ra yi ra g.yang te //

16b

1. de ring X dkar mo nas kyi nas g.yang te⁷⁰³ // de ring X mdzes 'jam gos kyi gos g.yang de // de ring X zhing mngar zas kyi bcud g.yang te⁷⁰⁴ // de ring X phyva g.yang ma

⁶⁹⁰ BTV: bzhon khal.

⁶⁹¹ BTV: yul dus.

⁶⁹² BTV: phun sum tshogs pa 'i.

⁶⁹³ Ez a rész hiányzik a BTVből. Helyén a következő szövegrészlet áll: g.yang 'bod ni / mda' dar dkar sogs kyiis g.yab cing /.

⁶⁹⁴ BTV: mtho ba.

⁶⁹⁵ BTV: shed nas.

⁶⁹⁶ BTV: sngon po 'i.

⁶⁹⁷ BTV: de ring phywa g.yang X.

⁶⁹⁸ BTV: gshed nas.

⁶⁹⁹ BTV: yangs pa 'i.

⁷⁰⁰ BTV: nyan g.yang de.

⁷⁰¹ BTV: stag zig.

⁷⁰² BTV: dpa' po 'i.

⁷⁰³ BTV: g.yang de.

⁷⁰⁴ BTV: g.yang de.

2. *khyim khyil li li*⁷⁰⁵ // *phyva g.yang ma lus gnas su zhugs* // *lha chen 'khor bcas dbu 'phang stod* // *g.yang chags mi gyur bkra shis shog* // *kyaiH skyes ri chen po khyed*
3. *rnams kyis* // *bdag cag 'khor dang bcas rnams la* // *nyin gsum dus kyi*⁷⁰⁶ *bya ra mdzod* // *mtshan gsum dus kyis mel tshe mdzod* // *rgyab kyi slob pa dro bar mdzod* //
4. *mdun gyi mkhar pa brtan par mdzod* // *phar la 'gro ba'i skyel ma mdzod* // *tshur la 'ong ba'i bsu ma mdzod* // *sun la 'gro na*⁷⁰⁷ *sgron me mdzod* // *chu la 'gro ba'i zam*
5. *pa mdzod* // *brag la 'dzeg na them skas mdzod* // *lam la 'gro na mgon skyabs mdzod* // *gzhis su sdod na legs kha mdzod* // *dgra 'dre nad yams 'khrugs rtsod*
6. *dang* // *mi kha gling mdzod med par mdzod* // *byes su dgra zag med pa dang* // *bsam pa'i don rnams myur du sgrub*⁷⁰⁸ // *lha chen 'khor dang bcas rnams kyis* //

17a (bcu bdun)

1. // *snga dgra de ni rtsad nas gcod* // *phyi dgra de ni bzlog cing bsgyur* // *[da lta de ni rtul du]*⁷⁰⁹ *rlog / dgra las rgyal bai 'phrin las mdzod / svo svo che'o*
2. *lha rgyal lo* // *[de nas mnga' gsol 'bul ba ni]*⁷¹⁰ // *kyaiH mtsho skyes rdo rje padma 'byung gnas dang* // *kham ssum chos kyi rgyal po tsong kha pa / yab sras bka' btags*
3. *spyi bor*⁷¹¹ *nyer bcings pa* // *bstan srung 'jigs med dpa' po*⁷¹² *dge bsnyen che* // *khyod ni mgon skyabs gtso bor mnga' gsol lo* // *de ltar mnga' gsol bgyis*
4. *pa nyer dgongs la* // *gdon bgegs mi dang mi min gnod pa bsrung*⁷¹³ // *mi nor rdzas gsum longs spyod rab tu spel*⁷¹⁴ // *dngos grub dbyar gyi sprin bzhin 'du bar mdzod* //
5. *ji ltar 'dod ba'i*⁷¹⁵ *don rnams 'grub pa la* // *bar du gcod ba'i ming yang mi grags cing*⁷¹⁶ // *mtshun ba'i*⁷¹⁷ *rkyen rnams bde legs 'grub pa sogs* // *legs tshogs gong*
6. *du 'phel ba'i bkra shis stsol* // *[de nas gtang rag dang 'bul ba'i 'dod dgu gungs spyod ni /]*⁷¹⁸ *bzod gsol dang bsngos ba*⁷¹⁹ *smon lam rnams spyi ltar byas nas / khyed rnams la yang 'gro dang 'ong med*

⁷⁰⁵ BTV: *khyi li li*.

⁷⁰⁶ BTV: *dus kyi*.

⁷⁰⁷ BTV: *'gro ba'i*.

⁷⁰⁸ BTV: *sgrubs*.

⁷⁰⁹ BTV: *da dgra da ni rdul du*.

⁷¹⁰ BTV: *mnga' gsol ni*.

⁷¹¹ BTV: *spyi por*.

⁷¹² BTV: *dpa' bo*.

⁷¹³ BTV: *srungs*.

⁷¹⁴ BTV: *sbel*.

⁷¹⁵ BTV: *'dod pa'i*.

⁷¹⁶ BTV: *grag cing*.

⁷¹⁷ BTV: *mtshun pa'i*.

⁷¹⁸ BTV: *de nas gtang rag dang* /

⁷¹⁹ BTV: *bsngo ba*.

17b

1. *kyang* // 'byon par⁷²⁰ *bsam pa*'i *dbang gi*⁷²¹ *rang rang gi* / *yid 'ong gzhäl med khang dang gnas sa ru* // [*gshegs kyang slang yang 'byon par*]⁷²² *mdzad du gsol* // *bkra shis*⁷²³
2. *ni* // [*kyaiH phyogs bcu'i*]⁷²⁴ *mi dang mi min lha klu sogs* // *ma rungs gdul dka'i*⁷²⁵ *mtshu chen thams cad la* // *mi shig mi 'gyur rdo rje'i bka' bsgos pa'i* // *rtsa brgyud*
3. *bla ma rnams kyis bkra shis shog* / *ston pa sangs rgyas rnams kyis*⁷²⁶ *bkra shis shog* // *skyob pa [dam chos rnams kyi bkra shis shog]*⁷²⁷ / *'drin pa [dge 'dun rnams kyi bkra shis shog]*⁷²⁸ / *skyabs gnas dkon mchog gsum gyi bkra shis shog* / *byang chub sems dpa'i sa lam thob na yang* // *dkar nag lha chen rgyal po'i rnam 'phrul gyis* //
5. *bstan dang bstan 'dzin bu bzhin skyong mdzad pa'i* / *bstan srung lha chen [rgyal po'i bkra shis shog]*⁷²⁹ // *rang gi yul kham* 'dir *gnas 'gro kun la* / *brtse ba'i ma dang sring*
6. *mo ji bzhin du* // *gnod 'tshe'i sems por rtag tu byams mdzad pa'i* // [*'jigs med dpa'* po *rgyal po'i bkra shis shog*]⁷³⁰ / *zhi rgyas dbang dang drag po'i 'phrin las kyis* //

18a (bco brgyad)

1. // *gang la gang 'dul sna tshogs rnam 'gyur gyis* // *bstan srid 'dzin dang rnal byor bu bzhin du* // *bsrung skyob [skyes ri chen po'i bkra shis shog]*⁷³¹ / *gdod*
2. *nas rang bzhin rnam par dag pa yis* // *don dam byang chub sems mchog dbyer med pa* // *lha chen bde chen ye shes 'char ba po* // *yum mchog [lha mo mtshan mo'i bkra shis shog]*⁷³² / *yab yum brtse ba'i dgongs par rjes 'brang nas* // *'di la gnas pa'i bdag cag 'gro kun la* // *gnod sems spong la 'ba' zhig phan mdzad pa* // *'khor tshogs*
4. *bka' sdod [rgya mtsho'i bkra shis shog]*⁷³³ // *bsod nams dar rgyas X 'bad dang rtsol ba X tshangs dang lha dbang X 'dod dgu'i 'byor ba X* [⁷³⁴*nam mkha'i khyon ltar yangs pa'i*

⁷²⁰ BTv: *byon bar*.

⁷²¹ BTv: *dbang gis*.

⁷²² BTv: *gshegs byon slar yang byon par*.

⁷²³ BTv: *bkra shis pa*.

⁷²⁴ BTv: *phyog bcu'i*.

⁷²⁵ BTv: *gdul dka'*.

⁷²⁶ BTv: *sangs rgyas rnams kyi*.

⁷²⁷ BTv: *dam chos rnams kyi X*.

⁷²⁸ BTv: *dge 'dun rnams kyi X*.

⁷²⁹ BTv: *rgyal po'i X*.

⁷³⁰ BTv: *'jigs med dpa' bo rgyal po'i X*.

⁷³¹ BTv: *skyes ri chen po'i X*.

⁷³² BTv: *lha mo tshan mo'i X*.

⁷³³ BTv: *rgya mtsho'i X*.

⁷³⁴ Az itt következő néhány sor (a 18b fólió első sorának végéig) hiányzik a BTvből, amelyben e helyen az alábbi szövegrész található: *nam kha'i khyon ltar zhes pa nas / 'chad pa'i bkra shis shog* /

5. *pho brang mchog / nyi zla'i 'od dang mnyam pa'i 'od 'phro zhing // grangs med rin chen rgyan gyis mdzes pa la // dge mtshan ji rnyed mchis pa'i bkra shis des // khyed*
6. *cag gang dang gang du gnas pa der // mi shis mtshan ma 'ga' yang mi 'byung zhing // zhing gi 'byor ba phul du byung ba yi // bde legs rgyun mi chad pa'i bkra shis*

18b

1. *shog / 'jig rten bde bzhin lo legs dang // 'bru rnams 'phel zhing chos 'phel dang // bde legs phun sum tshogs pa dang // yid la 'dod pa kun 'grub shog /*⁷³⁵
2. *zhes sogs bkra shis brjod de me tog gi char 'bebs par bya'o / de nas dga' ston rol mo sogs rgyas par*⁷³⁶ *bya'o / zhes lha chen dge bsnyen skyes ri chen po 'jigs med dpa' po*⁷³⁷ *ta yan te re khe*⁷³⁸ *zhes*
3. *grags pa la mchod gtor 'bul tshul 'dod dgu'i char 'bebs yid bzhin dbang rgyal zhes bya ba 'di ni / gso rig pa la sogs pa'i chos kyai mig phye pa'i*⁷³⁹ *rigs rus phun sum tshogs pa dang ldan pa'i hal*
4. *ha sas 'ang no yon nu as mig gi ched shog gi dge tshul dge bsgos su ma ti shri ga na zhes bya bas bkra' shis kha btags dang bcas pa mi phyed pa'i sa dad pas 'bul nas bskul ba la brten nas /*
5. *sha 'kya'i dge slong padma rgyal po rtsal ming can gyis bzang po gsum pa'i nyin la sug bris bgyis te spyar pa'o*⁷⁴⁰ */ yi ge pa ni gser byes mkhas mang grwa tshang gyi gnyer pa dge tshul ngag dbang bstan 'dzin no /*
6. *'di la lhag chad kyi nyes pa yod na bla ma yi dam mkha' 'gro chos skyong bsrung ma'i 'khor dang bcas pa rnams dang / lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' po dang*⁷⁴¹ */ gzur gnas mkhas pa rnams la*

19a (bcu dgu byon)

1. *// snying nas bshags par bgyi / thugs brtse ba'i sgo nas bzod par*⁷⁴² *gsol lo / bdag cag la sgrib pa dang gnod pa mi gyur bar mdzad du gsol / byin gyis brlabs tu gsol / 'di la*

⁷³⁵ Itt ér véget az alapszöveg és a BTV közötti eltérés.

⁷³⁶ BTV: *gang rgyas par*.

⁷³⁷ BTV: *dpa' bo*.

⁷³⁸ BTV: *te ri khe*.

⁷³⁹ BTV: *phye ba'i*.

⁷⁴⁰ BTV: *spyar ba'o*.

⁷⁴¹ BTV: *dpa' bo dang*.

⁷⁴² BTV: *bzod bar*.

2. *legs pa'i cha cung zad yod na / 'dis kyang rgyal ba gnyis pa blo bzang grags pa shar tshong kha ba chen po'i ring lugs dri ma med pa'i bstan ba rin po che nyid phyogs thams cad du dar zhing rgyas la*

3. *yun ring tu gnas pa dang bstan 'dzin byed pa'i skyes chen dam pa rnam kyi zhabs pad bskal brgya'i bar du brtan par bzhugs pa dang / bstan pa'i spyin bdag rnams kyi dbul 'phongs la sogs pa'i sdug*

4. *bsngal thams cad zhi ba dang / mthun rkyen tshe dang bsod nams dpal 'byor snyan grags mnga' thang rigs rgyud sogs gong nas gong du 'phel pa dang⁷⁴³ / ma gyur sems can thams cad*

5. *sangs rgyas kyi go 'phang 'thob pa'i rgyu ru bsngo'o // [bkra shis par gyur cig // dge'o / mangga lam //]⁷⁴⁴*

9.2. A gonosz erők elhárítása érdekében végzett rituálé latin betűs átírása

Lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' bo ta yang te ri khe zhes grags pa'i sgo nas glo bur las bcol gtor bzlog pa'i cho ga bdud dpung phyen mar 'thag pa'i gnas lcags rdo rje'i thog mda' zhes bya ba bzhugs so //

1

1. // na mo ba dzra ma ha' de ba u ba si ka ya / gang gis mthu stobs nus pa'i dpung tshogs yis //

⁷⁴³ BTV: 'phel ba dang.

⁷⁴⁴ BTV: mangga laM //.

2. *bstan dgra ma lus thal bar brlag mdzod pa / / dge bsnyen chen po 'jigs med dpa' bo la / / bdud nas*
3. *bzlog pa'i cho ga der 'dir spel / / 'di la 'der lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' bo ta yang te ri khe zhes grag pa'i*
4. *sgo nas glo bur las bcol gyi bzlog pa'i cho ga ji ltar bya ba'i tshul ni / rang yi dam lha'i bdag bskyed sgrub thabs sngon du 'gro bas / /*
5. *dge bsnyen chen po'i gtor chog gzhung bzhin legs par song rjes / de nas khri mthon po (?)⁷⁴⁵ gdan nag po btings pa'i*
6. *steng du lcags snod gyi nang du zan phye las byas pa'i gtor ma zur gsum khru gang che chung (?) pa'i rtse zur shin tu rno ba bya / de'i mdun*
7. *du de las cung zad dma' ba gtor ma gru gsum zhig dang yang gtor chung bzhi dang sha khrag gis brgyan pa mtheb kyu gang mang bskor*

2a

1. */ / bar shams / de'i mdun dngos la mchog pa tshar gcig nang mchod / gser skyems / gzhi bdag gi gtor ma rnams bzhag /*
2. *de nas gtor ma dang phyi nang gi mchod pa rnams gzhung ltar byin gyis rlabs la / bdag nyid kyi X spyang drangs / rol mo dbyangs*
3. *dang bcas / hu'M pad dkar 'chang sogs rtsal rgyud gnas 'dir gshegs / oM ma ha' de ba ba dzra hu'M baM hoH zhes dang / gdan*
4. *'bul / hu'M kun sbzang bde ba chen po X bdag bstod do / phyi nang gi mchod pa 'bul / zhi rgyas dpang drag bzhi'i 'phrin las bcol*
5. *ba ni / hu'M lha chen 'jigs med dpa' po dge bsnyen che / zhes pa nas / 'phrin las mdzod / zhes pa'i bar gyis*
6. *brjod cing byas la / de nas bdag mdun lha'i thugs ka nas 'od zer 'phros pas rang gzhan la gnod byed dgra*
7. *bgegs nad gdon bar chad chags che nyam nga thams cad 'bus kyis bsdu te bkug nas gtor ma la thim*

2b

1. *pa'i mos pa drag tu byas te / gtor ma yang byin gyis brlabs te / gtor ma dang phyi nang gi mchod pa tshul bzhin 'bul /*

⁷⁴⁵ A szövegben található kérdőjelek azon szavagak jelzik, amelyek olvashatatlanok.

2. *gtor rdzongs rgyas bsds ci rigs bya / gzhi bdag gi gtor ma btang / de nas bzlog pa'i 'phrin las bcol ba ni / rang gi mdun*
3. *gyi nam mkha' la lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' bo yab yum lha tshogs 'khor dang bcas pa gzhan*
4. *yang las byed 'jigs rung sprul pa yang sprul dang bka' nyan pho nya bsam gyis mi khyab pas yongs su bskor ba*
5. *de dag gis kyang ches cher khros 'khrugs rngams pa'i rnam pa can gnam sa bar snang khyon kun rab 'gengs*
6. *gtum drag kar gyis bdud dpung phye mar 'thag pa'i rngams brjid dang bcas pa phyogs bcur sprin phun 'chub*
7. *bzhin dpag tu med pa spros pas da lta gnod byed dgra bgegs gdug pa can rnams ma lus pa phyir du bzlog*

3a

1. *// cing tshang gcod pa'i 'phrin las thogs pa med par bsgrubs par bsams nas / hu'M lha chen*
2. *dge bsnyen 'jigs med dpa' bo dang // lhan skyes yum chen sgeg mdzes ma dang rol // g.yas g.yon*
3. *sras dang sras mo phyi nang blon // 'jigs rung pho nya sprul ba yang sprul bcas // gzan yang bka' nyan*
4. *'khor tshogs bsam mi khyab // khyed kyi thugs dam ma yel dus la babs // sha khrag dmar gyi gtor*
5. *ma 'di bzhes nas // khro gtum rngams pa'i shugs chen rab bskyed cing // blo bzang rgyal pa'i bstan pa 'dzin*
6. *pa dang // bstan bshig log par blta ba'i dgra dang bgegs // bdud kyi rigs 'gyur nag po'i dpung tshogs*
7. *bcas // thal bar rlog cing bzlog pa'i 'phrin las mdzod // bstan pa 'dzin pa'i skyes bu dam pa la //*

3b

1. *sku tshe mdzad 'phrin bar du gcod byed pa'i // gdon bgegs log dren bsam ngan sbyor rtsub sogs//*
2. *thal par rlog cing X bdag cag dpon slob yon mchod 'khor bcas la / pha rol ban bon mu stegs*

3. *mtlu byed dang // snang srid lha 'dre'i gnod 'tshe nyer thebs sogs // thal par rlog X dus min 'chi dang*
4. *nad gdon sgeg ngan sri // mi kha bram mchu 'thab rtsod 'khrugs slong dang // dgra jag chom rkun dmag 'khrugs*
5. *'jigs pa sog / thal par X log skeg zla skeg zhag skeg dus skeg dang // rgyal 'gong dam sri log 'dren byung*
6. *po 'i tshogs // mi ngan mtshan ngan ltas ngan la sogs pa // thal par X gshin 'dre gson 'dre chung sri gong sri dang //*
7. *nad dang chags che nyam nga thams cad dang // na shi tur gsum phyi nang gnod pa sogs / thal par X mdor na tshe*

4a

1. *// bsod dpal 'byor bsnyan grags dang // 'di phye'i legs tshogs mthun rkyen sgrubs pa la //*
2. *bar chad mi mthun rkyen ngan tshogs rnams kun // thal par rlogs cing bzlog pa'i 'phrin las mdzod // ces*
3. *brjod cing byas la / de nas gtor lhag nus mthu bskyed pa ni / rang dang mdun bskyed kyi thugs ka nas 'od zer mi 'bar*
4. *ba 'phros nas gtor ma la phog pas / gtor ma rnams kyang skad cig gi bzlog pa'i ni kyi rdo rje thog med rab tu*
5. *'bum phrag 'bar las / nad dang / me dbung dang / mtshon cha'i char babs pa'i rang bzhin can tu*
6. *dgra bgegs gdug pa can thams cad skad gcig nyid la thal par rlags par byed pa la thogs pa med pa'i nus mthu*
7. *dang ldan par gyur bas bsam la / de nas zer bskyed pa ni / hu'M rnal 'byor bdag gi gtor zor gnyan po 'di //*

4b

1. *rig 'dzin rtsa brgyud bla ma byin gyis rlobs // yi dam lha dang mkha' 'gros zhus pa bskyed // bstan bsrung*
2. *dam can rgya mtshos drag por sgrubs // lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' po khyod // chos*
3. *'phrul stong gi dgra la ltas ngan thogs // 'khor bcas zor chen rdzas kyis mthu bskyed la // dgra bgegs*

4. 'byung po'i srog la dbang mdzod cig // bka' sdod dam can rgya mtshos mthu ma chung // sgrös byed pho
5. nya las mkhan rtsal ma zhan / bdag gi gtor zor gnyan po mthu bskyed la // do nub dgra po'i srog
6. la dbang mdzod cig // sdang dgra gnod bgegs srog la 'phen pa'i zor // dam nyams sdigs can thal
7. par rlogs pa'i zor // dam can sde brgyad dmag dpung bskyed pa'i zor // mi mthun rkyen ngan bar chad

5a

1. // bzlog pa'i zor // hu'M bla ma yi dam mkha' 'gro chos bsrung dang // lha chen dge bsnyen
2. 'jigs med dpa' bo tshogs // snang srid lha srin sde brgyad 'khor bcas kyis // do nub dgra pa'i zor gyis las
3. mdzod cig // ces brjod cing zor bskyed pa dang / gser skyems byin gyis brlabs shing 'bul pa ni // hu'M byin rlabs mchog /
4. stsol rtse / rtsa brgyud bla ma dang // dngos grub char 'bebs yi dam zhi khro'i tshogs / bar chad kun sel mkha'
5. 'gro chos bsrung rnams // gser skyems 'di bzhes bstan pa'i dgra bgegs bsgrol // lha chen dge
6. bsnyen 'jig med dpa' bo dang // yum chen sras dang sras mo blo bo'i tshigs // las byed sprul pa yang
7. sprul 'khar dang bcas gser skyems 'di X lo zla zhag dus gza' skar tshogs dang // snang

5b

1. srid lha srin sde brgyad 'khor dang bcas // yul lha gzhi bdag gnyan po 'khor bcas rnams //
2. gser skyems 'di bzhes bstan pa'i dgra bgegs bsgrol // zhes brjod cing 'bul zhing bla ma yi dam dkon
3. mchog gsum dang // khyad par lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' bo 'khor dang bcas pa'i dpung tshogs

4. *thams cad khros 'khrugs rngams pas dgra bgegs bsgrol pa'i las sgrubs par bsam la / de nas zor gyi las la lha*

5. *bsrung rnams bskral par byed na / hu 'M byoH (?) khyod (?) klong // dgra bgegs sgrol ba'i dkyil*

6. *'khor na // dud dul dmag dpon chen po ni // stobs chen shugs drag dgra dpung 'joms // lha chen dge*

7. *bsnyen skyes ri che // 'jigs med dpa' po mthu rtsal can // ta yang te re khe'i zor la bzhengs //*

6a

1. *// lha chen yum chen zor la X sras dang sras mo zor X phyi nang blon po'i X las mkhan pho nya X*

2. *sprul pa yang sprul X lha srin sde brgyad X yul lha gzhi bdag X bzhengs shig zor gyi mthu dpung bskyed //*

3. *kun kyang zor gyi las la sgrims // go cha gyon la mtshon cha phyung // gzhon pa gzhon la ru mtshon 'phyo'i //*

4. *mthu stobs dus mtha'i rlung ltar bskyed // dung tshogs nye zer rdul ltar spros // gzi brjid bskal pa'i me ltar*

5. *'bar // mtshon char brag ri bsnyil ltar phobs // 'jigs pa'i nga ro 'brug ltar sgrogs // bstan dgra da mnyams*

6. *yul du rgyug // 'jigs pa'i cho 'phrul sna tshogs kyi // gnod byed thal pa'i rdul du rlogs // (?)*

7. *sa ma ya // zhes brjod cing lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' po yab yum 'khor dang bcas pa'i dpung tshogs*

6b

1. *mang la drag ste khros 'khrugs rngams pa'i rnams can rkyob dang sod kyi sgra sgrogs dgra bo'i yul du dpa' bo*

2. *dmag pa chas bar bsam la / de nas gtor ma 'phing ba ni / gtor zor de nyid nad dang dug dang medpung 'bar*
3. *zhing gnam lcags rdo rje'i gas gi char 'bum phrag du ma gcig car dgra la babs pa'i rang bzhin can bsam te /*
4. *thog mar spros pa'i dngos ni / hu'M bhyoH dam nyams dgra bgegs gtor pa'i phyir // dgra po'i gtor zor 'bar ba*
5. *'phen // hu'M phags dzaH bhyoH ma ra ya'i // 'ur sgras stong gsum 'jig rten 'dir // gnam lcags thog ltar rgyug pa'i*
6. *zor // dug nad mtshon cha'i rang bzhin 'di // bsam sbyor ngan pa brtsams pa yis // dgra dang bgegs gyi steng du 'phen //*
7. *rbod gtong chags che nyam nga bzlog // gnod byed thal pa'i rdul du rlogs // zhes brjod pas gang gnod pa'i phyogs su*

7a

1. *// rgya ring por gtor ma dmigs pa dang bcas pa'i sgo nas me la bsregs shing gnod byed dgra bgegs gdug pa*
2. *can thams cad skad cig nyid la yul khams dang bcas pa rjes shul lhag med par thal pa'i rdul du brlag par (?) bsam*
3. *la / stobs che bar grags pa bzlog pa'i dngos ni / (?) ldan lha chen*
4. *dge bsnyen 'jigs med dpa' bo yum 'khor dang bcas pa'i dbung tshogs thams cad mang la dra ste snying rje'i dpang*
5. *gis shen tu khros zhing 'khrugs pa'i zhal nas 'jigs pa'i gang rkyangs sa dang bar snang gang ba bsgrugs te rdzu 'phrul*
6. *shugs kyis dpag tu med pa phyogs bcur spros pas dgra gegs thams cad bzlog pa'i las thog pa med par bsgrugs*
7. *par bsam ste / hu'M bhyoH lha chen dge bsnyen 'jigs med dpa' bo dang // yum chen sras blon las byed*

7b

1. *pho nya'i tshogs // 'jigs rung sprul pa yang sprul bsam mi khyab // 'snying rje'i dbang gis*
2. *thugs dam dus la babs // deng 'dir sha 'kya thub pa'i bstan pa dang // 'gro pa'i bde skyed*
3. *rnal 'byor yon mchod pa // 'gnod cing 'tshe ba'i mthu byad mnan gtad kun //*
4. *byad mkhan de yi steng du bzlog cing bsgyur // sangs rgyas bstan pa gnyan po bsheg*
5. *pa dang // 'dkon mchog dbu 'phangs gnyan po smod pa dang // dge 'dun sde 'joms*
6. *dkor rdzas 'phrog pa sogs // nyer che thams cad (?) dmar chen gtor mas bzlog /*
7. *sngags mkhan bdag la brnyas shing dmod dang / skye 'gro phongs la gnod sbyin tshe ba dang //*

8a

1. *// dam chos sgrubs la bar du gnod pa yi // mi mthun rkyen ngan dmar chen X gang zhig bdud dang*
2. *gshin rje ma mo dang // btsan dang rgyal 'gong gnod sbyin srin po sogs // lha srin sde brgyad brgyud bskul rbod*
3. *gtong gi / gnod pa thams cad X (?) dang bde ba'i dpal la nyer sngang ba'i // bsam skyor log par 'chang ba'i gdug*
4. *pa can // ban bon mu stegs byad ma mkhan rnams kyi // mthu byad ngan sngags X gshin rje'i 'khor lo bdud*
5. *kyi zhabs pa dang // phur bu'i dpal kha ma mo'i thun zor dang // lha yi bka' chad bdud kyi khram btab dang //*
6. *klu yi gtang khram X gnyan dang sa bdag ma mo'i dal kha dang // rgyal 'gong the'u rang 'byung po'i chos 'phrul dang //*
7. *rmi lam ngan dang mtshan ma ngan po sogs // ltas ngan thams cad X zhang zhung btsod mar gsum pa'i glang zor dang //*

8b

1. *skyes pa'i mda' zor bud med dmod zor dang // lo skeg zla skeg zhag skeg za ma'i skeg // 'gas rkyen mtha'*

2. *dag X yas kyi bdud g.yos mas nas sri langs dang // pha mtshon rgya 'dre ma mtshan byur 'dre dang //*
3. *chags sgo nyam nga sngon las 'phral rkyen gyi // bar chad thams cad X mi la na tsha gyugs la god kha dang // dgra jag*
4. *chom rkun dmag 'khrugs 'jigs pa dang // kha smras 'thab rtsod rbad 'dre rbod gtor sogs // dangs skrags 'jigs*
5. *gshin 'dre gson 'dre 'chi 'dre dgra sri dang // nad dang chags che nyam nga thams cad dang // phyi nang gsang pa'i na*
6. *shi dur gsum sogs // gnod pa thams cad // nad rigs bzhi brgya rtsa bzhi'i gnod pa bzlog / bgegs rigs stong*
7. *phrag rgyad bcu'i gnod pa X blo bur brgya bcu rtsa gcig gnod pa X yi 'brog sum brgya drug bcu'i X ltas ngan*

9a

1. *// brgyad bcu rtsa gcig X dus min 'chi ba rnam brgyad X rkyen ngan bar chad byed pa thams cad bzlog*
2. *bzlog bskyur dus la bab sa po sa ma ya // zhes brjod cing bzlog pa drag pa rnga rol dang bcas pa shugs drag tu bya'o //*
3. *bsrung 'khor sgoms 'dod don gsol / mjug pa'i cho ga spyi ltar bya'o / zhes pa 'dri nas mthar 'khyams blo*
4. *dor ming can gyi sa rang gzhan gyi don du phan snyam nas dam pa'i gsung ltar lha 'di'i las spyor gyi rim pa sna dang bsdun*
5. *par sbyar ba'o // legs so / mangga lam dge'o //*

9.3. Egy tibeti *gtor ma*-felajánlási ceremónia előkészületei képekben

1. Készül a *gtor-ma* alapanyaga. Karmadordzse árpaliszt helyett kenyérbelet használ

2. A *gtor ma*-készítés mozdulatai

3. Fontos a szabályos forma kialakítása

4. A vaj a díszítéshez használt „három fehér” anyag (a tej, a túvaj és a joghurt) egyike

5. A *gőz-má*-ra kerülő díszeknek szimbolikus jelentőségük is van (lásd az 5. fejezet lábjegyzeteit)

6. Karmadordzse a felajánlási szövegek alapján készíti el a *gtor má*-kat

7. Vér helyett ma már vörös festéket használnak a lámák a tésztaformák színezéséhez.

8. A nagy méretű *gtor-má*-k mellé kisebb sütemények is kerülnek.

9. Lassan elkészül az összes áldozati tárgy és a szertartás egyéb kellékei is előkerülnek.